

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 2

ANDRA KAMMAREN

1966

14—19 januari

Debatter m. m.

Tisdagen den 18 januari

Sid.

Svar på frågor av:

herr Hamrin i Jönköping ang. tidpunkten för framläggande av ett regeringsförslag rörande utlandssvenskarnas rösträtt.....	4
herr Börjesson i Falköping ang. publiceringen av betalningsföre- läggandeansökningar.....	5
herr Wiklund ang. omprövning av statens läroboksnämnds verk- samhet och uppgifter.....	7
fru Ryding ang. avskaffande av karensdagar vid olycksfall och sjukdom.....	9
Svar på interpellationer av herrar Ullsten och Antonsson samt fråga av herr Hamrin i Kalmar ang. viss skärpning av utlänningeskungö- relsen.....	10

Interpellationer av:

fru Nettelbrandt ang. beskatningen av svenska forskare i USA....	33
herr Lundberg ang. provningen av dentalprodukter.....	34

Meddelande om enkla frågor av:

herr Nihlfors ang. förstärkning av skyddet mot barnmisshandel....	37
herr Wikner ang. persontrafiken på järnvägslinjen Sveg—Östersund	37
herr Nilsson i Östersund ang. fördelningen av lokaliseringsstödet mellan olika län inom norra stödområdet.....	37
herr Sjöholm ang. befrielse från ränta å kvarstående skatt i visst fall	37
herr Rubin ang. de för flygtrafiken tillämpade flyghöjderna.....	37
herr Nilsson i Agnäs ang. stölderna av undervisningsmateriel och skadegörelsen på skolornas inventarier.....	37

Onsdagen den 19 januari fm.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.	39
1 — <i>Andra kammarens protokoll 1966. Nr 2</i>	

Onsdagen den 19 januari em.

	Sid.
Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (forts.).....	115
Meddelande om enkel fråga av herr Werbro ang. bestämmelserna om uppsägning av svensk militär FN-personal.....	159

Samtliga avgjorda ärenden**Onsdagen den 19 januari fm.**

Val av valmän och suppleanter för utseende av fullmäktige i riksban- ken och riksgäldskontoret med suppleanter.....	38
--	----

Onsdagen den 19 januari em.

Val av fullmäktig i riksbanken jämte suppleant.....	158
---	-----

Fredagen den 14 januari

Kl. 14.00

§ 1

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositionen nr 11, angående avveckling av stödet till odling av spänadslin och hampa; och

till bevillningsutskottet propositionen nr 14, med förslag till förordning om ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475).

§ 2

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet motionen nr 37;

till statsutskottet motionerna nr 38 och 39;

till bankoutskottet motionen nr 40; till lagutskott motionerna nr 41—43; till allmänna beredningsutskottet motionerna nr 44 och 45; samt

till statsutskottet motionen nr 46.

§ 3

Föredrogs den av herr *Börjesson* i Falköping vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående jordbruks kreditförsörjning.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4

På hemställan av herr talmannen beslöts kammaren, att Kungl. Maj:ts propo-

sitioner nr 1 och nr 2 skulle uppföras sist å föredragningslistan för kammarens nästkommande sammanträde.

§ 5

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 12, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 30 juni 1948 (nr 495) om avgifter till välfärdsanordningar för sjöfolk, och

nr 18, med förslag till lag om ändrad lydelse av 14 § landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319).

Dessa propositioner bordlades.

§ 6

Anmälde, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

nr 47, av herr *Jansson m. fl.*, om sänkning av rösträtts- och valbarhetsåldern,

nr 48, av herrar *Hansson* i Skegrie och *Mattsson*, om fria läroböcker vid gymnasier m. fl. skolor,

nr 49, av herr *Werner m. fl.*, om undervisning vid skolorna i samlevnadsfrågor,

nr 50, av fru *Holmqvist* och fröken *Sandell*, om bosättningsslän åt utländsk medborgare,

nr 51, av herr *Lundberg m. fl.*, om inrättande av en laboratur i pediatrik vid akademiska sjukhuset i Uppsala,

nr 52, av herr *Börjesson* i Falköping, om åtgärder mot tägförseringar,

nr 53, av herrar *Nilsson* i Gävle och *Jansson*, om främjande av anslutningen till Arbetsmarknadens försäkringsbolag,

nr 54, av herr *Börjesson* i Falköping, om säkerhetsåtgärder beträffande vissa nöjesanläggningar,

nr 55, av herr *Jansson m. fl.*, om sänkning av myndighetsåldern,

nr 56, av fru *Ryding m. fl.*, om indexreglering av de allmänna barnbidragen,

nr 57, av herrar *Hansson* i Skegrie och *Josefson* i Arrie, om ändring av bestämmelserna om skördeskadeersättning, samt

nr 58, av herr *Lindahl*, om åtgärder för att åstadkomma trafiksäkrare bilar.

Dessa motioner bordlades.

§ 7

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 14.02.

In fidem
Sune K. Johansson

Tisdagen den 18 januari

Kl. 15.30

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmannen.

§ 1

Svar på fråga ang. tidpunkten för framläggande av ett regeringsförslag rörande utlandssvenskarnas rösträtt

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **KLING**, som yttrade:

Herr talman! Herr Hamrin i Jönköping har frågat mig vilka planer som föreligger beträffande tidpunkten för framläggandet av ett regeringsförslag rörande utlandssvenskarnas rösträtt.

Till svar härpå får jag meddela följande.

Utredningen om utlandssvenskars folkbokföring har helt nyligen avlämnat ett betänkande i ämnet och betänkandet har i dagarna utsänts på remiss. Innan remissyttrandena har inkommit och blivit behandlade inom justitiedepartementet vill jag inte uttala mig om vid vilken tidpunkt något förslag skall kunna framläggas.

Vidare anförde:

Herr **HAMRIN** i Jönköping (fp):

Herr talman! Jag vill naturligtvis uttala ett tack för att justitieministern svarat på min fråga. Men självfallet måste jag genast konstatera, att det substansiella innehållet i svaret knappast är ägnat att framkalla några tacksamhetskänslor eller glädjeytringar.

Vad som i det läge, i vilket frågan om utlandssvenskarnas rösträtt just nu befinner sig, inger en sådan olust och oro, är det faktum att den utredningsman, som nyligen redovisat resultatet av sina tankemödror, plötsligt fått för sig att det skulle krävas en ändring av grundlagen för att utlandssvenskarna skulle kunna tillerkännas sin solklara rätt. Detta skulle normalt innebära att en eventuell proposition inte skulle kunna sluttgiltigt antas förrän tidigast 1969, vilket i sin tur skulle betyda att reformen praktiskt inte kunde slå igenom förrän vid andrakammarvalet 1972.

En sådan tågordning måste väl ändå ur alla synpunkter bedömas som helt orimlig, sedan denna fråga nu stötts och blöts i trettio års tid och mer till.

Svar på fråga ang. publiceringen av betalningsföreläggandeansökningar

I grundlagen finns som bekant ingen-ti-ting speciellt utsagt om utlandssvens-karna, utan där står klart och tydligt, att rösträtt tillkommer envar man och kvinna som är svensk medborgare.

Jag kan inte finna annat än att man genom viss ändring i vallag och för-ordning måste kunna ordna så, att den rösträtt som tillkommer utlandssvens-karna, även i praktiken kan utnyttjas och inte stannar vid att vara grå teori. De hinder utredningsmannen anser fö-religga, när frågan om bostadsbandet aktualiseras, kan rimligtvis inte få ta över den grundläggande regel som säger, att svenska medborgarskap ger röst-rätt.

Jag är, herr justitieminister, fullt medveten om procedurordningen vid remissförfarandet. Men inte kan väl justitieministern vara förhindrad att i dag ha en egen mening i denna speciella fråga — grundlagsärende eller inte? — och att ge denna mening till kärrna. Jag skulle rent av vilja vädja till regerings-bänken att man därifrån avger en lugnande försäkran om att det inte kan bli tal om att nu helt plötsligt göra det hela till ett grundlagsärende och därmed ytterligare förhala en lösning av denna i sanning redan tillräckligt för-halade fråga.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Herr Hamrin angav själv i sitt anförande den direkta anled-ningen till att jag i dag inte kan säga någonting om en tidsplan för ett förslag i detta ärende. Det skulle innebära att jag åsidosatte hela remissförfarandet, om jag här i talarstolen skulle ta direkt ställning till en lagfråga som är ute på remiss; jag skulle därigenom helt och hållt föregripa både remissbehand-lingen och den diskussion som följer där efter. Även om jag alltså har en egen mening i grundlagsfrågan, skulle det aldrig falla mig in att under remisstiden ge den offentligen till kärrna.

Herr HAMRIN i Jönköping (fp):

Herr talman! Jag förstår att det inte är möjligt att pressa justitieministern på ett bestämdare besked på den aktuel-la punkten. Det hade jag knappast hel-ler väntat.

Det är inte heller möjligt att inom ramen för en enkel fråga ta upp en de-taljdiskussion kring detta spörsmål. Men jag skulle ändå — det är just det jag sökt ett tillfälle att få göra genom att ställa denna enkla fråga — bestämt vilja varna för att ytterligare konstra till och krängla till detta ärende som inte är och, som jag ser det, inte behöver göras till någon grundlagsfråga.

Jag har alltså bara velat redovisa min mening, nämligen den att frågan om utlandssvenskarnas rösträtt måste vara definitivt löst senast till nästa andra-kammarmaval, d. v. s. 1968.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2**Svar på fråga ang. publiceringen av be-talningsföreläggandeansökningar**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Börjesson har frå-gat mig om jag överväger åtgärder i syf-te att förhindra att betalningsföreläggandeansökningar och andra sådana han-dlingar, så länge rättsfrågan inte är prövd av domstol, publiceras till skada för enskilda medborgare.

Som svar får jag anföra följande. Att hemlighålla materialet i domstolsmål intill dess domstolens avgörande före-ligger skulle stå i uppenbar strid mot offentlighetsprincipen. Det är en viktig rättssäkerhetsgaranti att allmänheten och pressen fortlöpande har fri insyn i vad som förekommer vid domstolarna. Detta gäller både handlingarnas innehåll och de muntliga förhandlingarna inför rätten. De få och mycket snävt avgränsade inskränkningarna i offent-

Svar på fråga ang. publiceringen av betalningsföreläggandeansökningar

ligheten som gäller för domstolarnas del är motiverade av intressen av helt annan valör än den olägenhet som kan uppstå för en part genom att det blir känt att det riktats ekonomiska krav mot honom. Svaret på frågan är därför nej.

Vidare anförde:

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framföra ett tack för svaret på min enkla fråga, ehuru jag inte är nöjd med svaret.

Jag är medveten om att frågan är ganska komplicerad, men jag tycker att det borde finnas möjligheter att på något sätt förhindra en dylik publicering.

Anledningen till min fråga är att det utges en tidskrift i vårt land — det kanske t. o. m. finns flera; det vet jag inte — vilken bl. a. publicerar ansökningar om betalningsföreläggande. Under rubriken betalningsföreläggandeansökningar kan man där även finna namn på kända personer med angivande av adress och skuldbelopp. Jag lät några ickejurister se tidskriften, och avdelningen betalningsföreläggandeansökningar och då utlöste följande reflexioner: »Nej men, har han så dåliga affärer?», »Betalar inte den sina skulder?», »Behöver han skylda med sitt namn i en sådan här tidskrift?», »Nej, nu går det för långt!». De fick alla intycket att det här var fråga om personer vilkas ekonomi var i oordning. Kanske är det så, men det behöver inte vara så.

Vad är ett betalningsföreläggande? I lagen står att för utfäende av penningfordran som ej grundar sig på skriftliga fordringsbevis — äger borgenären utverka betalningsföreläggande. Denna ansökan kan ske skriftligen eller muntligen till domstol med uppgift om borgenärens namn, yrke, hemvist, fordringarnas ursprung, etc. Alltså: Jag skri-

ver en räkning, ger in den till en domstol, begär betalningsföreläggande. Vederbörande gäldenär får ett föreläggande, ett åläggande från domstolen att inkomma med yttrande i anledning av ansökan och därmed är saken offentlig och färdig för publicering i denna tidskrift.

Denna påstådda fordran kan vara helt uppdiktad. Några särskilda bevis för riktigheten av vad som påstäs behöver icke företes. Det kan också röra sig om tvistiga krav, där bevis står mot bevis.

Enligt pressens publiceringsregler bör tidning icke utsätta namn på förstgångsförbrytare eller i fråga om fall, då villkorlig dom kan komma i fråga. Men den som misstänkes för att icke ha betalandat sin skuld måste schavottera. Därvidlag väntar man inte ens tills domstolen hunnit prova och ta ställning till det uppgivna kravet. Är detta nödvändigt? Är det anständigt?

Blott ett fåtal av läsarna tänker på att det är fråga om en ansökan, ett påstående om en skuld. Man kan inte komma ifrån att en dylik publicering kan leda till betänktliga konsekvenser för berörda medborgare. Det kan ifrågasättas om det i vissa fall inte rent av kan betecknas som utspridande av rykte, som kan vara menligt för vederbörandes ära, goda namn, medborgerliga anseende, yrke eller näring.

Trots att svaret på min fråga är nej, vill jag ändå vädja till justitieministern att överväga att på något sätt komma till rätta med denna form av publicering utan att därmed begränsa det fria ordet.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Jag kan försäkra herr Börjesson om att de personer, som prenumererar på eller mera regelbundet tar del av tidningsalster av ifrågavarande slag, mycket väl känner till vad en ansökan om betalningsföreläggande innebär.

Svar på fråga ang. omprövning av statens läroboksnämnds verksamhet och uppgifter

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Ja, om det vore så väl, vore allting bra, men jag har träffat personer, vilka inte kunnat skilja mellan ansökan om betalningsföreläggande och av domstol fastställt betalningsföreläggande. Men det gäller naturligtvis att sprida upplysning, och man bör härvidlag på allt sätt söka komma till rätta med dylik publicering. Jag kan försäkra att det inte skulle vara roligt vare sig för justitieministern eller mig att ha våra namn skyttande i denna tidskrift; det skulle inte förbättra vår kreditvärdighet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3**Svar på fråga ang. omprövning av statens läroboksnämnds verksamhet och uppgifter**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Wiklund har frågat mig, när jag ämnar låta verkställa en av mig år 1962 aviseras översyn av instruktionen för statens läroboksnämnd resp. en av 1964 års riksdag begärd förutsättninglös, skyndsam omprövning av läroboksnämndens verksamhet och uppgifter.

I grundskolepropositionen år 1962 framhöll jag behovet av en förutsättninglös omprövning av läroboksnämndens verksamhet och uppgifter. Jag ansåg det dock inte lämpligt att då företa en sådan genomgripande omprövning med hänsyn till behovet att först vinna vissa ytterligare erfarenheter.

Däremot uppdrogs åt särskilt tillkallade sakkunniga att utreda behovet av en mer temporär översyn av nämndens instruktion, som på grund av skolreformen övergångsvis kunde erfordras under den närmaste utvecklingsperioden.

Som jag framhållit i prop. 1964: 171 angående reformering av de gymnasiala

skolorna ingår frågan om statens läroboksnämnds ställning som en av beständssdelarna i det betydligt större problemkomplex som rör produktion av läroböcker och andra pedagogiska hjälpmaterial. En utredning av detta mycket omfattande område har, såsom jag i annat sammanhang berört i denna kammar, under år 1965 förberetts inom departementet. Utredningen kommer att tillsättas inom den allra närmaste tiden.

Vidare anförde:

Herr WIKLUND (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka ecklesiastikministern för svaret på min enkla fråga.

Man har på sina håll undrat över dröjsmålet med den avisera utredningen av denna fråga. Att jag nu har aktualiseringen den sammankräver med att gruppen av granskare av läroböcker i religionskunskap som bekant fastställt och offentliggjort objektivitetskriterier för läroboksgranskningen, som ansetts i viss mån strida mot vad riksdagen har uttalat om innehördheten av objektivitetskravet, och man har även gjort detta i former, som åtminstone givit intryck av att granskargruppen är något slags statens egen särskilda och yttersta instans för att lösa så svåra tolkningsfrågor.

Vi debatterade ju denna fråga i kammarne den 14 december i fjol. Jag ställde redan då i slutet av debatten denna fråga till ecklesiastikministern, som dock inte var i tillfälle att svara därfor att han på grund av någon annan uppgift inte kunde närvara vid debattens slutskede.

Jag vill upprepa vad jag då yttrade, nämligen att jag finner det en smula egenartat från förvaltningsmässig synpunkt att granskargruppen visserligen preliminärt men ändå utarbetar och sedan även självständigt fastställer relativt ingående objektivitetskriterier för sitt granskningsarbete.

Svar på fråga ang. omprövning av statens läroboksnämnds verksamhet och uppgifter

Då flera granskargrupper för andra ämnesområden väntas komma att tillsättas vill jag fråga ecklesiastikministern om han inte anser att sådana granskningsprinciper bör fastställas inte av vederbörlande granskargrupp själv utan av läroboksnämnden eller av skolöverstyrelsen eller kanske rent av av Kungl. Maj:t.

Jag undrar om den nu ställda frågan också kommer att upptas av utredningen.

Vidare tillåter jag mig fråga om även spörsmålet rörande granskningsavgiftens storlek ingår i den blivande utredningens uppdrag. Den nuvarande avgiften på 60 kronor täcker ju inte statens kostnader för granskningen. Det vore värdefullt att veta om också den frågan kommer att upptas till behandling av utredningen.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Vad gäller den första frågan vill jag bara hänvisa till den mycket utförliga debatten här i december. Jag tycker att herr Wiklund borde kunna ha ansett sig ha fått den frågan besvarad då.

Det var heller ingen tillfällighet att läroboksnämndens ordförande deltog i den diskussionen. Eftersom jag inte då gjorde någon deklaration vill jag nu gärna säga att just med utgångspunkt från vedertagna förvaltningsprinciper tycker jag inte att jag som departementschef skall blanda mig i vilken expertis ett statligt organ som läroboksnämnden anser sig behöva för att fullgöra sitt arbete. Vilket ämbetsverk som helst kan tillkalla arbetsgrupper och experter. Det sker på mina områden t. ex. dagligen inom kanslersämbetet och inom skolöverstyrelsen utan att regeringen och departementet därfor koppelas in och tillfrågas vilka direktiv respektive grupper skall få.

Det väsentliga jag hade att säga i den

debatten, herr Wiklund, var att ifrågavarande parter inte är alldelvis rättslösa. Dels pågår en offentlig debatt och dels kan man överklaga läroboksnämndens beslut. Läroboksnämnden har i sin tur fullständig suveränitet gentemot expertgrupperna.

Den andra frågan kommer självfallet att tas upp i det större sammanhanget. Jag vill, eftersom jag nu ganska länge talat om den förestående utredningen rörande läroboksproduktionen och läroboksdistributionen här i landet, säga att vi under fjolåret avslutade en förberedande undersökning som verkställades av förste skolinspektören Öberg i Stockholm. Direktiven för utredningen är nu färdiga och distribuerade inom regeringen. Utredningen kommer, som jag tidigare sagt, att tillsättas inom den allra närmaste tiden.

I arbetet inom departementet på detta större område, som alltså gäller läroboksproduktionen och läroboksdistributionen, har vi också kommit in på frågan om läroboksgranskningen. Jag tar mig friheten att från ett manuskript — givetvis preliminärt — som gäller en del av direktiven läsa följande:

»I fråga om granskningen vill jag till sist framhålla att frågan om samhällets insatser självfallet inte kan ses fristående från spörsmålet om samhälleliga insatser i produktionen av dessa hjälpmittel. Lösningen av de problem som uppställts i förevarande avsnitt blir sålunda beroende av vilken ställning de sakunniga tar till de frågor som vi aktualisering i fråga om produktionen. Det är enligt min mening sannolikt att granskningsproblem starkt förlorar i betydelse om det allmänna engagerar sig i omfattande insatser redan vid framställningen av de pedagogiska hjälpmedlen.»

Med den motiveringen är jag övertygad om att herr Wiklund förstår att jag just nu inte kan svara på direkta, konkreta och precisa frågor om det framtidiga granskningsarbetet utan att först

Svar på fråga ang. avskaffande av karensdagar vid olycksfall och sjukdom

ha fatt den större överblicken över hela hjälpmedelsfältet.

Herr WIKLUND (fp):

Herr talman! Jag har inte velat rikta några som helst invändningar mot att läroboksnämnden har skaffat sig en granskargrupp eller kommer att skaffa sig flera sådana — det tycker jag bara är i sin ordning. Vad jag har undrat över är om det inte kunde vara lämpligt att läroboksnämnden själv meddelar sådana granskargrupper sin uppfattning om efter vilka principer granskning skall ske. Jag vet att något har gjorts i detta avseende, men ärtill har den granskargrupp, som vi nu talar om, skaffat sig egna principer för sin verksamhet. Jag undrar därför om det inte hade varit riktigare att läroboksnämnden tagit ställning till och godkänt sådana principer.

Jag kan förstå att kostnadsfrågan för granskning av läroböcker kan komma i ett helt annat läge med det perspektiv som ecklesiastikministern nu drog upp. Emellertid vill jag för min del gärna säga att jag inte tycker det är alldelens självklart att en granskningsavgift helt och hållet behöver täcka statens kostnader. Man får det intycket, när man läser statsverkspropositionen, att 60 kronor är för litet och att man borde ta ut en avgift som täcker statens kostnader härvidlag. Vi får väl emellertid se hur det blir med denna fråga i det nya läge som kan uppkomma, när den nya utredningen är färdig med sitt arbete.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. avskaffande av karensdagar vid olycksfall och sjukdom

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Fru Ryding har frågat om jag har för avsikt att under innevarande vårriksdag lägga fram förslag för att lagstiftningsvägen avskaffa karensdagarna vid olycksfall och sjukdom.

Som framgår av årets statsverksproposition kommer en betydande reform av sjukpenningförsäkringen att föreslås i en särskild proposition. När det gäller propositionens innehåll får fru Ryding avvakta det förslag regeringen kommer att framlägga.

Vidare anförde

Fru RYDING (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret. Jag vet mycket väl att en proposition kommer att framläggas i vår beträffande sjukförsäkringen. På mig verkar det emellertid som om socialminister Aspling i sitt svar medvetet hade glömt den sista meningen, där det borde ha stått »då avtalsförhandlingarna är slutförda».

Det har tidigare aviseras att i den proposition som skall framläggas i vår även frågan om karensdagarna skall upptagas. Enligt andra uppgifter skulle herr Aspling emellertid vara beredd att lägga denna fråga på is i avvaktan på resultatet av det utspel som arbetsgivarna i år har gjort i frågan. Det råder med andra ord en ganska stor förvirring på arbetsplatserna. De uttalanden som gjordes beträffande karensdagefrågan bl. a. på Metalls kongress trodde arbetarna på. Åke Nilsson framhöll då t. ex. att frågor av väsentlig art inte kunnat lösas genom fackliga åtgärder, nämligen ersättning vid sjukdom och karensdagar. De är nu avförda, sade han, från det fackliga förhandlingsplanet och överförda till överläggning mellan fackföreningsrörelsen och det socialdemokratiska partiet. Detta torde innebära, sade Åke Nilsson vidare, att förslag inom en begränsad framtid kommer att läggas fram om ändring av karensdagsbestämmelserna till den ord-

Svar på interpellationer och fråga ang. viss skärpning av utlänninguskungörelsen
 ning som gällde vid olycksfall i arbete innan samordningen av sjuk- och olycksfallsförsäkringen genomfördes.

Också Arne Geijer talade på Metallarbetarförbundets kongress och påpekade att en revision av sjukförsäkringen var högaktuell. Han sade även att regeringen inom en nära framtid kommer att framlägga en proposition och han nämnda därvid att det förväntades ske under våren 1966. Detta förslag från regeringens sida skulle innebära att dagersättningen höjs i princip till 80 procent och att två karensdagar försvinner. I vissa fall skulle det inte bli någon karensdag. Vi har i många år strävat efter att man skulle åstadkomma en sådan lösning sa han vidare. Till och med statsminister Erlander var på Metallarbetarförbundets kongress och sade att vad beträffar sociala reformer var det en sak han ville peka på: »Alla i denna sal är överens om att äntligen ta bort klassbarriärerna inom sjukförsäkringen.»

Nu har ju frågan kommit i ett förvirrat läge, därför att LO fullt korrekt inte hade tagit med frågan om karensdagarna i sina krav, utan det var arbetsgivarna som plötsligt kom att tänka på att man än en gång borde underhandla om dem. Jag ifrågasätter, om man verkligen kan ta dem på allvar, när de så bryskt har avvisat kravet två gånger tidigare under avtalsförhandlingarna. Är det inte bara så att man från deras sida söker sätta en käpp i hjulet och dra ut på lagstiftningen? Vetskapen om att regeringen nu tänker ta upp frågan om karensdagarna lagstiftningsvägen skulle, enligt min mening, sätta stopp för de försök som arbetsgivarna gjort att med karensdagarna som bytesobjekt förmå LO att pruta på lönekraven.

Det vore också bra om man på något sätt finge reda på att karensdagarna kommer med i det väntade förslaget, ty det skulle nu vara bäst om frågan löstes lagstiftningsvägen. Detta har inte bara fördelen att man vid avtalsför-

handlingarna kan koncentrera sig på lönekraven. Enligt mitt förmenande är det också av stor betydelse från rättvisesynpunkt. Alla svenska medborgare är inte knutna till kollektivavtal — jag tänker särskilt på många bland kvinnorna.

Nu är det väl bara att hoppas att statsrådet Aspling efter det intetsägande svar han lämnat och innan han skriver propositionen riktigt noga tänker på vad hovpredikant Fält med profeten Amos ord uppmanade riksdagsledamöterna till vid riksdagens högtidliga öppnande, nämligen: »Må rätten flöda fram som vatten och rättfärdigheten lik en bæk som aldrig sinar.»

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Justerades protokollen för den 10, den 11 och den 12 innevarande januari.

§ 6

Svar på interpellationer och fråga ang. viss skärpning av utlänninguskungörelsen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Hamrin i Kalmar har frågat *dels* om jag har uppmärksammat att den senaste skärpningen av 38 § utlänninguskungörelsen, som har fått till följd att många utlänningar som kommer till Sverige utan ordnat arbets tillstånd avvisas, i vissa fall har fått obilliga verkaningar, och *dels* vad jag avser att vidta för åtgärder för att förbättra förhållandena i dessa fall.

Vidare har herr Antonsson frågat om jag har för avsikt att under en övergångstid vidta sådana åtgärder beträffande inresebestämmelserna för utländska arbetssökande att kravet på arbets tillstånd före avresan från hemlandet kan mildras och provisoriska arbets tillstånd utfärdas.

Svar på interpellationer och fråga ang. viss skärpning av utlänningskungörelsen

Slutligen har herr Ullsten frågat mig vilka motiv som ligger bakom det den 1/1 1966 införda generella kravet på arbetsstillstånd för utomnordiska medborgare som söker sig till Sverige för att ta anställning här, vilka riktlinjer som finns för tillämpningen härför samt i vilken utsträckning de av mig i interpellationssvar den 1/12 1965 nämnda åtgärderna för att få till stånd en ordnad invandring av utländsk arbetskraft genomförts och vilka resultat de har givit.

Som svar på dessa frågor vill jag först erinra om situationen i höstas beträffande invandringen till Sverige av utländsk arbetskraft. Jag kan göra det helt kort, eftersom läget redovisades utförligt i samband med det interpellationssvar som herr Ullsten har nämnt i sin interpellation.

Redan från början av hösten märktes en markant ökning av antalet intressande från vissa sydeuropeiska länder, framför allt Jugoslavien, Grekland och Turkiet. Efter hand tog denna invandring allt större proportioner. Under tiden 1/9—31/12 1965 beviljades ca 12 400 nya arbetsstillstånd, d. v. s. ungefär dubbelt så många som under motsvarande tid år 1964. De flesta invandrarna utgjordes av jugoslaver, greker, turkar och österrikare. Jugoslaverna, omkring 3 700, kom huvudsakligen över Trelleborg, de övriga via Danmark.

I sammanhanget kan också nämnas, att den totala invandringen till vårt land var rekordartad under 1965. Invandringsöverskottet uppskattas särskilt till drygt 30 000 personer. Det är nästan lika många på detta enda år som under de första tre åren på 60-talet tillsammans.

I allmänhet hade dessa invandrare inte medel till sitt uppehälle för mer än några få dagar. Det blev därför nödvändigt att låta länsarbetsnämnderna ordna provisorisk inkvartering för ett stort antal utlänningar och svara för deras kost och logi. Sammanlagt har 28 för-

läggningar tagits i bruk och totalt har där hittills vistats 1 956 utlänningar. Högsta samtidiga beläggning var drygt 1 000, i dag finns det fortfarande ca 775 i förläggningarna. Antalet utlänningar som arbetsplacerats från förläggningarna och deras anhöriga uppgår till ca 1 200. De som nu är kvar beräknas i stort sett vara placerade före den 1 mars i år. Parentetiskt kan nämnas att kostnaden för varje utlänning i förläggning uppskattas till inemot 50 kronor per dag, inberäknat vissa administrationskostnader.

Det blev också i det uppkomna läget erforderligt att med frångående av den normala ordningen bevilja provisoriska arbetsstillstånd. Över 3 000 sådana tillstånd har meddelats. Det var emot denna bakgrund som den ökade kontrollen av invandringen aktualiseras. Efter överläggningar som en tid pågått med arbetsmarknadsparterna och berörda myndigheter beslöt regeringen i november förra året att den spontana invandringen skulle ersättas med en organiserad invandring. Den nya ordningen innebär, att arbetsmarknadsstyrelsen efter överenskommelse med vederbörlande svenska arbetsmarknadsorganisationer skall vidta åtgärder för att överföra utländsk arbetskraft. Det förutsätts att arbete, arbetsstillstånd och bostad skall vara ordnade före utlänningarnas ankomst till Sverige. Kostnaderna för deras och deras familjs resa hit skall kunna förskotteras.

I den kommuniqué som utfärdades om övergången till organiserad invandring angavs att meningen var att denna form av invandring skulle *ersätta* den spontana invandringen. Detta framhöll jag också uttryckligen i mitt förut omnämnda interpellationssvar. I kommunikén uttalades vidare, att de omedelbara ansträngningarna skulle inriktas på att lösa bostads- och sysselsättningsproblemen för dem som kommit genom den spontana invandringen. Dessutom måste man bygga upp en rekryteringsorga-

Svar på interpellationer och fråga ang. viss skärpning av utlänningkungörelsen
nisation, innan den organiserade överföringen kunde komma i gång.

Som en följd av omläggningen av invandringspolitiken vidtogs den 19 november den ändring i 38 § utlänningkungörelsen, som åsyftas i interpellationerna och den enkla frågan. Enligt den tidigare lydelsen av denna paragraf krävdes arbetstillstånd före inresan av arbetssökande från bl. a. Grekland, Italien och Västtyskland. Ändringen innebar att detta krav utsträcktes till alla utomnordiska arbetssökande. Denna ändring var nödvändig om man någonsin skulle komma över till den organiserade invandringen. Om inte de svenska och danska passkontrollmyndigheterna hade fått en grund för att avvisa arbetssökande utan arbetstillstånd, skulle ständigt nya skaror hitresande från skilda länder ha fått tas om hand i förläggning för längre eller kortare tid i väntan på att placeras ut i arbete.

Ändringen i utlänningkungörelsen sattes i kraft den 1 januari i år. Tanken var att man från den 19 november till årets slut skulle, framför allt i de aktuella utvandringsländerna, bedriva sådan upplysning om den nya svenska invandringsordningen att man skulle slippa använda sig av avvisningsinstitutet. Genom åtgärder från de svenska ambassadernas sida och från tjänstemän i arbetsmarknadsstyrelsen redan i november fick omläggningen en omfattande publicitet i press, radio och TV i Jugoslavien, Grekland och Turkiet. Även i länder som de arbetssökande i regel passerade underrättades myndigheter om den nya ordningen genom de svenska ambassaderna.

Nämnda upplysningsverksamhet ledde till en stark nedgång i antalet inresande. Medan det i november kom mellan 100 och 200 invandrare om dagen enbart till Trelleborg är det högsta antalet som på en dag anlant dit efter årsskiftet 29. Sammanlagt har det hittills i år till Trelleborg kommit 199 invandrare, varav endast 5 hade arbets-

tillstånd. 124 av dessa har tillåtits inresa medan 75 har avvisats efter en noggrann genomgång av syftet med inresan. Avvisningen har gått till så att vederbörande efter att ha förplägts har återsänts till hemlandet och därvid förssets med återresebiljett och pengar till mat under resan. Om syftet med inresan uppgivits vara turistbesök har kontrollerats vilka möjligheter vederbörande har haft att få medel till sitt uppehälle under besöket och till hemresan. De som fått resa in har till en del utgjorts av familjemedlemmar till utlänningar som redan är bosatta här. De övriga har i allmänhet haft släktingar eller bekanta som utfäst sig att svara för deras visstelse och hemresa.

Många av dem som avvisats har av allt att döma varit medvetna om de svenska bestämmelserna men ändå gett sig i väg på vinst och förlust. Vederbörande myndigheter har den uppfattningen att om avvisning inte skett så skulle detta omedelbart ha rapporterats till anhöriga och vänner i hemlandet med en ny kraftig invandringsväg som följd.

Som tidigare nämnts kan någon överföring av utländsk arbetskraft i större skala inte påbörjas förrän de som nu vistas i förläggningarna är placerade i arbete. Vidare är efterfrågan på arbetskraft för närvarande av säsongmässiga skäl relativt begränsad. Förberedelser har emellertid vidtagits för att få i gång den ordnade invandringen. I Belgrad har sålunda inrättats ett särskilt kontor i anslutning till den svenska ambassaden. Där är man nu i färd med att rekrytera lämpliga sökande till en första kontingent om 100 arbetstagare, som arbetsmarknadsstyrelsen beslutat överföra hit. Samtidigt fortsätter informationen i den jugoslaviska pressen för att förmå dem som har för avsikt att söka anställning i Sverige att vända sig till den svenska arbetsförmedlingen i Belgrad. Genom utrikesdepartementets försorg planeras också besök hos oss

Svar på interpellationer och fråga ang. viss skärpning av utlänningkungörelsen

av press- och radiofolk från Grekland, Jugoslavien och Turkiet. Härigenom kan de få direkt kontakt med sina landsmän här i landet och med svenska arbetsmarknadsförhållanden.

Jämsides härförmed pågår överläggningar för att få till stånd ett rekryteringsavtal mellan Sverige och Jugoslavien om en mera omfattande rekrytering från svensk sida. Eventuellt kommer förhandlingar om liknande avtal att upptas även med andra länder.

Sammanfattningsvis kan alltså konstateras att stora ansträngningar gjorts för att få slut på den okontrollerade invandringen utan att behöva tillgripa avvisning vid gränsen, att i de fall avvisning ändock skett man så långt möjligt sökt minska svårigheterna för den enskilde samt att avvisningarna har varit nödvändig för att en ordnad invandring över huvud taget skall kunna komma till stånd.

Som allmän princip för vår invandringspolitik gäller att utlänningarna skall få samma arbetsvillkor och möjligheter till samma levnadsstandard som jämförbar svensk arbetskraft. Vi klarar inte den saken om inte överflyttningarna till Sverige planeras i förväg framför allt så att det finns både en arbetsplats och en bostad för vederbörande.

Vidare anförde:

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för det svar han givit på min interpellation.

Jag tycker emellertid inte att vad inrikesministern sagt är någon övertygande motivering för den mycket drastiska skärpning av vår invandringspolitik som det generella tvånget på arbetsstillstånd redan före inresan faktiskt innebär. Den första och kanske viktigaste invändningen är att denna restriktion bara kan reglera en ganska liten del av den invandring som sker i Sverige. Vi

har ju en gemensam nordisk arbetsmarknad, och av den invandrade arbetskraften svarar den som kommer från Danmark, Norge, Finland och Island för omkring tre fjärdedelar.

Min uppfattning är att vi skall ha så liten reglering som möjligt av invandringspolitiken, och jag anser alltså inte att det är någon brist att det hittills hänt så få att det första mötet med Sverige blir en brysk order om att resa hem igen. Men det faktum att det här rör sig om en så liten del av den totala invandringen, visar hur godtycklig bestämmelsen i själva verket är. Om det är nödvändigt att reglera invandringen med en speciell åtgärd av detta slag — och den är ju tillkommen med hänsyn till utlänningarna — då kan man fråga varför den hänsynen bara skall visas utomnordiska invandrare. Finns det inte lika stora skäl att ta sådana hänsyn till dem som kommer från t. ex. Finland?

En annan fråga som man också måste ställa sig är, om man inte med hjälp av upplysning i utvandrarländerna om förhållandena på den svenska arbetsmarknaden — alltså utan denna badwillskapande drastiska inskränkning — skulle kunna åstadkomma de begränsningar av invandringen som man av olika skäl anser nödvändig.

Inrikesministern hänvisar i sitt svar till att invandringen av jugoslaver sjönk från mellan 100 och 200 per dag i november till 29 efter årsskiftet. Han utgår från att denna minskning helt och hållet berodde på att man i Jugoslavien spred upplysning om att det var risk för att man skulle bli hemsänd ifall man reste till Sverige utan tillstånd. Men hur vet vi egentligen att detta var skälet till den kraftiga minskningen? Kan det inte lika gärna ha varit upplysningen om skälet till denna inskränkning, nämligen att det inte alls var säkert att man kunde få något arbete omedelbart sedan man kommit in i Sverige, att man kanske skulle tvingas att accep-

Svar på interpellationer och fråga ang. viss skärpning av utlänningkungörelsen tera en flera veckor eller månader lång lägervistelse?

Men även om inrikesministerns resonemang på denna punkt vore riktigt, hur skulle man då förklara att det strax före årsskiftet bara kom mellan 13 och 42 personer per dag från Jugoslavien via Trelleborg till Sverige? Då fanns ju fortfarande möjligheten att komma in i landet utan att ha arbetstillstånd. Borde utvecklingen — ifall det var avvisningshotet som man uppfattat som det viktiga i informationen — ha blivit en stegrad invandring strax innan denna spärr trädde i kraft.

Man skulle också i detta sammanhang vilja veta litet mera om hur den rekryteringsverksamhet, som det talas om, egentligen bedrivs i invandringsländerna. Enligt vilka principer har man t. ex. valt ut de 100 jugoslaver som omnämns i svaret? Vem är det som bestämmer att metallarbetare får inresetillstånd men inte gruvarbetare eller barnsköterskor? Uppgiften i svaret gäller också bara Jugoslavien, men även i t. ex. Grekland, Turkiet, Österrike och Holland finns det ett överskott på arbetskraft som mycket gärna söker sig till Sverige. Vad har man vidtagit för åtgärder för att åstadkomma en reglerad invandring från dessa länder?

Men också tillkomsten av denna bestämmelse föranleder många frågor som inte alls besvarats av inrikesministern. Han hänvisar till att beslutet fattats efter överläggningar med arbetsmarknadens parter, och det är i och för sig en riktig beskrivning av tidsföljden. Men inrikesministern nämner ingenting om att Arbetsgivareföreningen inte alls var med på denna överenskommelse utan betraktade den som icke existerande. Man ville nämligen inte acceptera att den ordnade invandring, som man i och för sig inte sade nej till, skulle innebära ett totalt stopp för den s. k. spontana invandringen. Man ville alltså inte vara med på den skärpning som nu infördes i 38 § i utlänning-

kungörelsen. Man var med på en rad andra punkter, men på denna punkt sade man nej.

En annan fråga som också måste ställas i samband med införandet av denna bestämmelse är: Varför tillkom den så snabbt? Om man i stället för att som nu ge fyra—fem veckors varsel till utvandringsländerna hade väntat någon eller några månader, är det mycket möjligt att många av de personliga tragedier som har utspelats nere i Trelleborg skulle ha kunnat undvikas.

Jag tror t. ex. inte att medlemmarna i den familj, som häromdagen anlände till Trelleborg efter att ha sält allt de ägde hemma för att få ihop till en biljett till Sverige och uppehåll för den första tiden här, tillhör dem som hade rest hit »på vinst och förlust» som inrikesministern talade om i sitt svar. De visste säkert inte alls om att de inte var välkomna här i Sverige. De kanske inte hade nämts av den radio-, TV- och pressinformation som det talas om i inrikesministerns svar, kanske helt enkelt av det skälet att de inte hade tillgång till dessa massmedia. Dessutom är det väl inte sannolikt att den informationen kan ha varit så särskilt omfattande.

En annan fråga av intresse — och som också ingick i interpellationen — gäller tillämpningen av dessa bestämmelser. Därvidlag säger inrikesministern knappast någonting utöver vad som står i själva lagtexten.

Men det finns många frågor tycker jag, som kräver ett utförligare svar. Varför sker t. ex. avvisningen bara i Trelleborg? Det kommer ju även in folk över Danmark till Sverige via Malmö och Helsingborg — såvitt jag förstår har denna invandring inte avstannat helt och hållit. Frågan är speciellt intressant, eftersom jugoslaverna av valtaskäl har mycket svårt att resa till Sverige någon annan väg än över Trelleborg. Däremot kan invandrare från andra länder fara över Danmark och den vägen komma in i Sverige. Det kan

Svar på interpellationer och fråga ang. viss skärpning av utlänningsskungörelsen

väl inte rimligen vara så, att denna bestämmelse bara är tillkommen för att sätta åt några jugoslaver?

Ett annat intressant förhållande är att det finns olika lagrum för avvisning: ett när någon saknar medel, ett annat när utlänningen inte har arbetstillstånd. Vilket lagrum är det som skall tillämpas? Motiveringen är hela tiden arbetsmarknadsmässig. Kan man välja vilket lagrum man vill? Och om man nu går in på en mycket drastisk granskning av folks ekonomiska förhållanden, när de kommer till gränsen, vilka konsekvenser kommer det att få då? Måste man inte under sådana förhållanden i konsekvensens namn också avvisa en mängd studerande och andra som kommer till Sverige med mycket små kassor?

Det finns en rad ytterligare frågor att ställa, men jag skall näxa mig med dem jag redan framfört.

Som jag ser det kan man betrakta invandringspolitiken ur två aspekter. Man kan se den från strikt ekonomiska utgångspunkter. Man accepterar att vi, för att kunna öka vårt välvstånd, behöver importera så och så mycket utländsk arbetskraft, och därför vidtar man de åtgärder som krävs för att få till stånd just den invandringen; i övrigt bör Sverige vara förbehållet svenskarna. Men man kan också betrakta frågan ur en mer ideologisk aspekt. Man kan mena att internationella befolkningsrörelser i och för sig är någonting gott. Att Sverige bör vara en fristad för förtryckta folkgrupper från diktaturländerna. Att vi bör öppna vår arbetsmarknad för dem som inte kan klara sin utkomst i andra länder. Man kan villigt acceptera de inslag i andra länders kulturer, språk och traditioner som invandrarna för med sig till Sverige.

Med det förstnämnda betraktelsesättet behöver vi den konservativt motiverade och strikt reglerande utlänningsslag som vi har. Med det andra sättet att se på omvärlden är det mycket som talar för att vi skulle kunna klara oss utan någon utlänningsslag alls.

Herr ANTONSSON (cp):

Herr talman! Också jag ber att få framföra ett tack för svaret till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet.

Det är angeläget att vi i debatten försöker ge det här delproblemet rörande invandringspolitiken riktiga proportioner. Herr Ullsten tog upp en rad viktiga detaljer när det gäller den senaste skärpningen av utlänningsskungörelsen, men han kom i slutet av sitt anförande in på ett principiellt resonemang, som jag gärna vill haka på för ett ögonblick.

Jag anser, herr statsråd, att vi bör kunna vara ense om några mycket väsentliga huvudlinjer i den svenska invandringspolitiken. Trots att immigrationen till Sverige — åtminstone om man ser till immigration av nämnvärd omfattning — är av relativt sent datum tror jag vi har utsikt att förankra de svenska statsmakternas syn på frågan i en mycket bred folkopinion och finna en formel för det svenska samhällets attityd, som alla kan bli tämligen ense om.

Den första fråga beträffande vilken enigheten bör vara stor är den som herr Ullsten avslutningsvis snuddade vid, nämligen att denna invandring ur samhällets och näringslivets synpunkter är en mycket önskvärd företeelse. Långtidsutredningen har för bara några dagar sedan publicerat en prognos, som tillför debatten nytt sakmaterial utöver de upplysningar vi redan kände till. Det konstaterades där att just den manuella arbetskraften fortfarande är vår allra viktigaste produktionsfaktor, samtidigt som man fastslår att den kommer att bli mycket knapp under det närmaste decenniet.

Långtidsutredningen beräknar att vi får ett tillskott av 110 000 produktivt sysselsatta under de fem åren fram till 1970. Samtidigt räknar man dock med en efterfrågan på 165 000 produktivt sysselsatta personer. Sedan kommer det intressanta, nämligen att den-

Svar på interpellationer och fråga ang. viss skärpning av utlänninguskungörelsen

na efterfrågan kommer, om vi vill förkorta arbetstiden, i stort sett att fördubblas. Hur mycket efterfrågan kommer att öka är beroende av hur många färre arbetstimmar per vecka vi vill ha.

Detta är ett område på vilket vi såvitt jag kunnat uppfatta har fått tänka om ganska radikalt under efterkrigstiden. Det är inte så länge sedan man ansåg att den manuella arbetskraften i en högt utvecklad industristat med en mycket högtstående produktionsapparat och en högmekaniserad produktionsprocess inte skulle vara av samma avgörande betydelse för produktionen som tidigare. De senaste årens erfarenhet har dock givit belägg för att denna betydelse kvarstår.

Den andra huvudfråga, om vilken jag tycker att vi bör kunna vara överens, och där det dock dagligen görs framsteg i fråga om invandringspolitiken, är nämligen strävan att på allt sätt underlätta invandrarnas anpassning till och inpassning i det svenska samhället. Därvidlag möter som bekant både emotionella och praktiska svårigheter. Jag skall inte ta upp dessa vid detta tillfälle, men det är självfallet att det inte kan vara lätt att komma från helt andra miljöer och möta ett främmande land, ett främmande språk, en främmande kulturmiljö, ett helt annat socialt mönster och även helt andra värderingar i arbetslivet.

Riksdagens ledamöter har i dag fått en ny skrift utlagd på sina bänkar, vilken har titeln »Ny i Sverige». Jag har som hastigast bläddrat igenom den och funnit att den innehåller en rad mycket viktiga upplysningar, ett koncentrat av vad man bör veta om svensk socialpolitik etc.

Jag vill emellertid betona att vi måste göra mera för att underlätta anpassningen, inte minst den språkliga. Våra invandrare från utlandet har — för att ta ett konkret exempel — ingen glädje av denna mycket förfärliga

skrift »Ny i Sverige», om de inte kan läsa vårt språk.

Jag anser också att vad som signallerades i går om utlänningarnas vidgade rätt att få del av de svenska förmånerna är en alldelvis riktig linje. Vi bör också försöka förhindra att denna invandrade arbetskraft blir ett nytt låglöneproletariat.

Jag tror slutligen att det finns en tredje punkt, där vi kan vara överens. Såsom statsrådet mycket riktigt påpekade i sitt svar, är det på tiden att vi försöker få till stånd en invandring under mera ordnade former, vilken ersätter det som statsrådet kallar den spontana utvandringen. Jag delar alltså den principiella syn, som inrikesministern på denna punkt givit uttryck för i sitt interpellationssvar.

Men sedan kommer jag, herr talman, till den åtgärd, vilken närmast har föranlett interpellationerna och den enkla frågan och beträffande vilken jag inte delar statsrådets uppfattning. Invandringen har, särskilt från Jugoslavien, som bekant varit mycket stor under det senaste halvåret, speciellt under det förridna årets senaste tre månader. Inrikesministern nämner att 3 700 jugoslaver invandrat under de senaste tre månaderna. Den 19 november 1965 beslutade regeringen en väsentlig skärpning av utlänninguskungörelsen. Den trädde i kraft med så kort varsel som en dryg månad efter beslutet. Skärplingen innebär att inresande måste ha arbetsstillstånd vid inresan. Tidigare fanns viseringsfrihet och tre månaders frist för vistelse i Sverige, en bestämmelse som gäller även för turister. Samtidigt med denna skärpning sätter man i gång en ganska omfattande informationskampanj om de nya bestämmelserna, man upprättar invandringskontor i invandrarländerna och försöker över huvud taget få en bättre rekryteringsorganisation där ute.

Det är i det avseendet jag menar att herr statsrådet har handlat litet för has-

Svar på interpellationer och fråga ang. viss skärpning av utlänningkungörelsen

tigt, såsom herr statsrådet ibland har benägenhet att göra! När man börjar en informationskampanj om Sverige — jag förmodar inte bara om denna ändring av utlänningkungörelsen — och när man upprättar rekryteringskontor och över huvud taget försöker organisa invandringen hit, så måste det enligt min mening vara fel att samtidigt slå till med en väsentlig skärpning av utlänningkungörelsen innan dessa informationsåtgärder hunnit tränga igenom där ute. Vi måste vara klara över att det tar tid i dessa länder innan en opinion kan bildas och en information nå fram.

Jag hävdar alltså bestämt att dels hade det behövts en längre tidsfrist, en övergångstid mellan konseljbeslutet och ikraftträdandet av denna utlänningkungörelsens skärpning, och dels borde man under en övergångstid ha försökt hitta en dispensform för arbetstillstånd, en dispens som hade givit vistelserätt tills arbetstillstånd kunnat ordnas. Då skulle man slippit ifrån dessa tråkiga och ur humanitär synpunkt mycket diskutabla avvisningar. 40 dagar är för kort tid i detta sammanhang.

Nu kan herr statsrådet genmäla att vi kan inte låta en massa utlänningar vistas här i olika läger hur länge som helst. Vi måste göra någonting åt det. Jag vet att det är en besvärlig fråga, men jag måste säga att avvisningen är dock för många människor en så djup tragedi, att det är av en mycket hög humanitär relevans att man hade försökt ordna en smidigare övergångsform. Mycket starka humanitära skäl talar för detta.

Dessa jugoslaver lämnar sina hem, kanske säger upp sina lägenheter och sina arbeten. De har bara några slantar på fickan och ingen fast punkt mer i sitt hemland när de kommer hit, blir avvisade och får biljett tillbaka. Man behöver inte vara hjärtnuten för att tycka att det är en tråkig situation.

Sedan tycker jag nog att det med den

nya bestämmelsen måste vara synnerligen svårt att skilja på vilka som är turister och vilka som är arbetsökande. Det har sagts att noggranna undersökningar görs. Såvitt jag kunnat finna företar passpolisen, som har hjälpt av en jugoslavisk tolk, en utfrågning av de resande. Det hela går också mycket hastigt, därför att avvisningen skall ske snabbt. Om vederbörande därvid visar sig ha gott om pengar och uppger att han är turist, så får han stanna kvar, men annars blir han avisad.

Man borde ha sökt finna en form som inneburit en längre övergångstid mellan konseljbeslut och ikraftträdande. Dels utgör avvisning säkert för många människor en tragedi ur humanitär synpunkt, och dels stöter man här på en byråkrati som ter sig onödig när denna invandrade arbetskraft i och för sig dock behövs och positivt borde mottagas i vårt land.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Efter den debatt som vi förde här i andra kammaren den 1 december i fjol skall jag inte uppöhalla mig vid de rent principiella spörsmålen. Jag skall stanna vid den fråga som jag ställt och som jag också fått svar på, nämligen rörande ändringen av 38 § i utlänningkungörelsen och de enligt min uppfattning obilliga verkningsar som den ändringen fått. Även detta har ju både herr Ullsten och herr Antonsson i viss mån berört, men jag skall inskränka mig till just den frågan.

Under debatten har sagts att det görs skillnad mellan invandrare med och utan pengar, och jag har då ställt mig i hög grad frågande. När man i söndags i Dagens Nyheter såg den mycket patetiska bilden av jugoslaviska invandrare, enkelt klädda, med en pappkartong som resväskan, fick man onekligen ett intryck av att det var människor som inte hade pengar till sitt uppehälle men som ville söka sig arbete här i landet för att få en möjlighet att liv-

Svar på interpellationer och fråga ang. viss skärpning av utlänningskungörelsen nära sig. Från början hade jag kanske inte trott att det förhöll sig på det sättet, men när jag nu i inrikesministerns svar läser att de inte har medel till sitt uppehälle under mer än några få dagar, får jag faktiskt bekräftelse på det tryck som den nämnda bilden gav.

Jag skulle i detta sammanhang vilja travestera en känd dikt och säga, att det är fläck på världens baner att arbetstillstånd heter pengar. Det borde inte vara så. Söker sig männskor till vårt land i hopp om att kunna livnära sig här, borde vi vara beredda att försöka hjälpa dem att få möjlighet att förtjäna sitt uppehälle. Jag säger detta i klart medvetande om att den linje, som inrikesministern förde fram den 1 december i fjol, med ordnad invandring i stället för den spontana invandringen, fick full anslutning. Å andra sidan tvivlar jag på att statsrådet Johansson hade fullt klart för sig vilka verkningar som ändringen av 38 § i utlänningskungörelsen skulle få. Hade statsrådet kunnat förutse de verkningar som ändringen har fått — låt vara att det rör sig om enstaka fall — tror jag inte att han hade varit beredd att vidta ändringen.

Vad är det då som man velat ha i stället? Såsom redan sagts i de föregående anförandena var tiden för kort. Mellan den 19 november och den 1 januari fanns det ingen möjlighet att få denna regel känd utomlands. Den broschyr som är annonserad på respektive språk borde ha kommit före ändringen, men den är troligtvis ännu inte utsänd. Man kan också säga att den bok »Ny i Sverige», som vi fick på bänkarna i dag och som jag har studerat tidigare, är en utmärkt handledning, men även den är skriven på svenska. Sedan jag hastigt har tittat igenom den måste jag konstatera att den kanske delvis redan är föråldrad. Jag slog i registret upp »Avvisning» för att ta reda på vad som fanns att läsa om den saken. Det visade sig att på s. 25 talas om allvarlig aso-

cialitet och kriminalitet som anledning till avvisning och att det på s. 28 finns några få rader om avvisning.

I maj 1965 slopades viseringstvåget, och den 19 november fattades det drastiska beslutet om att det från den 1 januari 1966 skulle fordras arbetstillstånd för invandring. Borde man inte efter det beslutets fattande ha tagit litet längre tid på sig för att klargöra dessa frågor för de invandrante jugoslaverna?

Jag kan i detta sammanhang nämna, att dessa jugoslaver inte reser in bara över Trelleborg. Det har förekommit ett fall, då en jugoslav i Trelleborg fått returbiljett, på vilken han tagit ut restitutions i Berlin, och sedan rest tillbaka över Malmö och kommit ända upp till Örebro — om jag minns rätt — innan han åter avvisats av polisen efter kontakt med länsarbetsmyndigheterna. Problemet gäller alltså inte bara de jugoslaver som reser in i landet över Trelleborg, utan det gäller samtliga som kommer till vårt land.

Jag har annars ingenting att invända mot denna bok »Ny i Sverige», jag tycker att den är ett utmärkt försök att klärlägga förhållandena. Men jag frågar än en gång: Hade man inte kunnat ordna en något mjukare övergång, och har herr statsrådet verkligen satt sig in i verkningarna av denna ändring?

Statsrådet säger i svaret, att ändringen var nödvändig för att vi någonsin skulle kunna få en organiserad invandring. Är inte detta litet väl kategoriskt formulerat? Nog hade vi väl kunnat komma över till en organiserad invandring utan de tragedier, som nu drabbat dessa männskor, låt vara att det gäller ett fatale.

Jag reagerar också mot att man litet vårdslöst talar om import av arbetskraft och import av utlänningsar. Det låter som om det vore fråga om kollar man importerade för att använda för olika ändamål. Det är dock männskor det gäller, och det är det jag tror att vi ibland glömmer bort.

Svar på interpellationer och fråga ang. viss skärpning av utlänningeskungörelsen

Det är naturligtvis riktigt som statsrådet framhåller att dessa människor gett sig i väg på vinst och förlust. Men det gjorde Karl Oskar och Kristina också. Man kan säga att förhållandena nu är annorlunda och att världen ändrat sig, men det är i båda fallen fråga om människor — det vill jag än en gång betona.

Jag vill än en gång understryka, att man borde ha väntat med det definitiva stoppet till dess informationen trängt fram till dem det vederbör. Visst hade det då kommit in en och annan som begagnat sig av möjligheten att säga, att han inte kände till de nya bestämmelserna. Men även det tycker jag att vi hade kunnat ha överseende med.

Det har frågats, hur vi skulle bemästra de svårigheter som skulle uppstå under en sådan övergångstid, bland annat den svårigheten att ännu fler invandrare skulle komma att bo i läger. Jag tror för min del att invandrarna finner sig i att under en tid bo i läger, under förutsättning att vi under tiden är beredda att ge dem undervisning i svenska språket och yrkesutbildning, något som jag anser att vi är skyldiga att göra, eftersom vi sedan drar nytta av den arbetskraft som de är villiga att ge oss i utbyte. Den inställningen att vi bör se till att den invandrande arbetskraften är yrkeskunnig — en inställning som jag många gånger hört svenskar ge uttryck för — har jag mycket svårt att förstå. Vi har Jugoslavien, Grekland, Italien att tacka för de år som de har tagit hand om dessa människor till dess att de uppnått arbetsför ålder. Då har vi också skyldighet att ge dem den språkundervisning och den yrkeskunskap som de behöver innan de är beredda att träda in i det svenska arbetslivet.

Jag vill till sist, — eftersom jag både varit och låtit kritisk — ännu en gång säga att jag är helt ense med inrikesministern om att en ordnad invandring måste ersätta den spontana invandringen. Jag är tacksam för avslutningen

i interpellationssvaret, som visar en klart positiv inställning till invandringsproblemet. Jag tror att det påtalade förhållandet är ett olycksfall i arbetet och att inrikesministern inte har förutsett verkningsarna av den snabba ändringen av det förhållande vi nu resonerar om.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Vi tycks vara överens om värdet av den invandring av arbetskraft som har förekommit och som vi väntar oss också i framtiden. Vi är också överens om att vi bör ta emot de utlänningar, som kommer hit, på ett så hyggligt sätt som möjligt; det är inte minst viktigt att hålla fast vid. Vi måste inte bara kunna ta emot dem som arbetskraft att placeras in där vi kan finna lämpligt, utan vi måste också kunna bereda dem bostad, ge dem möjlighet att komma i åtnjutande av samma sociala förmlänen, sjukvård och annat, som svenska medborgare gör. Vi måste alltså söka finna de bästa formerna för en organiserad invandring med garanterad arbetsplacering.

Vad är det som har hänt med många av dem som har kommit hit, framför allt under de senaste åren? Många av dem har rest omkring i landet och sökt arbete men inte kunnat få något, de har sökt bostad men inte funnit någon, de har fått tränga sig samman i hyresrum. Det finns fall då 20—25 personer bott i ett enda rum, därför att någon bostad inte varit ordnad innan de kom hit. Jag tror att det finns anledning att fundera på detta innan man så här oreserverat säger: »Låt dem bara komma hit. På något sätt kanske det ordnar sig.»

Vi har anledning att ta reda på, hur många av dem som har kommit hit själva har upplevt besvärliga situationer. Herr Hamrin har gett en patetisk skildring av de båda äkta makarna —

Svar på interpellationer och fråga ang. viss skärpning av utlänningkungörelsen

skickligt fotograferade — som måste resa tillbaka. Men herr Hamrin talade inte om dem som har vänt sig till de sociala myndigheterna i Malmö och på andra ställen ochbett om resebidrag hem, därför att de inte fått arbete, bostad eller över huvud taget någon kontakt.

Jag kunde i höstas meddela att Malmö stad i 20—25 fall beviljat sådant hemresebidrag. Jag skulle vilja komplettera detta uttalande med att säga att arbetsmarknadsstyrelsen begärt och fått be-myndigande att betala hemresan för dem som så begär. En del av dem som finns i lägren har inte tält att vistas där. Den har varit en för stark påfrestning och en alltför lång väntetid för dem i fråga om arbetsanskaffning och utplacering. Därför har debett att få åka hem. Detta bör vi ha klart för oss innan vi är beredda att säga att vi skall ta emot så många som kommer.

Till de anföranden som hållits av interpellanterna, skall jag bara knyta ett par reflexioner innan jag går in på frågorna i allmänhet. Framför allt skulle jag vilja konstatera att herr Ullsten har avvikit från den aggressiva linje som han valt i sin interpellation, när han där säger att åtgärden om ändring av utlänningkungörelsen över huvud taget inte antyddes i inrikesministerns redogörelse inför andra kammaren. Jag har sagt i dagens interpellationssvar att det klart framgår av det tidigare interpellationssvaret att det var fråga om att ersätta en oreglerad arbetskraftsinvandring med en reglerad form. Skulle ändå inte herr Ullsten ha kunnat uppmärksamma så mycket av interpellationssvaret, att han hade kunnat medge att han härväldig tagit miste? Det är rätt väsentligt, även om det för mig personligen inte spelar någon roll, eftersom fakta är fakta och det som står i interpellationssvaret gäller. Vad jag utöver detta sagt i debatten har varit ett klart angivande av att avsikten har varit just den som där har beskrivits. Men

utifrån det angivna påståendet bygger herr Ullsten ändå upp sin interpellation, som alltså delvis faller till marken genom konstaterandet att ifrågavarande besked gavs tidigare.

När herr Ullsten sedan fortsätter att fråga om den nya ordningen för invandring till Sverige och förmenar att upplysningsverksamheten har kommit sent och inte varit tillräckligt omfattande, kan jag naturligtvis inte göra annat än att redovisa vad som verkligen har hänt och hur upplysningen har bedrivits beträffande de länder där det gällt att så snabbt som möjligt komma till tals med människorna.

Genom telegram den 23 november underrättades de svenska ambassaderna dels i de aktuella utvandringsländerna, dels i de länder som invandrar vanligen genomreser om den nya ordningen. I telegrammet uppmanades varje beskickning att i sin tur underrätta berörda myndigheter i sitt tjänstgöringsland om de vidtagna svenska åtgärderna och i övrigt söka på lämpligt sätt genom radio och andra massmedia sprida kännedom däröm.

Sedan vi sálunda vänt oss till en rad av länder har vi kunnat dra den slutsatsen att reaktionerna från myndigheternas sida inte varit av besvärande art. Man har godtagit våra åtgärder, eftersom de är ungefärligen desamma som de flesta andra mottagarländers ute i Europa. Förläringen till att invandringsströmmen riktats mot vårt land ligger kanske just i att en rad andra tidigare mottagarländer såsom Schweiz, Frankrike, Västtyskland och England efter hand skärt sina bestämmelser.

Den 25 november distribuerades kommuniken i obeskuret skick till samtliga svenska beskickningar i utlandet och till alla utländska beskickningar och korrespondenter i Stockholm. Den 20 december sändes ett cirkulärtelegram till alla svenska utlandsmyndigheter med en erinran om att utlänningkungörelsen med verkan från den 1 januari

Svar på interpellationer och fråga ang. viss skärpning av utlänningkungörelsen
skulle ändras på sätt som angivits tidigare.

Detta gäller alltså informationen direkt över våra ambassader och beskickningar till de utländska myndigheterna.

Sedan den 9 november i fjol har först en, senare två tjänstemän från arbetsmarknadsstyrelsen varit i Jugoslavien för att ta emot arbetssökande och informera dessa om de svenska förhållanden. Mottagningarna har skett dels i en särskild lokal i anslutning till den svenska ambassaden i Belgrad, dels i samband med besök i andra delar av Jugoslavien. Ca 2 400 personer har besökt dessa mottagningar. Besökarna uppträder emellertid ofta som representanter för andra arbetssökande, varför dessa direkta informationer beräknas ha nått minst 10 000 personer.

Jag kan ytterligare redovisa att ett par tjänstemän besökt Grekland och Turkiet dels för att göra klart för myndigheterna där att den spontana invandringen till Sverige av grekiska och turkiska medborgare inte kunde tillåtas fortsätta utan att arbetsanställning, bostad och arbetsstillstånd måste vara ordnade före inresan, dels för att informera allmänheten genom press och andra massmedia.

Jag vill också nämna en rad av tidningar i Jugoslavien som genom mycket stort uppslagna artiklar uppmärksammat den ändrade politiken från vår sida.

När herr Ullsten ställer frågan hur det kan komma sig att vi fram till 26 november hade en invandring vissa dagar på mellan 100 och 200 personer medan siffran sedan sjönk till 29 har han inte uppmärksammat att den ordning med provisoriska arbetsstillstånd, som myndigheterna tvingades att tillämpa, upphörde den 26 november. Häröm lämnades information i Jugoslavien så skyndsamt som möjligt. Denna information nådde naturligtvis fram till många människor som fann anledning att stanna hemma och att iaktta de

ändrade regler som vi hade beslutat om. Det är säkerligen förklaringen till den minskade invandringsströmmen efter den 26 november.

Herr talman! Herr Ullsten framhöll också att det i huvudsak är i Trelleborg som avvisningarna sker. Förklaringen härtill är mycket enkel. Invandrarna kommer till vårt land på två vägar. Jugoslaverna reser i regel via Ungern, Tjeckoslovakien, Östtyskland, Sassnitz till Trelleborg. Övriga invandrare kommer över Danmark — de flesta över den danska gränsstationen Rödby. I Sverige har avvisning i samband med passkontroll skett bara i Trelleborg. Det har helt enkelt inte funnits några invandrare att avvisa på andra passkontrollorter. Vi har ingen statistik över avvisningarna vid dansk-tyska gränsen men av uppgifter som vi under hand fått framgår att avvisningar, grundade på den ändrade svenska invandringsordningen, förekommit vid Rödby sedan i slutet av förra året. Det är alltså förklaringen till att det är i Trelleborg som de svenska myndigheterna möter de jugoslaver som söker sig till vårt land.

Jag skulle till det sagda vilja foga att redan innan några svenska rekryteringskontor inrättas i utvandringsländer kan den som på eget initiativ vill emigrera till Sverige skaffa sig svenskt arbetsstillstånd före inresan.

§ 38 i utlänningkungörelsen som man nu — delvis med all rätt — fastställt avseende vid är inte ny utan den har tidigare gällt för Grekland, Italien och Västtyskland, för att bara nämna några länder. Tillämpningen av paragrafen är emellertid en sak som alltid kan diskuteras. Är det så att man anser att man kan vara generös vid tillämpningen av denna bestämmelse blir resultatet, såsom det visat sig under de senaste åren, att såväl greker som italienare kommer hit utan arbetsstillstånd och släpps in i vårt land och även får arbetsmöjligheter.

Svar på interpellationer och fråga ang. viss skärpning av utlänningkungörelsen

Men när vi nu skall ge oss i kast med att få till stånd en organiserad anordning för invandring kommer det att bli nödvändigt att tillämpa de gällande bestämmelserna restriktivt. Även om vi tidigare tillämpade § 38 också för en rad utomnordiska länder fanns det, som sagt, möjligheter för medborgarna där att få arbetsstillstånd här i Sverige genom att vända sig till de svenska beskickningarna.

Vi kommer aldrig att kunna bygga upp rekryteringskontor i alla de länder, från vilka mäniskor kan beräknas söka sig till oss. Då får de vända sig till den svenska beskickningen för att få sitt arbetsstillstånd ordnat i den man förutsättningar härför finns. Svenska beskickningen eller konsulatet tillhandahåller ansökningshandlingar och vidarebefordrar dem till Sverige. Inom arbetsmarknadsstyrelsen finns en internationell arbetsförmedling som handlägger dessa ansökningar.

I detta sammanhang vill jag svara herr Ullsten på en av hans frågor, där han tar upp problemet om hur utlänningkungörelsens nya regler skall tillämpas. Några nya riktlinjer har inte meddelats — det behövs inte. Enligt gällande instruktion för passkontrollens utförande skall passkontrollanten, när han finner särskild anledning här till, fråga utlänning om hans planer vid inresan. Uppger då utlänningen att han avser att försörja sig här genom anställning för vilken kräves arbetsstillstånd skall han avvisas, om han inte har fått sådant tillstånd före inresan. Detta är de regler som gäller, och herr Ullsten kan finna dem i gällande instruktion.

Jag skulle emellertid beträffande problemet i stort ytterligare vilja säga följande. När invandringsfrågorna tidigare diskuterats i utrednings- och annat sammanhang är det av visst intresse att lägga märke till att sedan det konstaterats att vi under 1950-talet och under de första åren på 1960-talet tog

emot i allmänhet 10 000 personer om året, hade man kommit till den uppfattningen att nettoimmigrationen skulle komma att hålla sig vid ca 10 000 per år. I arbetsmarknadsutredningens betänkande, som lämnades för något år sedan, heter det t.ex.: »Enligt utredningens uppfattning kan man ha anledning att i framtiden räkna med ett sjunkande invandringsöverskott.» Man räknade alltså från denna utrednings sida med att vi skulle få vissa svårigheter att erhålla arbetskraft från andra länder och kunde emotse en minskning av immigrationen.

Vad har vi då upplevt under 1964 och 1965? Jo, en betydligt större invandring än den som på vissa håll beräknades. Vi har under 1965, som jag angivit i interpellationssvaret, haft en nettoimmigration som är tre gånger så stor som i början på 1960-talet, eller 30 000 personer. Det är inte lätt att föreställa sig hur stor mängd mäniskor det egentligen rör sig om. Man ser en siffra framför sig — 30 000. Vad är det? Jag tror att man lättare kan föreställa sig det, om man tänker sig att man skulle för dessa mäniskor behöva bygga upp en stad av exempelvis Kalmar eller Växjös storlek. Det är först då man får klart för sig vad det innebär att ta emot 30 000 mäniskor, att försöka bereda dem arbete, bostad, sjukvård, eventuellt undervisning och andra sociala förmåner.

Denna ström av mäniskor från andra länder kommer alltså samtidigt som vi har fått ett kärvare klimat på arbetsmarknaden. Jag är fullt medveten om att det i prognoserna talas om brist på arbetskraft, men jag utgår från det läge som har rått denna vinter med de särskilda besvärligheter — gärna det — i fråga om väderleken som har medfört att vi i dag har fått rapport från arbetsmarknadsstyrelsen om att arbetslösenträkningen den 10 januari visar nära 40 000 arbetslösa. Jag understryker att detta självfallet är ett speciellt

Svar på interpellationer och fråga ang. viss skärpning av utlänningskungörelsen förhållande, eftersom en del av byggnadsverksamheten får bedrivas i minskad omfattning på grund av vinterkytan, att berörda industrier påverkas i fråga om sysselsättning, att det är svart att utföra skogshuggning o. s. v.

Men vi skall ha klart för oss att det är 40 000 som i dag inte har någon sysselsättning, och att det inte är lättare att just nu bereda dem som kommer från andra länder ny sysselsättning eller placera in dem i vårt näringsliv. Jag skulle vilja tillägga att den urbaniseringsprocess som vi upplever i vårt land sedan länge inte har avtagit i intensitet. Siffrorna vid årsskiftet visar tvärtom att den väldiga strömmen av männskor från landsbygden in till våra städer och industriorter har tilltagit. De männskor som strömmar in mot våra tätorter har ju rätt att göra anspråk på bostäder, sociala anordningar, sjukvård och undervisning, vilket ju är kommunernas uppgift att försöka tillgodose.

Jag tror att det är nödvändigt att ha den bilden klar för sig och komplettera den med den väldiga tillströmning från andra länder, som jag har redovisat i mitt interpellationssvar.

Den tvingade myndigheterna att i november häva det försök att åstadkomma en mera reglerad form av arbetsplacering och arbetsstillståndsgivning i kontakt med arbetsmarknadens parter, som innebar att man försökte att resonera med fackföreningarna ute på arbetsplatserna och företagen och söka få dem med på de arbetsplaceringar som skulle ske. Man tvingades att på grund av det väldiga tryck som uppstod genom den plötsliga invandring tillfälligt häva denna anordning. De som under den korta tid som de provisoriska arbetsstillständen lämnades fick sådana tillstånd uppgick till ungefär 3 000. Bland de 3 000 med tillfälliga arbetsstillstånd torde ingå de över 1 000 som från lägren har placerats ut i arbetsmarknaden.

Det var alltså det läge vari vi befann

oss i november, då vi skulle upphöra att lämna provisoriska arbetsstillstånd efter den 26 november i akt och meningen att söka åstadkomma den mera organiserade form för arbetskraftsinvandring som vi räknade med skulle komma till stånd. Jag har inte hört att någon här uttalat sig kritiskt. Ingen av herrar Ullsten, Antonsson och Hamrin i Kalmar har ju velat säga att det inte är den riktiga och rimligaste formen.

Men om man har den uppfattningen måste man också ta konsekvenserna och försöka att så snabbt som möjligt komma över till en sådan ordning. Den fråga beträffande vilken vi har delade meningar tycks vara, att framför allt herr Antonsson och herr Hamrin menar att övergångstiden var för kort. Men de har inte angett hur lång övergångstiden borde ha varit. Man har bara velat säga att den skulle ha varit längre, så lång att vi eventuellt hade kunnat bygga upp en fullständig organisation för den arbetskraftsrekrytering som skall ske i den formen.

Men jag skulle vilja fråga, om det inte är rimligt, att man i första hand försöker bereda arbete åt dem som vi har tagit in i landet, de 3 000 som har fått provisoriska arbetsstillstånd som gäller för två månader och som har rätt att göra anspråk på att få mera varaktiga arbetsplaceringar. Det är ju en uppgift som myndigheterna är sysselsatta med. Tro inte att företagare i mängd står och frågar efter arbetskraft. I så fall skulle det väl inte ha varit någon svårighet att bereda dessa 800, som fortfarande finns i lägren, arbete och vilka arbetsmarknadsstyrelsen hoppas kunna placera före den 1 mars.

Jag tror att vi har ett allmänt behov av arbetskraft från andra länder. Vi har en gemensam inställning därvidlag. Men den arbetskraften kan inte komma i okontrollerad mängd, ty då är vi inte mäktiga att klara placeringen av arbetskraften. Det har visat sig under hösten.

Svar på interpellationer och fråga ang. viss skärpning av utlänningkungörelsen

Man har därför måst försöka tillämpa en ordning med den mera reglerade arbetskraftsrekrytering som skall ske i samverkan med arbetsmarknadens parter. Det är riktigt som herr Ullsten säger att det inte föreligger någon underskriven överenskommelse enligt vilken Arbetsgivareföreningen, LO och TCO godtagit de ändrade bestämmelserna, men det föreligger ett beslut som be-myndigar arbetsmarknadsstyrelsen att vidta åtgärder för att rekrytera arbetskraft i andra länder men som förutsätter att man är överens med arbetsmarknadens parter. Detta är en väsentlig skillnad, ty det innebär att om ett företag som vi hoppas vänder sig till arbetsmarknadsstyrelsen med begäran om så och så mycket arbetskraft så skall styrelsen ta upp överläggningar också med arbetstagarparten och kunna komma överens med den, varefter man föranstalar om den överföring som företaget har begärt.

Man kan naturligtvis också göra som arbetsmarknadsstyrelsen har gjort. Arbetsmarknadsstyrelsen har nämligen utfört en allmän undersökning och kommit fram till att vi på serviceområdet kan ta in arbetskraft som man räknar med att kunna placera. Därför har rekrytering av dessa 100 personer nere i Belgrad påbörjats. Det är som sagt den första åtgärden av det slaget.

Jag kommer så till den viktiga frågan beträffande övergångstiden. Vi bedömde läget så, att det borde vara möjligt att få ut besked till de länder, som berörs, från omkring den 20 november fram till den 1 januari beträffande de åtgärder som vi beslutat vidta. Men det som vi naturligtvis har all anledning att fundera över, inte minst nu, är: Har vi nått fram till det stora flertalet, och är de benägna att rätta sig efter de besked som vi lämnar? Jag tror att inte minst denna sista fråga — är de beredda att rätta sig efter de besked vi ger — tillhör det viktigaste. Om de nämligen konstaterar att vi, trots att det lämnats be-

sked över radio, TV och myndigheter om att man inte får inresetillstånd om man inte har arbetstillstånd, ändå släpper in dem som om vi inte lämnat dessa besked, kan man fråga sig: Hur skall de då uppfatta våra bestämmelser? Jag tror som sagt att detta är någonting av det väsentligaste.

Jag skulle i detta sammanhang vilja referera ur en artikel av den jugoslaviske biträdande arbetsministern i en jugoslavisk tidning den 29 november i fjol. Artikeln handlar om medborgarnas tillfälliga arbetstagande i utlandet. Det är en från flera synpunkter utomordentligt intressant artikel. Enligt artikeln kan det också inträffa i ett socialistiskt land som Jugoslavien sådana förhållanden, att man från regimens sida inte har någonting emot att medborgare söker arbete i andra länder. Vidare framhålls den betydande skillnaden i fråga om ekonomin i skilda länder såsom det förhållandet att Jugoslaviens nationalinkomst per capita kan beräknas vara en tredjedel av exempelvis Sveriges. Det sägs också att det finns bestämmelser om arbetstillståndsgivning och att man i första hand är beredd att lämna tillstånd för utresa och tagande av arbete i annat land till den okvalificerade arbetskraften. Det är förståeligt att man inte har samma benägenhet att lämna sådant tillstånd till dem som har en utbildning bakom sig, men man avisar inte heller detta.

Det som jag speciellt har fäst mig vid är kanske det avsnitt där arbetsministern talar om att även de länder som tar emot arbetskraft har sina problem. De har också arbetslösa, det skall man inte bortse ifrån, men de kan ändå ha behov av arbetskraftsimport från andra länder, i detta fall från Jugoslavien. Arbetsministern fortsätter med att man i detta sammanhang också måste påminna om att varje land har sin egen politik för nyanställningar och lägger sig vinn om att fylla sina deficit. Om det fattas utbildad personal inom vissa om-

Svar på interpellationer och fråga ang. räden, är det klart att man önskar att människor med utbildning för dessa skall söka sig dit. Men av skilda anledningar är inte möjligheterna att få anställning så stora som vissa »släktningar» och mellanhänder, som i dag idkar grosshandel med sådana tillstånd, ställer i utsikt.

Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på de sista orden, där arbetsministern alltså officiellt säger att möjligheterna att få anställning inte är så stora som vissa »släktningar» och mellanhänder, som i dag idkar grosshandel med sådana tillstånd, ställer i utsikt.

De som idkar något av en professionell verksamhet på detta område även i Jugoslavien och som säkerligen kan ta betalt för sina tjänster ger sälunda information om att man inte behöver arbetstillstånd när man reser. Man kommer in ändå, säger de. Och de tar sin ersättning för de tjänster de gör. Djungeltegrafen går kanske snabbare än alla andra upplysningar. Det är det som jag har velat säga i mitt interpellationssvar. Vi måste hävda de bestämmelser vi har infört men försöka göra det på ett så humanitär sätt som möjligt.

Jag har velat komplettera mitt interpellationssvar med dessa uppgifter och ställa in hela problemet i ett större sammanhang än man i allmänhet gör. Samtidigt har jag velat säga att det är mycket viktigt att det som vi nu gör för att så snabbt som möjligt bygga upp organisationen för den mera organiserade form av arbetskraftrekrytering som vi tycks kunna vara överens om göres på ett så fullödigt sätt som möjligt, så att det för dem som kommer hit och även för vårt eget lands vidkommende framstår som rimliga anordningar. Det ligger ingenting oförenligt i vårt intresse av arbetskraft som vi kan ta emot och placera in i värdefulla uppgifter och våra strävanden att ta emot dessa människor på sådant sätt

viss skärpning av utlänningskungörelsen att de kan betraktas som likställda med svenska medborgare.

Herr talman! Det har sagts, och jag skall sluta med det, att skriften »Ny i Sverige» borde utkomma på skilda språk, ty de läsare som den är avsedd för kan nu inte alltid läsa den. Jag har i ett svar i medkammaren i eftermid-dag kunnat meddela att skriften för närvarande är under utarbetande på finska och att en edition på engelska senare kommer att ges ut samt att ytterligare editioner på skilda språk skall utarbetas.

Som nämnts av interpellanterna gäller det här inte minst anpassningsproblemen. De är de stora och långsiktigt väsentliga frågorna. Och då skall vi ha klart för oss att vi har tagit emot ungefär 150 000 människor från andra länder. De har acklimatiserat sig och blivit svenska medborgare. Just nu finns det 165 000 å 170 000 invandrare med arbetstillstånd, och om de senaste årens invandringssiffror står sig, kan man räkna med att årssiffrorna kommer att ligga i närheten av 20 000. Vi måste göra klart för oss att vi inte bara kan låta dessa människor komma in i landet — vi måste också se till att anpassningen blir så tillfredsställande som möjligt. Vi har därför tillkallat en arbetsgrupp som skall kartlägga hela problematiken och ta initiativ till omedelbara åtgärder men också till utredningar av mera långsiktig karaktär.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Inrikesministerns anförande var synpunktsrikt, utförligt och rikt på fakta men — måste jag tyvärr erkänna — inte på en enda punkt mera övertygande om värdet av denna drastiska åtgärd än hans första anförande var.

Han återkom till siffrorna över invandringen i december och säger att de inte alls är något bevis för att det hade räckt med upplysning. Men vad han underbygger den uppfattningen med är

Svar på interpellationer och fråga ang. viss skärpning av utlänningsskungörelsen

ju precis samma fakta som jag själv underbyggde min uppfattning med, nämligen att det räckte med att säga i radio, TV och tidningarna i Jugoslavien, att risken för att man inte får arbete med detsamma när man kommer till Sverige är stor och att man får räkna med att stanna i läger en längre tid etc. Det var ju den upplysningen som ledde till att invandringen sjönk. Det fanns under tiden från den 26 november fram till årsskiftet inte något förbud som kunde avskräcka från invandring i oförändrad omfattning. Inrikesministerns klarläggande på den punkten bevisar alltså ingenting alls.

Beträffande tillämpningen kan jag inte förstå hur man kan avfärdा frågan så lätt. Inrikesministern svarar inte alls på hur man skall kunna skilja en turist från en arbetsökande. Man måste då tydligt uteslutande gå efter hur mycket pengar vederbörande har med sig, och det kan väl inte vara någon rimlig utlänningspolitik att ta detta som enda kriterium på om en människa är välkommen till detta land eller inte.

I fråga om Arbetsgivareföreningen hade inrikesministern inte någon invändning i sak mot vad jag sa. Arbetsgivareföreningen accepterade inte att man införde detta totalstopp. Man accepterade att man skulle ta emot folk — såvitt jag förstår gjorde man det gärna. Man accepterade också alla de punkter som i övrigt ingick i denna överenskommelse men inte skärpningen i 38 § i utlänningsskungörelsen. Nu diskuterar vi just denna sak. Följaktligen finns det ingen enighet på arbetsmarknaden om att stoppet borde ha införts.

Men inrikesministerns huvudpunkt är att vi inte kan vara så ansvarslösa att vi tillåter utlänningar att komma in i stora skaror utan att kunna garantera dem bostäder, sjukvård och rimliga sociala förhållanden. Jag håller helt med inrikesministern på den punkten. Men gäller inte det problemet i lika hög grad invandrare från andra länder än de

som nu drabbas av detta stopp? Gäller det inte lika mycket finländare, danskar och norrmän?

Vi behöver uppenbarligen ungefär den nettoinvandring som vi för närvärande har. Den spontana invandringen har tydligt anpassat sig mycket bra till konjunkturerna. Därför säger också finansministern — om jag har läst rätt i finansplanen — att man behöver samma tillgång på arbetskraft under 1966 som under 1965, då vi hade en nettoinvandring på 30 000. Långtidsutredningen beräknar behovet till 10 000.

Vi måste alltså acceptera att vi behöver en invandring av denna omfattning och att vi på något sätt måste ta emot den. Alternativet är att vi avstår — att vi försöker att på allt sätt motverka invandring som innebär för stort tillflöde av arbetskraft. Jag är inte emot att man försöker förebygga risken för social missanpassning, arbetslöshet o. s. v. bland invandrade utlänningar. Men vad diskussionen mellan oss gäller är ju, om vi skall klara den saken via ett förbud eller bara med hjälp av upplysning i utvandringsländerna. På den punkten har jag annan mening än inrikesministern och uppenbarligen även annan mening än herr Hamrin i Kalmar och herr Antonsson — i varje fall finns det nyanser i uppfattningen. Jag anser inte alls att detta stopp är nödvändigt. Jag tycker det förefaller ytterst osannolikt att vi skulle få en oförändrad eller ens tillnärmelsevis så stor invandring som vi haft hittills, om de som planerar att komma hit vet att det är svårt att få anställning här och om de upplyses om att de, ifall de vänder sig till ett rekryteringskontor på hemorten, kan få arbetsstillstånd ordnat och alltså inte behöver resa innan de är säkra på att ha ett arbete och en bostad ordnad när de kommer hit. Jag har mycket svårt att förstå att särskilt många på vinst och förlust skulle kasta sig in i alla de svårigheter som det innebär att åka till ett land utan att ha dessa saker ordnade.

Svar på interpellationer och fråga ang. viss skärpning av utlänninguskungörelsen

Men det är klart att skall vi kunna åstadkomma en rimlig invandring den vägen, måste vi sätta in betydligt effektivare åtgärder på upplysningens område.

Inrikesministern slutade sitt interpellationssvar med att i tre punkter sammanfatta sitt försvar för stoppet. Han säger för det första att allting som kan göras för att undgå att införa krav på arbetsstillstånd före invandring har gjorts. Jag kan inte finna att de besked som lämnats om vad som hänt hittills på rekryteringsområdet och upplysningsområdet är allt som går att göra. Oändligt mycket måste återstå.

För det andra anför inrikesministern att man gjort vad man kunnat för att hjälpa dem som blir avvisade. Man har givit dem ett mål mat innan man skickade hem dem, givit dem pengar för återresan och pengar till mat under vägen hem. Ja, det skulle bara fattas att vi inte kunde göra åtminstone det.

För det tredje anför inrikesministern att stoppet behövdes för att man skulle få till stånd en reglerad invandring. Det senare var vad som skulle bevisas, och jag tycker inte alls att inrikesministern har presterat någon sådan bevisning.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Herr Ullsten anser sig inte övertygad. Ja, det är inte lätt att övertyga herr Ullsten. Herr Ullsten tar inte sakskäl. Herr Ullsten läser tydliggen inte vare sig vad som sagts i tidigare debatter eller det som står i interpellationssvaret, och så länge herr Ullsten underläter att ta hänsyn till de fakta som presenterats, lönar det sig inte att diskutera med honom om dessa ting.

Jag vill framhålla att Svenska arbetsgivareföreningen deltagit i de överläggningar som förevarit. Arbetsgivareföreningen har också klart för sig vilket bemyndigandebeslut som givits arbetsmarknadsstyrelsen, vilken också har representanter för Arbetsgivare-

föreningen. Det var dock en enhällig arbetsmarknadsstyrelse som rekommenderade att ordningen före november med de provisoriska arbetsstillstånden skulle upphöra fr. o. m. den 26 november.

Sedan har alltså herr Ullsten velat skilja sig ut från oss övriga genom att säga att det inte behövs något samarbete. Herr Ullsten kan möjligen acceptera denna form för reglerad arbetskraftsinvandring men inte att man tillämpar gällande bestämmelser. All right — då får herr Ullsten stå för den uppfattningen. Men herr Ullsten har tydlichen inte velat göra klart för sig vilka tragedier som inträffat och vilka besvärligheter som uppstått för en mängd mäniskor därför att de tillåtits komma in men inte kunnat klara anpassningen — vi har inte kunnat ge dem arbete, inte bostäder, inte ett sociellt skydd. Detta är för herr Ullsten av foga intresse. Det finns ingenting av humanitet i en sådan inställning.

Herr KELLGREN (s):

Herr talman! Jag uppkallades närmast av herr Hamrin i Kalmar. Han travesterade Heidenstam och menade att i vårt land heter arbetsstillstånd pengar.

Jag förstår knappast att en ledamot av denna kammar kan göra sig skyldig till ett sådant uttalande. Det finns ingen som helst rättighet för en hitresande från ett land, för vilket det föreligger viseringstvång, att — hur mycket pengar han än har — kunna köpa sig ett arbete i vårt land. Skall vederbörande ha arbetsstillstånd måste detta sökas i den ordning som lagen föreskriver. Han kan stanna här under obegränsad tid som turist och leva upp sina pengar, men han får ingen rätt till arbetsstillstånd.

Därför tycker jag att herr Hamrin bör tänka sig för något när han presenterar sin skaldekonst. Detta är nämligen så pass väsentliga ting, att man

Svar på interpellationer och fråga ang. viss skärpning av utlänningskungörelsen
inte får göra vilka uttalanden som helst.

Jag tycker inte heller att det är riktigt korrekt att, såsom man gör på många håll, ta upp en jämförelse mellan de nordiska länderna och t.ex. åtskilliga av de sydeuropeiska länderna. Det föreligger dock en viss skillnad härvidlag genom att vi i Norden alltsedan krigsåren i praktiken haft en fri arbetsmarknad. Upprinnelsen till denna fria arbetsmarknad i Norden kom i och med de stora flyktingströmmarna till vårt land under kriget, och vi har sedan dess även kunnat upprätthålla den nordiska arbetsmarknaden. Konventionen på detta område är, om jag inte missminner mig, av år 1954, men den fria arbetsmarknaden har i praktiken tillämpats sedan långt tidigare.

Vidare finns i vårt land ett arbetsmarknadsutskott i vilket det finns representanter för de ansvariga arbetsmarknadsmyndigheterna och för departementen och vilket noga följer hela denna utveckling. Det finns även ett väl organiserat samarbete mellan de nordiska fackförbunden och mellan de nordiska arbetsgivarna. Dessa parter iakttar i stort sett alla de administrativa och rent moraliska regler, som gäller för oss i Norden på arbetsmarknaden.

Vi har inte något motsvarande samarbete med andra länder ute i Europa. Det är vår förhoppning att ett sådant samarbete så småningom skall komma till stånd i hela Europa och en gång i framtiden även över hela världen, men jag tror att man får börja på samma sätt som skett i Norden för att det skall kunna fungera i praktiken. Det har varit en allmän uppfattning i vårt land, att det enda system som är möjligt att tillämpa är en organiserad invandring till Sverige. Man måste liksom vi gjort i Norden till att börja med gå fram område för område.

Jag tycker även att det är att något gå till överdrift, om man på detta om-

råde vill göra jämförelser mellan förhållandena i Sverige nu och i t.ex. USA för borttåt hundra år sedan. Vi har i sanning inga jungfruliga prärier i vårt land och inga outnyttjade naturliga resurser av den omfattning som funnits i USA. Det går inte att göra någon som helst jämförelse i detta avseende, eftersom vi inte har sådana naturliga resurser i förhållande till vår folkmängd. Det är även att märka att USA själv i dag tillämpar en icke obetydlig restriktivitet när det gäller invandring.

Utöver vad som har framkommit i debatten vill jag framhålla, att jag tror att läget skulle ha varit bättre om de ansvariga arbetsmarknadsmyndigheterna i tid hade fått de fullmakter att handla, som de begärt i vårt land sedan åtskilliga år tillbaka. Nu kommer dessa fullmakter mera i efterhand. Det har inte gått att förbereda sig på detta område så väl som skulle ha kunnat ske.

Det finns förhållanden som jag tycker inte är riktigt bra. Först och främst har denna oorganiserade immigration lett till en alltför stor disproportion i fråga om kön hos de invandrante. Det har varit alltför många manliga invandrare och alltför få kvinnor, som rättevägen borde ha följt med dessa män vid deras utvandring.

Vidare har utbildningen kommit i gång aldeles för sent, och den är inte heller så bredd upplagd som den borde vara. Det gäller inte bara svenska språket utan man skulle nog önska att invandrarna fick möjligheter att skaffa sig kunskaper om våra samhällsförhållanden och arbetsmarknadsförhållanden i större utsträckning än vad de får i dag. Det är aldeles för litet i den vägen.

Jag tillhör personligen de som alltid arbetat för att man skall ha så fria arbetsmarknadsförhållanden som möjligt för så många som möjligt i vårt land, var helst de kommer ifrån. Jag

Svar på interpellationer och fråga ang. viss skärpning av utlänningskungörelsen

skulle emellertid i dag vilja mana till realism och en viss grad av försiktighet. Om man härvidlag går alltför långt och alltför skyndsamt till väga, så tror jag att man kommer att stödja de krafter som är negativa eller rent av fientliga till utlännningar i vårt eget land, och jag tycker att det allvarligaste som skulle kunna inträffa skulle vara om vi, genom att invandringspolitiken inte sköts på det socialt ansvarsiga sätt som den bör skötas, finge ett främlingsmotstånd, ett främlingshat, som kommer att arbeta sig djupt in bland stora grupper i vårt land. Om något sådant inträffar så har vi gjort hela denna humanitär invandringspolitik den största otjänsten.

Herr ANTONSSON (cp):

Herr talman! Efter denna långa och mycket intressanta debatt vill jag gärna konstatera att inrikesministern har — tycks det mig — ställt upp två motpoler som båda är lika överbetonade. Det ena alternativet är att vi, för att använda inrikesministerns egna ord, »låter en invandringsväg skölja över oss», och det andra alternativet är att drastiskt skära av den genom den skärping som nu har ägt rum.

Enligt min mening är båda överbehtonade och felaktiga och det är därför jag i min interpellation och i mitt första anförande försökt hävda att det finns en tredje form i en längre övergångstid mellan skärpningsbeslutet och ikraftträddandet, som skulle ha kunnat eliminera inte minst dessa humanitära tragedier. I den informationsverksamhet som bedrivits där ute, speciellt i Jugoslavien, kunde man mycket väl ha informerat om att Sverige nu blir mera restriktivt när det gäller invandringen och kommer att skärpa bestämmelserna. Man kunde ha lätit dem träda i kraft exempelvis den 1 mars och därmed ha fått några månader till anpassning i stället för 40 dagar. Jag tror också

att man i så fall kunde ha undvikit mycket bekymmer. Jag menar alltså att frågorna i debatten är felställda. Vi har inte att välja på det antingen eller som inrikesministern här har nämnt.

Jag vill gärna säga att detta är ett delproblem. Jag är glad att vi är överens om de principiella aspekterna. Vad vi diskuterar är just delproblemet hur man skulle kunna få den mildaste möjliga övergångsformen. Därvidlag har jag noterat att inrikesministern inte med ett enda argument har motsagt det praktiska uppslag som jag här har fört fram just med denna längre övergångsform.

Jag skall inte ta upp en debatt, därför att då är jag rädd för att jag lockar upp inrikesministern till ett längt anförande men jag fick en känsla av att statsrådet Johansson hade litet svårt att bestämma sig för om invandrarna var önskvärda eller inte. Ena stunden säger han att vi har dock dessa väldiga svårigheter. Vad är det som har hänt, säger statsrådet. Ja, de har rest omkring utan bostad, utan arbete etc. Jag vill för min del nogärna vara negativt samhällskritisk, men det måste dock vara något fel i vårt samhälle när man vet att dessa människor tillför vårt land en produktiv kraft och att de är önskvärda ur arbetskraftssynpunkt. Då erkänner inrikesministern en organisatorisk svaghet hos våra arbetsmarknadsmyndigheter och en social svaghet i vårt samhälle, när han säger dels att vi inte kan placera dem i arbetslivet, dels att vi knappast har möjlighet att ge dem utbildning, social omvärdnad etc.

Jag vet att det inte är lätt. Jag bor själv aldeles i närheten av ett läger av detta slag, och jag vet precis vilka svårigheter som föreligger. Men när de invandrande som arbetskraft är så önskvärda, när de själva vill hit, när vi vet att det innebär tragedier att avvisa dem, tycker jag att man skall göra alla de

Svar på interpellationer och fråga ang. viss skärpning av utlänningkungörelsen ansträngningar som rimligen kan göras.

Vidare har jag suttit och funderat över bristen på bostäder, och jag skulle därvidlag kunna ge ett tips. Det finns dock i dag på landsbygden och i våra mindre samhällen tusentals bostäder — lantarbetarbostäder och egnahemsvillor kanske inte av allra högsta klass men heller inga dåliga bostäder — som står tomma på grund av rationaliseringen inom jordbrukssektorn och brist på sysselsättning i mindre tätorter. I mindre samhällen, som i normala fall har »pendlare» folk som arbetar i närliggna städer, finns det många egnahemsvillor som vi mycket väl skulle ha kunnat använda, om vi bara hade satt myndigheterna på det spåret.

Jag tror att inrikesministern egentligen menar att vi för närvarande på vissa områden kanske inte har uppsjö på arbetstillfället. Vi måste dock — och det betonade också statsrådet — hålla fast vid den långsiktiga målsättningen som gäller stort arbetskraftsbehov i näringslivet under den närmaste perioden av låt oss säga tio år. Men vi måste samtidigt komma ihåg vad finansplanen säger inför det budgetåret som vi nu står inför, alltså den allra närmaste framtiden, där det talas om knappheten på arbetskraft som en av de väsentliga svårigheterna när det gäller att öka vår produktion. Det är detta uttalande tillsammans med de humanitära aspekterna som gör att jag anser att vi hade kunnat lösa frågan med ganska enkla praktiska åtgärder, t. ex. det som jag nu varit ute efter: en längre tidsintervall och smidigare övergångsform.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Först vill jag rikta några ord till herr Kellgren. Jag vet inte om herr Kellgren har läst boken »Ny i Sverige». Den börjar med följande citat ur Vilhelm Mobergs Utvandrarna: »Så var det i det nya landet för Karl

Oskar och Kristina», som tillsammans med Vilhelm Mobergs övriga utvandrare »segelade med briggen 'Charlotta' från Karlshamn den 14 april 1850 med New York som destination.» Det var alltså egentligen inte jag som drog in Karl Oskar och Kristina i debatten. Däremot var det jag som gjorde det förbehållet att man självklart inte kan jämföra gamla tiders förhållanden med dem som vi nu har. Men jag tycker ändå att man skall tänka tillbaka litet grand på de förhållanden, under vilka våra egna utvandrare en gång seglade i väg till det stora förlovade landet i väster och med vilka förhoppningar de det gjorde. Jag upprepar att det inte är jag som dragit upp denna liknelse, utan den kritik som liknelsen innehöll får väl riktas mot författaren av boken.

Beträffande frågan om »arbetstillstånd heter pengar» har vi, som jag påpekat i mitt tidigare anförande, haft en ganska stor ryckighet i vår invandringspolitik. Detta kan jag möjligen förstå på det sättet, att inrikesministern har velat föra en så liberal politik som möjligt, och jag betonar än en gång att det med hänsyn till de invandrande utlänningarna är rimligt och riktigt att föra en invandringspolitik som vi kan stå till svars för inför dem. Men med den utveckling som skett — med viseringstvångets upphävande i maj, införandet av provisoriskt arbetstillstånd för kortare tid, införandet från och med 1 januari 1966 av krav på arbetstillstånd redan vid utresan från respektive land — förefaller det mig inte bara rimligt utan också troligt att avgörandet om vederbörande skulle släppas in och få arbetstillstånd eller inte har berott på huruvida de har kunnat svara för sitt uppehälle under den första tiden här. Har jag fel härvidlag är jag mycket angelägen om att bli rättad. Men jag skulle också i detta sammanhang vilja ställa en fråga till inrikesministern: Vad fordras det nu när det gäller reskassan av en utlänning, t. ex. en jugo-

Svar på interpellationer och fråga ang. viss skärpning av utlänningkungörelsen slav, som får sitt arbetstillstånd ornat, för att han skall kunna komma hit.

Jag säger än en gång att jag tycker att den saken varken ur humanitär eller ekonomisk synpunkt är särskilt betydelsefull för vårt land.

Jag vet inte om jag har fel, men jag gissar att den strid om kapital som vi haft länderna emellan i långa tider och som vi fortfarande har, där vi strävar efter balans mellan import och export — helst vill vi ha en aktiv handelsbalans — inom en näraliggande tid också kommer att bli en konkurrens om arbetskraften. Jag fick en liten erfarenhet av detta när vi i september förra året besökte Tjeckoslovakiet. Vi frågade, hur man där tänkte lösa problemet med arbetskraftsbristen, och fick då veta att man hoppades på invandring från samma länder som vi hoppas på. Jag tror alltså att det kommer att bli en kamp om arbetskraften lika väl som om kapitalet. Då tycker jag att det är fullt rimligt även ur ekonomisk synpunkt, att vi för en aktiv invandringspolitik.

Det är riktigt att invandrare, bl. a. jugoslaver, i besvikelsen över de förhållanden de mött här i landet vänt sig till de sociala myndigheterna för att få hemresan betald. Jag vet att Malmö stad under förra året betalade 100 000 kronor i socialhjälp till dessa invandrare, något som inrikesministern också upplyste om. Det är en humanitär åtgärd, som är dryg för staden, men det är bra att den vidtagits. Med den ryckighet som förekommit har jugoslaverna självfallet haft svårt att följa med och förstå hur reglerna är utformade.

Man kan naturligtvis som inrikesministern säga, att vi så snabbt som möjligt måste komma över till en ordnad invandring. Men frågan är då vad man menar med »så snabbt som möjligt». Menar man att det är riktigt att det skett i en sådan takt, att ganska många invandrare — även om det inte gäller

något överväldigande stort antal — fått en mycket smärtsam upplevelse, för att inte säga en chock, när de fått sitt mål mat och returbiljetten till sitt hemland, där de får försöka ordna ett arbetstillstånd för att eventuellt komma hit igen. Inrikesministern frågade hur de skulle ha uppfattat våra bestämmelser, om vi låtit dem komma in, trots vad som föreskrivs i utlänningkungörelsen. Jag förmodar att de skulle ha uppfattat det som humant. När det gäller de släkttingar som de lämnat kvar i hemlandet hade vi förmodligen kunnat göra klart för dem, att vi nu gör undantag men att det inte kommer att ske efter den och den tidpunkten. Jag tycker nog att man här rusat i väg litet snabbare än vad som varit nödvändigt.

Inrikesministern framhåller i interpellationsvaret, att vederbörande myndighet haft uppfattningen, att om avisning inte skett så skulle detta omedelbart ha rapporterats till anhöriga och vänner i hemlandet, och vi skulle ha fått en ny kraftig invandringsväg. Är det verkligen så att vi inte hade kunnat upplysa dem som är kvar utan att statuera så drastiska exempel som nu blivit fallet. Det är bara det jag frågat om, och jag är fortfarande tveksam om huruvida det inte varit möjligt att klara det på annat sätt.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! På herr Hamrins senaste inlägg skulle jag vilja svara att vi har bedömt det så, att vi inte hade kunnat klara av situationen om vi inte börjat tillämpa dessa bestämmelser. Det beslutet har jag motiverat; jag har dels refererat till svenska myndigheter som har lämnat just dessa uppgifter, dels har jag citerat och redovisat en artikel av biträdande arbetsministern i Jugoslavien. Det är han som talar om »släkttingar» och om dem som bedriver grosshandel med arbetstillstånden. Jag

Svar på interpellationer och fråga ang. viss skärpning av utlänninguskungörelsen
 tycker att detta är en fingervisning om vad som kan inträffa.

Herr Kellgren säger att beslutet om en organiserad invandring borde ha fattats mycket tidigare, eftersom arbetsmarknadsstyrelsen redan i maj 1964 ingav en framställning av den arten. Ja, det är riktigt. Men, herr Kellgren, det förutsattes ju ändå att dessa aktioner skulle kunna genomföras i samverkan med berörda arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer liksom med de företag som avser att anställa den utländska arbetskraften. Det första vi hade att göra när vi fick denna framställning var att sända ut den på remiss. Efter det att remissvaren kommit in och det visat sig att arbetsgivarsidan och LO-sidan hade delade meningar, har vi tagit upp förhandlingar. Det var de förhandlingarna jag redovisade i höstas. Man har steg för steg kommit till relativt likartade uppfattningar, men man kunde inte nå enighet beträffande utformningen av kommunikén. Jag skulle vilja framhålla just detta, att vi inte kunde komma överens om utformningen av kommunikén, för herr Ullsten. Man hakade upp sig på ord. I dag har jag fått en avskrift av ett brev från Arbetsgivareföreningen till Landsorganisationen, i vilket man konstaterar det faktiska förhållandet, att någon formell överenskommelse inte förekommer men att man i långa stycken är överens i uppfattningen om dessa ting. Det tycker jag är det väsentligaste.

Just denna samverkan mellan berörda parter på arbetsmarknaden förutsattes av arbetsmarknadsutredningen som omfattade representanter för samtliga politiska partier i dess enhälliga be-tänkande.

Herr talman! Jag skall nu inte ta upp någon ytterligare debatt; jag skall bara svara på ett par frågor. Herr Antonsson ansåg att jag hade ställt upp två motpoler. Men om vi inte vidtar några åtgärder utan bara släpper in dem som kommer, så får vi en väldig våg av ar-

betssökande hit. Jag stöder detta mitt antagande på vad som faktiskt hände under hösten, då mellan 150 och 200 personer dagligen kom under november. Jag vet inte hur länge det hade kunnat pågå; det har under hand upp-givits att man kan räkna med att mellan två och tre miljoner jugoslaver under en viss tid kan ha intresse av att komma till andra länder och söka arbete. Bakgrunden till detta är den väldiga omställningsprocess som pågår i Jugoslavien och som jag tror att vi har svårt att bilda oss en riktig och klar uppfattning om men som vi inte bara kan förbigå.

Herr Antonsson tog upp frågan om provisoriska tillstånd. I mitt interpellationsvar ville jag redovisa att vi hävdade gällande regler och medgav provisoriska tillstånd, i fråga om vilka myndigheterna inte behövde — så långt det var möjligt försökte man dock — höra arbetsmarknadens parter. Men här kan man inte, om man skall kunna vinna förståelse för invandringspolitiken, bortse ifrån de intressen som det ändå är fråga om.

Herr Antonsson tycker att jag har svårt att bestämma min inställning till utlänningarna. Nej, inte alls. Jag har en mycket klar uppfattning! De är välkomna i arbete, men det vore oförsvarligt, om vi skulle bortse ifrån att också de har rätt att ställa anspråk på bostad, på sociala anordningar, på utbildning o. s. v. Det är åtgärder i sådant syfte som vi så snabbt som möjligt måste vidtaga för att kunna ta emot dem på ett — som jag vill beteckna det — mera tillfredsställande sätt än vad som hittills har skett. Jag skulle här kunna citera finska tidningar, som på ett ur vår synpunkt utomordentligt besvärande sätt beskriver läget för en del av dem som kommit till Sverige.

Det är klart att användande av lant-arbetarbostäder är ett uppslag, och jag hoppas att myndigheterna också har sin uppmärksamhet riktad på saken,

Interpellation ang. beskattningen av svenska forskare i USA

men jag är inte alldelvis övertygad om att dessa bostäder finns på någorlunda rimligt avstånd från de arbetsplatser där vi kan bereda utlänningarna arbete. Det är ju ändå det mest väsentliga.

Herr Hamrin i Kalmar frågar hur mycket som erfordras i reskassa för dem som i Jugoslavien beviljas arbetsställstånd. Enligt de beslut som är fattade kan arbetsmarknadstyrelsen ge dem ett förskott till resan. I allmänhet har man kontakt med företagare långt i förväg. Där det blir fråga om en organiserad form av rekrytering skall både en representant från företaget och en för den fackliga organisationen vara med vid rekryteringen. Företagen har visat stort intresse för denna sak och ofta även lämnat förskott för uppehället åt dem, som de är beredda att anställa. De som befinner sig i lägren och får sin arbetsplacering har möjlighet att få resan betald som starthjälp intill 500 kronor. Däri ligger dock en stor skillnad mot när vederörande kommer hit utan att ha förutsättningar att kunna klara det närmaste uppehället.

Jag har, herr talman, velat avrunda denna debatt med att säga att vi bedömt de åtgärder som vidtagits såsom nödvändiga, men det har också sagts oss att det gäller att så skyndsamt som möjligt bygga upp organisationen och verksamheten för den organiserade invandring, om vilken vi i huvudsak tycks kunna vara överens.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till lagutskott propositionen nr 12, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 30 juni 1948 (nr 495) om avgifter till välfärdsanställningar för sjöfolk; och

till konstitutionsutskottet propositionen nr 18, med förslag till lag om änd-

2 — Andra kammarens protokoll 1966. Nr 2

rad lydelse av 14 § landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319).

§ 8

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet motionen nr 47;

till statsutskottet motionerna nr 48—53;

till lagutskott motionerna nr 54—56;

till jordbruksutskottet motionen nr 57; och

till allmänna beredningsutskottet motionen nr 58.

§ 9

På hemställan av herr andre vice talmannen beslöt kammaren, att Kungl. Maj:ts propositioner nr 1 och nr 2 skulle uppföras sist å föredragningslistan för kammarens nästkommande sammanträde.

§ 10**Interpellation ang. beskattningen av svenska forskare i USA**

Ordet lämnades på begäran till

Fru NETTELBRANDT (fp), som yttrade:

Herr talman! Den 18 oktober 1965 interpellade jag finansministern angående beskattningen av svenska forskare i USA. Jag framhöll då följande.

Dubbelbeskattningsavtalet med USA från år 1939 förseddtes år 1963 med ett tilläggsavtal, vilket efter proposition godkändes av riksdagen i fjol. Tilläggsavtalet innehåller en ny lydelse av artikel XII i det ursprungliga avtalet. Artikelns nu gällande lydelse innebär bl. a. att svenskar, som under högst två år bedriver undervisning eller forskning i USA på inbjudan av en amerikansk undervisningsanstalt, icke längre

Interpellation ang. provningen av dentalprodukter

såsom tidigare beskattas i USA för inkomst av denna forskning eller undervisning utan i stället beskattas i Sverige. Detta förutsätter att vederbörlande inte utnyttjar undervisningens eller forskningens resultat i vinstdsyfte. De nya bestämmelserna tillämpas fr. o. m. beskattningsåret 1963.

När det nya avtalet presenterades för riksdagen i proposition nr 22 till 1964 års riksdag, hävdade man från regeringens sida att de regler som infördes beträffande beskattning av forsknings- och undervisningsarvoden skulle vara ägnade att underlätta de kulturella förbindelserna mellan Sverige och USA. Det förefaller emellertid som om de nya bestämmelserna blivit till nackdel för de svenska forskare som befinner sig i USA och till motsvarande fördel för amerikanska forskare i Sverige. För de svenska forskarna innebär de ändrade bestämmelserna, att de slipper betala federal inkomstskatt i USA — amerikansk kommunalskatt omfattas inte av avtalet — men att de i stället får betala såväl statlig som kommunal inkomstskatt i Sverige. För flertalet svenska forskare, som bedriver studier i USA, torde dessa regler innehåra en avsevärd skatteskärpning i jämförelse med tidigare förhållanden.

De nya bestämmelserna skulle möjliggjort kunna kringgås genom att svenska forskare i samband med utresan tar ut immigrantvisum till USA. Risken för detta har påtalats från forskarhåll. Det vore givetvis en för Sverige mycket olycklig lösning. Även bortsett från den möjlighet är det nödvändigt att finna en för svensk forskning tillfredsställande lösning av skatteproblem.

Vid beskattningen av svenska forskares inkomster vid amerikanska undervisningsanstalter måste man ta hänsyn till att dessa inkomster avpassats efter de amerikanska levnadskostnaderna. Dessutom måste iakttagas, att en svensk som befinner sig i USA har större levnadskostnader än en amerikan i mot-

svarande ställning på grund av att han är ny i landet. En utväg att motverka den genom dubbelskattningsavtalet med USA inträffade skatteskärpningen vore att medge generösa avdrag för fördyrade levnadskostnader i samband med USA-resan. Det borde övervägas att utfärda allmänna riktlinjer för taxeringsmyndigheterna rörande sådana avdrag.

Eftersom interpellationen inte lämpigen kunde besvaras under hösten, vill jag nu åter framställa densamma.

Med hänvisning till det ovan anförda hemställer jag om kammarrens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få ställa följande fråga:

Delar statsrådet uppfatningen att svenska forskare i USA har fått ett försämrat läge i skattehänseende genom den nya lydelsen av artikel XII i dubbelskattningsavtalet med USA och vill statsrådet i så fall medverka till åtgärder som förhindrar för svensk forskning negativa följer av detta förhållande?

Denna anhållan bordlades.

§ 11

Interpellation ang. provningen av dentalprodukter

Ordet lämnades på begäran till

Herr LUNDBERG (s), som yttrade:

Herr talman: Tandvården är ur hälso- och sjukvårdssynpunkt av väsentlig betydelse. Med den snabbt utbyggda folkandvården har följt vissa personalsvårigheter och framför allt har tandvårdskostnaderna hastigt stegrats för stat, landsting, kommuner och enskilda. Med detta har följt berättigade krav på god kvalitet på tandläggningar, kontroll av kvalitet och priser för materiel och utrustning. Av stor vikt är det även att förtroendet mellan tandläkériets utövare, forskning och utbildning samt sjuk-

Interpellation ang. provningen av dentalprodukter

värdens huvudmän och allmänheten kan bibehållas. Det gäller därför att forskning och vetenskaplig kontroll inte på ett för tandvården olämpligt sätt sammablandas med enskilda affärsmässiga intressen, som kan medföra att förtroendet kan svikta till någons praktiska vilja att objektivt granska och pröva.

Tyvärr måste man konstatera att den i olika sammanhang påtalade både beklagliga och anmärkningsvärda sammablandningen av s. k. sakkunskap och enskilda intressen, som bl. a. framkommit i samband med amalgamprovningar etc., varken är uppbygglig eller försvarbar. Det är även beklagligt om dessa och liknande händelser skulle skapa misstro mot en tandläkarkår, som väl utan tvivel kan betecknas som en bland de bästa i världen.

Det är foga uppbyggligt att ta del av fotostatkopier av brevväxlingar, protokoll, tidningsartiklar, riksdagstryck etc. som presterats i dessa frågor både i Norge och i Sverige.

Det lär finnas ett beslut om att Nordiska institutionen för provning av dentalmaterial skall förläggas till Sverige. I och med detta beslut om en ny institution måste alla ansvariga för dess tillkomst, utbyggnad, vetenskapliga normer, kvalitet etc. förstå att denna institutions placering måste vara fristående och att den måste utrustas med teknisk och annan vetenskapligt utbildad personal vars omdöme och ansvar icke av någon intressent skall kunna sättas i tvivel. Att personal och ledning för ett sådant kontrollcentrum måste vara helt fristående från all affärsmässig eller annan påverkan är självklart och måste vara ett oestergivligt krav. Detta är angeläget för tandvårdens huvudmän, men det är även en nödvändig förutsättning för att de som sysslar med produktion och distribution av material skall kunna lita på att få en objektiv och opartisk bedömning av en ansvarig institution. Skulle förtroendet svikta kan inte heller huvudmännen räkna med att

den konkurrens, som även på detta område är nödvändig, kan bli bestående.

Av handlingar att döma synes det ha förekommit att man vid s. k. vetenskaplig provning använt ett ålderdomligt och vetenskapligt värdelöst material som grund för ett officiellt omdöme. Likaså kan man väl sätta den objektiva viljan i tvivel om när någon för provtagning och kontroll sänder material till ett främmande land, som saknar exempelvis den förfärliga provningsapparatur som finns i Sverige och tillverkas i Eskilstuna och lär vara en av de förnämsta som finns att tillgå. I sådana fall kan man väl ifrågasätta om det inte mer är personliga omdömen än ett objektivt utlåtande man eftersträvar.

För sjukvårdens huvudmän och tandläkieriets utövare är det angeläget att Nordiska institutionen för provning av dentalmaterial utan dröjsmål kommer till stånd och att detta sker under former och med en målsättning som innebär att alla de länder som kan tänkas bli intressenter i densamma får respekt och tilltro till dess kapacitet och objektiva bedömning av vetenskapliga och praktiska fakta.

Då sjukvården numera sorteras under socialdepartementet bör det vara angeläget att departementet i likhet med andra huvudmän söker komma till rätta med de problem som ovan i korthet berörts. Personella eller slentrianmässiga hänsyn måste kunna övervinnas. Den ohållbara och händelsefattiga situation som synes föreligga i fråga om materialprovning etc. bör upphöra genom att den nämnda provningscentralen snabbt blir iordningställd. Både ledning och personal bör få en sådan sammansättning att Norden med tillförsikt kan anlitा dess tjänster.

Då det för alla parter är angeläget att få veta vad sig på materialfronten tilldragit haver och hur långt byggnadsplaner m. m. avancerat, är det av intresse att från statsrådet och chefen för socialdepartementet få en preciserad,

Interpellation ang. provningen av dentalprodukter

dagsaktuell redogörelse avseende både tid och målsättning.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande frågor:

Har herr statsrådet tagit del av den diskussion som i press och annorstädes förts i fråga om brister i materialprovningar inom tandläkeriet både i Norge och i Sverige, speciellt då de brister som synes föreligga för provning och prissättning på amalgam?

Om så är fallet, kan herr statsrådet lämna en redogörelse för frågan samt hur byggnadsläget och lokaliseringen är för den beslutade Nordiska institutionen för provning av dentalprodukter samt om man i denna planering beaktat kravet på fullgod utrustning, ledning och personal på ett sådant sätt att veriktig och effektiv provning kan ske under för konsumenter och producenter fullt betryggande former?

Denna anhållan bordlades.

§ 12

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 13, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 21 och 29 §§ lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet,

nr 15, angående överlätelser av staten tillhörig mark,

nr 16, angående fortsatt disposition av ett äldre anslag inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, samt

nr 17, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 13 maj 1921 (nr 227) om ackordsförhandling utan konkurs.

Dessa propositioner bordlades.

§ 13

Anmälde att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr andre vice talmannen:

nr 59, av herr Carlsson i Tyresö, angående minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser,

nr 60, av fru Nettelbrandt, om offentlig annonsering i pressen,

nr 61, av herr Nilsson i Agnäs m. fl., angående dag för de allmänna valen,

nr 62, av herr Sjöholm, angående formerna för anslutning till religiöst samfund och till politiskt parti eller politisk organisation,

nr 63, av herr Petersson m. fl., angående de värnpliktigas reseförmåner,

nr 64, av herrar Werbro och Enskog, om ändrad lönegradsplacering för viss personal vid flygvapnet,

nr 65, av herr Källstad, angående utbildning av grundskolans lärare för tjänstgöring på såväl mellan- som högstadiet,

nr 66, av herr Lorentzon m. fl., om samordning och utveckling av skogsnäringens forskningsarbete,

nr 67, av herr Hamrin i Kalmar, om statligt stöd åt zigenare vid skol- eller yrkesutbildning,

nr 68, av herrar Wiklund och Nihlfors, om förbättrat stöd till småbåtshamnar,

nr 69, av herr Öhvall m. fl., om utbyggnad av isbrytarberedskapen,

nr 70, av herr Hermansson m. fl., om högskolemässig ungdomsledarutbildning,

nr 71, av herr Jönsson i Ingemarsgården m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till Internationella livsmedelsprogrammet,

nr 72, av herr Nilsson i Agnäs m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till tidningen Samefolket,

nr 73, av herrar Fridolfsson i Stockholm och Oskarson, om rätt till avdrag

vid inkomstbeskattningen för gävor till religiösa m. fl. ändamål,

nr 74, av fru *Gärde Widemar* och herr *Mattsson*, om undantag från allmän varuskatt för konst som försäljes på utställning,

nr 75, av herr *Sjöholm*, angående restförlingen av kvarstående skatt,

nr 76, av herr *Turesson* m. fl., om arbetsrum och parkeringsutrymme för riksdagens ledamöter,

nr 77, av herr *Thylén* m. fl., angående rätten för arbetsgivare till återlån ur allmänna pensionsfonden,

nr 78, av herr *Sjöholm*, om agaförbud för föräldrar,

nr 79, av herr *Sjöholm*, om översyn av lagstadgandet om förtal av avlidne,

nr 80, av herr *Persson i Heden* m. fl., om förhöjning av vissa ersättningar i anledning av yrkesskada,

nr 81, av herr *Bengtsson* i Landskrona m. fl., om viss ändring i lotteriförordningen,

nr 82, av herr *Jonasson* m. fl., om fortsatt koncession för mindre eldistriktsföreningar,

nr 83, av herr *Eliasson* i Sundborn m. fl., angående kulturpolitikens framtid utformning,

nr 84, av herr *Lindahl*, om effektivisering av den statliga pressinformatio nen,

nr 85, av herr *Mundebo* m. fl., om ökad social informationsverksamhet, samt

nr 86, av herr *Nihlfors* m. fl., om åtgärder för att öka efterfrågan på trafiksäkra motorfordon.

Dessa motioner bordlades.

§ 14

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställdes sex enkla frågor, nämligen av:

herr *Nihlfors*, till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående förstärkning av skyddet mot barnmisshandel,

herr *Wikner*, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående persontrafiken på järnvägslinjen Sveg—Östersund,

herr *Nilsson* i Östersund, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående fördelningen av lokaliseringstödet mellan olika län inom norra stödområdet,

herr *Sjöholm*, till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående befrielse från ränta å kvarstående skatt i visst fall,

herr *Rubin*, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående de för flygtrafiken tillämpade flyghöjderna, samt

herr *Nilsson* i Agnäs, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående stölderna av undervisningsmateriel och skadegörelsen på skolornas inventarier.

§ 15

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.58.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 19 januari

Kl. 10.00

§ 1

I enlighet med kammarens där om den 12 innevarande januari fattade beslut företogs nu val av tjugufyra valmän för utseende av dels fullmäktige i riksban- ken och riksgäldskontoret, dels och suppleanter för dessa fullmäktige.

Ordet lämnades på begäran till

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN, som yttrade:

Herr talman! För vart och ett av de val som skall företagas vid detta plenum ber jag att få avlämna en gemensam lista, vilken godkänts av de av kamma- ren valda ledamöterna i talmanskonfe- rensen. Listan upptar namn på så många personer som det ifrågavarande valet avser.

Den av herr förste vice talmannen för valet av valmän avlämnade listan upptog under partibeteckningen »Ge- mensam lista» följande namn:

- Bengtsson i Varberg
- Johansson i Torp
- Nelander
- Asp
- Börjesson i Glömminge
- Dickson
- Karlsson i Olofström
- Odhe
- Antby
- Persson i Skänninge
- Larsson i Hedenäset
- Cassel
- Renström-Ingenäs, fru
- Gustafsson i Borås
- Almgren
- Forsberg
- Larsson i Luttra
- Bengtsson i Landskrona
- Magnusson i Tumhult
- Elmén, fröken

- Hagnell
- Lundmark
- Svensson i Vä
- Bohman

Herr talmannen uppläste nu denna lista, vilken kammaren godkände; och förklarades de personer, vilkas namn upptagits å listan, utsedda till valmän.

§ 2

Anställdes val av suppleanter för de under nästföregående paragraf omför- mällda valmännen. Herr förste vice tal- mannen avlämnade en lista, vilken un- der partibeteckningen »Gemensam lista» upptog följande namn:

- Andersson i Billingsfors
- Carlstein
- Enskog
- Berg
- Johansson i Dockered
- Magnusson i Borås
- Haglund
- Gustafsson i Uddevalla
- Källstad
- Anderson i Lerum, fröken
- Larsson i Norderön
- Hedin

Sedan denna lista av herr talmannen upplästs och av kammaren godkänts förklarades de personer, vilkas namn fanns upptagna å listan, utsedda till suppleanter för här ifrågavarande val- män.

§ 3

Justerades protokollet för den 13 in- nevarande januari.

§ 4

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

till lagutskott propositionen nr 13, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 21 och 29 §§ lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringsslivet;

till statsutskottet propositionerna: nr 15, angående överlätelse av staten tillhörig mark, och

nr 16, angående fortsatt disposition av ett äldre anslag inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde; samt

till lagutskott propositionen nr 17, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 13 maj 1921 (nr 227) om ackordsförhandling utan konkurs.

§ 5

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet motionerna nr 59—62;

till statsutskottet motionerna nr 63—72;

till bevilningsutskottet motionerna nr 73—75;

till bankoutskottet motionerna nr 76 och 77;

till lagutskott motionerna nr 78—82; samt

till allmänna beredningsutskottet motionerna nr 83—86.

§ 6

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpella-tionsframställningar, nämligen av:

fru *Nettelbrandt*, till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående beskattningen av svenska forskare i USA, och

herr *Lundberg*, till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående provningen av dentalprodukter.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 7**Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.**

Föredrogs för remiss till utskott i ett sammanhang Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1966/67, och nr 2, angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66.

Därvid anförde:

Herr *OHLIN* (fp):

Herr talman! Gör man en översikt över resultatet av regeringens hittillsvarande ekonomiska politik samt över den planerade politik som årets finansplan presenterar kan man sammanfatta resultatet, tycker jag, på följande sätt.

Trots att regeringen redan i sitt efterkrigsprogram för 22 år sedan lovade att göra slut på inflationen fortskriber den med oförminskad styrka. Orättvisa mot sparare och pensionärer genom den fortgående höjningen av levnadskostnaderna och den till följd av inflationen ofrånkomliga höjningen av ränte-nivån fortsätter.

Inflationens skadeverkningar för näringsslivet blir för varje år allt större, eftersom den minskar konkurrensförmågan gentemot utlandet. Bytesbalansen har undergått en katastrofal försämring. Valutareserven kan upprättahållas endast med hjälp av kortfristiga utländska krediter. En fortsatt utveckling av detta slag medför allvarliga risiker för en valutakris. Köerna framför bostadsförmedlingarna är långa. Särskilt hårt drabbas många unga familjer som berövas möjligheterna att skaffa ett eget hem. Trots tekniska framsteg inom byggnadsproduktionen har bostäderna fördyrats i allt snabbare takt. Den olyckliga inflationspolitik som nu lett till höga räntor bidrar starkt till dessa

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

orimligt höga kostnader för nya bostäder. Regeringens subventionspolitik leder till orätvisor men kan inte dölja den växande splittringen av hyresnivån.

Köerna och därmed väntetiderna framför sjukvårdsinrättningarna är långa. Bristen på personal bottnar i en oklok underlätenhet att vidga utbildningsmöjligheterna i tid och anpassa lönerna så att människorna kan lockas till de angelägna uppgifterna. Anpassningen av sjukhusbyggandet till de personliga resurserna är dålig. Den centrale planeringen från regeringens sida är sålunda bristfällig.

Framför de högre skolornas och åtskilliga fakulteters portar väntar skaror av ungdomar, och många av dem avisas definitivt från den utbildning som de själva önskar och är lämpade för, trots att samhället väl behöver deras tjänster. Det är en fruktansvärd orättvisa som här begås mot dessa ungdomar. Liberala krav att samhället skulle vidga utbildningsmöjligheterna och ge de unga en ny chans genom en radikal utvidgning av vuxenutbildningen har regeringen år efter år lämnat obeaktade. Skall det nu äntligen bli bättre?

Dessa och andra misslyckanden avslöjar obarmhärtigt regeringens oförmåga att utnyttja de goda ekonomiska förutsättningar för det svenska samhället som har skapats genom en världskonjunktur för svenska varor efter kriget i utlandet och genom den betydande produktionsstegring som de arbetande människorna — inte regeringen — har åstadkommit med hjälp av allt högre teknik.

Herr talman! Det centrala grepp som regeringen nu föreslagit för den framtida ekonomiska politiken är, säger man, att statsutgifternas stegringstakt begränsas. Ökningen skulle emellertid, om hänsyn tas till de statsanställdas lönar, uppgå till ungefär 7 procent under nästa budgetår, medan varutillgången i landet beräknas växa med endast $3\frac{1}{2}$ procent. Någon verklig upp-

bromsning av inflationstrycket är det således inte fråga om på denna punkt. Men den reella ökningen av den offentliga sektorn, om man beaktar inflationen, tycks regeringen inte vilja göra procentuellt större än nationalinkomstens reella ökning.

Medan alla andra sektorer av vår kapitalinvestering tänkes växa föreslår regeringen, att investeringen i bostadsbyggande hålls oförändrad. Ingenting tyder på annat än att den säsöngmässigt ryckiga bostadspolitiken och dåliga anpassningen av kreditgivningen kommer att fortsätta, medan möjligheterna att utnyttja konkurrensens kostnadssänkande inflytande dåligt utnyttjas liksom hittills. En fortsatt hyresstegring och bostadsbrist är därför att förvänta.

Vad budgetbalansen beträffar söker finansminister Sträng genom mycket tal om totalbalansering vända uppmärksamheten bort från det faktum att budgeten enligt hans egna siffror visar ett underskott på närmare 1 000 miljoner kronor, om statstjänarlonerna medräknas. Detta gäller totalbudgeten. Det betyder att driftbudgeten skulle ungefär vara i jämvikt. De tidigare som nödvändiga ansedda överskotten särskilt under högkonjunktur, skulle vara borta. Inför en sådan uppenbar uppgivelse av allt vad finansministern länge har hävdat om budgetpolitik under högkonjunktur tycker man nästan synd om herr Sträng. Men man frågar sig också, om han förbereder nya pålagor på skattebetalarna efter valet. Är det förklaringen till att hans politik strider mot allt som han hittills har påstått vara nödvändigt? Här måste regeringen ge ett klart besked, inte bara före valet, utan i dag.

Den huvudförutsättning på vilken regeringens s. k. stabiliseringsspolitik viilar är emellertid en annan. Konsumtionen skall hållas tillbaka, säger man. Dess stegring skall bli blott sex tiondevar av vad den årligen varit hittills under en stor del av 1960-talet. Samtidigt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

hoppas man som sagt på en reduktion av prisstegringen. För att detta program skall gå ihop måste löne- och inkomststegringen i övrigt i pengar räknat hållas nere och sparandet ökas. Vid en prisstegring på t. ex. 3 procent och en konsumtionsökning som begränsas till något under 3 procent får inkomstökningen i pengar räknat inte överstiga 6 procent. Hur vill nu herr Sträng åstadkomma detta? Härpå ges intet svar. Utan att ange några grunder därför räknar herr Sträng blott med att lönenivån under innevarande år genom nya avtal och den vanliga löneglidningen skall stiga med sammanlagt 6 procent och nästa år med 4 procent. Han bara antar att problemet löser sig av sig självt. Löneglidningen kan beräknas bli som vanligt omkring 3 procent.

Alltså innebär herr Strängs antagande att de nya kollektivavtalet i år skulle innefatta en lönestegring på blott 3 procent ty $3 + 3$ är ju 6, och han antar att lönestegringen nästa år genom de nya avtalet skulle stanna vid blott 1 procent, därför att 3 procents löneglidning och 1 procents avtalshöjning blir hans förmodade 4 procent. Antagandet att det blir en höjning med endast 1 procent vid nästa års avtalsförhandlingar förefaller orealistiskt, och det blir intressant att höra hur herr Sträng vill motivera denna bedömning av arbetsmarknaden. Varken herr Erlander eller herr Sträng har under fjolåret genom deltagande i den offentliga ekonomiska debatten klargjort, att man för regeringens del önskar en lönepolitik av detta slag. Att inskränka arbetsmarknadens frihet kan ju inte komma i fråga. Uppenbart är att de antaganden som man nu gör står i motsättning till de senaste månadernas uppläggning av lönepolitiken på den fria arbetsmarknaden.

En realistisk kamp mot den från kostnadssidan kommande prisstegringen måste bestå dels av en dämpning av övertrycket inom ekonomin och dels av uppgörelser som ger alla parter trygg-

het för att de genom återhållsamhet i fråga om nominella inkomstanspråk inte uppförar någon möjlighet till reell inkomstförbättring. Nominella lönestegringar som äts upp av en prisstegring gagnar ingen — det inser alla. Det gäller emellertid att ge parterna trygghet för att de genom återhållsamhet beträffande de nominella kraven inte offrar några möjligheter till reell förbättring. Men regeringen avstår från alla försök att genom en rundabordskonferens eller ett ekonomiskt socialt råd skapa förutsättningar för en sådan solidarisk politik. Man näjer sig med ett antagande att problemet löser sig av sig självt, och att nya kollektivavtal nästa år kan uppnås med en nominell lönestegring på endast 1 procent — för herr Sträng antar väl inte att den löneglidning vi haft varje år efter kriget plötsligt skall upphöra?

En ekonomisk och social politik av detta slag vittnar om att regeringen inte förmår att ge politiken den nödvändiga planmässigheten utan snarare tillgriper en ryckig och osammanhängande centraldirigerig härlig och där, Ovila eller oförmåga att använda marknadshushållningen som bas för samhällsekonomien ligger till grund för många av de brister som utmärker regeringspolitiken och vårt samhällsliv. Det är ett socialistiskt tänkesätt hos regeringen som här gör sig gällande. Den ekonomiska och sociala politik som från vårt håll förordas innebär mera av prisbildning, mindre av reglering och subventionering. Bostadsmarknaden är ett exempel där marknadshushållningen, förbunden med tryggad besittningsrätt och beaktande av barnfamiljers och pensionärers i låginkomstgrupperna intressen, förefaller väl motiverad.

Även de offentligt tillhandahållna tjänsterna kan i ökad utsträckning åsättas marknadspris, dock knappast undervisning och sjukvård. Det säger sig självt. Naturligtvis uppkommer en mängd avvägningsproblem, särskilt vad

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

olika reformer beträffar som tar stora resurser i anspråk. Därför måste vi ha rörliga prioriteringsplaner och rullande budgetplaner, så att felanpassningar så mycket som möjligt undvikas.

Lägg märke till att det jag här förordat inte är någon allmän s. k. planhushållning med central dirigering och detaljreglering av näringslivet, med växande privilegier åt statlig företagsamhet och sämre betingelser för fri konkurrens och därtill en alltmera konfiskatorisk skattepolitik. Nej, det gäller en plan och en prognos som kan klargöra förutsättningarna och tjäna som vägledning för den statliga finans- och lokaliseringsspolitiken, och inte mindre för kommunernas och landstingens investeringspolitik samt för företagens expansionsplaner. I en sådan översyn av de samhällsekonomiska ramarna och deras förändring framöver, med beaktande av tidsmomentet, bör ingå en nationalbudget i arbetskraftstermer, där den framtida tillgången på *olika slag* av arbetskraft, inte bara arbetskraft i största allmänhet, och behoven därav enligt olika alternativ anges. Därmed skulle felanpassningar, sådana som vi har upplevt efter kriget med hänsyn till utbildning av högkvalificerad arbetskraft m. m. för näringsliv, sjukvård och undervisning, lättare undgås.

En tillfredsställande lösning som bl. a. medger den ökning av bostadsbygget som vi finner nödvändig under det närmaste årtiondet förutsätter en ökning av sparandet. Herr Sträng bör observera att spararna i fjol slog bakut, trötta på en dålig behandling genom inflation och skatter. Folkpartiet kommer att föreslå en mera positiv och rättvis behandling, som bl. a. underlättar för den som är villig att spara att få bostad och som möjliggör skydd för småspararna mot inflationens stöld av deras sparandes frukter.

En utveckling av företagssparandet genom en skattepolitik som underlättar konsolidering är dessutom en väg att

få sparandet dirigerat just till de punkter där en snabb investering behövs och där man vill få en expansion och en exportökning till stånd. För övrigt begär vi att sänkningen av marginalskatterna påbörjas och att den stora skattereformen inte längre uppskjutes utan beslutas senast nästa år.

Däremot ställer jag mig mycket skeptisk till herr Strängs sätt att medge användning av investeringsfondsmedel under brinnande högkonjunktur. Det öppnar dörren för ett godtycke utan like, där finansministern efter eget tyckande utan närmare offentlig redovisning av motiven beviljar elier avslår stora skattelätnader.

Det som jag här har pekat på är några drag i den radikala omläggning av den ekonomiska politiken som vi förordar. Mera kommer i våra motioner. En del har för övrigt offentliggjorts i de delar av centerpartiets och folkpartiets gemensamma handlingslinjer som framfördes för ett par veckor sedan, en enligt min mening lovande begynnelse på en kraftsamling. Den sura och negativa kritiken från socialdemokraterna med regeringschefen i spetsen — man beklagar sig över att regeringspolitikens misslyckande fastslås — vittnar om att man är ängslig för den ökning av oppositionens styrka som samling kring ett reformväntigt alternativ väntas medföra.

Vi vill alltså ha en annan politik än regeringens, vilken har lett till så många brister, köer och prisstegeingar. Att vrida allt det rätt som har blivit skevt under den Erlanderska regimen kan tydligt endast ske under en ny regering, och det kommer att ta åtskillig tid i anspråk. Men ju förr man börjar, desto förr vinner man resultatet. Sveriges folk har vid höstens val tillfälle att lägga grunden för en ny majoritet i första kammaren och därmed skapa den försatta avgörande förutsättningen för ett regimskifte.

Därmed skulle man trygga att ifall

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

folkmajoriteten om två år i val uttalar kravet på en ny regering, så kan inte detta av första kammaren hindras från att bli verklighet, såsom skedde år 1957. Trygghet för att folkflertalets vilja inte saboteras vinnes nämligen om väljarna redan i höst så väsentligt ökar oppositionens andel i landsting och fullmäktige att en upplösning av första kammaren efter riksdagsvalet ger oppositionen flertal i denna kammare eller i varje fall gör slut på den socialdemokratiska majoriteten. Därigenom skulle socialdemokraterna berövas möjligheten att använda gamla privilegier i form av överrepresentation eller en efterslängande opinion för att förhindra att folkviljans utslag respekteras i rikets styrelse.

Utsikterna att den svenska socialdemokratin accepterar ett första beslut år 1968 om en enkammarreform skulle starkt ökas genom ett allvarligt bakslag för partiet vid höstens val. Regeringspartiet har naturligtvis varje möjlighet att visa att jag är för skeptisk och att man är beredd att i en nära framtid acceptera en uppgörelse om en enkammarreform, vald av Sveriges folk på en och samma dag med ett rimligt valsystem, d. v. s. utan onödig uppskov, en demokratisk författningsreform som verkligi-
gen gör folkviljan suverän på valdagen.

Att nu blanda in det gamla, länge sovande socialdemokratiska republikkravet i undersökningarna om en enkammarreform kan endast tjäna ett syfte: att förhala denna länge förberedda enkammarreform, som vi anser ytterst angelägen. Skulle regeringen likväil vilja aktualisera och söka förverkliga republikkravet, är det väl självklart att det inte kan ske utan att frågan blir föremål för folkomröstning. Utgången torde här vara given.

På tal om den eventuella reform av valsystemet varom vi nu förhandlar vill jag tillfoga en fråga till regeringsbänken om den proposition rörande ändring av vallagen m. m. som har avise-

rats. Jag utgår ifrån att regeringen, som inte med ett ord har berört denna fråga under våra förhandlingar, inte tänker föreslå en plötslig ändring av nuvarande uddatalssystem utan avser en förlängning av den provisoriska lagstiftning som innebär att en sådan ordning tills vidare bevaras.

Herr talman! Det är många svårigheter som möter våra strävanden att få till stånd en självgenererande ekonomisk utveckling i de s. k. underutvecklade länderna. Men arbetet måste likväil fortgå och i ökad takt. En alldel särskilt viktig uppgift är naturligtvis att förhindra svält och halvsvält under mindre gynnsamma skördeår i dessa länder. Jag understryker att det inte bara är fråga om att hindra verklig svält. Möjligheterna att få till stånd tillfredsställande samhällsliv och tillräcklig ekonomisk expansion i dessa länder är beroende av att man kan förhindra att stora delar av befolkningen lever under vad som kan betecknas som halvsvält, näringsförhållanden som ingalunda tillåter dem att göra det bästa av sina förutsättningar.

Bättre produktionsmetoder och redskap i jordbruket samt — inte minst viktigt — bättre lagringsmöjligheter för att inte som nu på många håll en fjärdedel av skörden förstörs eller äts upp av råttor och andra skadedyjur, det är självlära uppgifter. Men att lösa dem tar tid, och vi kan få försörjningskriser när som helst i framtiden. Vi måste vara beredda på att svält och halvsvält i stor skala kan hota nästa år. Därför bör Sverige i Förenta Nationerna verka för att man omedelbart skapar en beredskap av helt andra dimensioner än hittills för att så snabbt som möjligt kunna skicka stora mängder livsmedel dit där de bäst behövs.

Att skapa de finansiella förutsättningarna för en tiodubbling eller mer av FN-organens hittillsvarande insatser borde gå. Vårt land bör ta initiativ i den riktningen och föreslå årliga bidrag

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

till en jättefond inom FN från de mera välsituerade staterna på t. ex. 1 miljard dollar om året. För Sveriges del skulle bidraget bli omkring 100 miljoner kronor, vilket mycket väl bör kunna rymmas inom ramen för vår i utsikt ställda u-landshjälp. Kanske behövs inte alls så stora belopp de allra närmaste åren. Men god beredskap är nödvändig, och det kan ta ett par år att få en sådan organisation beslutad och genomförd i Förenta Nationerna, även om jordbruksorganisationen i Rom redan gjort lovande försök i rätt betydande skala.

Till utrikes- och handelspolitiska frågor har jag för avsikt att återkomma senare i vår. Låt mig bara upprepa mitt gamla krav att vi bör vara beredda på att olika handlingslinjer kan bli aktuella. Det innebär att vi tills vidare stärker EFTA. Men det innebär också att vi hos Sveriges folk bygger upp en psykologisk beredskap för att EFTA-staternas inträde i ett reformerat EEC, en reformerad kontinental ekonomisk gemenskap, åter kan bli aktuellt, även om det för dagen inte är det. Jag uttalar mig inte om *sannolikheten* utan om *möjligheten* att detta kan inträffa om några år.

Den fasta punkten i vår politik bör vara vår önskan att göra en fullödig, konstruktiv insats i den västeuropeiska integrationen och vara beredda att göra detta under framtida förutsättningar som vi inte nu kan förutse. De speciella problem som skulle uppkomma, ifall anslutning i någon form till EEC blir aktuell, bör inte skjutas åt sidan i den offentliga debatt som är en av förutsättningarna för handlingsberedskap hos vårt folk.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Låt mig börja med ett citat ur finansplanen. »Den kraftiga försämringen av bytesbalansen är ett uttryck för tendenser till en allvarlig rubbning i den svenska ekonomin» — det är vad finansministern med-

delar svenska folket, och det finns faktiskt ingen grund för att motsäga finansministern på den punkten. Importen har, som vi vet, under år 1965 överstigit exporten — hänsyn har även tagits till tjänstenettot — med inte mindre än 1 400 miljoner kronor. Under en utpräglad högkonjunktur med hög sysselsättning och då produktionskapaciteten utnyttjats praktiskt taget fullt ut har vi alltså i landet förbrukat väsentligt mer än den löpande produktionen. För år 1966 räknar finansministern med att detta skall fortsätta i något mindre omfattning — de 1 400 miljonerna reduceras till 1 000 miljoner kronor. För båda åren tillsammans motsvarar dessa belopp inemot hälften av hela vår valutareserv.

Visserligen har vi inte tärt på valutareserven, men vi har i stället skuldtagit oss i utlandet, och det är ganska liten skillnad mellan dessa två förfaringsätt, eftersom skulden till utlandet naturligtvis måste betalas, kanske ganska snart. Att dra växlar på framtiden under en högkonjunktur är förvisso en mycket allvarlig sak. Om finansministerns reduceringstakt beträffande underskottet i bytesbalansen, från 1 400 miljoner till 1 000 miljoner o. s. v., skall bli bestämmande framöver, dröjer det faktiskt till år 1969 innan vi ens nått fram till en jämvikt.

Beträffande orsakerna till den dåliga bytesbalansen framhåller finansministern, att denna i stort sett icke beror på akuta avsättningssvårigheter på exportmarknaden utan främst på att efterfrågan hemma i Sverige varit för hög. Men finansministern framhåller att det fortsättningsvis är risk för svårigheter även på exportmarknaden. Den framgångsrikare vakthållningen kring penningvärdet i vissa länder kan nämligen medföra svårigheter för vår export, om inflationen i Sverige tillåts fortsätta att driva upp kostnadsläget.

Under fjolårets ekonomiska debatt tycktes faktiskt finansministern anse,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

att penningvärdeförsämningen inte var oroande så länge den inte var genomsnittligt större än i andra länder. Från flera håll framhölls då att man i detta sammanhang inte kunde ha någon egentlig nytta av genomsnittssiffror, eftersom inflationen var väsentligt lägre i många av de länder vi hade att konkurrera med i fråga om exporten. Nu tycks finansministern dess bättre ha ändrat mening på denna punkt.

Allmän enighet råder väl om att den nuvarande allvarliga situationen, såsom finansministern uttalar, i varje fall huvudsakligen beror på att vi haft en för hög efterfrågan inom landet. Vi efterfrågar för mycket av vår egen produktion för att kunna exportera tillräckligt, och vi har fått importera mer än tillräddigt för att täcka denna efterfrågan.

Man kan tvista i oändlighet huruvida det främst är inom den privata eller inom den offentliga sektorn, som efterfrågan har varit för stor. Kvar står emellertid att denna sammantaget har varit för hög. Men låt mig framhålla en sak. Det har på det hela taget rått allmän enighet om de betydelsefulla och på sikt kostnadskrävande beslut, som riksdagen fattat på senare tid. Beträffande t. ex. besluten om folkpensionerna och socialförsäkringarna i övrigt, om grundskolan, gymnasiet, fackskolan och den högre undervisningen, om arbetsmarknads- och lokaliseringspolitiken o. s. v. har det inte framförts några prutningsförslag av betydenhet, utan man har, såsom jag påpekade, i stort sett varit överens om dessa utgifter. På denna punkt är det alltså ett delat ansvar.

När det gäller den ekonomiska politiken i konjunkturmässigt avseende särskilt finanspolitiken, förhåller det sig emellertid annorlunda. Både år 1964 och år 1965 har centerpartiet — jag håller mig naturligtvis till centerpartiet — framhållit att statsbudget och finanspolitik var för svaga. Det är framför allt

denna svaghets under de båda senaste åren som har gjort att vi nu har kommit i otakt, att vi nu befinner oss i ett besvärligt läge, att vi har fått det stora efterfrågeöverskott som anses vara orsaken till den allvarliga situationen beträffande bytesbalansen. Det är säkert inte lätt att nu, när vi bildligt talat fått fart i utförsbacken, kunna hejda det hela och på nytt komma i ett jämviktsläge. Det har inte bromsats i tid; därmed råder väl intet tvivel.

Från vår sida har vi vid upprepade tillfällen tagit upp saken, uppmanat finansministern att ta itu med problemet och förklarat oss själva villiga att delta i en rundabordskonferens med bl. a. näringslivets och arbetsmarknadens parter för att diskutera vad som bör och möjligent kan göras i detta läge.

Jag har också framhållit angelägenheten av en flerårsbudget för statens inkomster och utgifter med den närmaste tids reformer medräknade, så att vi inte blir tagna på sängen i fråga om nya skatter eller betydande prisstegningar.

Hur ter sig då budgeten i dag? Statsfinansiellt är det inte något problem, eftersom de löpande utgifterna mer än väl täcks av löpande inkomster. Eftersom vi har ett efterfrågeöverskott är frågan givetvis om budgeten har en tillräckligt dämpande effekt, om den samhällsekonomiskt är tillräckligt stark.

Finansministern har gjort beräkningar om den kommande ökningen av medborgarnas inkomster. Löneökningarna beräknas uppgå till 6 procent i medeltal. Då ingår inte löneökningen för statstjänarna; den kostar flera hundra miljoner kronor för varje procents ökning. Man får räkna med tilläggsanslag och dylikt och sannolikt med en indexökning av folkpensionerna. Under dessa förutsättningar synes det troligt att statens lånebehov, som ju har en nära nog avgörande betydelse när det gäller att dämpa samhällsekonomien, kommer att bli av rätt betydande storlek.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Kontentan blir att jag även i år tvingas konstatera att budgeten är svag. Ett efterfrågeöverskott som medför ett importöverskott på 1 000 miljoner kronor kvarstår. Vi måste väl vara överens om att det är minst 1 000 miljoner kronor för mycket.

Men vad händer om medborgarnas inkomster ökar mer än vad finansministern förutsatt — alltså 6 å 7 procent — om man räknar med ny tillkommen arbetskraft och det blir nya efterfrågeöverskott, ökat importöverskott och större inflation?

Den situation som vi nu befinner oss i bottnar, så långt jag kan se, ytterst i något som utan överdrift förtjänar namnet förtroendekris. Man har inte förtröende för penningvärdet. Kanske har man fäst ett visst avseende vid vad finansministern vid något tillfälle har sagt om att 3—4 procents inflation är någonting som man får tolerera.

Det är lätt att förstå känslan hos bl. a. de inkomsttagare som 1965 endast fick en avtalsmässig löneökning på omkring 4 procent — en ökning som blir luft till följd av prishöjningar — och det är förklarligt om dessa inkomsttagare tar hänsyn till en så pass bister erfarenhet när de formulerar sina nya inkomstkrav. Det är också förklarligt men till stor våda för den fortsatta utvecklingen, om denna misstro medför mindre god atmosfär vid avtalsuppgörelserna.

I detta sammanhang skulle jag på nytt vilja citera finansministern. Han har sagt mycket som är bra i finansplanen. »Åtstranningsåtgärderna har en som det förefaller naturlig och ofrånkomlig tendens att sättas in något för sent. Detta medför att de både blir kraftigare och verkar längre än vad som i annat fall skulle vara ekonomiskt motiverat.»

Visserligen har finansministern givit uttalandet en helt allmän innehörd gällande länderna i allmänhet, men man kan inte undgå att tycka att finansministern i varje fall i vissa delar av dena passus talar om sig själv. Naturligt-

vis kommer man då osökt att tänka på det gamla talesättet att genom sig själv känner man andra.

Det finns positiva drag i finansplanen. Det mest positiva är tvivelutan det öppna redovisandet av läget och upplinjerandet av den ram, inom vilken svenska folket såväl i allmän som i enskild hushållning måste röra sig, om vi inte skall överskrida våra tillgångar. Finansministern säger klart ifrån att efterfrågan på varor m. m. har varit stor — vad vi själva har producerat har varit otillräckligt i förhållande till dena efterfrågan. Finansministern lägger givetvis fram vissa förslag för att minska efterfrågan. Är det då åtgärder som kan väntas leda till målet och bygger finansministern på realistiska förutsättningar? Gör han det när han utgår ifrån en inkomsthöjning, inklusive lönegliddningar, med ungefär 6 procent? Därom vet man ännu inte någonting. Om han har rätt i sina antaganden eller inte beror i mycket hög grad på vad folk väntar sig i fråga om prisutvecklingen, i fråga om prisstegringarna — alltså närmare bestämt huruvida finansministerns i finansplanen lämnade uppgift om de väntade prisstegringarnas storlek kommer att vinna tilltro.

Han räknar med en prisstegring på 2,5 procent, en prisstegring som huvudsakligen beror på en ökning av lönekostnaderna.

Men även om det vore så lyckligt att alla dessa antaganden håller, kommer vi att förbruka omkring 1 000 miljoner kronor mer än vi producerar, vilket måste leda antingen till en minskning av valutareserven, en ökning av skuldssättningen utomlands eller en betydande lagerförbrukning.

En annan fråga av väsentlig betydelse är: Hur kan man vänta sig att det enskilda sparandet kommer att utfalla under 1966? Under förra året tycks vi ha haft en betydande minskning av det enskilda sparandet. Jag skulle kunna tänka mig att det beror på att folk inte

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

har tillräckligt förtroende för penningvärdet. I det långa loppet sparar man nog inte i kontanter, om man tappat förtroendet för samhällets möjligheter att upprätthålla ett något så nära konkret penningvärdet. Den allmänna inställningen hos svenska folket är väl att vi har den där klappjakten mellan priser och löner.

En minskning av sparandet måste ju medföra en minskning av länemöjligheterna, och detta drabbar hårdast företag med ringa självfinansieringsmöjligheter. Till dessa företag räknar jag nog i allmänhet den mindre företagsamheten.

Det är aldeles klart att det finns all anledning att vidta kraftigtåtgärder för att motverka den förtroendekris när det gäller penningvärdet som väl ända råder — jag skulle tro att få är beredda att bestrida att det föreligger en sådan kris. Detta är av väsentlig betydelse för att hejda klappjakten mellan löner och priser, för att minska kostnadsstegringarna inom vår exportindustri och därmed underlätta exporten eller, om vi så vill, hindra att den försvaras. Det är av betydelse också för att främja sparandet och därmed öka företagens länemöjligheter och slutligen för att skapa förutsättningar att låna till en ränta som kan betraktas som rimlig. Jag kan inte betrakta dagens låneränta som rimlig. Vi har nu den högsta ränta vi haft sedan 1930-talet, och då tillämpades denha höga ränta bara under en ganska kort tid. Det är bedrövligt med dessa skyhöga räntor i en situation där man behöver sänka kostnaderna för att kunna exportera.

Som jag förut sade har vårt parti vid flera tillfällen förordnat en rundabordskonferens för att undersöka vilka möjligheter det finns att nå bättre stabilitet i priser och inkomster och samhällsekonomin över huvud taget. När nu finansministern har ställt sig avvisande till denna propå, kan det ha två skäl. Antingen tror han att det ordnar sig

ändå och att därfor inga åtgärder av det slaget behövs, men utvecklingen under 1965 pekar inte riktigt åt det hålllet. Eller också anser han på förhand att en rundabordskonferens är helt utan värde. Även ett sådant antagande är enligt min mening djärvt i överkant.

Skulle inte ett initiativ till en rundabordskonferens ge ett intryck av att finansministern på allvar är beredd att ta itu med pris- och lönspiralen? För det första skulle det visa att finansministern inte längre anser att prishöjningar på 3 à 4 procent är något som man bör finna sig i. För det andra skulle det kanske visa svenska folket att man är beredd att försöka komma till rätta med prisstegringar som inte direkt är beroende av kostnadshöjningar, alltså vad jag skulle vilja kalla obefogade prisstegringar. Det är väl också tänkbart att detta skulle kunna få en viss välgörande inverkan på det s. k. sidoblicksproblemet, att varje grupp tycks utgå ifrån att övriga grupper kommer att skaffa sig höjningar som medför kostnadsökningar, och varje grupp tycks ställa krav på att väntade prisstegringar skall kompenseras. Det borde vara möjligt att få bort eller i varje fall väsentligt reducera den företeelsen, som innebär något av en ond cirkel. De löneökningar som då erhålls skulle i större utsträckning vara reella och i mindre utsträckning än nu bli luft på grund av inflationen.

Länge har det stått klart att vi behöver en långsiktsplanering av statens inkomster och utgifter. Vi har fått något i den vägen, men vad som hittills gjorts är ofullständigt. Man kan inte få fortsätta med att gång på gång försätta sig i tvångsläget att höja skatterna för att kunna infria utfästelser som tidigare beslut innehåller. Den nuvarande långtidsredovisningen av statsfinanserna behöver byggas ut med uppgifter om kostnader för angelägna reformer, som kanske inte är aktuella i dag men nästa år eller året därpå, så att man får en möj-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

lighet att avgöra, om det inte är klokt att skjuta upp genomförandet av dem ytterligare något år för att få det hela att gå ihop.

Knappheten på arbetskraft leder till att den ekonomiska framstegstakten blir dämpad, och med hänsyn därtill får man väl säga att det är en ljuspunkt att industriinvesteringarna i år väntas öka.

Bristen på arbetskraft är på många håll ett stort problem. Av statsverkspropositionen — detta är också någonting som jag tar fasta på som positivt, därför att det är så uppriktigt sagt — framgår att efterfrågan på arbetskraft på en del områden har nått en sådan höjd att det uppkommit vissa ur produktivitetssynpunkt ogynnsamma desorganisationstendenser. Jag är helt ense med finansministern när han säger att man måste försöka motverka en så högt uppskruvad efterfrågan. Man får visserligen räkna med en ytterligare sysselsättningsminskning inom jordbruken, men till viss och inte obetydlig del rör det sig här om äldre personer, som upphör med sin förvärvsverksamhet.

Frågan om ökat inslag av utländsk arbetskraft har därför särskild aktualitet, och vi önskar givetvis att de som söker sig till vårt land skall komma till så ordnade förhållanden som möjligt. De nya riklinjerna för invandringspolitiken har ju också ett sådant syfte, och de som verkligen kommer in i landet skall kunna möta bättre förhållanden. Men vi tycks ha fått ett ur humanitär synpunkt diskutabelt avvisningsförfarande, och man måste nog undersöka, om det inte går att finna en bättre lösning. Vi bör försöka sätta oss in i den situation som uppstår för mäniskor som i sitt hemland har sålt sina fåtaliga ägodelar för att skaffa en biljett och som sedan motas vid svenska gränsen. Hur detta skall kunna ordnas är en ganska delikat fråga, men någonting bör nog göras.

En ökad förvärvsverksamhet från

kvinnornas sida är angelägen ur arbetsmarknadssynpunkt. Kvinnorna bör liksom alla andra ha rätt och möjlighet till arbete, men härför fordras utbildnings- och omskolningsmöjligheter för gifta kvinnor som önskar återinträda i förvärvsarbete sedan barnen vuxit upp. Hit hör vidare den fråga om barn tillsynen, om vilken det pågått en viss offentlig debatt under senare tid. Helt obegripligt har en stor diskussion seglat upp om vanliga daghem kontra familjedaghem. Vi har från centerpartiet förordat stöd även till familjedaghem, därför att vi har den uppfattningen att båda kategorierna av daghem behövs. Man kan inte klara sig enbart med endera slaget.

Sedan drygt ett halvt år bedrives lokaliseringsspolitik enligt de riklinjer som beslutades på hösten 1964. I statsverkspropositionen föreslås en omfördelning av lokaliseringsstödet, av innebörd att en större medelsram skall få utnyttjas under de första åren. Den förbättring i sysselsättningsläget, som på senare tid har kommit till stånd längst uppe i norr, får helt säkert tillskrivas de lokaliseringssinsatser som har gjorts. En av lokaliseringsspolitikens viktigaste uppgifter är vidare att bromsa upp inflyttningen till de större tätorterna, en inflyttning som försvårar trafiken, åstadkommer trängsel på sjukhusen, trängsel i skolorna o. s. v.

Jag vill även säga ett par ord om den svenska jordbrukspolitiken, som befinner sig i stöpsleven. Jag tror att det är angeläget med all den information som kan ske för att inte härvidlag spetsa till motsättningarna. En viktig sak är att man för svenska folket talar em hur stor del av dess utgifter jordbruken får hand om. Vi vet att 30 procent av en genomsnittsfamiljs inkomster användes för inköp av livsmedel, men vi vet också någonting annat. Vi vet att cirka 21 av dessa 30 procent, alltså mer än två tredjedeler, går till importerade livsmedel, kaffe, ana-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

nas o. s. v., till kvarnarnas verksamhet, till kovrfabrikerna och till transporter. Endast cirka 9 procent hamnar hos jordbrukskarna. Det kan vara angeläget att någon gång stryka under även sådana saker.

I fråga om försörjningsgraden bygger det nuvarande systemet på självförsörjning vid avspärrning. Det kan finnas anledning att anlägga en vidare aspekt på dessa problem när man tänker på att omkring två tredjedelar av världsbefolkningen lever i u-länder, där undernäring och hunger hör till ordningen. Detta aktualiseras enligt vår mening bildandet av en stor internationell livsmedelsfond. Syftet skulle vara dels att ge direkt livsmedelsstöd till de fattiga länderna, dels att genom olika slag av bistårds- och utvecklingsinsatser främja u-ländernas egen livsmedelsproduktion.

Byggnadsprogrammet — för att nu tala om det — har inte kunnat fullföljas i enlighet med riksdagens beslut, något som inte var helt oväntat. Visst måste man bygga mest där bostadsbristen är störst. Men fjolårets beslut innebar en så kraftig regional omfördelning att det redan på förhand kunde anses klart att programmet inte skulle kunna fullföljas. Drastiskt uttryckt ligger det till så här: Där man kunnat bygga mera med hänsyn till arbetskraft och resurser har man inte fått göra detta, men där man fått bygga mera har det inte kunnat ske, eftersom resurserna där inte finns.

Alltmer börjar man att få klart för sig att så länge det nuvarande regleringssystemet på hyresmarknaden består kommer vi att ha en betydande bostadsbrist. Men det gäller att vara aktsam och smidig när man går över till ett nytt system. Vår uppfattning är att hyresregleringen, vars avveckling pågått några år, måste avvecklas i väsentligt snabbare takt. Att det skall vara besittningsskydd, den saken är klar.

Nu tycks det vara så att det är bara att bygga och bygga — att riva ett gammalt hus och bygga ett nytt där det gamla stått, presentera räkningen för hyresgästerna för det gamla huset och för det nya. Det innebär att de får betala för två lägenheter, visserligen en gammal och en ny men i alla fall för två. Vi kan nog inte i längden fortsätta med detta. Det är glädjande att den uppfattningen nu är tämligen utbredd att man måste försöka komma bort ifrån denna reglering.

En annan sak som också bör avvecklas är den generella bostadssubventioneringen. Det är väl någonting malplacerat att öka efterfrågan genom generell subventionering på en bristvara.

Bostadspolitiken gäller också vad man kallat miljöutformningen. Det är beklagligt att småhusandelen i vårt bostadsbestånd minskar, trots att alla naturligtvis är överens om att det är en värdefull byggnadsform, särskilt för barnfamiljerna.

I övrigt måste man, när man bygger, mera uppmärksamma boendefrågorna i vidare bemärkelse. Tillgång till rekreations- och grönområden och framför allt en anpassning till bilsamhället, bland annat genom en skiljelinje mellan barnens uppehållsplatser och trafikstråken, trafiksäkra lekplatser o. s. v. är exempel på sådana saker som samhället ovillkorligen är skyldig att se till att de blir beaktade inte bara i någon eller några kommuner utan landet över.

Förberedelserna för en ändring av den ordning som gäller för landets styrande, d. v. s. författningsfrågan, har pågått länge. Numera synes man ha nått fram till rätt stor enighet om att det bör finnas endast en kammare och en direktvald sådan. Detta bör vara en god grund för en snabb överenskommelse om övriga avgörande frågor. Min förhoppning är att det redan under våren skall vara möjligt nå fram till överenskommelse därom.

Efter det samarbete som i åtskilliga

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

frågor har förekommit i riksdagen mellan centerpartiet och folkpartiet till sattes en delegation med representanter för de båda partierna. Denna delegation har presenterat en del förslag. Det rör sig naturligtvis om två självständiga partier, men diskussionerna har visat att det föreligger en grundval för gemensamma tag. På många väsentliga punkter finns gemensamma värderingar.

Kommentarerna till den av delegationen lämnade redovisningen har växlat alltefter inställningen till mittensamarbetet. De som inte har tyckt om att mittenpartierna samverkar har varit kritiska och sura. En sak tror jag dock har blivit klargjord, nämligen att det borgerliga alternativ, som finns att tillgå i en situation då det kan behövas, inte innebär högerpolitik utan en vänsterinriktad borgerlig politik. Jag tror också att det har klargjorts att det inte är genom säraktioner av typen Mbs, Samling 66 o. s. v. som ett borgerligt alternativ skapas. Det sistnämnda tycks man nu inse praktiskt taget på alla håll.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! För endast någon månad sedan hade vi här i andra kammar en lång utrikesdebatt. Det finns därför inte något skäl för att vi i dag fördjupar oss i de utrikespolitiska problemen i annan mån än där det föreligger ett direkt samband med årets statsverksproposition. En sådan anknytning finns i varje fall i två hänseenden.

Med all rätt understryker finansministern i finansplanen vårt lands ekonomiska beroende av omvärlden. Regeringen har inte alltid varit lika benägen att erkänna det beroendet. Trots att Sverige är ett exportland har man inom regeringspartiet inte sällan uppträtt som om vi skulle kunna driva vår egen isolerade politik utan hänsyn till de världspolitiska sammanhangen. Utvecklingen har nu handgripligt visat

oss att så inte är fallet. Finansministern har på ett välgörande öppet sätt vitsordat att vårt välvänd står och faller med, om utlandet vill köpa av oss och om vi kan sälja till omvärlden.

Ateruppbryggndas arbetet i Europa efter andra världskriget, som bl. a. möjliggjordes genom den amerikanska Marshallplanen och de exceptionellt goda konjunkturerna i Västeuropa, förklarar även de goda tiderna i vårt eget land. Sverige gick in i efterkrigskonjunkturen med en oskadad produktionsapparat, och vi kunde ställa till de efterfrågande ländernas förfogande betydelsefulla råvaror och industriprodukter som framställts av våra skickliga arbetare, tekniker och företagare. Det svenska näringslivet kunde räkna med goda avsättningsmöjligheter och marginaler. Lönsamhetens resultat har till stor del kunnat plöjas ned i företagen och skapa ny kapacitet som givit avkastning inte minst under 1960-talets första år. Denna expansiva konjunkturutveckling medförde samtidigt kostnads- och prisstegringar och en inflationsatmosfär. I några länder gick inflationen snabbare än hos oss men i jämförelse med många andra länder — och det är särskilt förvånande med hänsyn till Sveriges i förhållande till de andra länderna avsevärt bättre utgångsläge — har den svenska utvecklingen varit mycket mer oroande. Fortfarande har för oss mycket viktiga handelspartner, Tyskland, Förenta staterna, Belgien, Schweiz, Nederländerna och Storbritannien en lägre inflationstakt än vi har. Utan varje tvekan har man nu i utlandet givit uttryck för en betydligt större beslutsamhet än vi har gjort här hemma att lösa stabiliseringssproblem.

Hittills har regeringen velat förringa riskerna av den ständigt pågående penningvärdeförsämringen. Man har, herr Sträng och företrädare för finansdepartementet, utgått ifrån att en automatisk prisstegring var det pris som svenska folket fick finna sig i att betala för

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

en fortsatt välstandsutveckling. De utländska erfarenheterna jävar det påståendet. Det måste ha kommit som en utomordentligt oroande överraskning, när regeringen nu plötsligt ställts inför det stora gapet mellan export och import. Herr Sträng kan inte skylla på att man inte från oppositionens sida, i varje fall inte från högerpartiets sida, har varnat för den utveckling som vi i dag ser resultatet av. Det utgör ett klart underbetyg för ett lands ekonomiska politik, att först det som nu har hänt på utrikeshandelns område skall väcka landets finansminister till insikt om att den hittillsvarande politiken inte längre kan fullföljas och att vårt inflationsproblem nu måste angripas från roten.

Men herr Strängs åtgärder kommer sent och är otillräckliga. Liksom herr Hedlund har jag fått den uppfattningen att det är sig själv finansministern syftar på, då han i finansplanen konstaterar, »att åtstramande åtgärder har en som det förefaller naturlig och ofrånkomlig tendens att sättas in något för sent».

Den situation i vilken vår utrikeshandel nu befinner sig, med ett gap på bortåt 1 400 miljoner kronor mellan vad vi köper i utlandet och vad vi säljer dit, utgör alltså en klar bekräftelse på att regeringens politik har varit felaktig. Sverige kan inte annat än tillfälligt — och det är uppenbarligen inte fråga om tillfälligheternas spel, det vitsordar finansministern själv — köpa mera från utlandet än vad vi säljer dit. Precis som ett enskilt hushåll måste folkhushållet rätta mun efter matsäcken. Det är ett obestridligt faktum som alla ställs inför.

Då vi grubblar över hur vi skall vända utvecklingen, har vi också — vilket inte gör situationen lättare — att ta hänsyn till integrationssträvandena ute på den europeiska kontinenten och till de svårigheter för vår export som följer med dem. Även om tullavveck-

lingen underlättar handelsutbytet *inom* blocket, bryter den sönder gamla handelsband mellan länderna i de skilda konstellationerna. Det långtgående samarbetet inom EEC ökar konkurrensförutsättningen för dess företagare och sammansvetsar köpare och säljare på ett långt starkare sätt än vad fallet är inom EFTA. Den gemensamma politiska grundsynen i EEC har också på lång sikt stor betydelse för inrikningen av den framtida produktionen och handeln. Det är därför naturligt att EEC utövar och även i fortsättningen kommer att utöva en stark dragningskraft på länderna inom den lösligare EFTA-sammanslutningen. Det är en offentlig hemlighet att det behövs mycket litet av tillmötesgående från EEC:s sida för att gränserna skall öppnas för Storbritannien, och det är heller ingen hemlighet att Storbritannien i så fall omedelbart kliver in. En väsentlig förutsättning för Sveriges europapolitik — jag syftar alltså inte enbart på vår europahandelspolitik — måste därför vara en hög beredskap och att upprätthålla handlingsfrihet, så att vi nära nog över en natt kan följa ett eventuellt brittiskt exempel.

Jag frågar mig emellertid nu liksom många gånger tidigare, om vi har den beredskapen. Jag syftar då inte enbart på de rent tekniska problemen, utan mera på de psykologiska. Är det svenska folket med andra ord berett att göra ett sådant ändrat ställningstagande och att dra de praktiska konsekvenserna därav? Glädjande nog har herr Ohlin precis samma uppfattning om värdet av en ökad psykologisk beredskap i detta hänseende.

Ett är emellertid säkert: Vår nuvarande europapolitik är inte inriktad på ett sådant mål. Över huvud taget är vår politiska aktivitet beträffande Europa alltför restriktiv. Jag tänker fortsfarande inte på handelspolitiken utan på europapolitiken. Det borde i själva verket framstå som en naturlig handlings-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

linje för oss att vid varje ställningstagande, i FN och i andra sammanhang, anpassa oss efter det västeuropeiska mönstret — att med andra ord alltid uppträda så, att vi inom den alliansfria politikens ram klart och otvetydigt betraktas som en med de andra helt jämbördig medlem av Västeuropa.

Herr talman! Om jag bortser från Cypern tyder den utrikespolitiska situationen i Europa i dag på avspänning och lugn, men det är bara på ytan. Och detta lugn uppfattas endast av dem som inte ser eller inte vill se spänningarna under ytan. Jag syftar närmast på de många opinionsbildarna i vårt land som hellre söker objekt för medkänsla, engagemang och meningsyttringar i främmande världsdeler än bara några timmars väg sydost eller söderut i de förut fria europealänder, som i dag saknar varje form av västerländsk demokrati, länder som genom nya kinesiska murar och taggråd är avsnörda från Europa i övrigt.

Läget utanför vår gamla världsdel inger sannerligen inte heller någon optimism. »Motsättningar mellan stormakterna kvarstår», heter det i trontalat. »De fattiga folkens strävan till social frigörelse och nationellt likaberrättigande», honnörsord som i dag används i snart sagt all utrikesdebatt, är i praktiken synonyma med hat, terror, våld och blodsutgjutelse. De motsvarar situationen i Indokina, Vietnam, i gränstrakterna mellan Indien och Kina, i Irak, Jemen, Sudan och på många, många andra håll i Afrika och Sydamerika. Bakom dem döljer sig motsättningar på grund av olikheter i socialt, nationellt och ekonomiskt hänsende, olikheter mellan nationer och raser, motsättningar som, om man verkliken vill se det hela realistiskt, inom överskådlig framtid *inte kan* hävas och som inte kan mätas och bedömas med de etiska och moraliska mått som vi i vårt land är vana att tillämpa. De är inte sällan ett led i världskonflikter

mellan de stora maktblocken som i sin tur bottnar i ömsesidig rädsla, ömsesidigt misstroende och ideologiska bindningar. I denna maktkamp har folkgrupper och folk mer eller mindre blivit marionetter bara därför att de råkat befinna sig på gränslinjen mellan olika intressefärer, vilkas uppgivande kan medföra betydelsefulla konsekvenser för folk och stater även i andra världsdeler.

Herr talman! Hur svårförenliga betraktelsesätten än är och hur långt vi har till verklig fred och avspänning, framgår klart av den intervju som den ryske premiärministern Kosygin kort före jul gav den för svensk publik inte okände amerikanske journalisten James Reston. Därom vittnar också Sovjetunionens beslut bara för någon månad sedan att öka sina försvarsutgifter med 5 procent just under åberopande av det försämrade utrikespolitiska läget.

I en sådan värld av oro, osäkerhet och risker och med en fredsorganisation, vars resurser är fullständigt otillfredsställande, vågar den svenska regeringen äventyra vår säkerhet genom att väsentligt reducera överenskomna anslag till försvaret. Att ett ansträngt samhällsekonomiskt läge kan motivera vissa ingrepp även på försvarsbudgeten skall jag inte bestrida. Det förutsattes också av 1962 års försvarskommitté. Men den reducering som regeringen nu har vidtagit går väsentligt längre än vad försvarskommittén åsyftade, och den kan få utomordentligt olyckliga konsekvenser för försvarets effekt på längre sikt.

Försvarsutgifterna har ju i motsats till flertalet andra utgiftsposter i budgeten hållit sig *inom* ramen för produktionsutvecklingen. Försvarskostnaderna kan dessutom inte bedömas från samma synvinkel som övriga utgifter. de har beslutats i enighet mellan alla demokratiska partier och man har då utgått ifrån en *minimiram*, som man

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

bedömt vara nödvändig för att försvaret skall kunna fullgöra sin fredsbevarande uppgift.

Den här reduceringen, vars effekt i vapen och organisation kan bli flerdubbelt större än själva besparingsbeloppet, är särskilt betänklig därfor att den indicerar eller kan indicera en annan syn på försvaret än den som socialdemokraterna har givit uttryck åt under större delen av efterkrigstiden — en sak som inte kan tillfredsställa någon annan än herr Hermansson och hans parti. Är det för övrigt inte en händelse som ser ut som en tanke, herr talman, att den nu beräknade nedprutningen av försvarsutgifterna i stort sett motsvarar just vad komunisterna yrkade i en partimotion vid förra årets riksdag?

Herr talman! Vi kan inte isolera vår ekonomi från världen i övrigt. Vi kan inte bygga upp ett eget välvstånd i vårt hörn av jorden. Och vi kan heller inte hantera vår försvarspolitik oberoende av de öppna eller latenta risker som motsättningarna runt om i världen tyder på. Den omständigheten att vi har valt att föra en alliansfri utrikespolitik står inte i strid häremot. Den motsvarar vad vi med hänsyn till den världspolitiska situationen anser bäst gagna Sveriges säkerhet. Men den politiken kräver som obönhörlig konsekvens ett så starkt försvar att den alliansfria politiken kan hävdas i alla lägen och att vi inte blir beroende av andra. I den mån som svenska folket inte har det sambandet klart för sig, är det framför allt regeringens sak att se till att klarhet skapas i det hänseendet.

Vad sedan gäller själva statsverkspropositionen vill jag börja med att understryka att det finns uttalanden i den som man helt kan ansluta sig till. Herr Strängs upprepade och allvarliga varningar för en fortsatt negativ utveckling av bytesbalansen är klart motiverade. Att orsaken till den ogynn-

samma exportutvecklingen ligger inom landet är också obestridligt, och att åtstramningen här hemma är nödvändig kommer säkert inte att bestridas från något håll. Till de positiva dragen hör att finansministern nu inte strör löften omkring sig om en fortsatt reformpolitik, för vilken vi uppenbarligen i dag inte har tillräckliga resurser. Förmodligen med tanke på valet i höst göres visserligen några förespeglingar om ytterligare reformer, men de har ännu inte preciserats och tonfallen är tämligen försiktiga.

Vad jag personligen har funnit särskilt tillfredsställande — jag har redan förut varit inne på den saken — är finansministerns tveklösa understrykande av vårt lands starka beroende av näringslivets expansionskraft och konkurrensförmåga och därvid inte minst av exportindustriens möjligheter att hävda sig på utlandsmarknaderna. För den som fortfarande har kvar en fot i näringslivet är det glädjande att ta del av finansministerns uttalande om det svenska näringslivets »dynamik och framtidstro». Det är inte alltid som man från socialdemokratiskt håll så klart har redovisat de ekonomiska sammanhangen och näringslivets betydelse för välvståndsutvecklingen. I varje fall brukar man inte göra det, då man drar paralleller mellan dagens »Välvståndssverige» och gårdagens »Fattigsverige».

Men, herr talman, att berömma finansministern för hans realism vid bedömningen av dagens allvarliga läge innebär långt ifrån ett beröm av vare sig statsverkspropositionen eller den hittills förda politiken. Tvärtom.

Om regeringen under ett flertal år har drivit den alltför lättsinniga ekonomiska politik i vårt land, som obönhörligen har lett fram till det läge, där vi befinner oss i dag, finns det verkligen ingen anledning att lovorda regeringen för att den nu finner sig tvingad att dra konsekvenserna av sina felbe-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

dömningar. Från vårt håll har vi varnat för den alltför expansiva utgiftspolitiken. Vi har reagerat starkt, då man velat dämpa näringsslivets investeringar och påvisat att den försvagning av det svenska näringsslivets kapacitet, som detta så småningom måste leda fram till, oundvikligen får konsekvenser på utrikeshandelns område. Och vi har hårt angripit den socialdemokratiska regeringens inflationspolitik och bristen på förståelse för behovet av enskilt sparande.

Vad som redovisas i årets statsverksproposition är helt enkelt följderna av regeringens misslyckanden. Det finns dessutom tecken på att den allvarliga balansrubbning i svensk ekonomi, som nu kommit till konkret uttryck, kan bli ännu allvarligare under därpå följande budgetår och då få verkligt besvärande konsekvenser för vår valutareserv.

I och för sig behöver detta inte hända. Generellt sett finns det i den konjunkturpolitiska bilden ute i världen och även i vårt land trots allt så många positiva drag att det med en — som jag tror det heter i vårens kompletteringsproposition — klok och föruftig hushållning föreligger goda förutsättningar att bryta de tendenser som årets budget pekar på. Men då fordras nästan drastiska åtgärder för att snabbt vända utvecklingen — det är i första hand nu en fråga om snabbhet.

Vi är alltså, herr finansminister, helt överens om att det, som det heter i finansplanen, måste vara den »ekonomiska politikens huvudproblem inför 1966 att vända den ogynnsamma utvecklingen av vår utrikeshandel och att förhindra ett eljest ofrånkomligt valutautflöde genom effektivt efterfrågedämpande åtgärder». Men vi är inte överens då det gäller möjligheterna att med den politik herr Sträng nu förordat nå det resultatet. För vår del är vi tvärtom övertygade om att detta inte kommer att lyckas, för såvitt inte alldeles spe-

ciella händelser skulle inträffa som totalt förändrar de betingelser på vilka vi bygger våra analyser.

Det är väl, herr talman, på sätt och vis betecknande att finansministern för att få sina räkneexempel att stämma underkänner eller i varje fall frångår åtskilliga siffror i den preliminära nationalbudgeten och lägger dem till rätta, så att de bättre skall motsvara hans kalkyler.

När finansministern exempelvis utgår från att det skall bli möjligt att så förändra våra bytesrelationer, att importökningen skall gå ned från nära 11 procent till 4,5 procent och exportökningen stiga från drygt 3 procent till 7 procent, då kan finansministern inte hämita stöd för detta i nationalbudgeten. Sannolikheten talar tvärtom för att ingendera av förväntningarna skall kunna infriyas. Det är osannolikt att den beräknade exportökningen skall kunna åstadkommas, och nästan lika osannolikt att den förväntade importminskningen skall kunna uppnås.

Även om, som jag nyss sade, den starka efterfrågan på hemmamarknaden utgör den avgörande förklaringen till förra årets dåliga exportutfall, kan jag inte helt dela finansministerns uppfattning att inte vårt konkurrens- och prisläge också har påverkat den ogynnsamma utvecklingen. Men under alla förhållanden finns det tyvärr all anledning att se pessimistiskt på möjligheterna att hävda oss på exportmarknaden i år och nästa år, och det påverkar i hög grad hela framtidsbedömningen. Vi har att konkurrera på marknader, där målmedvetna åtgärder nu sätts in för att hålla tillbaka kostnads- och prishöjningar och för att stimulera den egna exporten, medan våra egna kostnader av allt att döma fortsätter att stiga.

Det förefaller t. ex. tämligen osannolikt, att takten i kostnadsstegringen, som innebar en kostnadsstegring per arbetstimme med 9 procent per år un-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

der tiden 1959–1964 och med drygt 11 procent mellan 1964 och 1965, plötsligt skulle kunna avsevärt reduceras. Finansministerns s. k. åtstramning lär inte kunna leda till någon avgörande förbättring i vårt inhemska inflationsklimat, som är kännetecknat av en stark offentlig expansion, förväntningar om fortsatt penningvärdeförsämring och ett progressivt skattesystem som är ägnat att ytterligare stegra de redan höga löneanspråken. Herr Sträng uppskattar nu ökningen av lönesumman till 6 procent för år 1966. Att märka är emellertid att det gäller den totala lönesumman. Däri är alltså inberäknade olika slag av kompensation som vi vet att man kommer att kräva och även få, liksom löneglidning och höjning av ATP-avgiften.

Herr Strängs totalkalkyl måste sålunda bygga på en nominell avtalsenlig löneökning av bara några procent. Herr Ohlin gissade på 1 procent. Höjningen ligger i varje fall på den nivån. I dagens efterfrågeläge och i dagens inflationsklimat framstår en sådan löneökning som totalt orealistisk. Man kan inte räkna med att finansministerns budget kommer att leda till att den totala uppgången av den svenska lönenivån kommer att ligga *inom* ramen för den genomsnittliga tillväxten av produktiviteten i samhällsekonomien, d. v. s. i runt tal 4 procent.

Alla vi i denna kammarvet ju vilka anspråk de stora löntagorganisaterna har framfört. Storleken av deras anspråk har bestämts av en bedömning av lönsamheten i det svenska näringsslivet. Men ingen svavar väl i tvivel om att väsentliga faktorer vid preciseringen av lönekraven också varit dels den allmänna känslan av att kommande prisstegringar åter upp en alltför stor del av lönesumman, dels i varje fall vad tjänstemännen angår att återstoden nästan helt — ja, i vissa fall helt och hållit — kommer att konfiseras genom den progressiva beskattningen.

När det gäller att bedöma prisstegringen och prisstegringsriskerna kan man naturligtvis göra som finansministern, nämligen rensa index från skatter, för att därigenom få fram en lägre prisnivå. Rent teoretiskt låter sig naturligtvis ett sådant förfaringssätt väl försvaras. Men för inkomsttagarna saknar det systemet helt intresse. De är inte intresserade av hur stor del av priset som består av skatt. Det avgörande för bedömmningen av inkomstläge och för kraven på löneförbättringar är det totala priset. Vad har det för intresse för en bilägare att få veta att av de 90 öre, som bensinen kommer att kosta i stockholmsområdet, endast 32 öre är varans pris och att återstoden — 58 öre — är skatt? Herr Sträng får ursäkta mig om jag säger, att detta slags teoretiska resonemang inte nämnvärt intresserar löntagarna och inte påverkar deras bedömningar och handlande.

Över huvud taget har inom ett allt bredare lager av svenska folket så småningom insmugit sig en klar känsla av att pris- och skattehöjningar kommit att präglas av en osund automatik och att man, om man inte skall komma efter andra grupper, i god tid måste se till att man får tillräcklig kompensation. Socialdemokraterna har skapat en inflationspsykos som blivit så stark, att det i dag framstår som en av våra mest angelägna åtgärder att med alla tillbudsstående medel bryta den psykosen.

I det hänseendet lämnar den nu framlagda statsverkspropositionen verkligen *inga* bidrag till en lösning. De föreslagna punktskattehöjningarna — på sprit, vin och motorfordon — anges ha två syften, nämligen att dämpa importen och att åtstrama efterfrågan, men inget av dessa syften kommer att kunna tillgodoses. Och det kan väl, herr finansminister, över huvud taget diskuteras om skattehöjningar i ett land som vårt, där stat och kommun förfogar över en så betydande andel av det totala produktionsresultatet, på lång sikt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

har någon verkligt efterfrågedämpande effekt. I själva verket är ju skatter ägnade att ytterligare driva upp löner och kostnader, att med andra ord helt enkelt lyfta upp balansproblemet på en högre och därmed mera svår bemästrad nivå.

Såvitt jag förstår finns det i dagens situation bara ett verkligt effektivt sätt att komma till rätta med balansrubbingarna i svensk samhällsekonomi, nämligen att angripa de offentliga utgifterna, statens och kommunernas investeringar och konsumtion samt bostadsbyggandet. Dessa områden kan inte i längden tillåtas växa mycket snabbare än produktivitetstillväxten i samhället.

Det förtjänar framhållas att vid de överläggningar, som äger rum inom EEC för att komma till rätta med motsvarande problem, medlemsstaterna har rekommenderats att inte låta de totala statsutgifterna växa med mer än 5 procent om året, en siffra som man har ansett motsvara den genomsnittliga framstegstakten under 1960-talet. Man för där alltså precis samma resonemang som det jag nu hävdat vara det rätta.

I årets budget har visserligen myndigheternas anslagskrav beskurits och takten i utvecklingen bromsats upp. Men budgeten förutsätter ändå en fortsatt utgiftsexpansion för stat och kommun, som ligger något högre än produktivitetstillväxten. Statsutgifterna kan, om man inkluderar beräknade höjningar av statstjänstemännens löner, beräknas ligga nära 10 procent över innevarande budgetårs utgifter. Denna siffra skall bedömas mot bakgrunden av den förväntade ökningen av bruttonationalprodukten för kommande år av 4 procent.

Om man sätter in dessa poster i det samhällsekonomiska sammanhanget och försöker göra en verklighetsbetonad bedömning av det kommande årets löne- och prisförändringar, finner man att det helt enkelt *inte* går ihop. Den åtstramning av samhällsekonomien, som finansministern med all rätt säger sig efter-

sträva, kommer inte att kunna åstadkommas, och det är nog herr Sträng själv klart medveten om. Det skall bli intressant att se vilka åtgärder herr Sträng kommer att vidtaga då 1966 års kommunalval väl är genomfört och socialdemokraterna har två år på sig innan de nästa gång skall redovisa sitt fögderi inför väljarna.

Herr talman! Finansminister Sträng är realpolitiker och bör därför vara medveten om hur inkomsttagarna och skattebetalarna i vårt land just nu bedömer det ekonomiska läget — eller är verkligen finansministern aldeles okunnig om hur starkt konsumtionsinställda och hur litet sparinställda alla männskor är just därför att de inte har något förtroende för penningvärdet? De männskor som får en slant över — och många får inte någon slant över — skyndar sig att köpa något för denna, innan den förlorar ytterligare i värde. Man sparar inte på samma sätt som tidigare, och betecknande är väl hur kvickt man förra året gjorde av med de sparpengar man lyckats få över under de goda åren 1963 och 1964.

Är herr Sträng verkligen inte medveten om vad marginalskatterna betyder även för löntagare i förhållandevis låga inkomstklasser? För arbetarfamiljer, där båda makarna har yrkesarbete, har marginalskatterna nu blivit en realitet. Visserligen överdriver man ibland skatteeffekten — det skall jag gärna erkänna — men den finns där likväld och den är ägnad att hämma initiativ och arbetslust, något som är särskilt allvarligt i ett land med påfallande brist på arbetskraft.

När får vi, finansminister Sträng, en paketlösning — detta har som bekant numera blivit ett modernt honnörsord — mot inflationen som bl. a. innehåller ett förslag till ett förfuigt skatte-system, vilket motverkar prisstegringar och kompensationstänkande, vilket stimulerar männskor till nya arbetsinsatser och nytt sparande och vilket där-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

igenom kan få återhållande effekt på de lönekrav, som då de förverkligas — antingen avtalsvägen eller löneglidningsvägen — driver upp kostnader och priser och försvårar den lösning av våra exportproblem, som finansministern själv satt som det primära målet för 1966 års politik? Som bekant berodde ungefär hälften av förra årets nettoprishöjningar på den allmänna lönekostnadsstegringen.

Herr talman! Till det mest intressanta i årets statsverksproposition hör finansministerns otvetydiga erkännande av att den nuvarande bostadspolitiken har misslyckats. Tyvärr drar finansministern dock inte de enligt min mening riktiga slutsatserna av detta konstaterande, nämligen att regleringssystemet bör helt avskaffas och att fri prisbildning och fri konkurrens här liksom inom andra sektorer av samhällsekonomien bör trädla in. I stället aviseras fortsatta samhälleliga engagemang. Samtidigt som man gläder sig åt utlandet om en förändring av prispolitiken på bostadsmarknaden och åt förslaget om en reducering av de generella subventionerna, får man anledning att hysa farhägor — inte ur politisk synvinkel utan med hänsyn till framstegstakt och samhällsekonomi — för den förebådade offensiv på det markpolitiska området som tydligt är avsedd att komplettera eller kamouflera den förebådade liberaliseringen på bostadsområdet.

Kan det, herr finansminister, verkligen vara rimligt att samtidigt som man säger sig vara tvungen att i åtstramannde syfte angripa »den starkaste och mest ihållande kraften i 1960-talets långvariga högkonjunktur» — nämligen de kommunala investeringarna — planera en markpolitisk offensiv i syfte att stimulera kommunerna att öka sitt markinnehav genom förköpsrätt, uppmjukade expropriationsregler och kommunala marklån? Finansministern är säkert lika medveten som jag och andra företrädare för oppositionen om hur svårt det

blir att begränsa den planerade uppgången av de kommunala investeringarna, vilka herr Sträng själv anser vara »klart för höga», med behövliga 3 à 4 procent. Ändå anser sig regeringen — tydligt även här beroende på herr Hermanssons aktivitet — vara tvungen att driva på den kommunala markoffensiven. Logiken borde väl i stället ha lett till strävan att animera kommunerna att hålla tillbaka alla onödiga markinvesteringar och genom långsiktiga planeringsåtgärder och en rullande markpolitik utnyttja alla de latenta enskilda resurser som trots allt fortfarande existerar.

Herr talman! Jag framhöll i början av detta anförande att finansministern har försökt att mildra de kärva tongångarna i statsverkspropositionen genom antydningar om reformer, som sägs bli närmare preciserade i vårens kompletteringsproposition — det gäller sjukförsäkringen, vuxenutbildningen och arbetstidens förkortning. Dessa frågor får vi alltså tillfälle att diskutera senare, men det må vara mig tillåtet att redan nu uttrycka en förhoppning om att de reformer det kan bli fråga om inte bara skall betecknas som reformer utan också skall kunna förverkligas, om vi beslutar dem. Det borde nämligen nu vara slut på det föräringssätt som tidigare tillämpats, nämligen att fatta reformbeslut på det ena området efter det andra innan man vunnit full klarhet om att vi har tillräckliga resurser av arbetskraft och kapital för att genomföra reformsträvandena i praktiken. Det har, som sagt, inte tidigare varit fallet. Köer, orättvisor och missförhållanden ger tydligt vittnesbörd om det, och det vitsordas också klart och obestridligt av den långtidsutredning som ligger på åtskilliga kammarledamöters bord.

Det är naturligtvis inte obekant för regeringen — och inte heller för någon annan här i kammaren — vilket missnöje som råder ute i landet exempelvis på utbildningsområdet, inte bara bland

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vederbörande regionala och lokala skolmyndigheter, skoledare och lärare utan också bland föräldrar och elever. De vackra löftena från slutet av 1950-talet om en ny skola har bara infriats på papperet. Det saknas i dag utbildade lärare, undervisningsmateriel och pedagogiska hjälpmittel. Klasserna är för stora och avses nu bli ännu större. Skolbyggandet släpar efter. Skulden för allt detta får bäras av skolmyndigheterna, och lärarna beskylls för att vara ovilliga och inkompetenta. Finns det inte anledning att ompröva själva undervisningsmetodiken inom skolreformen, att förverkliga den i något längsammare tempo och att anpassa genomförandet av det nya gymnasiet, fackskolan och yrkes-skolan efter de resurser vi verkligen har?

Grundskolereformen är bara ett exempel på risken av att fatta beslut som inte är klarlagda till alla sina konsekvenser. Jag antar att andra talare i högerpartiet kommer att ytterligare upphålla sig vid dagens brännande utbildningsproblem, som verkligen ges en klarläggande belysning i statsverkspropositionens redovisning av de behov som har anmälts på olika nivåer, de anslag som därvidlag har begärts samt den medelstiltdelning som slutligen har föreslagits av regeringen.

Herr talman! Jag har i detta anföran-de på olika punkter i varje fall indirekt antytt hur politiken enligt min uppfat-tning borde ha utformats. Jag anser mig mera konkret böra sammantagna den syn som högerpartiet har i dessa avseenden och ber därför att i denna kamma-re få återge vad högerpartiets ledare vid det här laget bör ha hunnit redovisa i första kammaren. Punkterna utgör naturligtvis inte på något sätt något ut-tömmande program, men de riktar upp-märksamheten på några betydelsefulla områden, där enligt vår mening helt andra lösningar av samhällsproblemen bör väljas än de som de socialistiska partierna har anvisat, lösningar som jag

tror bör kunna accepteras av alla de borgerliga partierna.

1. Skatten och inflationen

En reformering av vårt skattesystem i stort sett i enlighet med skatteberedningens förslag bör genomföras med början från och med 1967. Det alltmer föräldrade inslaget i vår direkta be-skattning som progressiviteten utgör bör redan nu modifieras och därefter successivt avvecklas. Redan i år kommer vi alltså att föreslå en reducering av marginalskatten. Barnfamiljerna bör få en rättvis beskattnings. Även den indirekta beskattningen moderniseras genom införandet av en mervärdeskatt samtidigt med eller följt av en avveckling av andra punktskatter än de som berör sprit, tobak och bilism. Statens och kommunernas utgifter tillåts inte stiga snabbare än den årliga ökningen av produktionen. Det enskilda personliga sparandet stimuleras, bl. a. genom skattefrihet för målsparande. Äldre ar-betskraft bör stimuleras att, om veder-börande så önskar, stå kvar i yrkeslivet även efter inträdd pensionsålder. Stats-makterna och arbetsmarknadens orga-nisationer tillsätter gemensamt ett råd i syfte att undersöka och informera om prisstegringsproblemen.

2. Bostads- och markpolitiken

I syfte att öka och förbilliga bostads-byggandet inordnas detta och hyres-politiken i den fria marknadens system. Inom två år avvecklas de generella bo-stadssubventionerna och i anslutning därtill avvecklas hyresreglering och hy-reskontroll. De socialistiska partiernas försök att genomdriva en ohämmad komunalisering av mark slås tillbaka. Den privata äganderättens principer måste vara vägledande för en markpoli-tik som i första hand avser att lösa bostadsförsörjningsbehovet. De vinster som uppkommer vid markförsäljning och som ej beror på penningvärdeför-sämring bör beskattas.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.**3. Försvaret**

Den målsättning för försvaret som de demokratiska partierna i 1962 års försvarskommitté nådde enighet om skall upprätthållas.

4. Författningsfrågan

Riksdagen fattar beslut år 1968 om genomförandet av enkammarriksdag, utsedd genom direkta val. De frågor av teknisk och författningsmässig art, som ett enkammarssystem byggt på parlamentarism aktualiseras, blir föremål för parlamentarisk utredning. Monarkien bibehålls.

5. Frihet åt massmedia

Ett demokratiskt statsskick förutsätter fri opinionsbildning. Press och film är nu oberoende av statsmakterna. Detta måste också gälla radio och TV. Detta kan förverkligas genom att en lagstiftning om fri etableringsrätt av radios- och televisionsanläggningar genomförs.

Till sist, herr talman! Jag har redan ställt ett flertal frågor till finansministern. Jag får säkert inte svar på dem alla, i varje fall inte svar som jag tycker är tillfredsställande. Jag kommer i den debatten att befina mig i samma underläge som oppositionspartiernas talesmän alltid befinner sig i vid remissdebatten. Regeringens representanter disponerar som bekant nära nog oinskränkt tid och har också haft en påfallande förmåga att göra sina inlägg i anslutning till bästa TV-tid. Då vi därmed skall bemöta de påståenden som statsråden riktar till oss, är vi hänvisade till några korta, mycket korta, repliker. Vi känner också sedan gammalt herrar statsråds benägenhet att ställa särskilt tillspetsade frågor till oss, då vi inte längre har någon replik till förfogande och alltså inte någon möjlighet att svara på frågorna.

Jag har, herr talman, velat erinra om detta, innan jag nu avslutar detta anförande med att rikta ytterligare ett antal

frågor till finansministern. Remissdebattens syfte är ju i alla fall att diskutera regeringens politik och inte oppositionens eventuella alternativ och oppositionens politik i det förflutna, vilket regeringspartierna som bekant helst brukar vilja ägna sin tid åt.

Jag vill alltså rikta följande frågor till finansministern.

1. Bedömer herr Sträng verkligen den aktuella bytesbalanskrisen som rent tillföllig? Är det inte i stället fråga om följdern av en långsiktig, djupgående balansstörning i den svenska samhällsekonomien? Jag ställer den frågan, eftersom det recept som föreslås är beroende av denna bedömning.

2. Vilka ytterligare åtstramningsåtgärder överväger finansministern att vidta efter 1966 års kommunalval?

3. Vill finansministern personligen bekräfta, att den betydande begränsning av anslaget till försvaret under budgetåret 1966/67 som nu föreslås skall fullt kompenseras under därpå följande budgetår?

4. Anser finansministern att skatte-systemets utformning saknar reell betydelse för utgången av löneförhandlingarna och därmed också för den inflationistiska prisutvecklingen? Har finansministern helt avskrivit tanken på en omläggning av det progressiva skatesystemet?

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag kan omedelbart ge herr Bohman ett besked på en punkt: naturligtvis kan han inte få svar på alla de frågor han presterade i sitt anförande! Han uppträdde där först som ombud för herr Holmberg, d. v. s. sin partiledare, och ställde alla herr Holmbergs frågor i en lång rad, av vilka varje fråga för sig förtjänar en ganska lång förklaring och utläggning, för att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sedan sluta med att ställa frågor, som jag förmodar att han själv står fadder för och som också på varje punkt skulle kunna föranleda långa utläggningar. I samma ögonblick, i samma andedrag beklagar han sig över att statsråden har så långt tid att svara på i förhållande till den tid han har att fråga på. Han säger vidare, att statsråden har en benägenhet att välja den bästa TV-tiden; jag vet inte om just den här tiden är bättre än den då herr Bohman var uppe i talarstolen — jag föreställer mig att det är ungefär likvärdigt. Slutligen säger herr Bohman, att statsråden behagar ställa impertinenta frågor till oppositionen, som dess företrädare inte får tillfälle att besvara, i varje fall inte när TV-kamerorna är på.

Jag skall ge herr Bohman ett erkännande. På den enda punkt, där jag tror att jag — och det gäller säkerligen även övriga ledamöter av regeringen — kan känna mig litet underlägsen, är just när det gäller att ställa impertinenta frågor. Därvidlag har oppositionen efter åtskilliga decenniers träning faktiskt överflyglat oss.

Naturligtvis skall en finansminister vara beredd på kritik och avvikande synpunkter när hans finanspolitik kommenteras av oppositionens företrädare. Nu hade jag tillfälle att avlyssna de budgetkommentarer som distribuerades till landets medborgare via television och radio den 11 januari, och jag har fått de synpunktarna ytterligare belysta i dagens debatt.

Om jag skulle göra några kommentarer till kommentarerna vill jag först ägna några ögonblick åt herr Ohlin. Med hänsyn till den nu etablerade mittenalliansen har ju även herr Ohlin för husfridens skull börjat yrka på en rundabordskonferens. På grund av önskemålet att få vara med i mittenalliansen överraskade ju också herr Bohman oss med att tala i ungefär samma tongångar. Jag kan inskränka mig till att säga

att den enda konkreta punkten i det mycket diffusa program, som är ett resultat av oppositionens strävan att nå enighet, är förslaget om en rundabordskonferens.

Enligt den kommentar som distribuerades till svenska folket via television och radio och som författats av herr Ohlin skulle denna konferens avhållas »i det ädla syftet att inte någons berättigade intressen skulle bli offrade». Det var således den avgörande premissen för denna rundabordskonferens. Bara denna programskrivning vittnar ju om vilka utomordentliga förutsättningar det finns för en uppgörelse vid en sådan konferens. Inga »berättigade intressen skall offras».

Är det ett berättigat intresse att se till att låglönegrupperna får litet mer i löneförhöjning än höglönegrupperna? Om jag ställer den frågan till herr Ohlin så svarar han förmodligen ja på den. Är det ett berättigat intresse att jordbrukarna genom vissa prisförbättringar med genomslag på konsumentpriserna kompenseras för utvecklingen hittills och i framtiden? Jag förmodar att herr Ohlin svarar ja även på den frågan. De bättre avlönade gör med stor emfas gällande, att de med samma procentuella lönepåslag med hänsyn tagen till den progressiva skatten blir direkt missgynnade i jämförelse med folk med lägre inkomster och lägre marginalskatt. De kräver därför alldeles speciella hänsyn vid lönejusteringarna. Är det berättigat? Jag förmodar att herr Ohlin svarar ja på den frågan också. Men om bara dessa tre utvalda områden får sina enligt egen uppfattning berättigade intressen tillgodosedda, hur skall man då kunna bromsa den prisstegring som ju är huvudmotivet för den s. k. rundabordskonferensens sammankallande? Skall ordföranden på konferensen suveränt avgöra vad som är berättigat och inte berättigat? Jag är mycket intresserad av att få en närmare förklaring till hur

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

man tänkt sig att detta skall se ut när man går över från de allmänna formuleringarna till de konkreta tingens.

Herr Ohlin fortsätter i sina kommentarer att anklaga regeringen, i förs- ta hand dess finansminister, för att den inte framlägger något förslag i överensstämmelse med skattekommitténs rekommendationer för ett par år sedan. Han fick instämmande på den punkten av herr Bohman. Det väsentliga i skattekommitténs förslag var en mervärde- skatt som helt skulle läggas på konsumenterna och ersätta den omsättningsskatt som i dag fördelar på konsumenter och företag. Då herr Ohlin — vilket i och för sig är ett glädjande framsteg — håller med mig om att statens skatteinkomster sådana de är i dag inte gärna kan reduceras — i varje fall står detta i mittenprogrammet — så be- tyder det att han förordar att den tio- procentiga omsättningsskatten på konsumtionsvaror som vi har i dag skulle förändras till en femton- à sextonpro- centig konsumtionsskatt på samtliga de varor konsumenterna köper. Man kan ju ställa frågan, om medborgarna i all- mänhet skulle vara beredda att accep- tera den därav följande prisstegringen som en ganska naturlig sak, att de skul- le ana att den inte skulle spela någon roll i prishöjningarna över huvud ta- get och således inte heller skulle för- anleda några kompenserande krav vid löneförhandlingarna. Ja, herr Bohman misströstar på den punkten; det hörde vi i hans senaste inlägg. Jag har under senare år vid olika tillfällen försökt att driva den pedagogiska verksamheten att den prisstegring som är en följd av att man bestämmer att ta in nödvändiga inkomster till staten via den indirekta skatten i stället för via den direkta skatten är en följd av medvetna politiska åtgärder och att det bör vara ett intresse att skilja på denna prisstegring och andra reguljära pris- stegringar.

Man skulle kunna förklara detta på

följande sätt: Om vi sitter i denna kam- maren och i medkammaren och beslutar oss för att av en av alla konstaterad given storlek av nationalprodukten slus- sa över en relativt större del till fol- pensionärerna, till barnfamiljerna eller till de studerande i form av utbild- ningsbidrag, så har vi därmed konsu- merat just en bit av den nationalpro- dukt vi skall dela, och man kan icke kompensera sig för detta på andra håll. Jag har försökt tala om detta för fol- ket, och jag kommer att fortsätta att göra det. Det är dock litet ledsamt att jag inte får någon hjälp därmed från den opposition som faktiskt också — eftersom den talar om mervärdeskatten som önskvärd — rimligtvis borde vara intresserad i den upplysnings- verksamheten.

Om det emellertid är som herr Boh- man säger och om det är som andra från den borgerliga oppositionen har sagt, nämligen att en omläggning från omsättningsskatt till mervärdeskatt av alla människor kommer att uppfattas som en höjning med 50 procent av den nu utgående konsumtionsbeskattning- en, hur kan man då få detta att vara förenligt med de emfatiska förklaring- arna om att vi måste ha en bättre pris- stabilitet och ett lugnare utspel på av- talsområdet? Det är oförenliga element i en diskussion, och det är nästan litet genant att jag skall behöva lägga till rätta så enkla ting.

Herr Ohlin roade sig i varje fall i kommentarerna den 11 januari med att i vad jag tycker — det är möjligt att jag har en viss konstitutionell benägen- het att misstolka herr Ohlin — utpräglat hånfulla ordalag tala om »totalbal-ансeringspolitiken i ruiner». Han har icke använt uttrycket i debatten här i dag, men han har i varje fall sagt det så, att de omkring ett par miljoner män- niskor som lyssnade den 11 januari fick det intrycket. Om jag tillåter mig att erinra om finanspolitiken från 1960 och som vi i dag kan förutse den fram-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

till den sista juni 1966 — dit fattas ännu ca fem månader — har den inneburit att statsskulden under samma tid har reducerats från 20 660 miljoner till 19 050 miljoner eller med 1 610 miljoner. Det är det enklaste sättet att förklara att vi under de fem första åren på sextioåret har lyckats helt och fullt med den som det brukar heta Strängska målsättningen att totalbalansera budgeten. På de två senaste åren har vi t. o. m. haft ett överskott i totalbalansen. Detta betraktas nu i efterhand som en klen och svag finanspolitik. Herr Hedlund utvecklade detta på ett mycket vältaligt sätt, och jag skall så småningom återkomma därtill.

Får jag göra en fråga i anledning av dessa inlägg, eftersom detta inte är något som är speciellt aktuellt med hänsyn till nästa budgetår utan snarare är en diskussion som förts under alla år? Förmenar ni att finanspolitiken under 1960-talet och framåt till den sista juni i år har varit för svag och för klen? Skulle det ha varit en överbalanserad totalbudget för att det skulle ha passat er? Ja, skulle en finansminister servera något sådant, rör han sig förmodligen inte — med hänsyn till den allmänna uppfattning oppositionen har i dag — i verklighetens värld.

Nu redovisas för nästkommande budgetår ett underskott på ett par hundra miljoner kronor — en siffra som emellertid är preliminär dels med hänsyn till, som det också sagts, att täckning inte föreligger för eventuellt kommande lönehöjningar för statstjänarna, dels därför att jag försiktigtyvis för 1967 har räknat med en inflationsfri löneutveckling. Då kan man säga: Varför har finansministern gjort det? När riksrevisionsverket levererade sin inkomstberäkning framhöll det att man inte var i stånd att ha någon uppfattning om hur lönerna utvecklar sig och att man inte vågade sig på att ha några ämbetsmannamässiga uppfattningar härom. Detta överläter vi, sade man, till rege-

ringen, finansministern och politikerna. Det skulle nog ha sett litet för orealistiskt ut, om jag i dagens läge skulle ha gått ut med en budget där jag redovisat 4 procents inkomstlyftning för svenska folket under 1966, vilket ungefärligt betyder 3 procents lönestegring. Därför har jag redovisat en 7-procentig inkomstlyftning, d. v. s. en 6-procentig individuell lönestegring — naturligtvis under beaktande av variationer kring det medeltalet eftersom verkligheten är sådan att alla inte utan vidare kan antas få detsamma.

Jag har emellertid inte velat ge mig på några gissningar för år 1967. Det ligger ju långt fram i tiden, och jag får möjligheter att lämna en kompletteringsproposition i maj månad, då man kanhända har mera klara besked om inte bara vad innevarande år innebär i dessa avseenden utan även vad nästkommande år kommer att innebära i fråga om lönehöjningar.

Därför är budgeten, kan jag säga, på en punkt undervärderad och på en annan punkt övervälderad. Jag tror att det blir en lönehöjning som är större än 4 procent för år 1967. Så långt är budgetens inkomster undervärderade. Å andra sidan vet jag att det blir lönehöjningar under 1966, vartill det icke finns täckning i den nu framlagda budgeten. Följaktligen finns där naturligtvis också en felkälla i beräkningarna. I någon mån tar dessa båda felkällor ut varandra. Jag vill inte avge något bragelöfte om att man för budgetåret 1966/67 skall kunna redovisa en totalbalanserad statsverksbudget. Ärligt talat tror jag knappast detta. Men jag räknar inte med en upplåning av den omfattningen att det finns underlag för de hånfulla kommentarerna om en »totalbalanseringspolitik i ruiner» eller för den upplåning som diskuterats tidigare här i dag.

Herr Gunnar Hedlund gjorde en i och för sig beundransvärd prestation i konserten att undvika alla svar när han exporerade sig i televisionsrutan. Han kom

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

nu tillbaka — och det var väl det enda man fick ut av hans inlägg — och såde att han önskade en rundabordskonferens. Det är inget nytt önskemål; det börjar bli en ganska välkänd argumentation från det hållt. Man skulle genom en sådan konferens, om jag får tro herr Hedlund, som visserligen hade en annan motivering, kunna återställa förtroendet hos allmänheten för möjligheten att bevara penningvärdet. Det förtroendet skulle dämpa intresseorganisationernas anspråk. Denna rundabordskonferens borde komma till stånd snabbt och sammankallas redan i februari månad.

När jag lyssnade till Gunnar Hedlunds kommentarer drog jag mig till minnes det senaste försöket till en politisk rundabordskonferens, vilket ägde rum i detta hus och i kanslihuset 1959. Jag vill inom parentes säga att jag tycker att utspelet i dag inte heller talar för en särdeles lämplig atmosfär för en rundabordskonferens för förtroendefulla överläggningar. 1959 hade vi ett statsfinansiellt läge, som var så besvärande att jag i min egenskap av finansminister tog mig friheten att framlägga en — om jag får använda uttrycket — öppen statsverksproposition i januari månad 1959. De mera minnesgoda av kammarens ledamöter kommer säkerligen ihåg detta. Samtidigt hemställdje jag om att få komma tillbaka med förslag beträffande de skatteförstärkningar som måste anses erforderliga, varvid jag även tillät mig att annonsera att den enda rimliga vägen för att lösa problemet var en generell varubeskattning. Detta sades den 11 januari 1959. Det föranledde mycket politiskt oväsen och de mera minnesgoda kan erinra sig att det från högerpartiets sida mycket skarpt ifrågasattes, om inte finansministern hade gjort sig skyldig till ett konstitutionellt brott, som skulle föranleda anmärkning från konstitutionsutskottet, genom att inte servera en fullständig statsverksbudget. Jag försvara de mig med att jag ville undersöka möj-

ligheterna att vinna anslutning till den inkomstförstärkning som var erforderlig, varför vi under våren inbjöd till politiska rundabordsöverläggningar med högerpartiet, folkpartiet och centerpartiet. Dessa överläggningar fortsatte sedan under den efterföljande höstsäsongen. Det var således fråga om en rundabordskonferens för att klara de mera begränsade problem som en förstärkning av statsbudgeten innebar, en konferens mellan de av en sådan arbetsuppgift direkt intresserade parterna. Följaktligen borde målsättningen vara ganska likformig.

Jag läste under gårdagen igenom protokollen från dessa överläggningar. En i ordets rätta bemärkelse mera hopplös förhandlingssituation kan jag inte erinra mig, och jag är ändå inte alldelvis oerfaren på detta område. Vi möttes av yrkanden på besparingar i form av allmänt tal, utan angivande av ett enda avsnitt där besparingar kunde sättas in. Vi möttes av ett absolut nej till införande av omsättningsskatt. Vi avslutade den 2 oktober 1959 en steril och meninglös träta med ett besked från regeringens sida att nu ämnade regeringen handla. Därefter framlades i proposition till riksdagen samma höst ett förslag om en allmän omsättningsskatt. Detta förslag bifölls av riksdagen i december 1959.

Omsättningsskatten ger i dag staten inkomster på 6 miljarder och är den enkla förklaringen till att vi kunnat driva en progressiv reformpolitik under dessa år med förbättrade folkpensioner, ökade barnbidrag, en kraftig utveckling på utbildningens område och ett starkt ökat bostadsbyggande — för att bara nämna några områden.

Här hade vi ett renodlat politiskt problem som måste lösas. Vi fick inte något gehör från oppositionens sida den gången och vi fick själva svara för lösningen.

Jag var också med 1947 när representanter för de politiska partierna satt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

samlade kring ett bord för att om möjligt finna lösningar i fråga om de prisstegringar, de valutabalsansproblem och den samhällsekonomiskt besvärliga situation som då hotade. Jag minns hur de överläggningarna skändligen misslyckades. Vad jag också minns är att de nödvändiga åtstramningarna genomfördes på regeringens ensidiga förslag om importregleringar och kafferansone ring. De åtgärder som då vidtogs och som var nödvändiga möttes av ett väld samt hojtande om ekonomiskt vanstyre, och man krävde riksdagsupplösning. Jag tycker det i och för sig inte är nä gonting som talar för någon sinnesför ändring hos oppositionspartierna nu 1966 i jämförelse med 1959 och 1947. Den i och för sig acceptabla strävan som ni har och skall ha att komma i regeringsställning är förmodligen lika dominant hos oppositionen i dag som den var då. Tyvärr är också Ignatius Loyolas filosofi i fråga om framgångsvägarna lika starkt för handen i dag som den var vid de tidigare tillfällena.

Nu har jag inte riktigt klart för mig, om den efterlysta rundabordskonferensen, som omedelbart skulle äga rum enligt herr Hedlund, skulle ske utan den politiska oppositionens medverkan, om meningen var att regeringen skulle sitta till bords med intresseorganisationerna på arbetsmarknaden och från näringslivet. Ett sådant utspel skulle väl förmodligen inte på samma definitiva sätt ha misslyckandet garanterat, som om vi upprepade tillställningarna från 1959 och 1947. Men att jag ändå för dagen är kallsinnig beror helt enkelt på den gamla goda och av alla omvittnade sat sen att den som går objuden till går i regel otackad därifrån. Jag avslöjar ingen hemlighet, om jag säger, att jag under den gångna hösten har haft tillfälle till diskussioner med ledarna för samtliga arbetsmarknadsorganisationer på båda sidor om bordet. På intet håll har man påkallat något ingripande i form av eu rundabordskonferens. På något

håll har man uttalat sig direkt emot en sådan. Att under sådana förhållanden truga sig på skulle säkerligen mötas med både misstro och motvilja. Just nu pågår förhandlingarna om de nya avta len under en förlikningskommissionens medverkan, och det är en så pass ömtälig och delikat uppgift att arbetet där bör fortgå ostört.

En diskussion med inslag från regeringssidan kan, som jag tidigare någon gång har framhållit, vara befogad vid två specifika tillfällen. Det ena tillfället är, om vi har krig eller krigsfara, då nationens samlade resurser måste mobiliseras för att försvara den nationella friheten och då alla andra specialintressen får vika. Det andra tillfället är, om situationen på arbetsmarknaden befinner sig i ett katastrofläge med allt vad det innebär. Ingen av dessa situationer är för dagen aktuell, varför en inbjudan till den uppreklamerade rundabordskonferensen bara kan resultera i en allmän övning och en repetition av varje intressegrupps kända argument. Det är för mycket av beskäftig het och naiv blögdhet, om man tror att man i detta läge skulle kunna pacificera krav och önskemål, innan parterna har fått mäta sina krafter vid förhandlingsbordet på fullt allvar.

Det kan emellertid finnas en politisk motivering för det envisa kravet på en rundabordskonferens. Naturligtvis går många människor och tror — dåligt informerade om verkligheten — att en sådan konferens verkligen skulle kunna ge det resultat man åsyftar, och kan hända ligger det nägonting av en tanke i att det kan vara en politisk poäng att tala om det, även om man i dag väl innerst inne begriper hur litet det har att ge, när man konfronteras med verkligheten.

Herr Hedlund fortsatte med att säga att om budgeten vore svagare än den som nu presenteras vore den urusel och att han tveklöst skall godkänna en starkare budget. När jag lyssnade på honom

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

under hans framträdande i TV-rutan, fann jag emellertid att han var ganska tveksam om hur det skulle realiseras. På frågan härom svarade han följande: Man kan tänka sig lägre statsutgifter, man kan tänka sig högre statsinkomster. Sedan talade han om att i fjol ville centerpartiet föreslå en höjd beskattningsav spriten. Nu finns ju ett sådant skattehöjningsförslag med i propositionen, och en hänvisning till vad centern ville i fjol förbättrar ju inte budgeten i år, i varje fall inte på den punkten, såvida man inte är djärv nog att fördubbla regeringsförslaget i fråga om spritskattehöjning och ändå räkna med en oförändrad konsumtion. Naturligtvis skall vi snällt, beskedligt och högaktningssfullt avvakta motionstidens utgång på denna punkt. Det är ju möjligt att det blir radikala attacker beträffande de tunga utgiftsposterna och, mirabile dictu, det kan komma förslag om ytterligare skattehöjningar, vem vet? Osvaret är ju bäst tills oppositionspartierna presenterat sina förslag.

Herr Bohman och i bakgrunden herr Holmberg har enligt min mening presenterat de väl både mest världsfrämmande och mest ogenerade kommentarerna beträffande statens budget. Man slår fast att vi har en hög efterfrågan i vår interna ekonomi, vilket är riktigt, och så efterlyser man större ansvar från regeringens sida med anledning härav, men detta är mindre preciserat. I det här läget, säger man, bör man lätta på skatteprogressionen eller med andra ord sänka skatten för den bättre betalda delen av det svenska folket som drabbas av progressivskatten. Man ställer naturligtvis omedelbart frågan: Vem skall betala detta? Ja, det är väl den sämre betalda hälften av det svenska folket som skall betala, ty någonstans måste det skaffas nya pengar.

Nu finns det naturligtvis i och för sig en teoretisk logik i denna tanke att eventuellt kommande skattehöjningar i första hand skall vara skattelind-

ringar för de bättre betalda. Vi har svårigheter på kapitalmarknaden och sparandet är naturligtvis också ofullständigt, dock inte i och för sig men med hänsyn till de anspråk vi har på kapital och sparande. Går man på den gamla välkända högerlinjen och i första hand vill reducera skatten för dem som har bra betalt kan man konstatera att denna kategori inte har samma behov av att öka sin konsumtion. Det finns större garanti för att en sådan skattesänkning läggs undan och blir ett sparande än om man sänker skatten för dem som bärst behöver en sänkning, ty dessa människor har behov av att öka konsumtionen. Det finns alltså en teoretisk ekonomisk motivering, men det är min sak att tala om de politiska konsekvenserna, vilket jag har velat göra med denna kommentar.

Vidare roar sig högern med att i olika sammanhang framhålla att statsutgifterna ökar med 10 procent och den personliga konsumtionen med bara $2\frac{1}{2}$ procent. Konsumenterna får enligt vad herr Holmberg sade till TV-lyssnarna dra åt svängremmen.

Jag vill först framhålla att den utgiftsstegring som redovisas i årets statsverksproposition är fem procent högre än de utgifter vi kan avläsa innevarande år. Siffran tio procent hör inte hemma i verkligheten utan är helt abnorm och orealistisk. Om man inbillar sig att den behövs för att klara eventuella lönehöjningar för statstjänarna kan det sägas att den i alla fall är alldelens för kraftigt tilltagen, och detta även vid den mest välvilliga inställning. Budgetens utgiftsstegringar betingas ju av reformpolitiken där vi fortsätter på de avgörande och grundläggande områdena. Det är detta saken gäller och därför är det helt orimligt att som jämförbara storheter betrakta budgetens procentstegring och den enskilda individens konsumtionsökning. De enskilda individerna utgörs i detta land till drygt en miljon av folkpensionärer

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

närer. Dessa får en ökning av konsumtionen därfor att budgetens utgifter stiger innevarande år. Där har vi sammanhanget. Vi har våra studerande som inte bara kräver socialt studiestöd utan därutöver en organisation av läRARER, institutioner och mycket annat. Budgetens utgiftsstegring betingas av detta. Vilken kontroversiell innehörd har detta i förhållande till den enskilda medborgarens konsumtion? Det är ett slarv och en lättisinnighet i argumenteringen som man naturligtvis kan kosta på sig vid något enstaka tillfälle, men de tillfällena blir färre och färre i samma takt som den politiska och ekonomiska upplysningen stiger. Jag tycker att man inte skall röra sig med sådana jämförelser i mera seriösa sammanhang.

Herr talman! Jag kan tyvärr inte fatta mig lika kort som oppositionens inledare. Det vore väl också rätt olikt mig, om jag i denna debatt helt underlätt att försöka presentera den budget om vilken vi talar i dag.

Och vad är nu innehållet i den framlagda budgeten, vad är motiveringarna bakom densamma? Låt mig först erinra om att vi under 1960-talet har haft en alldelers exceptionellt god utveckling. Jag är beredd att understyka det påståendet med några siffror. Vi har aldrig tidigare i känd ekonomisk historia under en femårsperiod ökat nationalprodukten med i genomsnitt 5 procent per år. Men det har vi gjort under 1960-talet. Vi har också ökat vår privata konsumtion med drygt 4 procent under dessa fem år. Vi har aldrig gjort det heller tidigare. Vidare har vi ökat bostadsbyggandet med mellan 7 och 8 procent. Antalet färdigställda lägenheter var 1960 ungefär 68 000, och det har nu gått upp till 95 000. Staten har ökat sina investeringar relativt försiktigt, i medeltal med 3 à 4 procent varje år, men kommunerna har haft en exceptionell expansion med en investeringsökning på mellan 10 och 15 pro-

cent. Under denna femårsperiod har vi också haft en exportökning på 9,5 procent och en importökning som stannat vid i genomsnitt 7,5 procent. Slutresultatet av våra affärer med utlandet har blivit en förstärkning av våra valutareserver från 3 till 5,5 miljarder kronor.

Men vi har haft en minuspost, en stagnationspost, i utvecklingen, nämligen de industriella investeringarna. Jag är emellertid angelägen om att understyka att industriens investeringar, om man studerar dem i den långa trenden, inte flyter som en lugn flod stadigt och jämnt mot havet. Snarare har jag det intycket att det ibland är vårflod och ibland lugnvatten. Och det var någonting av vårflod under åren 1957 till ett stycke in på 1961, då industrien under tre och ett halvt år ökade sina investeringar med sammanlagt 60 procent. Det är helt naturligt att man efter en sådan kraftansträngning behöver konsumera sin investeringsökning och stabilisera sin snabba expansion. Det har man nu gjort under de första åren på 1960-talet. Denna snabba investeringsökning har också varit en av anledningarna till att vi har haft den produktionsutveckling som ligger bakom den mycket fina sifferserie jag här i korthet har refererat.

Denna tid av avlugnande takt på industriinvesteringssidan har naturligtvis utnyttjats inom andra sektorer, och det är där vi har förklaringen till bostadsbyggandets och kommuninvesteringarnas ökning. Men stagnationen för industriens del får ju inte vara hur länge som helst, även om nivån där har varit hög. Redan 1964 gjorde vi också ett försök att på nytt stimulera industriinvesteringarna genom ett förslag till riksdagen, som riksdagen också beslutade att ta, och som innebar ett skatteavdrag på 10 procent för industriens maskininvesteringar. År 1965 gjorde vi någonting som var ett uttryck för samma tankegång. När omsättningsskatten

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

då höjdes från 6,5 till 10 procent undantogs industriens maskininvesteringar från denna höjning. Man gjorde t. o. m. en justering som innebar att den för industriens del sänktes med $\frac{1}{2}$ procent. Vi har sålunda på regeringsidan — och även på riksdagssidan — varit uppmärksamma på att det här behövs ny stimulans och ny injektion. Glädjande nog har vi blivit bönhörda. Industriinvesteringarna gick upp med 8 procent under fjolåret och beräknas gå upp med 14 procent under 1966.

I dessa medvetna åtgärder ligger vidare att industrien har fått utnyttja investeringsfonderna för vissa speciella ändamål, och där ligger också vissa liberaliseringar och medgivanden i fråga om industriens kapitalförstärkning över aktieemissionerna — det är den s. k. Annellen jag hänvisar till.

Nu har från oppositionens sida här i dag vid ett par tillfällen anfört kritik mot att investeringsfonderna används i, som någon sade, »brinnande högkonjunktur». Jag har för min del deklarerat i andra sammanhang åtskilliga gånger — och jag kan göra det här också — att jag inte tror att de skall vara något permanent inslag i en brinnande högkonjunktur. Investeringsfonderna i ursprunglig bemärkelse används icke i dagens högkonjunktur. Där emot användes en form av investeringsfonder som i fråga om favorerna är avgjort begränsad. Man får inte ta ut 100 procent av de avsatta medlen utan endast 75 procent. Man får ingen skattepreferens på uttagna medel som man får med de ursprungliga konjunkturfonderna — de nya fonderna är neutrala i detta avseende.

Man måste vidare, för att nu få utnyttja investeringsfonderna, förbinda sig att göra en lokaliseringssats i de industrifattiga områdena, som representeras av Norrland, västra Dalarna, västra Värmland, Dalsland och norra Bohuslän. Det har varit en medveten tanke bakom detta, helt enkelt att vi vill

ha in de stora, solida och slagkraftiga svenska industrierna på dessa områden. Vi tror att det då finns större garantier för en permanent fortsatt sys-selsättning än om små, i ekonomiskt avseende relativt dåligt utrustade företagare får hjälp att sätta i gång en rad industrier, av vilka en del kan vara bra men naturligtvis en hel del också är industriella misstag — det är väl ingen tvekan om det. Vi kan emellertid vända oss till ASEA, LM, Scania Vabis, Volvo, Bulten i Hallstahammar, Stenman i Eskilstuna — jag kan fortsätta och få en katalog över alla de svenska industrier som är erkänt stabila och leveranskraftiga och som har etablerat sig på världsmarknaden i hård konkurrens och har alla chanser att få fortsätta. När vi säger till dem att vi är beredda att ge förmånen av dessa begränsade investeringsfonder på villkor att företaget öppnar en filial i ett industrifattigt område, då har man en kombination av investeringsfonder och lokaliseringsspolitik som jag tycker är riktig. Den är riktig med hänsyn till lokaliseringsspolitikens intresse, och den kan också vara riktig med hänsyn till ett annat intresse. I en allt hårdare världsmarknad betyder dessa stora, tunga och slagkraftiga industrier så mycket för det svenska näringslivets framtid, och om de med användande av investeringsfonderna även får en chans till strukturrationalisering, konsolidering och förbättring nere på sina huvudorter, så har jag för min del sagt att ingen skada är skedd.

Jag har velat ge denna förklaring även om jag är beredd att säga att vi kanske får sluta även med denna begränsade form av investeringsfonder, att vi kanske inte kan hålla på med den så länge. Men att den har kunnat göra en avgörande insats av bestående värde för de industrifattiga områdena är under alla förhållanden säkert.

Jag vill minnas att det var herr Ohlin som förklarade sig ogilla denna an-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vändning av investeringsfonderna. Det vore intressant att höra om herr Ohlin även efter min förklaring vidhåller sitt ogillande på denna punkt eller om inte hans kritik i någon mån blir nyanserad, när han får reda på vad det rör sig om. Jag vet att andra, som varit ungefär lika kritiska som herr Ohlin, »vänt på klacken» efter att ha hört de besked jag lämnat och sagt: »All right — det finns motiv härför.» Sedan har man lagt ned sin kritik.

Huruvida herr Ohlin gör på samma sätt vet jag inte. Men jag ställer frågan: Begär herr Ohlin att vi omedelbart skall sluta med denna begränsade användning av investeringsfonderna, med kravet att vi också skall etablera en filial på 250 eller 300 man uppe i de industrifattiga områdena? Om herr Ohlin svara ja och anser att vi skall sluta med användningen av investeringsfonderna är det ett besked och ett medgivande, och jag skall komma ihåg det. Ty jag säger själv: I längden kan vi inte hålla på med detta. Jag är alltså påverkbar i det här avseendet — vilket jag kanske inte är i alla andra avseenden.

När nu industrien glädjande nog och som ett resultat av de stimuleringsåtgärder, som sanktionerats av detta hus, gör sin come back, är det givet att man inte kan fortsätta som om ingenting skulle ha hänt på andra områden. Från dessa utgångspunkter är budgeten en sammanhängande produkt. Vissa begränsningar sätts in. Bostadsbyggandet får stanna på sin visserligen i och för sig höga nivå. Vi höjer igångsättningen från 88 000 till 92 000 lägenheter, men eftersom volymen av i gång varande bostadsbyggen är litet mindre nu än för ett år sedan är jag beredd att säga att bostadsbyggandet är ungefär oförändrat; i finansplanen är förhållandet rubricerat såsom en uppgång med en halv procent.

Vi har en kommunal expansion som under dessa år legat mellan 10 och 15

procent. Vi skisserar att om det sammanhängande programmet skall kunna realiseras med tillmötesgående av industriinvesteringarna, så får kommunerna lugna ned sig en del. De blir fortfarande plusvarianter i slutslagsmålet om nationalproduktens ökning, som vi uppskattar till 4 procent under år 1966. Vi räknar med att kommunernas investeringsökning skall hålla sig mellan 7 och 8 procent. Staten får kanske hålla sig något i underkant av medelproporionalen, med en investering på mellan 3 och 4 procent. Det tar sig uttryck inte bara på bostadssidan utan även på skolbyggnadssidan och på andra institutionella områden, där staten står som byggare och företagare.

Alla dessa åtgärder förklaras, ärade kammarledamöter, av de — jag vågar säga ultimativa — krav vi ställs inför med hänsyn till bytesbalansens utveckling. Jag är inte utan vidare beredd att svära på de 1 400 miljonerna — det är en prognosmässig beräkning för de båda senaste månaderna — men jag kan säga som jag gjort i andra anföranden i denna fråga, att det rör sig om en brist i bytesbalansen på en dryg miljard.

Det är, som alla förstår, ett helt annorlunda mönster än det vi haft under de gångna åren av 1960-talet. I stället för att exporten legat över importen har vi under 1965 haft en export på 5 procent och en import på 11 procent. Nu förekom under 1965 en lageruppbypgnad som ju alltid har sitt sammanhang med och inverkar på bytesbalansen.

Vid årets början hade vi en lagerhållning, som var värdерad till 1 000 miljoner kronor, och vi räknar med att vid årets slut ha en lagerhållning på upp till 1 600 miljoner kronor. Detta förklrar en del av underskottet i bytesbalansen — men bara en del. Vad som är det avgörande är naturligtvis att förändringen är påtaglig och därmed också tvånget och skyldigheten att bryta dena tendens.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Jag har i finansplanen tillåtit mig uttala, att detta underskott har orsakats av att vi haft några grader för hög temperatur inom den egna interna ekonomin. Detta har inneburit att det har rått en sådan efterfrågan på arbetskraft på andra områden, att industrien inte har kunnat arbeta med sin fulla kapacitet. Det har också inneburit att vi haft en efterfrågan i vår interna ekonomi, som direkt påverkat våra möjligheter att exportera.

Att det härvidlag gäller en efterfrågan inte bara från konsumentsidan utan naturligtvis även från investeringssidan är jag den förste att erkänna. Och på denna punkt kanske man ställs inför något av en kontrovers med sig själv, nämligen om man dels vill stimulera industriinvesteringarna för att i framtiden kunna förbättra bytesbalansen, dels vet att denna stimulans av industriinvesteringarna hämmar i annat fall möjlig export av industriinvesteringsvaror såsom maskiner, järn, stål o. s. v.

Men jag har för min del sett saken på det sättet, att man kan söka spara och snåla tills man kommer i balans — med huvudvikten lagd på orden spara och snåla, vilket kan klinga väl i en del öron. Jag är dock på det klara med att begränsningarna i detta resonemang är alltför uppenbara. Därför har jag sagt mig att det är bättre att försöka nå en balans genom att bestämma investeringsinriktningen på ett sådant sätt, att denna målsättning kan fullgöras, d. v. s. att investera sig i balans.

Vi har ännu inte — av skäl som de flesta läst sig till i finansplanen — fått några genomslag på valutareserven av den dåliga bytesbalansen. Jag är dock på det klara med att dessa naturligtvis kommer att inträffa. Dess bättre har vi en god valutareserv, och det är inte för dagen någon anledning till oro. Men jag är den förste att erkänna, att vi står och faller med en sund bytesbalans och en god valutareserv. Jag har lagt ned mycken energi på att i olika samman-

hang tala om för svenska folket att en hygglig valutareserv helt enkelt är den avgörande faktorn för att vi skall lyckas med den viktigaste sociala reform, som vi har på vårt program, nämligen den fulla sysselsättningen. Återstramningen i budgeten innebär emellertid inte att vi återställer bytesbalansen, ty det orkar vi inte göra på ett år, men vi bryter trenden och går åt rätt håll. Vi får också fortsätta med denna politik tills vi på nytt är i balans.

Under den gångna hösten har man från olika håll krävt en starkare finanspolitik. De inlägg som gjorts i dag har väl också varit uttryck för att man är beredd att acceptera finanspolitiken i avseende på dess styrka. Jag skulle bli något överraskad om vi efter dagens inlägg om några veckor möts av motionsyrkanden, som utmynnar i en försvagning av finanspolitiken. Men jag vill lämna en förklaring till att finanspolitiken presenteras såsom i viss mån svagare nästa budgetår än innevarande budgetår. Än så länge är vi bara på prognosstadet — vi kommer att veta något mer i maj månad — men jag skulle tro att den blir något svagare.

En av förklaringarna är helt enkelt att inkomsterna från den direkta skatten sjunker med ungefär 675 miljoner kronor. Orsaken till detta är att svenska folket från och med den 1 januari innevarande år har möjlighet att tillgodoräkna sig en skattesänkning, som kostar statskassan 1 200 miljoner kronor. I den allmänna skattedebatten spelar denna skattesänkning en synnerligen undanskymd roll. Den är sparven i tranedansen, och det stora skriet i tranedansen är att skatterna är för höga och måste ytterligare sänkas både här och där, ja, överallt där någon människa tycker att de är olustiga. Det må väl vara mig tillåtet att säga att den skattesänkning som trädde i kraft den 1 januari är en ganska kraftig åtgärd i den riktningen. Att den delvis balanseras av höjd omräkningsskatt vet alla människor, att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

den delvis balanseras av höjda kommunalskatter vet vi också, men skulle den inte ha satts in hade ju det totala skatteuttaget blivit ännu värre med en oförändrad statsskatt och en höjd kommunalskatt. I vissa delar av landet kommer skattesänkningen att avläsas direkt hos medborgarna, ty den mycket radikala reform beträffande kommunal skatteinjämning som riksdagen tog i fjol har ändå medverkat till att väsentliga områden — framför allt de fattigaste kommunerna — har kunnat undgå direkta kommunalskattestegringar.

Budgeten slutar, som alla har kunnat övertyga sig om, på 31 240 miljoner kronor. Naturligtvis är den avgörande för den ekonomiska utvecklingen. Jag är också angelägen att understryka att budgeten i år har ett starkare inslag av riktgivande planeringsinstrument än någon gång tidigare, ett planeringsinstrument som sätter utrikeshandelns problem i förgrunden med anpassningar på andra områden med hänsyn härtill.

Under 1960-talet har vi höjt våra löner varje år med 9—10 procent i genomsnitt. Det hela har utjämnats bland annat genom vissa prisstegringar. Detta har inte spelat någon roll — som jag med siffror har belagt — under åren fram till år 1965, eftersom utvecklingen har varit ungefär densamma i vår omvärld. Ett uttryck för detta är ju att vi har kunnat hävda vår utrikeshandel och stärka vår valutareserv. När vi under år 1965 förlorade i bytesbalansen måste både budget och planering vara annorlunda beskaffade. Jag är villig att erkänna att bedömmningen ute i världen kanske också ter sig litet annorlunda i dag än under gångna år på 1960-talet i fråga om toleransen mot prisstegringar. Naturligtvis kan vi icke vara opåverkade av detta.

De planer som vi har för innevarande år är följaktligen i all korthet att industrien skall kunna realisera sin investeringsambition med 14 procent uppåt, alt kommunerna skall kunna öka sina

investeringar med 7—8 procent, att bostadsbyggandet skall hållas på en oförändrat hög nivå och att staten går fram med en investeringsökning på 3—4 procent. Vi har tillåtit oss tro på en exportökning på 7 procent och att importökningen bör kunna stanna vid 5 procent. Det är inte en tillräcklig omkastning av export- och importsiffrorna för att vi på ett år skall komma i balans, men det är en radikal förändring av läget, och vi får ta den tid på oss som behövs.

När vi i denna plan för år 1966 har räknat med en kollektiv inkomstökning på 7 procent — med andra ord en individuell inkomstökning på 6 procent — och ändå bara hamnar på 2,5 procent i konsumtionsökning beror det på att vi målmedvetet vill styra över resurserna på investeringssidan mot bostadsbyggandet, de kommunala investeringarna och industriinvesteringarna. Vill man ta ut nationalprodukten i högre standard, blir det mindre över för dessa ändamål. Det är ju klart för vem som helst. Under sådana förhållanden har vi här att välja väg. Regeringen har gjort det. Men detta betyder inte någon reduktion i standard. Det är ju hela tiden över hela fältet fråga om stegringstal, stegringstal som kan modereras mot bakgrunden av tidigare stegringstal, men det är inte i något avseende fråga om att, som det heter, dra åt några svängremmar och inbilla sig att det skall bli sämre än vad det varit under 1965.

Trots det skärpta läget har regeringen hävdat att det grundläggande reformarbetet skall fortsättas, och kammarkonferensledamöter har säkerligen läst vad det innebär — bostadsbyggande, skolreformen, standardförstärkning till folkpensionärerna, fortsatt vägbyggande i hög takt, uppräkning av u-hjälpen, trots att det senare slår direkt på valutareserven som är vårt problem i dag.

Samtidigt med detta skall ju budgeten vara stark — enligt allmän önskan. Naturligtvis måste då kompletterande åt-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

gärder sättas in. Här har försvaret blivit utsatt för en direkt prutning på 350 miljoner i den formen, att beställningar på material, investeringar i kasernbyggnader och annat skall hållas igen till ett värde av 350 miljoner. Det har ställts frågan: Vad blir det efter detta? Mellan vad vi nu gör och vad som blir efter detta — det vet herr Bohman också — ligger det en förhandling, och den förhandlingen skall som alla andra förhandlingar bedrivas förutsättningslöst utifrån vad detta område kräver och vad svenska folket är berett att betala. Det vore orimligt av mig attstå och ge några som helst bindande utfästelser för en tid som ligger efter den tid som den nuvarande försvarsöverenskommelsen omfattar. Men det räcker inte med att hålla igen 350 miljoner kassämässigt i försvarets investeringar och materialbeställningar. Av den anledningen har vissa punktskattehöjningar också måst komma till. Alla vet vad detta innebär, så jag skall inte ta tiden i anspråk för att repetera det.

Låt mig dock understryka att denna budget sannerligen inte är uttryck för någon tvekan eller håglöshet. Den är ett uttryck för vilja och ambitioner. Den viljan och de ambitionerna kan ibland bli förverkligade litet för snabbt, utan att man därför behöver fälla bilan över dem. Det är ingen skam att erkänna att man på livsviktiga områden har velat ta i och kanske också tagit i litet hårdare än vad man egentligen har orkat med. Men när man fått det beskrivet för sig och är beredd att rätta till det hela, tycker jag inte att det är så mycket att diskutera om. Efterklokhet är ju alltid en faslig enkel vetenskap.

Det har i de tidigare inlägggen sagt att budgeten saknar inslag av perspektiv för nya reformprogram. Nu är det inte på det sättet. Det anges ett par tre viktiga områden. Vart och ett av dem kan rubriceras som väsentliga reformområden. Men naturligtvis får man ta det ena först och det andra sedan, och

naturligtvis är det stabiliseringen som nu står i förgrunden. När den har uppnåtts blir det ju fråga om att marschera vidare framåt.

Det är framför allt herr Hermansson som i sina budgetkommentarer har klagat över att budgeten saknade perspektiv för framtiden.

Om herr Hermansson går tillbaka till de gamla kommunistiska urkunderna, skall han finna, att Lenin när han lanserade NEP-politiken framförde som ett argument, att man ibland får ta ett steg tillbaka för att få krafter att ta två steg framåt. De gamla kommunistiska urkunderna kan duga även i sådana här sammanhang.

Jag skall sedan redovisa några reflexioner som jag gjorde när jag hörde på oppositionsledarnas inlägg.

Herr Ohlin vill ha besked om vad finansministern har i ränseln i fråga om nya skattehöjningar när valet i höst är överstökat. Det besked jag kan ge i dag är, att om inte alla tecken slår fel så kommer denna kammare och medkammaren att få ett förslag om beskattring av realisationsvinst på aktier. Några andra skatteförslag kan jag inte ge konkret besked om. Jag får säga nu som jag sagt många gånger tidigare, att i den föränderliga värld som en finansminister och en politiker över huvud taget alltid lever i, är det ingen seriös frågeställare som inbillar sig att en finansminister skall ställa sig i talarstolen och säga: »Nu tänker jag genomföra de skatterna 1966, de skatterna 1967 och de skatterna 1968.» I dena föränderliga värld, som vi har att göra det bästa möjliga av, är det ju situationen vid varje tillfälle som härvidlag är det avgörande. Lika litet som en kommunal kassör ger sig på att lämna utfästelser på den punkten, lika litet gör en rikskassör det.

Jag har vid åtskilliga tillfällen sagt att jag tror att det finns en gräns för skattehöjningarna — det låter kanske överraskande framför allt för många

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

av oppositionens ledare, som inbillar sig att jag tror att den gränsen är obefintlig. Jag tror att den finns. Varje skattehöjning är i dagsläget en utomordentligt allvarlig sak. När en skattehöjning genomförs är den ett uttryck för en avvägning och en bedömning; man har funnit att den varit nödvändig för att rädda andra och väsentligare värden, och därför har man valt den vägen. Så har det varit hitintills, och så kommer det att bli även i fortsättningen.

Herr Ohlin tog vidare upp frågan om löneantaganden, där han diskuterade en treprocentsig löneglidning 1966 och en lika stor löneglidning 1967. Så sade han: Hur kan man tro att vi bara får en treprocentsig lönehöjning som ett resultat av avtalsrörelsen i år och en enprocentsig lönehöjning som resultat av avtalsrörelsen 1967? Jag har förklarat att jag inte är beredd att spå någonting om 1967. Jag är beredd att säga, att inkomstsidan detta år är undervärderad på samma sätt som budgeten inte lämnar täckning för vissa utgifter som jag vet kommer. Jag kan ju säga till herr Ohlin — och jag kan i det svaret inkludera även herr Bohman — att när jag talar om en sjuprocentig inkomstlyftning för det svenska folket kollektivt och en sexprocentsig individuellt, så sker det under förutsättning av en lugnare ekonomisk anspänning och en lugnare konjunktur. Mina antaganden beträffande prisstegringen stannar vid 2,5 procent för 1966 mot 3,5 procent 1965 — jag bortser från omsättningsskattens verkningar — och mot 4,5 procent år 1964. Det ligger konsekvens i dessa tankegångar.

När herr Bohman gör gällande, att det är fullkomligt orealistiskt att tala om en treprocentsig lönehöjning via kollektivavtalet innevarande år, vill jag säga till herr Bohman, att han kanske bör vara litet försiktigare i sina bestämda omdömen.

Om man ser det från kostnadssidan så tillkommer ATP-avgiften till dessa 3 procent — den är inte inkluderad i mina beräkningar. Vidare kommer socialministern litet längre fram i år att presentera riksdagen ett förslag om en radikal förbättring av sjukförsäkringen, finansierad över arbetsgivaravgiften. Ur arbetsgivarnas synpunkt — herr Bohman hade ju anledning att understyka att han fortfarande hade kontakt med näringsliv och industri — så uppgår kostnaderna snarare till 8 procent än till 6.

Denna beräkning betecknar herr Bohman som orealistisk. Jag betvivlar inte att herr Bohman har kontakter med näringslivet — jag har säkerligen inte så goda kontakter med näringslivets män. Men då och då träffar jag dem, och jag skall åtminstone varna dem för att utse herr Bohman till förhandlare i avtalsdiskussionerna. Jag är också alldelvis övertygad om att herr Bohman för sina uppfattningar vidare till herr Kugelberg och herr Sven Schwartz och säger till dem: Nu skall ni göra som jag säger. Då behöver man förmodligen inte förhandla så förskräckligt länge till — då har man nämligen stora utsikter att nå en uppgörelse; det är min personliga uppfattning.

Jag hade naturligtvis helst sett att jag inte behövt göra något antagande alls. Men jag ville inte servera en budget som då verkligen skulle ha varit orealistisk. Jag kom alltså inte ifrån den kalken utan fick göra ett antagande.

Jag blir inte applåderad från löntagarsidan för dessa 6 procent. Men jag kan försäkra herr Bohman och herr Ohlin att jag inte heller blir applåderad från arbetsgivaresidan. Om herr Bohman är något underrättad om förhandlingsutspelet i år, så tror jag han kan verifiera mina uttalanden på den punkten.

I det meddelande som distribuerats

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

till pressen såsom ett adekvat och kanske också koncentrerat uttryck för vad herr Ohlin sagt här i talarstolen i dag säger han: Regeringen tillgriper en ryckig och osammanhangande centraldirigering. Vi — d. v. s. folkpartiet, eller vi i folkpartiet som det brukar heta — vill ha mer av prisbildning och mindre av reglering. Sedan fortsätter han utan att ens ta ny rad — ja, det kanske inte är hans fel utan TT-referenternas; rätt skall vara rätt, och jag skall inte träta på herr Ohlin då han är oskyldig. Herr Ohlin säger alltså sedan: Det behövs en plan- och prognosverksamhet. Den skall omfatta finans- och lokaliseringspolitik, kommunernas investeringspolitik, landstingens investeringspolitik, företagens expansionsplaner och investeringspolitik och dessutom en prognos och plan i arbetskraftstermer. Det där låter ju fasligt bra. Men jag har fått lära mig i detta arbete att något så när försöka tänka tankarna till slut. Herr Ohlin slår alltså fast att han är emot reglering och dirigering, men han vill ha denna prognos- och planeringsverksamhet för alla dessa områden. Jag kan försäkra herr Ohlin att det kommer att resultera i att man från bostadsbyggarna får en prognos av det slag som vi såg exempel på i bostadsbyggnadskommitténs betänkande, som framlades för en tid sedan. Där talades om ett bostadsbyggande årligen på 135 000 lägenheter med dominerande 4- och 5-rumslägenheter, och det avsåg förhållandena om några år.

Det finns planmässiga idéer från landstingens sida på hur snabbt man skall bygga ut sjukvården. Det innebär att man på de närmaste fyra åren skall bygga lika många sjuksängsplatser som man hittills gjort på 10 år. Det finns planer för industrien och det finns planer på alla områden. Skolöverstyrelsen är långtfrån nöjd med den tilldelning den har fått av investeringsutrymmet när det gäller skolutbyggnaderna. Frågar vi om dessa planer, kommer

skolöverstyrelsens önskemål att spränga alla gränser. Sedan kan herr Ohlin och jag sätta oss ned och titta på och addera alla planerna. Eftersom herr Ohlin inte vill ha någon reglering och inte någon dirigering, kommer kanske herr Ohlin att säga: Det här var ju fasligt intressant, men då är det bara att gå hem och lägga sig och låta det vara som det är. Jag dock som inte kommer undan en viss dirigering och reglering blir tvingad att sätta mig ned och säga att allting talar för att vi i bästa fall kan öka landets resurser med 4 procent. En addition av alla dessa planer skulle innebära att vi skulle behöva öka dem med 4×4 procent, men det tror jag inte på. Därför måste vi skräva ned dem och försöka passa in dem under de resurser vi har.

Sådan är den hårda och kalla verkligheten som herr Ohlin oskyldig som det barn som föddes i går kan vandra omkring och vara oförstående för. Men jag tvingas att se på det hela från dessa utgångspunkter, och därför är det ingenting annat än ett allmänt och till intet förpliktande tal när man dels går emot dirigering och planering och dels kräver alla planeringsprognoser för alla olika områden.

Herr Hedlund fortsatte i dag med att säga att det inte har bromsats i tid. Vi i centerpartiet — det heter väl så nu efter mittenalliansen? — har varit förståndigare, ty vi har uppmanat till en rundabordskonferens sedan flera år tillbaka. Ja, jag har utvecklat denna fråga tidigare och jag skall naturligtvis inte upprepa mig på den punkten. När herr Hedlund talar om centerpartiets budgetalternativ och klagar över regeringens tidigare svaga budgetförslag, får jag väl dra den slutsatsen att centerpartiet dels skulle ha varit förståndigare och dels mycket stramare i sin finansiella prövning än vad regeringsförslaget har givit uttryck för.

Såsom de flesta minnesgoda ledamöter av kammaren väl kommer ihåg är

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

det inte alls på det sättet. Man har talat i allmänna ordalag om att det vore önskvärt med en starkare budget, men man har det senaste året, d. v. s. 1965, snällt och beskedligt — om jag vill vara mycket välvillig — stannat på ungefär samma budgetstyrka som regeringen men inte fullt ut. Det var på samma sätt när man tog så stora ord i munnen i fråga om fjsjolårets skatte-reform, varefter man efter moget övervägande när förståndet kom tillbaka även hos oppositionen snällt och beskedligt kröp in under Strängs lapp-täcke. Det har varit likadant i fråga om budgetens styrka och budgetbalansen. I fjol gjorde man gällande att man var lika stram som regeringen. Det felades emellertid väsentliga belopp för att oppositionens förslag skulle ha varit jämförbara med regeringens.

Eftersom jag hade en liten känsla av att Gunnar Hedlund skulle komma med dessa argument, gjorde vi en liten studie av hur centerpartiets budgetalternativ såg ut under sistlidna år jämfört med regeringens alternativ. Detta var för budgetåret 1965/66 i stort sett det-samma. Det fattades några tiotal miljoner, men jag är inte så småaktig att jag skall ta upp dem till diskussion. Men slog man ut centeralternativet på helårseffekten för det år vi nu diskuterar, alltså 1966/67, låg centerns budgetalternativ i fråga om styrka precis en halv miljard under regeringsförslaget. Det rimmar fasligt illa med diskussionen om att det nu tarvas åtstramningar och att vi, om regeringen stramat åt tidigare, nu skulle ha haft det bättre ställt.

Sedan känner jag faktiskt ett behov av att ta upp en ytterligare fråga, även om jag, herr talman, har talat litet längre än den timme som är anslagen för mitt inlägg.

Man har frågat: Vad har Sträng sagt om en tolerabel prisstegring? Jag gjorde det så mycket omdiskuterade uttalandet på denna punkt vid en budget-

stämma under fjolåret i ABF:s regi. Vad jag då sade går nog att verifiera eftersom mitt anförande togs upp på band och banden förmodligen finns kvar än i dag hos Sveriges Radio. Jag sade att om man vill hålla en ambitiös och full sysselsättning och om man vill driva en lönepolitik med hänsynstagande till eftersatta grupper som verkar inom näringar vilka inte ha möjligheter att eliminera lönehöjningar genom en rationalisering — jag nämnde vissa grenar av transportverksamheten och handelsverksamheten, och jag kan tillfoga kontorsverksamhet, serviceverksamhet och mycket annat — och om man vill ta hänsyn till att jordbruken skall följa med i den allmänna inkomststegringen och via prisgenomslag på konsumenternas varor se till att de får sitt, torde det vara omöjligt att komma ifrån en prisstegring kring 2 å 3 procent.

Det har också visat sig att alla avancerade länder befinner sig i denna situation. Jag har tidigare omnämnt att amerikanerna har haft fördelen av att ha en lägre prisstegring, men å andra sidan har de haft en betydande arbetslösitet. Lyndon Johnsons administration har aktiviserat den offentliga sektorn och pressat ned arbetslösheten från sex till fyra miljoner man. Det avläses nu. Den prisstegring som amerikanerna traditionellt har dragits med och som har legat på i runt tal en procent värderas under fjolåret till nära två procent. Jag tycker att jag fått bestyrkt sambandet på denna punkt. Den ambitiösa sysselsättningen, reglerna för hur vi vill kompensera löntagarna och avtalet med jordbruken gör det omöjligt att komma ifrån en prisstegring som jag har sagt ligger mellan 2 och 3 procent.

När jag första gången sade det där tyckte man att det var ett gefundenes fressen, det skulle man nu försöka göra någonting av. Nu var det Sträng som skulle bärta hundhuvudet för att prisererna stiger ty han har ju sagt att de

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

skall stiga. Då blev det så småningom inte en prisstegring på 2 à 3 procent utan det blev 3 à 4 procent. Jag har äver hört siffrorna 5 och 6 procent. I dag står herr Hedlund i talarstolen, citerar Sträng och säger att Sträng har auktoriserat en prisstegring på 3 à 4 procent. Det är åtskilligt mer än vad som kom till uttryck i mitt offentliga uttalande.

Detta håller på att vara den fjäder som så småningom blir en höna. Är det så att man i språkbruket för in talet om 3 à 4 procent, finns det väl alltid någon som tycker att varför inte dra till med 4 à 5 procent. Får några säga att Sträng har talat om 4 à 5 procent en hel del gånger, vandrar herr Gunnar Hedlund upp i talarstolen och säger att Sträng har auktoriserat en sådan prisstegring. Det finns förklaringsgrunder till detta. Herr Gunnar Hedlund är en strängt sysselsatt person. Men han har hjälpredor som skriver en hel del av vad han skall säga här i talarstolen, och de borde kunna ta reda på vad jag har sagt, så att centerpartiets partiledare är konsekvent i detta avseende.

Centerpartiet kräver vidare långtidsbudget och långtidsplanering. Sedan början på 1960-talet — om jag skall vara riktigt noga under sex år i följd — har vi i samband med kompletteringspropositionens redovisning i maj månad även redovisat en långtidsbudget för den statliga verksamheten. Den innehåller först och främst kapitel om långtidsbudgetens roll i samhällsekonomien. Dessutom innehåller den beskrivningar av metodproblem och utformning, av produktionsutveckling, av arbetskraftsresurserna, av investeringsbehov och investeringsutrymme, av personalbehov och av statens utgifter. Vidare innehåller den en prognos beträffande utgifterna för varje särskilt område inom statsförvaltningen — den senaste redovisningen omfattar alltså tiden fram till år 1970 — för rätts- och polisväsendet, för totalförsvaret, för

allmän försäkring, för sjukvård och socialvård, för arbetsmarknads- och lokaliseringpolitiken, för kommunikationer, energi och vägar samt för kultur, utbildning, forskning och annan utbildning avseende stöd till näringslivet. På samma sätt göres en prognos beträffande inkomsterna fram till år 1970. Detta avslutas med en redovisning av totalbalansen fram till 1970.

I denna redovisning — som bygger på minutiösa inventeringar av de olika ämbetsverken och som sammanställts och bearbetats av de olika departementen för att sedermera också sammanställas i kompletteringspropositionen — finns materialet för regeringens ställningstaganden. Där finns också material för oppositionens ställningstaganden, om den nu vill dra slutsatser av materialet. Den är en produkt på om jag minns rätt 58 trycksidor. Den är alltså besvärlig och arbetsam att läsa igenom. Jag får väl antaga att man inte haft tid härtill inom centerpartiet, eftersom både herr Eliasson i Sundborn den 11 januari och herr Hedlund i dag efterlyser alla de uppgifter som redan finns. Jag föreställer mig att man från centerpartiets sida inte har så långt gående anspråk att man menar att regeringen också skall dra de slutsatser, som centerpartiet eller de andra oppositionspartierna rätteligen borde dra — det får ni faktiskt göra själva.

Jag kanske allra sist för balansens skull — det har ju talats så mycket om balans här i dag — även skulle ägna mig något åt herr Bohman. Jag har för all del redan gjort det i förbigående, när jag försökte varna den svenska industrien för att taga honom som avtalsförhandlare. När han ger regeringen ett kraftigt underbetyg på den ekonomiska politikens område är detta väl dock ett uttryck för en viss beskäftighet från hans sida. Så särdeles stor erfarenhet av detta område kan herr Bohman av naturliga skäl inte ha. Är man inte mer erfaren beträffande de politiska möj-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ligheterna och vad de innebär och är man inte mer erfaren beträffande vad en riksplanering i ekonomiska termer innebär, kanske det skulle se relativt bra ut om man var något mindre pretentiös när man bedömde regeringsprodukten. Nu är det emellertid så — och det har jag sagt vid många tillfällen — att detta är en utomordentligt svår materia och vi kommer aldrig fram till någon perfekt lösning.

Lika säkert som jag står här i dag kommer ingen regering, av vilket slag det vara månde, att kunna lösa alla de stora politiska problemen och de politiska avvägningarna inom ramen för gällande resurser på ett sådant sätt att det hela flyter helt smärtfritt utan att det möter opposition från något håll.

De flesta nationer har befunnit sig i samma situation som den i vilken vi enligt min mening befinner oss i dag. England har under en högerregering åtskilliga gånger sett inte bara betalningsbalansens problem i vitögt utan också tvingats vidta korrigeringssåtgärder. I dag sitter en labourregering och arbetar med betalningsbalansens problem och tvingas vidta korrigeringssåtgärder med anledning därav. Italien var för ett par år sedan i samma situation och detta gäller även Frankrike. Danmark har varit det någon gång för inte så länge sedan, och Finland har varit det ett par gånger under efterkrigstiden och är det just nu. Västtyskland har relativt hyggligt slippit ifrån detta, men står i dag i den situationen, att alla de vallöften som doktor Erhard presterade under sommaren tvingas han nu att helt enkelt dra ett streck över och försöka rätta till för Västtysklands del då utrikeshandeln och löneutvecklingen börjar inge vissa farhågor.

Det är en situation som varje nation och varje regering får räkna med. Det väsentliga är ju att man tar itu med saken så snabbt som man kan och att man har — om jag så får säga — den politiska viljan och kanske också kura-

get att göra det. Det är nödvändigt — jag tror inte heller någon ansvarig regering behöver fundera över om man skall göra det eller inte — därför att här står man inför ett tvång och då är det bara att göra det på bästa möjliga sätt.

Herr Bohman kom tillbaka med en annonsering om att han skall litet längre fram på dagordningen presentera förslag om marginalskattesänkningar. Med stort intresse skall jag motse det, och det vore för ordningens skull också mycket bra, om herr Bohman i samma ögonblick talade om vilka som skall betala marginalskattesänkningarna. Det är möjligt att den nya eran har någonting av en come back för den gamla hjalmarsonsk och swärdska hårdas linjen. Jag hade i många sammanhang inte så mycket till övers för dem. Men på en punkt var de ändå relativt ärliga; de talade om var man skulle ta pengarna. Det har varit litet dåligt beställt med den pedagogiken under de senare åren, men det är möjligt att partiledaren nr 3 under min tid som finansminister kommer tillbaka till 1950-talet i detta avseende. Jag hälsar det med tillfredsställelse. Om ni inte har skrivit motionen färdig, får detta tas som en liten uppmaning till herr Bohman att tänka på dessa frågor.

Jag finner, när jag kollationerar mina anteckningar med anledning av herr Bohmans inlägg, att det i vissa avseenden redan är besvarat i mitt tidigare anförande. Jag är ledsen över att inte kunna svara på den i kulsprutetakt framsagda frågetabellen i slutet på herr Bohmans anförande. Jag fattade att det rörde sig om ungefär 10 à 15 högst väsentliga politiska problemavsnitt.

(Herr Bohman: Fyra.)

Ja, men herr Bohman talade också för sin partiledares räkning och han hade ju en frågetabell som herr Bohman kompletterade. I den mån herr talmannens fålamod ger oss möjlighet att utveckla de synpunkterna längre,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

är jag emellertid beredd att komma tillbaka så där successive.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det besked som finansministern här har lämnat är sensatiorellt. Han bygger hela sin ekonomiska plan på antagandet att man skall få en viss begränsad inkomststegring. Detta skall åstadkomma att efterfrågan hålls nere, att prisstegringstakten blir något mindre än tidigare, det skall klara bytesbalansen, så att den ökade efterfrågan inte för mycket vänder sig till utlandet. Och när man frågar honom vad han tänker göra för att få till stånd denna utveckling upprepar han, att han inte alls vill göra någonting för att ge olika parter på arbetsmarknaden trygghet för att de inte skall förlora någon möjlighet till *reell* inkomststegring, ifall de accepterar en måttlig *nominell* ökning. Om de inte får en sådan trygghet kan man, enligt min mening, varken vänta eller begära att de skall kunna vara återhållsamma på det sätt som herr Sträng antar. När man påpekar detta säger finansministern att han tror att det blir en större lönestegring än den sagda. Därmed brister hela grunden för finansministerns ekonomiska plan liksom också för hans antagande om en mindre inflation och därmed försvinner hans skäl för antagandet om bytesbalansen. Det är mer än totalbalanseringsprincipen som ligger i ruiner — det är hela Er ekonomiska plan.

Får jag peka på ett par saker. Finansministern vet att vi har sex minuter till förfogande. Han kommer med osakliga och oriktiga skildringar om vad som skedde 1959. Herr Sträng, Ni erkände själv när vi diskuterade om sen att folkpartiet hade en finansiell likvärdig budgetplan, och nu kommer Ni med denna vilseledande skildring, väl vetande att jag inte här kan gå närmare in på den.

Beträffande skattereformen vill jag fråga: Varför talade Ni inte om att lön-

tagarorganisationerna med LO:s representant i spetsen stod bakom detta utkast till skattereform? Då hade hela Er skildring gjort ett annat intryck.

Ert besked om skattehöjning efter valet var verkligen oroväckande. Som vi vet skall det komma en aktievinstskattningslag. I övrigt kan finansministern inte ge något konkret besked om skattepolitiken efter valet utan hänvisar till att man inte kan lova någonting om år 1968. Detta har ju ingen begärt. Vi har emellertid på riksdagens bord en finansplan för budgetåret 1966/67 vars uppgift är att redovisa vilken skattepolitik regeringen vill föra om ingenting helt oförutsett inträffar! Men finansministern säger att han inte alls kan tala om vilka skatter som kan tänkas komma under detta budgetår. Skulle vi kanske bordlägga hela frågan om ny finansplan, eftersom finansministern med en viss upprighthet ger det svenska folket beskedet att han inte vet någonting om den skattepolitik han tänker föra?

För övrigt har han emellertid beträffande budgetbalansen upplyst om att det kostar 800 miljoner mer för staten i löner åt statsanställda, och då skulle bristen i totalbalansen bli ca 1 000 miljoner. Han tillfogar nu att arbetsmarknadens lönestegringar kan bli större, men detta slår ju statsfinansiellt åt båda hållen, så det ändrar inte nämnvärt budgeten om inte finansministern tänker sig att affärsverken skall höja sina taxor.

Hela planen brister alltså sönder. Finansministern talar f. ö. om 2,5 procents prisstegring, men det är ju under antagande av att lönestegringen blir enligt hans statistik. Nu säger han emellertid att det nog blir en större lönestegring, vilket betyder att det också blir en större prisstegring. Dessutom är det exklusive verkningar av skattehöjningarna. Jag tycker att herr Hedlund väl kan förvara det omdöme som han fällde. I övrigt noterar jag, herr

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

talmans, att vi väl aldrig fått uppleva att finansminister Sträng talar på detta ovänliga och starkt kritiska sätt mot den gamla kollegan Gunnar Hedlund. Vad det kan ligga för politiska tankar bakom detta — om det kan vara mittenpartisamverkan som i så hög grad har retat herr Sträng och gjort honom besviken på herr Hedlund — kommer väl utvecklingen att visa.

Till sist vill jag säga att de arbetande människorna i detta land har sörjt för en stor produktionsökning under 1960-talet, hjälpta av bl. a. relativt goda utlandskonjunkturer för svensk produktion. Men hur har regeringen utnyttjat dessa goda förutsättningar? Jo, det har man gjort så att vi har fått stark inflation och brist på bostäder, sjukhus, skolor och annat. Vittnar inte detta om att regeringen,enkannerligen herr Sträng, skulle ha behövt en mycket bättre planering och ett fastare grepp över samhällsekonomien, så att de goda möjligheterna hade kunnat utnyttjas bättre? Men vad gör herr Sträng i stället? Jo, han står här och läser upp om de goda förutsättningarna och den stora produktionsökningen, för att komma ifrån talet om hur illa regeringen har utnyttjat möjligheterna.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har nu bara sex minuter på mig för att bemöta finansministerns inlägg. Då vill jag först säga att jag naturligtvis inte till denna kammarre vidarebefordrat några *frågor* från första kammaren. Jag har redovisat vissa programpunkter. Frågorna står jag själv för. Det var fyra stycken. Och de framställdes inte i kulsprutetakt utan så långsamt att jag hoppades att herr Sträng skulle uppfatta dem. Nu har jag i själva verket fått svar på flera av dem. Någon kvarstår obesvarad, och det finns anledning att återkomma till den.

Budget- och balansproblematiken är naturligtvis en svår materia, herr finansminister. Det kan vi vara överens

om. Finansministern underkänner min kompetens att bedöma den materian, och jag har självfallet inte haft samma träning som herr Sträng, så låt gå för ett underkännande. Men jag tycker att finansministern borde vara litet mera blygsam, när han betygssätter sig själv och sin förmåga att göra de riktiga bedömningarna. Den budget vi har på vårt bord borde ha manat till mycket stor försiktighet i det hänseendet.

Det är i och för sig ingen kritik mot finansministern att säga att han gör en försiktig bedömning av möjligheterna att höja lönerna för nästa år och att han är försiktig när det gäller prisstegeingarna. Det är inget fel att göra sådana bedömningar. Men det är fel att ta den siffra han kommit fram till, som han måste vara medveten om är felaktig, och göra den till en hörnsten i försörjningsbalansen och att bygga hela balansresonemanget på den. Det är det som vi har anledning kritisera.

Därför har man anledning fråga — även om jag är medveten om att jag kanske inte får något svar — vad som skall hända efter valet. Hur bedömer med andra ord finansministern försörjningsbalansen vid en mera realistisk syn på löneutvecklingen? Det är det som intresserar oss. Och jag vidhåller att 2 procents avtalsmässig lönehöjning inte är realistisk i det klimat vi nu har. Det vore säkerligen en realistisk siffra — även en lägre skulle för övrigt vara verklighetsbetonad — om vi hade ett annat förhandlingsklimat än det vi har i vårt land i dag. Och vad har herr Sträng egentligen gjort för att påverka förhandlingsatmosfären och skapa den trygghet som också herr Ohlin efterlyste? Var finns de målmedvetna insatser mot inflationen som måste spela en så utomordentligt stor roll i löneförhandlingarna? Var finns de insatser mot den progressiva beskattningen som också i hög grad måste vara ägnade att påverka förhandlingsklimatet?

Herr Sträng ironiserade över det re-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

cept mot alltför hög efterfrågan som vi på vår sida har diskuterat och där vi bl. a. fört in i bilden möjligheterna att lätta på progressiviteten. Det är självfallet inte hela receptet utan bara en del. Utgångspunkten är givetvis att vi inte tror på progressiva skatter som en möjlighet att verka åtstramande.

Vi tror tvärtom att en reform av marginalskatten kan få den åtstramande effekt som vi alla med olika medel efterlyser.

Vem skall betala en sådan reform? Det är naturligtvis, säger finansministern, »de sämre betalda» grupperna i samhället. Jag har många gånger reagerat mot detta sätt att spela ut olika grupper i samhället mot varandra, då man diskuterar en principiell skattereform. Var finns dessa sämre ställda grupper? Marginalskatten och standardhöjningen, om man ser de två elementen tillsammans, har ju lett till att de heltidsanställda mäniskor som icke berörs av marginalskatten i dag är en utomordentligt begränsad grupp. Vi måste i vårt land ha ett skattesystem som stimulerar till insatser av olika slag, till arbete och sparande — det var ju en av utgångspunkterna för skatteberedningens arbete. Vi måste ha ett skattesystem som verkligen leder till att alla de latenta resurser som finns i landet blir utnyttjade. Det gör inte det nuvarande skattesystemet — det motverkar detta syfte.

Finansministern är säkert medveten om att obenägenheten att ta övertidsarbete på många områden är beroende av den höga skatten. Finansministern är säkert också medveten om att lönekostnadernas andel av kostnaderna i svenska näringsliv är högre än i något annat europeiskt land. Det skulle i och för sig inte spela så stor roll, om vår produktivitet var i motsvarande mån högre. Men det är den inte, och den börjar gå ned, vilket påverkar vår konkurrenskraft. Man kan inte fortsätta år efter år och driva samma lönestegringspolitik

som under de senaste sex, sju åren med en genomsnittlig kostnadsökning på ungefär 10 procent i det svenska näringslivet, om inte samma tendens förekommer i utlandet. Och det gör den inte.

Hur kan man, frågade herr Sträng, föreslå en mervärdeskatt? Det är oförstående, sade han, med strävandena att åstadkomma en stabiliseringsspolitik. Mervärdeskatten är naturligtvis bara ett led i de ansträngningar som man eftersträvar. Skatteberedningens förslag, bakom vilket stod representanter för alla politiska partier, för löntaggrupper och näringsliv, var ett skattepaket som totalt avsåg att leda till ett arbetsstimulerande skattesystem.

Så korta är alltså sex minuter, herr Sträng, men jag förstår att herr Sträng tycker att de var för långa.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldes riktigt att vi i centerpartiet, herr finansminister, efter många års tjatande lyckades få fram en viss tids långtidsplanering. Men där saknas väsentliga element.

Jag anknyter till vad finansministern sade om ambitioner. Ambitionerna kan vara sådana att man kanske tar i något hårdare än man orkar med. Ja, det är just det som det är fråga om, herr finansminister. Därför är det angeläget med en planering tillsammans, så att man inte överbjuder varandra i en situation där man inte orkar med så särskilt mycket.

Det finns ingen oro för dagen i fråga om valutareserven — det tror jag inte någon i denna kammare har påstått, så vi är alla överens på den punkten. Men framöver bygger finansministern på två hypoteser. Det har talats mycket om den ena här i dag, nämligen den om lönestegringarnas storlek. Finansministern säger att de enskilda lönestegringarna, som han kallar dem, inklusive löneglidningarna skulle uppgå till ungefär 6 procent. Den andra hypotesen är att priserna inte stiger med mer än 2,5

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

procent. Det är möjligt att finansministern har tur i lotteri — ty det är väl ändå ett lotteri att kunna bygga på dessa siffror. Nå, vi får väl vänta och se.

»Truga sig på», säger finansministern om näringslivet och arbetsmarknadens parter. Han förbiser hela frågeställningen. Det gäller väl att tala om, vilka åtgärder statsmakterna — inklusive oppositionen — skulle vara beredda att vidtaga för att hålla ett fast penningvärde och därmed skapa ett bättre underlag för förhandlingar i ett lugnare läge.

Jag har prövat sådana här runda bordskonferenser tidigare, sade finansministern och talade om år 1959. Men det blev inget resultat, menade finansministern, utan regeringen fick till sist lov att meddela: Nu kommer vi att handla. Men det var väl ett väldigt bra resultat! Kan det bli ett sådant resultat av en ny konferens, så är vi fullt belåtna!

Finansministern talade också om valutareserven och statsskulden och sade att statsskulden minskat. Det är riktigt — den har minskat något. Men när har den minskat? Jo, under lågkonjunkturår, vilket sammanhänger med att vi har fört en ekonomisk politik som inte varit i takt med den ekonomiska utvecklingen. 1964, när vi hade en begynnande högkonjunktur, lade finansministern fram en svagare budget än 1963, när vi hade en åtstramning. Detta gjorde vi anmärkning på.

Nåja — men kunde ni inte då ha föreslagit några skattelättnader? undrar finansministern. Men vad skall vi med en finansminister till, om oppositionen skall klara sådana där saker? Det räcker väl att oppositionen talar om, att budgeten är svag. Sedan trodde jag det var finansministerns sak att bedöma vilka konkreta förslag som kan vara lämpliga att framlägga. Vi skall väl inte ha en finansminister i disponibilitet, utan vi skall ha en finansminister i verksamhet.

Vill man visa på någorlunda tydliga tecken på att finanspolitiken inte varit fullt tillfredsställande kan man hänvisa till räntesituationen — jag har nyss talat om den. Penningpolitiken, framför allt på ränteområdet, har fått slagsida, beroende just på att den ekonomiska politiken i övrigt inte varit tillräckligt kraftfull.

För att främja näringslivets ansträngningar att öka exporten skulle man kunna tänka sig att minska kostnaderna. Först och främst bör man så långt möjligt hindra att kostnaderna drivs upp. En post där statsmakterna skulle kunna genomföra en lindring är elskatten, vilken för industrier som kämpar rätt hårt på exportmarknaden är en inte så litet tyngande utgift.

Jag hemställer än en gång att finansministern tar sig en funderare på om vi inte skall anordna en konferens och undersöka huruvida vi kan nå fram till något bättre resultat, till ett något säkrare än det finansministern redovisat i sin finansplan.

Herr HERMANSSON (k) kort genmåle:

Herr talman! Ett nytt program för högern lästes upp av herr Bohman. Det var emellertid mycket, mycket gammalt. Det var det samma som högern haft i alla år, nämligen tronen, altaret, svärdet och penningpåsen — monarki, mera till krigsmakten, sänkta skatter för stora inkomsttagare. En nyhet fanns, det måste jag medge: altaret symbolisera inte längre kyrkan för högern utan den har ersatts av kommersiell TV.

Herr Bohman ansåg att jag borde vara nöjd med vissa inslag i finansplanen, och det är riktigt. Enligt min åsikt finns det både positiva och negativa omdömen att fälla om årets budgetplan. Det är sälunda bra att regeringen föreslår en betydande höjning av anslagen till barnstugeverksamheten och en förbättring för folkpensionärerna. Det är också bra att man inte ökar de

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

summor som går till militära ändamål. Hade man redan under detta budgetår genomfört ett rustningsstopp, såsom vi föreslagit, hade läget nu i flera avseenden varit bättre.

Eftersom jag längre efterlyst en hårdare beskattnings av aktievinster, häljar jag givetvis med tillfredsställelse att det äntligen skall framläggas ett regeringsförslag på detta område. Jag hoppas dock att förslaget går längre än vad som är fallet i betänkandet från aktieinstutredningen.

Det är också bra att beskattningen av markvärdestegringar under året kan komma upp till behandling liksom markfrågan i dess helhet. På detta område har utvecklingen alltför länge tillåtts löpa fritt och för varje år har det blivit allt mer upprörande att regeringen inte vidtagit nödvändiga åtgärder. Vi får så småningom se, hur regeringsförslaget kommer att te sig. Den som flera gånger i riksdagen föreslagit att kommunerna skall ha förköpsrätt för all mark, men fått detta blygsamma krav avslaget, gläds givetvis åt antydningarna att i varje fall detta skall bli verklighet. Men det räcker inte därmed, utan betydligt mera radikala ingripanden måste till på markpolitikens område.

Så till de kritiska synpunkterna. Någon entusiasm över huvudlinjerna i budgetförslaget har man svårt att finna ens i den socialdemokratiska pressen. Reaktionen är begriplig — man kan tyvärr inte säga att det är en reformbudget regeringen i år lägger fram. En snabb utbyggnad av den samhälleliga verksamheten är nödvändig, men regeringen slår kraftigt av på takten. Statens anslag ökar väsentligt mindre än under de senaste åren. Även ökningstakten i de kommunala investeringarna dämpas ned. Bostadsbyggandet får inte öka, men hyrorna stiger kraftigt. Barnfamiljerna får ingen förbättring av sitt läge utan riskerar en försämring genom att prisstegringen väntas fortsätta. Ökningen

av biståndet till de fattiga länderna är helt otillräcklig.

Finansministern hävdar att den politik han föreslår är nödvändig med hänsyn till läget inom utrikeshandeln. Bättre balans måste skapas genom åtgärder för att hålla tillbaka efterfrågan inom landet. Det finns enligt min mening riktiga moment i finansministerns analys på denna punkt, även om man inte bör överdriva lägets besvärligheter. Vi befinner oss dock fortfarande i en ekonomisk högkonjunktur. Nationalprodukten väntas öka med 3 à 4 procent detta år och lagerökningen svarar för en stor del av underskottet. Men det ökade gapet mellan import och export är obestridligt och kräver åtgärder.

Jag måste rätta finansministern på en punkt. Titeln på den bok av Lenin, som finansministern nämnde i sitt anförande, är »Ett steg framåt, två steg tillbaka», inte tvärtom, såsom herr Sträng påstod. Jag vet inte om finansministern vill acceptera de ord, som återfinns i den riktiga boktiteln, såsom symboliska för regeringens politik. Den andra frågeställningen var naturligtvis aktuell under den s. k. NEP-perioden, men problemet är på vilket område man skall ta ett steg tillbaka för att få det bästa fotfästet för nya steg framåt, och det är på denna punkt jag vill ställa en fråga till finansministern. Finns det inte en alternativ möjlighet att jämna det gap, som har uppstått, nämligen genom åtgärder vilka samtidigt åstadkommer en verklig utjämning i inkomst- och förmögenhetsfördelningen? Skulle inte en sådan lösning vara att föredra för de väljargrupper som socialdemokratien företräder?

Jag vill erinra om att inkomstfördelningen under de senaste åren tycks ha utvecklats i ogynnsam riktning från de lägre inkomsttagarnas synpunkt. Det samma torde ha varit fallet med förmögenhetsfördelningen. De 100 miljoner kronor, som kanske så småningom kommer att inflyta genom den före-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

slagna aktievinstbeskattningen, ändrar inte mycket härvidlag. Värdestegringarna på aktier uppgår till många miljarder kronor och markvärdestegringen har givit ännu större förmögenhetsökningar.

Det alternativ jag syftar på skulle innebära starkare verkande åtgärder för att begränsa importen av vissa varor — antingen genom höjningar av tullar och acciser eller genom direkt importreglering — skärpt beskattning av lyxkonsumtion och av onödiga investeringar, något lägre ökningstakt för investeringarna än man nu räknar med, skärpt beskattning av stora förmögenheter och bolagsvinster, hårdare beskattning av aktievinster än vad aktievinstutredningen föreslagit och en redan i vår beslutad beskattning av markvärdestegring. Därigenom skulle utrymme kunna uppstå för ett ökat bostadsbyggande, för en begränsning av hyreshöjningarna, för en standardökning åt barnfamiljerna och för en ökning av biståndet till de fattiga länderna.

Herr talman! Till vad som sägs i debatten från borgerligt håll ber jag att få återkomma.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Herr Ohlin återupprepar sin fråga: »Varför inte ge besked om kommande skattehöjningar, över huvud taget lägga fram en plan för vad regeringen tänker på skattepolitikens område för den och den tidpunkten i framtiden?»

Ärade kammarledamöter! Tragiken med herr Ohlin är väl egentligen att han när han skall vara politiker fortsätter att vara en magister i katedern som skall föreläsa för studenter. Det är politiskt orealistiskt av en finansminister att göra upp en tidtabell över vad som skall ske med skatterna under åren framöver. Ingen kan segla med fasta skot oberoende av vad som händer, och ingen vet heller vad som händer.

Att jag tar till starka ord mot herr Hedlund har faktiskt ingenting med mittenalliansen att göra. Vi har ännu inte sett något prov på hållbarheten i den. Det program som ni har presterat har ju inte väckt någon entusiasm ens bland edra trognaste anhängare inom pressen. Snarare kanske det är så, att herr Hedlund och jag känner varandra och vet vad vi tål. Och jag kan försäkra att herr Hedlund tål detta och mera till, liksom jag tål ungefär lika mycket och mera till. Ta därför inte saken så allvarligt, herr Ohlin! Om planerna på mittenpartiet skulle hålla har inte partnern farit illa av den diskussion som förts.

Jag är angelägen att understryka, när jag utvecklar min syn på inkomsten, att jag tror att jag gjorde klart för kammaren att min bedömning ligger på sex procent under år 1966 och att denna bedömning inte väcker entusiasm på något håll. Jag tillät mig också säga att om jag skall se det hela kostnadsmässigt från företagarsynpunkt, får jag lägga på ett par procent till med hänsyn till ATP-avgiften och till det förslag om sjukförsäkring som kammaren har att förvänta och som skall finansieras över arbetsgivaravgifter. Jag vet inte om man fortfarande är lika beredd att påstå att sådana löneantaganden är helt orealistiska, sedda från kostnadssidan på företagarhåll.

Det är emellertid riktigt att mitt antagande om fyra procent för år 1967 kan vara orealistiskt, men jag har här givit en förklaring. Och jag vill inte nu spå om vad det blir för löner år 1967. När jag kommer tillbaka i slutet av april månad och lägger fram en kompletteringsproposition, är det möjligt att jag vet mera om saken än i dag.

I resonemanget ligger sålunda härvidlag en undervärdering på budgetens inkomstsida, på samma sätt som det icke finns täckning för de statstjänarlönekostnader som vi nu har att vänta.

När jag såg på budgetens sammanfattning, framhöll jag att posterna kan-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ske i viss man tar ut varandra men att det troliga är att resultatet blir ytterligare något minus. Det är dock inte motiverat — jag uttryckte mig på det sättet — med några hånfulla tillmälen om »totalbalansering i ruiner».

Det är ju så, herr Ohlin, att det inte bara är lönerörelserna som skall klara de balansproblem som vi har framför oss. Budgeten är ett uttryck för bostadsbyggandets dämpning, skolbyggandets dämpning och över huvud taget en klar dämpning på den statliga och kommunala investeringssidan. Alla de åtgärderna gemensamt inriktas mot den målsättning som i budgeten är preciserad rent samhällsekonomiskt.

Vi skall väl inte diskutera skatteförslaget från i fjol särskilt ingående, men jag erkänner att herr Ohlin delvis har rätt, när han kommer tillbaka och säger: Detta var ju Landsorganisationens representant med på i utredningen. Landsorganisationen hade två representeranter med i utredningen. En stod för förslaget och en opponerade mycket kraftigt mot förslaget. Båda två var ekonomer. LO:s styrelse, i form av dess sekretariat, har inte kritiserat det skatteförslag som finansministern svarar för. Det är andra som har gjort det.

Det var väl så, herr Bohman, att jag inte underkände herr Bohman som samhällsekonomisk planerare. Däremot ifrågasatte jag om hans erfarenhet gav underlag för det mycket bestämda underkännande som herr Bohman kostade på mig. Detta är nog det riktiga återgivandet av vad som hände.

När herr Bohman är litet trängd av min fråga om man vill reducera marginalskatten, vem som i så fall skall betala det, får jag svaret — han kanske inte använde precis dessa ord: »Men det hela skall ju ses som en princip.» Ja, tyvärr får en reducering av statsinkomsterna, även om man betraktar det som en princip, konkreta verkaningar, och i sista hand är detta det mest avgörande.

Nu gav oss bl. a. skattekommittén

upplysningen att 52 procent av skattebetalarna har så pass låga inkomster, att någon marginalskatt eller någon progressivskatt aldrig är aktuella för dem. Däremot konfronteras 48 procent av skattebetalarna med marginalskatt och progressivskatt. Vill man göra en reduktion för den ena halvan, är det givetvis berättigat att fråga: Vilken skall betala? Ja, det blir väl den andra halvan som får betala — jag tycker det ligger mycket av logik i den slutsatsen.

Vidare vill jag, för att uppmuntra herr Bohman till fortsatta diskussioner, gärna understryka att herr Bohman aldrig blir för långtrådig i denna talarstol för mig när jag sitter och lyssnar. Jag beklagar att herr Bohman inte nu hade mer än sex minuter till sitt förfogande. Kom gärna tillbaka i ett nytt anförande! Om inte något oförutsett inträffar, skall jag sitta och lyssna hur långt det än blir.

Herr Hedlund påpekade att avsikten med den ifrågasatta rundabordskonferensen var att statsmakterna och oppositionen skulle komma överens om hur man skall stabilisera priserna. Där har vi hela problemställningen. Vi kan ju inte bli ensa om hur de dagsaktuella politiska riktlinjerna skall dras upp. Herr Bohman har redan varit uppe i talarstolen och sagt att han vill ha skattesänkningar. Jag tror inte, nej, jag vet att det inte finns några möjligheter här till, och jag skulle bli mycket förvändad om herr Hedlund anser att det gör det.

Det kan vara andra områden som fortsfarande är kontroversiella. Jag lade märke till att herr Hedlund i sitt första anförande — enligt det referat som är distribuerat till TT — lanserade tanken att man skulle klara u-hjälpen genom en internationell fond som distribuerade livsmedel till de hungrande människorna i världen. Utan att ta upp detta spörsmål till närmare behandling skulle jag bara vilja ställa den frågan till herr Hedlund: Rör det sig här en-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

bart om ett intresse att hjälpa de svältande människorna i omvärlden, eller finns det ett inslag av önskan att stödja det svenska jordbrukskulturen?

Låt oss göra det hypotetiska antagandet, att Sverige anslår ett visst antal miljoner till en sådan här internationell fond. Då kan vi kanske skaffa 40 procent mer livsmedel för samma pengar, därest vi köper dessa livsmedel på annat håll än från det svenska jordbrukskulturen. Om det väsentliga är att hjälpa de svältande människorna, blir det därför inte fråga om någonting annat än ett penningtillskott till FN för att man skall kunna köpa livsmedel där de är billigast — då blir det inga livsmedelsköp från Sverige. Har herr Hedlund däremot den uppfattningen att dessa livsmedel skulle köpas i Sverige, blir det ju ett jordbruksstöd som lanseras med motiveringen att man skall hjälpa svältande människor.

Här har vi alltså en sådan där fråga som kan bli kontroversiell. Men jag kanske står och anklagar herr Hedlund alldeles i onöдан. Det är möjligt att herr Hedlund går upp i talarstolen och säger, att hans uppfattning är att vi skall ställa pengar till fondens förfogande och köpa livsmedlen där de är billigast, för att kunna få så mycket livsmedel som möjligt till dem som svälter. I så fall blir det ingen diskussion mellan herr Hedlund och mig på den punkten. Men har herr Hedlund en annan uppfattning, kan även detta, som sagt, bli en kontroversiell fråga.

Herr Hedlund tog upp vad jag sade om att regeringen gick hem och handlade när de politiska rundabordsöverläggningarna sprack. Varför inte då kalla till en konferens även i detta fall och sedan låta regeringen gå hem och handla? frågade herr Hedlund. Det är för all del en förenkling av problemet, men jag skulle vara beredd att förenkla det ytterligare och säga: Regeringen kan ju handla utan att kalla till någon konferens. Enklare kan man kanske inte göra det.

Jag skall inte ta upp någon diskussion om räntepolitiken kontra finanspolitiken. Men jag tillåter mig erinra om, att under hela 1960-talet har finanspolitiken betalat alla utgifter som staten kostat på sig: driftutgifter, investeringsutgifter och länemedel. Det har till och med blivit ett överskott på 1,5 miljarder, med vilket belopp statsskulden skrivits ned. Även innevarande år kommer, om inte alla tecken slår fel, att ge ett överskott på 250 miljoner i totalbalansen. Trots detta har vi under denna tid tvingats vidta hårda kreditätstramningar och hålla en hög ränta. Detta är bara ett uttryck för att vi har sådana reformambitioner och investeringsambitioner på olika områden — på den offentliga sektorn, på den privata sektorn och på bostadssektorn — att det behövs både en totalbalanserad budget, en hög ränta och en kreditätstramning. I varje fall har jag dragit dessa slutsatser med ledning av vad som hänt under de senaste åren.

Både nu och i sina kommentarer den 11 januari har herr Hermansson sagt att han inte gillar budgeten, därför att den inte innehåller någonting om aktieinstbeskattning och beskattning av markvärdesdegringar. Men av finansplanen framgår, att regeringen i båda dessa fall kommer att lägga fram förslag, och herr Hermansson får väl i all friheds namn lugna sig tills dessa förslag ligger på bordet.

Sedan är det möjligt att herr Hermansson har rätt när han korrigrar mig i fråga om de kommunistiska urkunderna — han bör ju vara litet mer sakkunnig på det området än vad jag är. Jag gjorde gällande att Lenin sagt, att man ibland måste ta ett steg bakåt för att få krafter att ta två steg framåt. Herr Hermansson säger att det är fel och att det skall vara »två steg bakåt och ett steg framåt». Då vill jag bara göra den enkla reflexionen: så långt är jag inte beredd att följa den kommunistiska uppfattningen.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern återkom till uppfattningen att ambitionerna är litet för högt uppskruvade. Vi är tydligent alldeles ene på den punkten.

Vad beträffar livsmedlen skulle jag vilja be finansministern att läsa TT-referatet i fråga litet grundligare. Han kommer då att finna att detta uttalande inte är förknippat med något villkor att det skall vara svenska livsmedel. Om det blir svenska livsmedel som exporteras så får de naturligtvis säljas till de priser som de betingar vid export — det kan väl knappast bli fråga om någonting annat. Därmed tror jag vi är överens; åtminstone fattade jag finansministern så.

Sedan vill jag beröra en sak som jag skulle ha tagit upp i mitt förra anförande men inte hann med. Jag nämnde att de tolerabla prisstegringarna enligt finansministerns uppfattning var 3 till 4 procent. Finansministern säger att han aldrig sagt det; det är uppgifter som nämnts i pressen. Finansministern har angivit 2 till 3 procent. 4 procent är ju mer än 3 förstås, och när nu finansministern framhåller att han sagt 3 procent, så tar jag det ad notam och utgår ifrån att detta är vad han menar och alltså det riktiga.

För att återgå till de diskuterade konferenserna så vill jag säga, att vill finansministern på egen hand klara upp den situation som uppstått bland annat i fråga om bytesbalansen, så är det hans ensak. Vill han på egen hand försöka stoppa klappjakten löner-priser är det ingenting att säga om det heller. Det är bara för oss i centerpartiet att önska lycka till.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Sträng vill jag säga att det finns mycket sunt förfnuft i vad statsminister Erlander sade för några år sedan i en av honom signerad proposition rörande u-landshjälpen,

nämligent att huvudsystet är att hjälpa folken i de mindre utvecklade länderna men att det inte är någon olycka om åtgärderna samtidigt i något avseende gagnar vårt eget land. Jag tycker att det är i den andan man skall handlägga sådana här frågor, men herr Sträng tycks numera företräda en annan syn.

Herr Sträng har återigen nämnt en del budgetsiffror. Jag hinner inte nu närmare kommentera dem. Jag vill bara säga att jag har utgått från hans egna siffror, jag skall alltså inte diskutera hållbarheten i dem. Men jag vill understryka att vi i folkpartiet aldrig hävdat totalbalanseringsprincipen så som herr Sträng har gjort.

Vad beträffar rundabordskonferensen vill jag erinra finansministern om att den enda gång vi haft en verklig sådan var 1943. Då lyckades man lägga grunden för en stabil prisnivå för tre år framåt, t. o. m. under brinnande världskrig. Men då var det ju inte herr Sträng som hade inflytanget. Det var inte heller prisstoppolitiken som var det avgörande, utan helt andra ting. Det avgörande var nämligen att man på olika håll kände sig säker om att en försiktig hållning inte skulle leda till att man offrade några egna reella intressen.

Herr Sträng säger att det är politiskt alldeles orealistiskt att nu efterlysa ett besked om skattepolitiken efter valet. Men vi har ju en finansplan, vars uppgift bl. a. är att ge riksdagen skatteförslag som gäller nästa budgetår. Under förutsättning att det inte inträffar något oförutsett bör denna plan vara ett uttryck för vad regeringen anser vara en riktig politik. Men herr Sträng vill inte nu ge något besked. Sveriges folk kan på sin höjd få veta vad som skall gälla för tre å fyra månader av nästa budgetår och knappast ens det; han har här talat så mycket om tilläggspropositioner som skall framläggas i vår att man inte ens kan vara säker på de uppgifter som lämnats för skattepolitiken dessa första månader.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Jag tror, herr Sträng, att ni gör en fullständigt felaktig bedömning av svenska folkets önskemål, om ni menar att det bara är jag som vill ha ett besked hur ni ser på den framlagda finansplanen — om ni betraktar den som en rätt godtycklig samlingsstatistik, byggd på gissningar, eller främst som ett uttryck för en vilja i fråga om den skattepolitik som skall föras om ingenhet helt oförutsett inträffar.

Jag vill för övrigt säga att jag inte kan acceptera förutsättningen för herr Strängs resonemang, som tycks vara att en prisstegring på säg 2,5 procent plus verkan av skattehöjningar kan anses otillfredsställande. Vi vet f. ö. att det blir mer. Jag tycker att man redan nu skall börja att lägga grunden för en politik, som reducerar inflationsgraden väsentligt under dessa siffror. I annat fall kommer vi inte att kunna lösa vare sig våra egna svenska problem eller konkurrensproblemet i förhållande till utlandet.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Under de tre minuter jag nu har på mig vill jag börja med att på nytt ta upp finansministerns syn på löneinkomsterna under nästa år. När herr Sträng nu säger sig verkligen på allvar räkna med att det blir 6 procent eller totalt 7 procent, skall jag tro honom på hans ord. Men herr Sträng tilllägger omedelbart att i den totala lönesumman är ATP-avgiften inte inräknad, vilket jag utgått ifrån, och dessutom tillkommer sammanlagt ett par procent för sjukförsäkringen. Därmed är vi uppe i en total utgiftsökning för företagen på ungefär 9 procent.

Då frågar jag: Tål verkligen den försörjningsbalans, som herr Sträng har kalkylerat med, en sådan omräkning? Faller inte hela den konstruktion som herr Sträng har redovisat i syfte att klara bytesbalansen? Det är en högst väsentlig fråga.

Herr Sträng talade nyss om automa-

tiken i prisstegringarna och framhöll att han vid något tillfälle gjort gällande att en prisstegring på 2 à 3 procent om året kunde behövas för att klara den fulla sysselsättningen. Jag tror personligen inte att man skall ta den automatiken för given. Om man ser på vad som händer ute på kontinenten, finns där företeelser som jävar ett sådant påstående. Det kan också vara tvärtom, att en sådan prisstegringsautomatik innebär allvarliga risker för den fulla sysselsättningen. Om inflationen t. ex. leder till — och det finns i dag tecken därför — att våra kostnader stiger i höjden, så att vi inte kan klara våra exportansträngningar, medför detta minskad sysselsättning här hemma. Vi får alltså ett motsatt resultat.

Vem skall betala borttagandet av progressiviteten, frågade herr Sträng. Någon måste ju betala detta, sade han. Det tyder på en statistisk syn på skatteförhållandena att ställa en sådan fråga. Det finns olika sätt att utjämna skatobelastningen. Men huvudsaken är att man får ett vettigt och förunfört skattesystem, som premierar arbetsinsatser och stimulerar sparandet, och något sådant system har vi *inte* i dag. Vårt förslag innebär *inte* att några »lägre» inkomsttagare skall betala reformen.

Jag skulle sedan gärna vilja ställa en helt neutral fråga till herr Sträng: Är verkligen den statistik riktig, som redovisar att 52 procent av skattemedborgarna skulle vara oberoende av marginalskatterna? Är det inte så att man i denna uppgift räknat in deltidanställda, studerande, pensionärer och liknande grupper? Om man har gjort det — herr Sträng kan ju svara på den frågan — är väl det väsentliga att återstående 48 procenten av skattemedborgarna är de som har betydelse för vår produktionstakt och för våra exportansträngningar. Det är framför allt dessa gruppars arbetsinsatser skattesynpunkterna skall beakta. Huvudsaken är under alla förhållanden att vi får ett skattesystem som är

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

konsekvent och som är det samhälls-ekonomiskt fördelaktigaste.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag skall respektera mina motståndare och själv försöka korta av mina inlägg i samma takt som de är tvingade att göra.

Herr Hedlund har nu lovat att i fortsättningen korrigera sina referat av mina uttalanden om prisstegringen. Eftersom dessa uttalanden avsåg en prisstegring på 2 å 3 procent och man envisas med att vilja fixera detta till en enda siffra bör man hålla sig till $2\frac{1}{2}$ procent, herr Hedlund, och inte 3 procent. Det skall inte vara toppsiffran och inte heller bottensiffran, utan $2\frac{1}{2}$ procent. Herr Hedlund är lärorikt på denna punkt och behöver följaktligen inte gå upp i talarstolen för den här sakens skull. Jag tror att han i fortsättningen kommer att hålla sig till $2\frac{1}{2}$ procent.

Jag vill till herr Ohlin säga att vi år 1943 befann oss i en tid med brinnande krig utanför våra gränser. Därmed var ett av dessa kriterier för handen då rundabordsöverläggningar, om man skall använda det uttrycket, kan vara befolkade. Jag har vid flera tillfällen gett uttryck för den uppfattningen, och jag tror att jag gjorde det även i mitt första anförande här i dag.

1943 satt jag som ansvarig ledamot i Landsorganisationens styrelse och tog min del av ansvaret för ett beslut som innebar $\frac{3}{4}$ lönekompensation för prisstegringen. Vilka herr Ohlins insatser var i det sammanhanget vet jag inte, och jag har inte heller så speciellt stort intresse av att bli upplyst däröm. Men för all del, det kanske var insatser bakom fronten som jag inte har reda på.

När herr Bohman nu hissar upp inkomstlyftet till 9 procent efter att först ha talat om att det hela var orealistiskt därfor att siffran var för låg och nu menar att det är orealistiskt därfor

att siffran blir för hög, så kanske man bör stanna någonstans vid ett inkomstlyft på mellan 7 och 9 procent. För mindre vill jag inte gå så långt som till 9 procent.

Herr Bohman frågar: Håller då budgetbalansen? Ja, så mycket kan jag säga att, oavsett om det blir 6, 7, 8, eller 9 procent, något utrymme för en allvarligt menad skattesänkning föreligger inte, om man samtidigt har ansvar för samhällsekonomin.

Jag kan sedan bara till sist såsom en upplysning nämna att när man i den europeiska ekonomiska kommissionen gjort sina bedömningar av prisuppgången för 1966 man tyvärr såsom ett medeltal för de till OECD anslutna staterna har stannat vid siffran $3\frac{1}{2}$ procent.

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Herr Sträng lyssnar dåligt på vad man yttrar från denna talarstol. Jag har inte i mitt anförande sagt att det inte i budgeten fanns något nämnt om aktievinster och markvinster. Tvärtom hälsade jag med tillfredsställelse att det äntligen skall framläggas regeringsförslag på dessa punkter. Jag hoppas att dessa förslag blir mycket hårdare så att de stora värdestegringar som förekommit blir föremål för en ordentlig beskattning.

Om jag sedan ett ögonblick får fortsätta vår diskussion om Lenins boktitel hade finansministern inte heller nu rätt. Boken hette »Ett steg framåt, två steg tillbaka», men jag vill tala om för finansministern att titeln inte var avsedd som någon norm för kommunistisk politik. Tvärtom innebar den en kritik av vad mensjevikerna, d. v. s. socialdemokraterna ställt till med.

I förra remissdebatten citerade herr Sträng Marx, och den här gången citerar han Lenin. Jag får lyckönska honom till de fortsatta studierna. När det gäller frågan åt vilket håll vi skall gå är välingen av oss anhängare av att man skall

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

gå tillbaka. Jag tycker att vi skulle inrikta oss på att tillsammans gå framåt i svensk politik.

I debatten har från borgerligt håll sagts att årets budgetplan inte skulle vara stark i budgetmässig mening. Den kritiken tycker jag att finansministern kan ta med ro. En budget som i huvudsak med löpande medel finansierar inte bara årets utgifter utan även investeringarna måste betecknas som mycket stark. Staten avstår egentligen helt från att ta kreditmarknaden i anspråk. Vi kan för vår del gå med på detta, men menar att det då är befogat med en strängare statlig kontroll över hur tillgängliga krediter används.

Jag vill uttala min förvåning över högerpartiets kritik mot finansministern för nyårsbeskedet om den höjda bilaccisen. Hur vill egentligen högerpartiet ha det? Eftersträvar man en möjlighet för folk med pengar att hamstra och slippa undan den skatt som andra får betala? Det vore rimligt att försöka finna någon form för preliminära beslut även beträffande en sådan åtgärd som höjning av vin- och spritpriserna. Det finns ingen anledning varför möjligheten till hamstringsköp skall lämnas öppen.

När man — som skett i debatten och som även företrädare för LO har gjort — ifrågasätter om det är nödvändigt med den starka ökingstakt i industriinvesteringarna som förutses i år, möts man vanligen av påståendet att man vill fördöja framstegstakten, den tekniska utvecklingen o. s. v. Frågan är emellertid inte så enkel. Vågar någon påstå att alla investeringar som görs inom industrien är nyttiga och nödvändiga och tillgodosser viktiga behov? Vi vänder oss självfallet inte emot att det beredes utrymme för nödvändiga investeringar, men vi anser att regeringen har dålig kontroll över investeringsutvecklingen. Alla investeringar som företagen gör är inte nyttiga. Det måste finnas någon form av investeringskontroll när

resurserna är knappa. Balansen i utvecklingen blir bättre om industriens investeringar ökar något mindre än man nu räknar med och bostadsbyggandet i stället får öka mera — detta är motiverat även av sociala skäl.

Det bör också undertrykas att det ingalunda är någon riskfri och självklar politik, när vårt land tar sikte på att öka exporten och minska importen, även om detta är nödvändigt. Regeringarna i en rad länder är inne på samma linje. Om alla skall sälja mera men köpa mindre, går det hela tydligt inte ihop. När det blir svårare att sälja på traditionella marknader måste vi ägna större uppmärksamhet åt förbindelserna med de socialistiska staterna och med länderna i den tredje världen. Det vore intressant att få veta, vilka planer regeringen har för att uppmuntra en ökad handel i dessa riktningar.

Jag vill också ta upp ytterligare en fråga, där ett klargörande besked om regeringens ställning vore på sin plats. I samband med skadeståndsmålet om neurosedynfallen har en diskussion uppstått om statstjänstemäns »extraknäck» och lämpligheten av att de har sådana extra anställningar och placeringar i bolagsstyrelser att frågan om en dubbel lojalitet kan uppstå. Jag har ingen statistik över hur vanligt det är med dessa s. k. extraknäck för högre statstjänstemän, men anser det nödvändigt att regeringen lämnar en utförlig redovisning, vilket bör vara möjligt att göra. Placeringar i bolagsstyrelser går däremot att kontrollera. En titt i aktiebolagskalendern visar en del märkliga fall. Man måste ställa frågan: Är det verkligen lämpligt med denna sammanblandning av viktiga statliga uppdrag och placeringar i privata bolagsstyrelser? Är det inte risk för att lojalitetsproblem kan uppstå? Jag skulle gärna vilja höra finansministerns eller någon annan regeringsmedlems uppfattning om dessa personalunioner mellan storfinans och statsapparat.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Herr talman! Det finns i den framlagda budgetplanen en riktig tanke som jag vill understryka, nämligen att man bör söka betrakta samhällsekonomin som en helhet och att samhällsorganen skall ha ansvaret för dess totala utveckling. Statsbudgeten betraktas som en del av samhällsekonomin och dess utformning bestämmes bl. a av hur den påverkar den ekonomiska utvecklingen i stort.

Detta är en ambition som jag vill hålla finansministern räkning för, men den bör kompletteras i två avseenden. Först och främst får man akta sig så att inte denna analys leder till ett slags harmoniuppfattning, som tidigare varit fallet hos många nationalekonomer. Vi har ännu inget folkhushåll i detta ords egentliga mening, utan fortfarande ett kapitalistiskt samhälle där motsatta intressen mellan klasserna föreligger vid fördelningen av nationalprodukten. Man bör därför inte heller föra analysen enbart i totala termer såsom totalefterfrågan, efterfrågetryck o. s. v.

Läget är mycket olika för olika grupper i samhället. Det finns personer med låga inkomster och personer med höga inkomster. Förmögenheter och egendom är ojämnt fördelade. Många familjer och enskilda har alldelens för små inkomster för att kunna skaffa sig en rimlig standard. Det är de stora grupperna av folkpensionärer, av handikappade, det är de stora barnfamiljerna, det är grupper med låga lönar. Deras efterfrågan måste givetvis ökas, inte skäras ned.

Men visst finns det hos andra grupper vad man kan kalla en överskottsefterfrågan. Det gäller för övrigt inte endast fysiska personer utan även aktiebolag. Vi är överens med regeringen om att åtgärder för att skapa ett bättre läge i utrikeshandeln är nödvändiga, men de bör sättas in mot lyxkonsumtion, mot slöseri och extravaganser, med en verkligt hård beskattning av de stora spekulationsvinsterna på aktier och tomtmark. Det förefaller som om ban-

ker och andra storföretag har gott om pengar, att döma av de skrytinvesteringar som görs. Reklamen måste anses överdimensionerad. På dessa punkter borde man klämma åt.

För det andra måste målsättningen vara att vi skall komma dithän att vi får ett verkligt folkhushåll. Men det förtätter att de samhälleliga instanserna, riksdag och regering, också tar sig hela bestämmanderätten när det gäller de stora ekonomiska avgörandena. Så är det inte nu. Den långtidsplanering vi har är säkert nyttig, men den utgör ingen ekonomisk planering i egentlig mening. I fråga om avgörade delar av näringslivet träffas alltjämt de viktiga ekonomiska besluten av privata företag och intressen. Riksdag och regering beslutar inte avvägningen inom samhällsekonomin av investeringar och konsumtion, beslutar inte om produktionens utformning i stort eller om dess utveckling. De beslut vi träffar här påverkar i betydande grad dessa avgöranden, men även om statens inflytande utvidgats är storfinansens och övriga privata maktcentras inflytande alltjämt mycket stort och på många områden dominerande.

När det diskuteras vad som bör prioriteras, vilka uppgifter som först bör klaras, måste vi alltså vara medvetna om att det ännu inte tycks finnas en politisk majoritet här i riksdagen för direkta beslut i en rad av dessa frågor. Däremot finns det majoritet för att man i alla fall skall söka påverka den ekonomiska utvecklingen i viss riktning. Jag håller mig alltså till denna senare, mera begränsade förutsättning. En grundfråga är emellertid även under denna förutsättning om man skall acceptera lönsamheten inom de privata företagen som kriterium på att det handlar om en effektiv produktion. Jag kan för min del inte betrakta det förhållandet att produktion sker med vinst som en tillräcklig anledning att uppriätthålla den. Jag menar att samhällets värderingar, de kollektiva värderingar-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

na av vad som är nyttigt och nödvändigt, alltid måste komma in och beaktas.

När det innevarande år förutses en så kraftig uppgång av det privata näringslivets investeringar i fasta anläggningar som med cirka 10 procent och av enbart industriinvesteringarna med nära 14 procent finns det därför anledning att ställa frågan om alla dessa investeringar ur hela samhällets synpunkt är av hög nödvändighetsgrad. Är de alla viktigare, med hänsyn till våra allmänna värderingar och till bostadsbristen, än ökade investeringar för bostadsbyggande? Och skulle det inte ur balanssynpunkt vara bättre med en jämnare utveckling av investeringarna än denna ryckighet som nu präglar dem?

I det sammanhanget kan erinras om att den starka efterfrågan på hemmarknaden enligt finansministerns mening haft en återhållande verkan på verkstadsexporten och därmed bidragit till försämringen av bytesbalansen. Om man i fjol genomfört två av våra förslag skulle läget i det avseendet varit bättre. Man borde dels redan då ha satt stopp för militärutgifterna, vilka i hög grad riktar efterfrågan mot verkstadsindustriens. Man borde också ha tagit ut samma omsättningskatt på maskininvesteringar som övriga varor och inte gjort ett undantag. Om man genomfört dessa åtgärder skulle man fått en mera balanserad utveckling och sluppit en del av de problem som uppstått inom handelspolitiken.

Finns det då möjligheter att åstadkomma en bättre kontroll över investeringsutvecklingen utan alltför mycket krångel? Ja, utan tvivel. Jag vet att det är svårt att vinna gehör för en direkt investeringskontroll, men ändå har ju redan accepterats att skattpolitiken får inverka på investeringarna.

Här kan man tänka sig två former av åtgärder dels en skärpning av bolagsbeskattningen för att allmänt påverka investeringsuppgången så att den sker

något lugnare, dels en differentierad beskattning som gör det möjligt att gynna viktiga investeringar och hålla tillbaka sådana som är mindre väsentliga eller rent av skadliga. Det senare kan man åstadkomma genom att ha olika avskrivningsregler när det gäller beskattningen för investeringar inom olika områden. I varje fall då det gäller de olika branscherna borde det inte bli alltför komplicerat att genomföra sådana differentierade avskrivningsregler.

Den ökning av den privata konsumtionen som finansministern räknar med för 1966 måste bedömas som mycket låg. Det är ändå en genomsnittssiffra som för vissa grupper, som redan har låga inkomster och låg standard, kan innebära en direkt standardsänkning. Det är litet osäkert om den exakta innebördens av sparandets minskning under förra året. För vissa grupper innebar det en utvidgning av en redan stor konsumtion, för andra kanske ett barskrapanande av resurser för att klara livets nödorft. Säkert är att den siffra som nämns i finansplanen för den troliga lönehöjningen under detta år, 6 procent, vilken alltså inbegriper alla löneförbättringar vid sidan av avtalen genom ökad arbetsintensitet o. s. v., kom som en chock för många fackföreningsmän.

En så låg inkomstförbättring nödvändiggör verkligen ökade insatser för att begränsa prisstegringarna. Det enda konkreta som regeringen föreslår när det gäller priserna verkar emellertid åt alldelers galet håll. Regeringen vill t. ex. höja hyrorna. Sådana åtgärder borde motsvaras av prissänkningar på andra områden, och i varje fall av ökade ansträngningar för att hålla övriga priser nere. Jag är inte övertygad om att regeringens allmänna ekonomiska politik kommer att leda till en uppbromsning av takten i prisstegringarna. Vi anser fortfarande att det här behövs direkta regleringar på vissa områden, bl. a. beträffande de viktigaste basvarorna. De privata kartellerna och monopolen be-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

driver nu en sådan prisreglering, men det vore bättre om samhället gjorde det i stället. Starka konsumentorganisationer borde vidare utvecklas som kan bli påtryckningsgrupper för att hålla priserne nere. Kampen mot inflationen måste med skäl anses vara en av de största uppgifterna för den statliga ekonomiska politiken. För att verkligen ge effekt måste denna gripa in i näringslivet på ett sätt som inte motsvarar borgerliga ideal.

Vi diskuterar här inte bara finansplanen utan hela den politiska giv som regeringen lagt fram i år. Vissa delar saknas. Vi vet inte vilket förslag den kommer med beträffande aktieinstbeskattningen och inte heller hur dess förslag beträffande bostads- och markfrågorna kommer att se ut. Jag hoppas verkligen att långtidsplanen när det gäller bostadspolitiken inte skall gå i den riktning som förslagen i årets budget anger, d. v. s. i huvudsak innehåra hyreshöjningar.

En budgetplan gäller ju bara för ett år och det är förmodligen regeringens mening, vilket också framhålls i finansministerns kommentarer, att återkomma till vissa långtidsproblem längre fram i år. Då har också den nya långtidsutredningens material mera grundligt hunnit studeras. Men även regeringsplaner för ett år måste självfallet ställas in som ett led i en mera långsiktig politik.

Tiden borde nu vara mogen för arbetarrörelsen att söka utforma ett sammanfattande program för den närmaste 5- eller 10-årsperioden. Det finns en rad frågor där det skulle vara felaktigt att år efter år uppskjuta påbörjandet av verkligt planmässiga lösningar. Ett sådant program borde utformas till en plattform för vänsterkrafterna över huvud taget i vårt land. Jag hyser verkligen ingen respekt för de resultat mitten-samarbetet hittills avsatt i form av långtidsprogram, men de måste i alla fall anses vara följd av vissa ambitioner,

även om dessa inte räckt till för att skapa en intressant produkt. För arbetarrörelsen finns det helt andra förutsättningar att utforma ett inspirerande, konkret och samhällsomdanande program.

Vilka frågor skulle det framför allt gälla? Jag kan inte ta upp tiden med annat än tesformigt formulerade satser om de viktigaste problemen som borde finnas med i ett sådant program.

Vi måste få en långsiktig plan för avskaffandet av bostadsbristen. Ingen skall inbillा sig att det blir annat än en skenlösning om hyresregleringen avskaffas och hyrorna höjs med kanske 30—40 procent. Det avgörande är att bygga mera och att på olika sätt minska kostnadsstegringen. Statlig produktion av byggnadsmateriel och ett i samverkan mellan staten, fackföreningsrörelsen och kooperationen upprättat produktionsföretag för bostäder samt en statlig bostadslånefond för utlåning av allt kapital för bostadsbyggandet till en fast och låg räntesats är viktiga element i en lösning. Obligatorisk bostadsförmedling likaså. Hyreshusen i städer och samhällen bör överföras i kommunal ägo.

För en lösning av markfrågorna är en kommunalisering av tomtmarken nödvändig. Eftersom det är den privata äganderätten till marken som möjliggör det privata tillägnandet av markvärdestegringen finns det ingen annan framgångsrik metod för att ändra de nuvarande förhållandena. Endast så kan man göra slut på spekulationen i tomtmark. Steg på vägen till ett samhälleligt ägande är förköpsrätt för kommunerna, utvidgning och effektivisering av tomträtsinstitutet samt en ändring av expropriationslagstiftningen.

Biståndet till barnfamiljerna måste planmässigt ökas så, att det kommer att täcka de direkta barnkostnaderna, vilka nu kan uppskattas till mellan 2 000 — 4 000 kronor per barn och år, varierande för olika åldrar och i olika fa-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

miljetyper. Indexreglering av barnbidragen och en förbättring av familjebostadsbidragen är endast en första åtgärd. Det samhälle kan inte sägas vara effektivt ordnat, som låter barnfamiljerna leva på en avsevärt lägre nivå än andra samhällsmedlemmar.

Den nya långtidsutredningen har ytterligare markerat hur nödvändigt en ökning av de gifta kvinnornas yrkesverksamhet är för att klara vårt lands behov av arbetskraft. Det är då också nödvändigt att vidta alla åtgärder som kan underlätta inträdet i förvärvslivet för ytterligare hundratals kvinnor. Kvinnorna måste i praktiken få samma ställning på arbetsmarknaden och i samhällslivet i övrigt som männen. Lokaliseringspolitiken måste ta hänsyn till på vilka orter det finns arbetssökande kvinnor. Alla kvinnor måste i praktiken ha rätt till anställning, till omskollnings- och flyttningsbidrag. Den samhälleliga servicen måste i betydande grad byggas ut. Det handlar här om en ekonomisk fråga men framför allt om en jämlikhetsfråga.

En fråga om jämlikhet är också åldringarnas standard och vårdförhållanden. Jag skulle i timmar kunna citera ur de många brev från folkpensionärer som en partiledare erhåller och som skildrar det besvärliga läge i vilket flertalet av dem alltid tvingas leva. De måste verkligen vända på slantarna för att få dem att räcka till livets nädorft. Där finns ingen överskottsefterfrågan. Framför allt är en förbättring nödvändig för de grupper som inte får något tillskott genom ATP. Många är sjuka och behöver vård men kan nu inte få det på ett tillfredsställande sätt, i många fall inte alls. Detta problem kommer att öka under de närmaste åren. En genomgripande utbyggnad av vårdresurserna, krafttag för en förbättring av åldringarnas bostäder och ökat stöd till kommunerna för hem hjälp åt gamla är några förståhandsåtgärder.

Låglönegruppernas problem står i

centrum för avtalsrörelsen, men arbetsgivarna vägrar envist att acceptera åtgärder som kan bli de första stegen till en lösning. Alla vet nu också att det är omöjligt att lösa denna fråga med den fackliga lönepolitiken som enda medel. En lösning kräver en kombination av hårt driven avtalspolitik och samhälleliga åtgärder för en mera ändamålsenlig struktur och lokalisering av näringslivet samt social- och skattepolitiska åtgärder. En fortsatt stegring av priser och hyror drabbar i hög grad grupperna med låga löner. Det är därför risk för att deras problem försvåras under de närmaste åren, om vi inte får en radikal förändring av den ekonomiska politiken.

Förmögenhetsfördelningen i vårt land är mycket ojämnn. Fördelningen av inkomsterna anses under en viss period ha blivit jämnare, men under de senaste åren har denna utveckling hejdats och förefaller att ha vänts i sin motsats. Det är tacknämligt att finansministern i år har givit uttryck för synpunkten att »en koncentration av förmögenhetstillväxten hos ett antal individer måste motverkas», även om jag inte kan förstå att en sådan synpunkt skulle vara uppseendeväckande hos en socialdemokrat. Uppseendeväckande är dock att man under många år har lätit denna förmögenhetskoncentration fortgå. En attack mot de stora ärvda förmögenheterna är befogad. Vi får se i vilken mån regeringsförslag om aktie- och markvinstbeskattning kommer att motsvara den målsättningen.

En förkortning av arbetstiden, en förbättring av sjukförsäkringen och en genomgripande reform av vuxenutbildningen bör enligt regeringens mening tillmätas särskilt hög prioritet. Jag delar denna uppfattning. Ett beslut om förkortning av arbetstiden bör enligt vår mening kunna träffas redan i år. Vi har samma uppfattning som Landsorganisationen, att en förkortning ned till 40 timmar bör kunna vara genomförd till

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

är 1970. Avskaffande av karensdagarna vid sjukdom för alla löntagare måste omedelbart ske.

Den nya lokaliseringsspolitiken har haft en viss effekt men har inte lyckats vända utvecklingen och åstadkomma ekonomisk blomstring i de hotade delarna av landet. Det är alltjämt nödvändigt med ingripanden av mera djupgående natur. Utvidgning av de nuvarande statsägda företagen och anläggande av nya företag i statens, landstingens eller kommunernas regi är en förutsättning för industrialisering och utveckling i många områden.

Förstatligandeåtgärder av olika slag har givetvis en vidare motivering än enbart lokaliseringsspolitiska hänsyn. En avgörande synpunkt är kravet på en förändring av ägandeförhållandena inom näringslivet, varigenom en förändring av maktförhållandena underlättas. Det tryckta material om statsföretagens utveckling som vi nyligen erhållit är inte uppmuntrande. Det visar på stagnation och t. o. m. tillbakagång när det gäller de statliga företagens andel av produktion och sysselsättning. En effektivisering av statsdriften är nödvändig, bl. a. genom ett förvaltningsbolag och ett särskilt industridepartement. Men det behövs också nya förstatligandeåtgärder för att utvidga den allmänägda sektorn. Oljeförsörjningen, kraftverken, läkemedelsindustriens, de stora privata försäkringskoncernerna och affärsbankerna står till diskussion.

En verklig ekonomisk planering torde bli möjlig först när samhället direkt behärskar en avsevärt större del av näringslivet. Det behövs en ekonomisk bas för att effektivt ta upp kampen mot storfinansens marktställning. Behovet av ökat allmänt ägande och allmän kontroll bör emellertid tillgodoses på alla vägar som är möjliga, t. ex. genom förfuvtig användning av ATP-fondernas medel. Planerings-och utvecklingslinjen måste över huvud drivas hårdare av arbetsrören.

Samtidigt med utvecklingen av samhällsinflytanet inom det ekonomiska livet måste vi emellertid få en utveckling av löntagarnas inflytande inom förelagen. I företagen bör i princip samma demokratiska ordning för fattande av beslut råda som i samhället i övrigt. Alla som arbetar i ett företag skall ha rätt att delta i val av företagsledning och i utformningen av företagets allmänna politik. Företagsdemokratien måste betraktas som en förstarangsfråga för hela den politiska debatten och verksamheten. De statliga och kommunala företagen bör vara mönsterföretag och därfor också föregångare när det gäller genomförandet av företagsdemokrati.

En annaniktig demokratisk fråga gäller möjligheterna för alla medborgare att aktivt delta i olika former av kulturell verksamhet. Det finns nu en rad hinder av social karaktär för de stora grupperna av arbetare, tjänstemän o. s. v. i form av hårt kroppsarbete, bostadsförhållanden, inkomster, vanor och fördamar. Det passiva anammandet av olika kulturyttringar tycks alltmera vinna terräng på det aktiva kulturdeltagandets bekostnad. Samhällets kulturinsatser har ökats under senare år, men de är ännu djupt otillräckliga.

I författningsfrågan har jag i riksdagen flera gånger gett uttryck för vår principiella uppfattning. Vi är anhängare av enkammarsystem, av att parlamentarismen skrivs in i grundlagen, av att riksdagen väljs genom verkligt proportionella val och av republik. Vi anser det självklart att den nya förfatningen blir republikansk, oavsett personförhållanden. Vi är naturligtvis mycket glada över att en stor grupp socialdemokrater nu tagit ställning i republikfrågan, och vi hoppas att hela den socialdemokratiska gruppen skall ha samma mening. I detta sammanhang måste jag bestämt vända mig mot påståenden i den borgerliga pressen, att detta ställningstagande i republikfrågan skett av taktiska motiv, för att fördröja lösning-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

en av författningsfrågan eller för att ta vinden från kommunisterna. Det är beklämmande att man på en del håll så ofta vill tillskriva motståndare taktiska motiv och inte vill förstå att det handlar om en allvarlig principiell övertygelse. Vad gäller frågan om förhållandet till oss kommunister, så anser vi det avgörande att hela arbetarrörelsen går åt vänster. När man nu tar ett steg åt vänster måste vi uppskatta detta och hoppas att det följs av flera.

Det kan förtjäna erinras om att det förekommer ärlig tronföljd inte endast inom huset Bernadotte utan även inom finanshusen Wallenberg, Wehtje, Broström, Johnson, Bonnier o. s. v. Jag skall inte uttala mig om olika personers duglighet och kvalifikationer. Det är emellertid lika oförenligt med demokratiska principer att makten över stora företagskoncentrationer med hundratusentals anställda ligger i händerna på ett litet antal familjer och går i arv inom dessa som att Sverige är ett arvrike. På det finansiella området handlar det dessutom om verkelig makt, om regerande furstar. Att bryta storfinansens välide är därför en avgörande demokratisk uppgift.

Våra uppgifter kan emellertid inte begränsas till förhållandena inom vårt land. Vi är mer och mer en del av världen och har ett gemensamt ansvar. En viktig uppgift för det internationella samarbetet är att söka bryta tendensen till allt större rustningsutgifter och i stället få till stånd en minskning av rustningarna med målsättningen förbud mot kärnvapen, total och allmän nedrustning. Uppskovet med vissa militärtutgifter nästa budgetår visar att man utan olägenheter kan stoppa en utveckling, som bara för kort tid sedan påstods vara ofrånkomlig. Det bör då också vara möjligt att komma fram till en verkelig omprövning av de militära utgifterna och deras fördelning.

Ökningen av biståndet till de fattiga länderna i årets budget har redan från

många håll bedömts vara för liten — för liten i förhållande till våra egna resurser, mikroskopisk i förhållande till behoven i den värld där så många människor svälter. Vi anser att riksdagen nu bör besluta om en tidsplan för uppräkning av det svenska biståndet till beslutade en procent av bruttonationalprodukten. Denna målsättning borde uppnås under 1960-talet. Vi anser att denna fråga är så viktig att en sådan fast tidsplan är berättigad. På handelspolitikens områden måste man nu fortsätta att pröva förslagen från Genèvekonferensen om tullpreferenser för utländernas industrivaror — d. v. s. tulllättnader — och om vissa importmål när det gäller deras produkter över huvud taget.

Även vår ställning till sådana bränande internationella frågor som rasförtrycket i Sydafrika och det amerikanska anfallskriget i Vietnam är en fråga om solidaritet. Det gäller samhörigheten med och viljan att hjälpa människor som lider svårt under krig och förtryck. Vi skall senare här utförligt diskutera dessa och andra internationella problem. Jag vill för dagen bara uttala förhoppningen, att statsmakterna skall ge ökad humanitär hjälp till det vietnamesiska folket. Samtidigt vill jag uppmana till ökad aktivitet för kravet att Genèvekonferensens beslut skall respekteras, vilket innebär att Vietnams folk i praktiken får rätten att bestämma över sitt eget liv. En förutsättning härför är att det amerikanska anfallskriget upphör och de utländska trupperna dras bort.

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag i ett och samma anförande sökt spänna över så många frågor. Jag har gjort det i avsikt att visa att det alltjämt finns många djärva mål att söka nå. Vi befinner oss mitt uppe i en väldig omdaningsprocess, både nationellt och internationellt. Den socialistiska arbetarrörelsen måste spela en avgörande roll i denna revolution, vars djupgåen-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

de karaktär och omfattning nu ingen kan förneka.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr BENGSSON i Varberg (s):

Herr talman! Herr Hermansson klapade den socialdemokratiska gruppen på axeln och uttalade sin glädje över att vi hade tagit ett steg åt vänster. Det är så att vårt parti går inte i sick-sack, utan när vi tar ett steg, herr Hermansson, så tar vi ett steg framåt. Vi tar alltså inte än ett steg åt vänster, än ett steg åt höger. Vid de socialdemokratiska partikongresserna drar vi upp riktslinjerna för den politik, som vårt parti skall föra, och det är alltid en politik som avser steg framåt. När väljarna ger partiet förtroende att förverkliga sina politiska ambitioner, sådana dessa tar sig uttryck vid kongressen, ankommer det på riksdagsgrupp och regering att förverkliga dessa ambitioner.

Alla reformer kan inte genomföras och förverkligas omedelbart, utan det gäller att vid varje tillfälle göra en angelägenhetsgradering med hänsyn tagen till våra möjligheter och till de behov, som får bedömas såsom angelägnast. Målen för vår politik är alltid klara, men hur raskt vi anser oss kunna nå de uppställda målen beror på vilka resurser vi har att röra oss med.

Det har nu gått sex kvartal sedan den senaste socialdemokratiska partikongressen år 1964, vid vilken vi fastställde handlingsprogrammet »Resultat och reformer», och det var då som partiet myntade parollen »Mot nya, djärva mål», vilken herr Hermansson nyss i förbigående nämnde.

Jag anser att det i dagens remissdebatt finns anledning att granska vad som har skett efter denna partikongress, alltså att närmare undersöka i vilken utsträckning partiet har förverkligat de uppgjorda planerna. Låt mig

som hastigast se på ett par mycket väsentliga områden av samhällslivet.

Vi kan nu verkligen beteckna vårt samhälle som ett utbildningssamhälle. Vi har sedan år 1964 fått 11 000 nya utbildningsplatser i gymnasier och fackskolor. År 1964 började 35 000 ungdomar i gymnasium eller fackskola. I år blir det 45 000. Då var det tre av tio 16-åringar, som började en teoretisk utbildning på gymnasienivå. Nu är det fyra av tio. Nu går en tredjedel av alla ungdomar till vidareutbildning efter grundskolan.

När det gäller vuxenutbildningen står vi ännu bara i början av utvecklingen. Det mål som vi har uppställt skulle jag vilja sammanfatta på följande sätt: varje vuxen mänskiska skall ha chansen och de ekonomiska möjligheterna att avbryta sitt förvärvsarbete för att skaffa sig en utbildning, som han eller hon inte kunde få i ungdomen, för att byta bana i yrkeslivet eller för att vidareutbilda sig i sitt hitillsvarande yrke.

I statsverkspropositionen signaleras nu vuxenutbildningen som en av de största och mest genomgripande reformerna under de allra närmaste åren, och detta kan hälsas med den allra största tillfredsställelse. I bakgrunden ligger nämligen att 80 procent av dagens aktiva generation fått nöja sig med folkskola som enda utbildning. Denna raketutveckling på utbildningens område är den allra starkaste drivkraften i demokratiseringen av vårt land. I den långtidsutredning, som nyligen framlagts, framhålls att den oerhört kraftiga satsning på utbildningen, som skett i vårt land sedan 1950-talet, nu börjar mogna ut i stigande siffror för aktiviteten i vår produktion.

Forskingen har sin självklara plats i utbildningssamhället. Målet för oss är att vi i Sverige skall satsa tre procent av vår nationalprodukt till forskning och tekniskt utvecklingsarbete. Det är, herr talman, lika mycket som USA och

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Sovjetunionen satsar och nästan dubbelt så mycket som vi själva har satsat hittills. På de sex kvartalen sedan vår partikongress hölls har de statliga anslagen till forskning och högre utbildning höjts från 390 till 545 miljoner kronor.

Får jag, herr talman, beröra ytterligare ett par områden för att belysa vad som har hänt! På familjepolitikens område är våra reformplaner mycket omfattande. En familjebalk med ett sammordnat system av stödåtgärder för barnfamiljerna, som syftar till att utjämna standardskillnaden och skapa trygghet och valfrihet för dem, står som ett klart angivet mål för oss.

När vi gick ut med parollen »En miljon bostäder på tio år» som en minimigräns blev många, om inte chockade dock en smula förvånade. Det kan påpekas att den närmast föregående miljenon bostäder tog 18 år att åstadkomma. Nu, sex kvartal efteråt, har 140 000 av denna miljon lägenheter blivit inflyttningsklara. 140 000 nya lägenheter sedan sommaren 1964 — det betyder att snart en halv miljon män-niskor flyttat in i nybyggda bostäder sedan dess. Jag förnekar naturligtvis ingalunda därmed att vi fortfarande har en besvärande bostadsbrist, men jag har velat belysa vad som hänt sedan vi kastade ut parollen om en miljon bostäder på tio år.

Jag skall inte detaljgranska vad som skett i fråga om social säkerhet och omvårdnad. När det gäller omvårdnaden om de handikappade har vi nu sprängt miljardvallen, de olika posterna i budgeten uppgår nu till 1 100 000 000 kronor. Ingen i denna kammarbe-höver upplysa mig om att mycket återstår att göra på detta område. Stor aktivitet är fortfarande erforderlig. Vi kan räkna med att de undersökningar och utredningar som nu arbetar skall ge oss uppslag för vidare reformer på området.

Vad de gamla beträffar vill jag först

erinra om att vi i år höjer folkpen-sionen med 170 kronor för ensamstående och 260 kronor för äkta makar. De äldre får fortfarande vända på slan-tarna — det är ingenting att förneka — men den sammanlagda kostnaden för folkpensionsändamål är nu 5 300 000 000 kronor, d. v. s. den summa som hela statsbudgeten uppgick till då jag för 16 år sedan kom till detta hus. Det är vad vi i dag satsar på folk-pensioneringen.

För något år sedan fick vi en ska-kande rapport från socialpolitiska kom-mittén rörande de äldres bostadssitu-a-tion. Denna rapport resulterade i att riksdagen antog ett trepunktsprogram för vissa åtgärder inom åldringsvården. Jag erinrar om vad som beslutades: en forcerad bostadsförbättringsverksamhet, ökade resurser för hemhjälpsverksam-het och en snabb utbyggnad av lång-tidsvården. Kommunerna ålades att inventera situationen för sina gamla, och inventeringen visade att 60 000 åld-ringsbostäder befann sig i sådant skick att de var i synnerligen stort behov av väsentliga förbättringar. Vi kan nu kon-statera att med utgången av detta år hälften av dessa bostäder har förbättrats. Om man dessutom lägger till de anslagshöjningar som finns i budge-tten kan vi räkna med att vi inom ett par år har klarat av de 60 000 lägenhe-ter som det var angeläget att snart för-bättra.

Jag vill emellertid slå fast att vi där-med inte har löst frågan om åldrings-vården, utan här måste man även fram-gent ständigt hålla sig underrättad om situationen för åldringarna ute i kom-munerna så att de kan komma i åt-njutande av de reformer som vi genom-för i detta hus. Vi skall alltså kontinuer-ligt följa utvecklingen, så att vi inte be-höver ställas inför en så chockartad si-tuation som den vi häromåret ställdes inför.

Beträffande hemhjälpsverksamheten kan det nu påpekas att 120 000 åldring-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ar får sådan hjälp. År 1964 var motsvarande siffra 84 000.

Även inom långtidssjukvården har en glädjande utveckling ägt rum. När länestödet infördes av riksdagen, räknade vi med att sjukhushuvudmännen skulle kunna bygga 5 000 platser för långtidsvård. Nu har dessa anmält att de planerar att bygga 11 500 långtidsvårdplatser. För att göra detta möjligt förlänger man nu, enligt förslag i statsverkspropositionen, tiden för länestödet till och med budgetåret 1968/69.

Det har alltså skett en del på detta område såsom resultat av de beslut som vi har fattat. Därmed är inte sagt att vi slutgiltigt har löst dessa frågor, men det finns ju ingen anledning att måla en bild av den aktuella situationen i vårt samhälle, i vilken inte dessa ting också återfinns.

I fråga om det ekonomiska skyddet vid sjukdom kan vi utgå ifrån att årets riksdag får ett förslag om avsevärt höjd sjukpenning. Jag vågar för egen del räkna med att vi under året också får löst den andra frågan, nämligen den som rör ersättning för karensdagarna.

En god social omvärdnad kommer alltid att vara ett mål. Det kommer aldrig att vara något avslutat kapitel!

Jag har, herr talman, med detta anförande velat söka belysa hur socialdemokratien förverkligar sina djärva mål, steg för steg. Den politik som vårt parti för bär fram av en vision om solidaritetens samhälle — om solidaritet och social utjämning. Det är ett mål i och för sig men också en av de viktigaste drivkrafterna för att åstadkomma ett växande välfärd. Demokratiseringen av utbildningen kan bli ett exempel på hur utjämning och nedrivna klassrankor är en mäktig drivkraft på utvecklingen, samtidigt som denna demokratisering är ett mål i och för sig.

Jag har ju antytt att vi ingalunda är framme vid målet för den socialdemokratiska politiken. Kvar står många irriterande och svårslösta problem. Ett av

de problemen är värdestegringen på marken, på aktieinnehavet. Den frågan har herr Hermansson berört, och den återfinns i statsverkspropositionen. Det avsnitt som finansministern behandlar där har enligt min mening fått ett alltför ringa utrymme i debatten både inom detta hus och utanför. Jag tycker att avsnittet är så väsentligt, att jag vill läsa in det i protokollet.

»Ett kännetecken på en samhälls-ekonomi i stark tillväxt är den snabbt ökande förmögenhetsmassan. I ett samhälle som vårt med under lång tid stigande investeringskvot tenderar förmögenhetstillväxten att ske i ett alltmera accelererat tempo. Om denna utveckling tillåts fortgå på ett sätt, som innebär en ökad olighet i välfärdens fördelning, uppstår konsekvenser som inte ter sig acceptabla ur vare sig ekonomisk eller social synpunkt.» Och han fortsätter litet längre ned:

»Särskilt angeläget ter det sig att reducera sådana effekter av den under senare tid kraftiga värdestegringen på aktie- och markinnehav.»

Jag vill uttrycka den förhoppningen, att de förslag som riksdagen så småningom kan komma att föreläggas skall utformas så, att de verkligen reducerar effekten av värdestegringen. Förslaget om aktiebeskattning sådant det utformats av experterna får anses vara ett absolut minimum.

När jag läste detta stycke i statsverkspropositionen kom jag att tänka på ett yttrande av president Franklin D. Roosevelt, ett yttrande som passar in precis på den företeelse finansministern här beskrivit. Roosevelt yttrade: »Det verkliga provet på våra framsteg är inte huruvida vi ökar välfärdet för dem som redan har mycket, utan huruvida vi erbjuder tillräckligt åt dem som har för litet.»

Detta yttrande för mig vidare i mitt resonemang. Yttrandet är ett uttryck för solidaritet, men solidariteten får inte stanna inom landets gränser. Den

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

svenska u-hjälpen har visserligen tiodubblats hittills under 1960-talet, men vi har fortfarande blott hunnit en bråkdel på vägen mot det mål vi uppställt. Vårt bidrag kan givetvis sägas vara ett ofantligt litet bidrag. I debatten om u-hjälpen stirrar man sig emellertid blind på anslagsbeloppet. Man kan lätt få den föreställningen, att pengar är nog — om vi anvisar ytterligare ett antal hundratals miljoner kronor, så skulle all rättfärdighet vara uppfylld.

Det är nödvändigt att debatten om u-hjälpen vidgas, så att vi realistiskt angriper det enorma problem det är fråga om. När jag nu säger att pengar inte är allt, får det inte missförstås. Det behövs ofantligt mycket mer pengar. Men vi måste göra oss beredda att avstå på sådana områden, där vi själva har en bristsituation. Vad man behöver ute i världen är lärare, läkare och experter på det ekonomiska och tekniska området. Enligt en beräkning som UNESCO gjort skulle det i Afrika behövas 750 000 grundskolelärare inom de närmaste 15 åren, för att barnen där åtminstone år 1980 skulle få tillfälle att börja skolan. Lägg därtill behovet i Indien och andra delar av världen. Sverige har för närvarande ett 70-tal lärare ute i fältarbete i u-länderna, samtidigt som vi har lärarbrist i vårt land.

Låt mig vidare erinra om det enorma behovet av läkare i dessa länder. I Sverige har vi en läkare på 1 000 invånare. Av våra 8 000 läkare är 1 500 utlänningar. I u-länderna har man en läkare på 100 000 invånare.

Undersöker vi sedan tillgången på tekniker av olika slag, skall vi finna att man i vissa länder för närvarande inte kan utnyttja de pengar man har möjlighet att få som bidrag eller som lån, därför att man inte har de tekniker som behövs för att man skall kunna förverkliga sina projekt.

Man skall alltså ställa frågan så här: Är vi beredda att i en tid av strykande

åtgång på lärare, läkare och tekniker avstå några tusental lärare, läkare och tekniker av olika slag? Det är genom svaret på den frågan som solidariteten prövas. År vi t. ex. beredda att vänta en något längre stund på sjukhusen än vi får göra nu? Det är på det sättet man skall angripa problemen kring u-lands hjälpen och biståndsverksamheten.

Socialdemokratien och fackföreningsrörelsen har en gemensam grupp som skall arbeta fram ett konkret handlingsprogram för hela utvecklingshjälpen. Vi hoppas att vi snart får det programmet så att vi kan arbeta vidare.

Herr talman! Vi kommer under vårens lopp att bli i tillfälle att detaljgranska statsverkspropositionens olika förslag. Jag skall därför nära mig med det jag har sagt. Jag vill bara till sist framhålla något som är självklart för alla, nämligen att framsteg inte är någonting som är självklart. Framstegen beror i hög grad på politiken och samhällets aktivitet. Ekonomiska framsteg ger oss möjlighet att snabbare ta bort orättvisor, bättre förutsättningar att förverkliga utjämningssträvandena, vilket leder till ännu snabbare ekonomiska framsteg. Det parti jag företräder är berett att satsa helhjärtat på en sådan solidaritetens politik.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag kan börja med att i två hänseenden instämma i vad socialdemokratiska partiets gruppledare här i andra kammaren, herr Bengtsson i Varberg, sade. Det ena gäller vuxenutbildningen. Det är en gärd av rättvisa att man låter människor som inte har haft råd eller tillfälle att få en utbildning i sin tidiga ungdom få bättra på den saken som vuxna. Och det är inte bara en gärd av rättvisa; det är också en klok investering. Vi är glada från folkpartiets sida att våra krav i detta hänseende fått gensvar från det socialdemokratiska partiet.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Jag vill också instämma i vad herr Bengtsson sade när det gällde de handikappade. Vi borde alla, oavsett partifärg, kunna vara överens om att vårt mål måste vara inte bara att ge de handikappade en drälig existens — det är många som inte ens haft det tidigare — utan också att ge dem möjligheter att utveckla sina anlag och förutsättningar, så att de kan känna sig som nyttiga människor i samhället.

När nu herr Bengtsson i Varberg påminde om programpunkter och beslut som hade fattats av den socialdemokratiska partikongressen för sex kvartal sedan, kanske jag kan få påminna honom om löften som är litet äldre: inte sex kvartal utan 88 kvartal gamla. Det är nu 22 år sedan socialdemokraterna i sitt efterkrigsprogram som punkt 1 satte upp »prisstegringar förhindras»; det var kort uttryckt och gav inte anledning till några missförstånd.

Man lovade också för 22 år sedan att avskaffa bostadsbristen på tre till fem år. Enligt de löften som gavs för 22 år sedan skulle alltså bostadsbristen ha varit avskaffad senast år 1950. Nu räknade herr Bengtsson i Varberg upp en lång rad siffror över ett bostadsbyggande som lät mycket imponerande. Men det är ju självklart att man i en framåtgående ekonomi också skall öka bostadsbyggandet. Det intressanta i detta sammanhang är att bostadsbyggandets andel av investeringarna är mindre i dag än tidigare. Men man sprider ändå sifferuppgifterna om det kraftigt ökade bostadsbyggandet, inte bara i Sverige utan också utomlands. Jag träffade på en internationell konferens för några månader sedan en irländare som kom fram till mig och sade: »Jag skall be att få gratulera er i Sverige. Ni har ju ingen bostadsbrist; ni har ju löst hela bostadsfrågan. Jag har varit på en konferens och fått en föredragning av en representant för den svenska regeringen.» Denne hade alltså räknat upp alla

dessa vackra siffror om bostadsbyggandet.

Jag tror att de människor i Malmö som betalat stora summor under bordet och de människor i olika delar av landet, som får uppleva den skamfläck på välfärdssamhället som bostadsnöden innebär, har rätt att påminna regeringspartiet om vad det har lovat och vad det borde ha hållit.

Från regeringens sida erkännes sällan några misstag, men under förra året talade händelsernas egen gång ett så tydligt språk, att finansministern inte har kunnat undgå att göra en del medgivanden, även om detta har skett motvilligt. Bakslaget på nära 1 400 miljoner kronor i våra affärer med utlandet måste ju registreras som en varningsignal. Jag tror att det kan vara angeläget att påminna om att detta bakslag i våra affärer med utlandet inte på något sätt var förutsett. När nu finansministern i dag har givit sig själv ett så högt och oppositionen ett så lågt betyg, kan det finnas anledning att gå tillbaka till den finansplan som finansminister Sträng lade fram här för precis ett år sedan. Vad sade han i denna? Jo, bl. a. att man kan räkna med att konsumtionen under 1965 kommer att stiga med tre procent. Det är för mycket. Och därför måste åtgärder vidtagas för att sänka konsumtionen, och dessa åtgärder bestod i de skattehöjningar som finansministern föreslog. Nettoeffekten av dessa skattehöjningar skulle enligt vad finansministern sade i 1965 års finansplan bli en minskning av den privata konsumtionens uppgång. Denna skulle alltså inte gå upp så mycket som tre procent, och åtgärderna skulle medföra en bevarad balans i utrikeshandeln.

Detta var vad finansministern lovade för precis ett år sedan. Genomför vi dessa skattehöjningar får vi en nedgång i konsumtionens ökning och en bevarad balans, hette det. Från vårt håll varnade vi för att man alltför mycket skul-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

le förlita sig på dessa finanspolitiska medel. Vi saade att om man inte i övrigt för en politik, som ger medborgarna förtroende för myndigheternas vilja och förmåga att hålla stabila priser, kan det hända att den samhällsekonomiska effekten av skattehöjningen går förlorad genom att folk i stället minskar sitt sparande.

Nu hade man alltså ett tillfälle att prova finansministerns finanspolitik. Förutsättningarna var ganska goda, lönerna var redan bestämda genom avtal och löneglidningen kunde man ungefär förutse. Finansministern hade sagt att konsumtionens uppgång skulle minskas och att vi skulle få balans i utrikeshandeln. Men hur blev det? Jo, omsen höjdes för att konsumenterna skulle köpa mindre, men i stället köpte de mera. Konsumenterna köpte förra året för cirka 1 000 miljoner kronor mera än vad deras nettoinkomster hade ökats med. De minskade sitt privata sparande. Sparandet minskade såväl relativt som i absoluta tal. Ökningen av den privata konsumtionen, vars ökning herr Sträng hade lovat skulle nedbringas under 3 procent, gick i stället upp till nära 4 procent. Resultatet blev en ökning av den privata konsumtionen i stället för en sänkning och ett kraftigt bakslag i våra affärer med utlandet.

Låt oss göra det tankeexperimentet att konsumenterna hade haft samma sparkvot år 1965 som 1964 — inte att de skulle ha ökat sitt sparande kraftigt utan att de skulle ha sparat samma del av sina inkomster under 1965 som de gjorde under 1964. Sparandet skulle då ha ökat med 1 000 miljoner kronor, vilket skulle ha betytt mera för den samhällsekonomiska utvecklingen än vad omshöjningen gjorde.

Denna starka konsumtionsökning, som var helt oförutsedd och gick rakt emot herr Strängs egna förutsägelser, var helt koncentrerad till det första halvåret. Givetvis var den delvis beroende på en köprush inför omsens in-

förande, men den hade också ett samband med finansministerns godkännande av prisstegringar på 2 à 3 procent varje år.

Nu har detta berörts tidigare i dag och finansministern har varit angelägen att framhålla att han inte godkänt mer än 2 à 3 procent. Men då får vi för det första komma ihåg att till dessa 2 à 3 procent enligt finansministerns egen uppgift skall läggas alla skattehöjningar och avgiftshöjningar. Finansministern säger visserligen att prisstegringen förra året bara var 3,5 procent. Han räknar bort effekten av skatter och avgifter. Men i själva verket var den 5 procent. Det är den höjningen som folk får betala. Det går bra att sitta bakom ett skrivbord i Stockholm och säga att man godkänner bara en 3,5-procentig prisstegring; de andra 1,5 procenten kallar man inte för prisstegring.» Men den som går ut och köper varor och tjänster får minsann betala de 5 procenten.

För det andra får vi komma ihåg att vi i en full sysselsättningsekonomi alltid har ett tryck uppåt på priserna. Om vi säger att vi skall ha absolut stabila priser föreligger ändå risk för att efterfrågetrycket kommer att pressa priserna uppåt någon procent. Därest vi utgår från att vi kan acceptera en prisstegring om 2 à 3 procent föreligger stor risk för att prisstegringen blir ännu något större.

När nu finansministern säger att man måste ha prisstegringar och i sitt anförande delvis tog USA som ett bevis för detta, kan det vara intressant att påminna om vad som står på s. 7 i årets finansplan, där finansministern själv är författare. Han påpekar att USA har kunnat förena en långvarig ekonomisk expansion med anmärkningsvärt stabila priser. Han kunde också ha lagt till: med en minskad arbetslöshet.

Herr talman! Jag har tidigare i denna kammare utvecklat min syn på finanspolitikens roll i samhällsekono-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

mien, och jag skall inte nu gå närmare in på den saken. I den mån finanspolitik består av skattehöjningar är den ett mycket trubbigt instrument. Visserligen kan man bli tvingad att använda detta instrument ibland, särskilt om det bristande förtroendet för penningvärdet gjort att människorna minskat sitt sparande. Då måste man kanske, för att åstadkomma det nödvändiga sparandet för våra investeringar, tillgripa skattehöjningar. Men detta instrument kan helt förfela sin verkan, som erfarenheten från förra året visade, om det inte får spela med i ett större sammanhang i ett sparvänligt klimat.

Den moderna tron att man kan hålla balans i vår samhällsekonomi och i våra relationer med utlandet bara genom att höja skatterna lika mycket som man vill sänka efterfrågan har fått ett grundskott av erfarenheterna från förra årets misslyckande.

Det intressanta i detta sammanhang är det erkännande som finansministern gör i finansplanen, när han säger att totalbudgetens saldo inte är den enda egenskapen i budgeten som påverkar samhällsekonomin. Man kan utvidga detta till att också säga att om man skall bedöma den ekonomiska politikens verkningar på inflation och på samhällsekonomi över huvud taget måste man göra en realekonomisk bedömning, där man framför allt inte glömmer bort sparandets stora roll.

Som jag ser saken har frågan om sparandet en nyckelställning i vår ekonomi. Den kommer att bli ännu mer accentuerad i framtiden. Enligt långtidsutredningen kommer kapitalbehovet per arbetstimme att stiga med 5 procent per år under de närmaste åren mot 3 procent under de föregående fem åren.

Vi behöver alltså ett ökat sparande. En av skiljelinjerna mellan en socialistisk och en liberal politik är frågan om vem som skall åstadkomma detta sparande, om det huvudsakligen skall ske av staten genom skatter eller om det

skall kunna ske också hos de enskilda medborgarna och om man vill sträva efter att utforma en politik som ökar det frivilliga sparandet.

Herr talman! Våra ekonomiska problem kan inte lösas genom improvisationer och tillfälliga regleringar. Från oppositionens sida har vi en känsla av att den finansplan som lagts fram utmärkes just av improvisationer och regleringar, mycket kortsliktiga lösningar. Det är därför som vi för vår del har rekommenderat ett samlat grepp, ett program mot inflationen. Herr Ohlin och andra talare har tidigare i dag redogjort för huvudpunkterna i ett sådant program. Jag skall därför inte gå in på dem i detalj.

Beträffande det frivilliga sparandet är det självklart att tillfälliga stimulansåtgärder kan ha en viss effekt. Det viktigaste är emellertid att folk får förtroende för penningvärdet. Förlorar vi detta förtroende är det risk för att sparandet minskar. Det finns ett par sparformer som jag tror att man skall ägna större uppmärksamhet än hittills, och det är möjligheten att ge ut vinstandelslån och möjligheten att ge ut värdesäkra lån.

För en lösning av våra ekonomiska problem är det vidare viktigt att vi får en skattereform. För min del anser jag det nödvändigt att vi går över till mervärdeskatt för att öka näringslivets konkurrenskraft gentemot utlandet. Och när vi talar om näringslivets konkurrenskraft tänker vi inte bara på exportindustriens — det är naturligtvis viktigt att vi inte får så höga kostnader för våra varor att vi inte kan sälja dem utomlands — utan även på den inhemska industri som har att konkurrera med importerade varor från utlandet. Angevägenheten av att öka vår konkurrenskraft gäller i båda dessa fall.

Finansministern gjorde i dag ett förbluffande uttalande. Han saade att om vi skulle gå över till mervärdeskatt skulle det innebära en höjning av omsättnings-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

skatten från 10 till 15 procent. Det låter naturligtvis oroväckande — en 50-procentig höjning av den indirekta skatten! Skulle verkligen konsumenterna gå med på detta? Denna siffra på 15 procent torde finansministern emellertid ha anledning att närmare förklara. Den stämmer inte överens med de siffror som diskuterades inom skatteberedningen när vi talade om denna reform. Borttagandet av omsättningsskatten på investeringarna kanske kan göra ett par procentenheter, energiskatten kanske gör 1—1,5 procentenhets. Därtill kommer punktskatterna. Men vad man inte får glömma är att om man gör en sådan omläggning till mervärdeskatt och samtidigt tar bort vissa andra skatter — energiskatten, punktskatterna, etc. — innebär detta en möjlighet till prissänkningar för konsumenterna.

Jag anser det angeläget att påminna om att när vi inom skatteberedningen lade fram vårt förslag om övergång till mervärdeskatt hade vi utfästelser från branschorganisationerna inom de områden där man skulle bli befriad från punktskatterna om att de skulle se till att denna befrielse skulle få ett genomslag i prisutvecklingen. Det är därför inte riktigt att göra gällande att en övergång till mervärdeskatt skulle innebära en kraftig ökning av skatterna på konsumtionen.

Det intressanta var att det i skatteberedningen hade träffats en uppgörelse som accepterats av representanter för de politiska partierna och löntagrarorganisationerna. Finansministern nämnde att det var en ekonom från LO som var för och en som var emot förslaget. Man kanske för fullständigheten skull bör tala om att den ekonom från LO som reserverade sig inte var medlem av den utredning som utformade det nya skattesystemet utan var medlem av den del av skatteberedningen som hade företagsbeskattningen på sin lott. Det var därför LO:s utredningschef Rudolf Meidner deltog i denna uppgörelse.

Löntagarna hade förstått att här gällde det en omläggning inom ramen för ett oförändrat skattetryck, och om den kunde få genomslag i prisutvecklingen genom sänkning av andra skatter var de beredda att acceptera omläggningen. Det fanns alltså utsikter för denna uppgörelse.

Jag är mycket nyfiken på vad finansministern egentligen menar med sitt utspel i dag. Inom finansdepartementet diskuterar en arbetsgrupp mervärdeskatten. Innebär finansministerns uttalande att han lägger mervärdeskatten på hyllan och att han fortfarande vill acceptera att vårt näringsliv får sin konkurrenskraft försämrat genom omsättningsskattens nuvarande utformning?

Herr talman! Det andra avsnittet i fråga om skatterna som jag ville säga några ord om är marginalskatterna. Finansministern sade att detta med marginalskatter betydde inte så mycket, därför att enligt honom är det, om jag uppfattade honom rätt, endast 52 procent av inkomsttagarna som drabbas av marginalskatt. Jag kanske kan få påminna om att enligt de utredningar som gjordes av skatteberedningen var det 1953 endast 25 procent av de gifta inkomsttagarna som hade progressiv beskattning; 1964 var det 48 procent, och 1970 räknar man med 67 procent enligt en mycket försiktig beräkning. Alltså blir det om några år mer än två tredjedelar av de gifta inkomsttagarna här i landet som får känning av marginalskatten. Vi vet ju att det redan nu är så, att om man har en inkomst på något över 20 000 kronor kommer man in i det progressiva skiktet. Kanske en del tycker att 20 000 kronor är ganska mycket pengar och det är ju inte alla som har det, men man får komma ihåg att i många fall arbetar båda makarna, och då kommer man mycket lätt upp i inkomster av den storleksordningen.

Vi har ett skattesystem som medför att inflationen automatiskt skärper skattetrycket. Riksdagen har bestämt en avvägning av skatten mellan högre och

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

lägre inkomsttagare, och det skall riks-dagen givetvis göra efter vad den anser vara en riktig och skälig fördelning mellan högre och lägre inkomsttagare.

Men om vi har ett skattesystem som innebär att man får betala högre skatt, även om man står kvar på samma realinkomst, måste man säga att här är inflationen den osynlige skattmasen, som alltså tar ut extra skatt utöver vad riks-dagen har bestämt. Vi har från vår sida sagt att det är alldeligt orimligt att det skall gå till på det sättet och begärt att man i varje fall, om man av statsfinansiella och samhällsekonomiska skäl inte kan göra några lättanader i det totala skattetrycket, ser till att vi inte får skärpningar av det totala skattetrycket genom inflationens verkningar. Det är en angelägen uppgift.

Låt mig också säga att i programmet mot inflationen spelar konkurrensfrämjande åtgärder en stor roll, inte minst på byggnadsmarknadens område. Jag fäste mig vid att doktor Erik Höök, som har lett arbetet i långtidsutredningen, i ett uttalande i Dagens Nyheter pekat på att om man skulle kunna öka konkurrensen inom byggnadsindustrien skulle det kunna medföra en ökad produktion. Det gäller att få till stånd ett ökat kostnadstänkande.

Vad beträffar en rullande femårsplan med angelägenhetsgradering och tids-planering och en rationalisering av den offentliga verksamheten är det också där angeläget att man får till stånd ett kostnadstänkande i den offentliga för-valtningen och att möjligheterna till rationalisering tillvaratas. Jag kan här påminna om en uppgift av långtidsut-redningen, att man förutsätter, att den offentliga sektorn skulle behöva en ar-betskraftsökning under de närmaste fem åren på 100 000. Om man tänker på att hela nettotillskottet av arbetskraft un-der samma tid beräknas uppgå till 110 000, får man förstå, att det inte är möjligt att föra över praktiskt taget hela den tillgängliga nettoarbetskraften

till den offentliga sektorn. Här måste det komma till stånd en ökad rationali-sering också inom den offentliga för-valtningen.

Herr talman! Regeringen tycks nu i detta läge, då man har fått bakslag på sin ekonomiska politik, tveka mellan åtgärder, som skall göra marknadsekonomien mera effektiv, å ena sidan, och socialistiska experiment, å andra sidan.

Se på Durox-köpet som gjordes förra året. Då rusade man i väg och köpte en industri till ett pris som allmänt an-sägs ligga 50 procent över vad som kunde betraktas som skäligt. Detta var ett fall av socialisering till varje pris, och det väckte ju stark kritik också på so-cialdemokratiskt håll, men det här är väl ett tecken bland många andra på att man f. n. är desorienterad i social-demokratiska partiet och att man inte riktigt vet på vilket ben man skall stå.

Herr talman! Jag tror att det i detta läge verkligen finns plats för en an-svarsmedveten opposition som kan ge det svenska folket en reell möjlighet att satsa på en ny politik.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag blev mycket för-vånad över ett uttalande som finansmi-nistern gjorde i en replik till herr Hed-lund. Finansministern ville göra gäl-lande att centerpartiets intresse för u-landsfrågorna kunde anses vara begrän-sat till vilket avsättningsutrymme som därvid kunde beredas produkter från det svenska jordbrukssektorn. Något annat in-tresse skulle alltså inte finnas. Ser re-geringen så lätsinnigt och enkelspå-rigt på dessa frågor liksom på den ka-tastrofsituation som är på väg att växa fram i dessa länder är det synnerligen allvarligt. I och för sig borde man kans-ke inte vara så förvånad över uttalan-det i fråga sedan man tagit del av de åsikter som framförts av regeringspar-tiet beträffande den framtida svenska folkförsörjningen. Jag skall därför i det-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ta anförande inte blanda mig i de ekonomiska spörsmål och andra frågor som har berörts i denna debatt utan begränsa mig till det problem som gäller vårt förhållande till u-landshjälpen och den försörjningskatastrof, som kommer allt närmare, samt diskutera dessa frågor i samband med de spörsmål som rör den svenska folkförsörjningen, vilka vi rätt snart tycks komma att få debattera och ta ställning till.

I ett företal till FAO:s rapport 1965 angående livsmedelssituationen i världen uttalade dess generaldirektör dr Sen följande: »Det står övertygande klart att de närmaste 35 åren fram till seklets slut blir den mest kritiska perioden i mänsklighetens historia.» Det är ord som har en sådan tyngd att man inte utan vidare kan gå förbi dem — särskilt därför att man får räkna med att FAO:s generaldirektör bättre än de flesta vet vad han talar om när han rör sig på detta område. Jag kan också erinra om att biskop Helge Ljungberg i Stockholm i nyårsbetraktelsen i den svenska televisionen omtalade att det varje dag dör omkring 30 000 barn i de underutvecklade länderna på grund av svält. Förhållandet är inte okänt. Generellt uppskattar vi att ungefär två tredjedelar av världens befolkning direkt svälter och att det bara är en tredjedel som har en tillfredsställande försörjning eller lever i överflöd.

Den situationen har uppstått på grund av befolkningsutvecklingen i världen. Från sekelskiftet har antalet mäniskor på jorden vuxit från 1 miljard till i dag 3 miljarder, och antalet växer med 60 miljoner varje år. Vi vet också att vi omkring nästa sekelskifte har en befolkning i världen som är dubbelt så stor som nu, d. v. s. 6 miljarder mäniskor. Den ökningen kommer alltså att äga rum inom de närmaste 30 å 40 åren. Jag tror att professor Myrdal hade rätt, när han vid de nordiska bondeorganisationernas sammanträde i Malmö i somras sade att frågan är inte

huruvida det går mot katastrof, frågan är när.

En av världens främsta experter på detta område, professor Raymond Everts vid University of New York, har sagt att under 1970-talet kommer hundratals miljoner mäniskor att drabbas av hungersnöd. Om en tillfredsställande näringstillgång skall kunna beredas alla dessa mäniskor, bör enligt vissa experter livsmedelstillgångarna i världen öka med ungefär 100 procent. Det kan tilläggas att experter inom FAO har beräknat att världens livsmedelstillgångar redan före 1980, alltså inom 15 år, måste fördubblas.

De framtidsperspektiven ställer u-landsproblemen i en mycket allvarlig dager. Det bistånd som i dag utgår från de s. k. industrialiserade länderna är redan nu otillräckligt och måste utan tvekan ökas kraftigt framöver, om någon effekt att tala om skall kunna uppnås.

Jag är medveten om att dessa problem måste angripas från flera olika utgångspunkter, av vilka familjeplaneringen är en mycket viktig detalj. Men vi skall ha klart för oss att födelsekontroll i de underutvecklade länderna ger märkbara resultat endast på mycket lång sikt. Man har t. ex. i Indien drivit en kampanj för födelsekontroll i snart 20 år utan att några statistiskt betydelsefulla resultat uppnåtts. Det primära är och förblir därför att sörja för livsmedelstillgången för de trots den eventuella barnbegränsningen snabbt växande mäniskomassorna. Det bidrag till u-landshjälp som finansministern redovisar i sin budget är sannerligen inte imponerande, om man ser det mot denna bakgrund.

Det har tidigare sagts här att i det program som centerpartiet och folkpartiet har gjort upp har vi uttalat oss för att en internationell storfond bildas, till vilken det varje år skulle lämnas bidrag från industriländerna på förslagsvis 1 miljard dollar. Den hotande hung-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

erkatastrofen i u-länderna kan visserligen inte avhjälpas bara med livsmedelsändningar från industriländerna, men dessa kan bli ett led, och ett avgörande led, i det som måste göras. Det mest angelägna problemet är att försöka öka produktionen av livsmedel inom u-länderna och att förbättra distributionen.

Men på grund av många hinder och brister är tyvärr en produktionsökning i dessa länder att vänta endast på relativt lång sikt. Den totala livsmedels-efterfrågan stiger avsevärt snabbare än produktionen hinner utvecklas. Det framstår därför som ofrånkomligt att det under överskådlig tid kommer att finnas ett behov av livsmedelstillskott utifrån på icke-kommersiell basis — vi måste alltså mer eller mindre skänka livsmedel till dessa länder.

Som jag nyss nämnde har FAO beräknat att livsmedelstillgångarna för dessa underutvecklade områden måste ökas med ungefär 100 procent fram till 1980. För att ge en liten föreställning om vilka proportioner det här rör sig om skall jag be att få ta några exempel.

Enligt en uppgift som har lämnats i ett föredrag av vice ordföranden i IFAP, agronomie licentiaten Paul Grabö har man inom FAO gjort en beräkning av livsmedelskonsumtionen genom att omräkna både vegetabilisk och animallisk föda till att motsvara näringsvärde i spannmål. Om man då utgår från att exempelvis bara Indiens och Pakistans befolkning skall kunna höja sin livsmedelskonsumtion, uttryckt i spannmålsvärde, till samma nivå som konsumtionen i Japan, vilket land också har låg konsumtion men dock högre än Indien och Pakistan, då skulle dessa båda länder tillsammans årligen behöva ett spannmålstillskott på ungefär 33 miljoner ton, d. v. s. avsevärt mera per år än hela det amerikanska vete-överskottet, som nu är ungefär 20 miljoner ton. Detta skulle alltså icke räcka till för detta behov ett enda år.

Ett annat exempel kan åskådliggöra behovet av livsmedel utifrån vid sidan om en eventuell ökning av u-ländernas egen produktion. Ökningen av livsmedelsproduktionen i Fjärran Österns länder var under åren 1952—1960 ungefär 2,9 procent. Under samma tid ökade motsvarande produktion i EEC-länderna med 2,8 procent, alltså ungefär lika mycket. Nu håller produktionen i Västerlandet på att stagnera. Om vi skulle vara så optimistiska att vi skulle räkna med att dessa u-länder i Asien kunde öka sin produktion med hela 4 procent, vilket jag inom parentes vill säga är mycket otroligt, skulle dock därutöver tillförseln av livsmedel på icke kommersiell basis fram till 1980, ändock behöva tredubblas gentemot de nuvarande skeppningarna.

I en artikel i tidningen Industria skriver professor Gårdlund, att man inom det amerikanska jordbruksdepartementet har beräknat att den ökning av spannmålsproduktionen, som behövs för att fram till 1980 möta befolknings-tillväxten och samtidigt höja den genomsnittliga konsumtionen med 10 procent, skulle motsvara nära nog hela den nuvarande produktionsvolymen i Nordamerika och Europa.

Jag har med dessa exempel velat ge en liten uppfattning om vilka oerhörda problem det här rör sig om — problem som är långt allvarligare än att de skulle kunna viftas bort på det sätt som finansministern försökte göra för någon timme sedan.

Detta visar att det inte är praktiskt möjligt att öka u-ländernas egen livsmedelsproduktion i takt med befolkningstillväxten. Mycket talar dessutom för att man i dessa länder kommer att vilja rusta upp sin industri i första hand, innan man rustar upp jordbruket.

Den hungerkatastrof som är på väg synes framför allt komma att drabba, som jag sade, östra och sydöstra Asien, men experterna menar att den kom-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

mer att sträcka sig ända fram till Turkiет, Egypten, Tunisien, Algeriet etc. för att inte tala om de sydamerikanska staterna.

De problem som därvid uppstår är naturligtvis främst av rent humanitär karaktär. Även om avståndet är ganska stort har vi självfallet svårt att stå som likgiltiga åskådare till att hundratals miljoner människor svälter ihjäl — solidariteten över gränserna förbjuder oss helt enkelt att göra det.

Dessutom anmäler sig i svältens spår en mängd andra frågor, som den s. k. fria världen inte kan vara ointresserad av. Den situation, som härvidlag kommer att uppstå, kan inte undgå att påverka världspolitiken.

Mycket kan naturligtvis hända fram till sekelskiftet. Vi skall emellertid observera att en betydande försämring av försörningssituationen inträder redan under de närmaste decennierna. En bättre jordmän för desperata krav än massvält i ifrågavarande länder torde inte finnas. Därför får vi utgå från som sannolikt att den internationella kommunismen kommer att utnyttja denna situation i u-länderna för sina strävanden — om inte dessa länder redan dessförinnan har erövrats för den kommunistiska ideologien.

Om vi vill förhindra en kommunistisk flodvåg bland de färgade folken, orsakad av hungerkatastrofer, duger inga militära insatser. Hunger stillas heller inte med vackra ord eller förhandlingar. Det krävs effektiva praktiska insatser. Den kamp som de fria folken i dag för i syfte att stävja komunismens framfart är säkerligen av liten omfattning i jämförelse med de åtgärder som framöver kommer att behövas i samma syfte. Därför skall den ökade u-landshjälp som måste sättas in framöver i första hand inriktas på att bemästra de problem som befolkningsexplosionen kommer att medföra, och det primära blir — som jag sagt — att sörja för livsmedelstillförseln på icke-kommersiell basis.

De internationella organ som redan finns på området måste såvitt jag förstår byggas ut, permanentas och inriktas på att ganska snart dirigera det livsmedelsöverskott som finns till de områden där hungerkatastrofen skall lindras.

Herr talman! Jag har velat rätt uttörligt teckna en bild av den situation som håller på att växa fram inom u-länderna för att ställa den som bakgrund till debatten om den svenska folkförsörjningen framöver.

Såsom jag tidigare framhållit inträder redan under de allra närmaste årtiondena en betydande skärpning i den bristsituation på livsmedelsområdet, vilken redan föreligger. Den kommer att bli förvärrad för hundratals miljoner människor. Under samma tid som denna situation växer fram i utlandet förbereder sig starka krafter inom vårt svenska regeringsparti på att skära ned den svenska livsmedelsproduktionen så långt, att även vårt folks försörjning skall bli beroende av livsmedelstillgångarna utanför vårt eget lands gränser. Vi skall alltså i vårt land konkurrera med dessa svältande människor om de otillräckliga tillgångarna på livsmedel, medan våra tidigare odlade marker läggs ned och växer igen med gräs eller något annat, i lyckligaste fall med skog.

Vi har ett oerört övertag i denna konkurrens om livsmedlen. Jag skulle tro att vår köpkraft är minst tio gånger så stor som den vilken dessa fattiga folk har. Om moraliska synpunkter skall tillåtas på dessa problem, passar det att anlägga dem i detta sammanhang.

Jag är fullt medveten om att en viss minskning av den nuvarande odlingsarealen i vårt land kommer att ske helt enkelt därför att det inte lönar sig att odla med nuvarande anspråk på levnadsstandard. Men det är en väsentlig skillnad mellan en automatiskt skeende anpassning och en med statliga ingrepp styrd, utvidgad och forcerad begränsning i vår egen produktion så långt ned

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

som till endast 80 procent av vad som behövs för vår försörjning, vilket är riktpunkten för den nu aktuella jordbrukspolitiken från regeringspartiets sida.

Naturligtvis kan vi inte se våra internationella förpliktelser såsom de enda avgörande ledmotiven vid utformandet av vår kommande jordbrukspolitik. Ett sådant ställningstagande skulle omedelbart stämplas såsom känslomässigt tal, och många anser att sådant inte passar i vår krassa ekonomiska tid. För många är den renodlade egoismen det enda gångbara även i en sådan debatt som denna. Men jag vill för min del ändå bestämt påstå, att vi ingalunda kan lämna de internationella aspekterna åt sidan och låtsas som om de inte existerade eller inte anginge oss.

Den dag när vi eventuellt har försatt oss i den situationen, att vi ovillkorligen måste lita till försörjning utifrån, och ett internationellt hjälpsorgan tar hand om exportöverskottet för distribution till de svältande människorna, är det inte alls så säkert att även vi tillåts tära på de helt otillräckliga överskott, som finns på den s. k. världsmarknaden.

Några garantier för att vi skulle få göra detta torde inte ens regeringspartiet vara mäktigt att åstadkomma, och det går för resten inte heller in i beräkningarna i den debatt som förs. Att vi sedan själva med avsikt försatt oss i denna situation kommer säkerligen inte heller att förbättra vår ställning.

Jag vill med detta slå fast att centerpartiets intresse för u-landsproblemen är litet längre gående än vad finansministern för en stund sedan ville göra gällande, nämligen att det begränsades till möjligheten att sälja svenska exportöverskott. Den tid är snart förbi då vi har några exportöverskott i det svenska jordbruket att lämna ifrån oss.

I en rapport som lämnades vid IFAP:s trettonde generalkonferens heter det bl. a.:

»En värld som bekänner sig till tesen om ett växande ömsesidigt beroende kan inte tanklöst acceptera förslaget att länder med överskott skulle lösa sitt problem genom att begränsa produktionen, medan på andra håll livsmedelstillgången förblir alldeles för låg för den stora majoriteten av befolkningen. Att tillgripa produktionsbegränsning kan endast vara berättigat i sådana fall, där överproduktionen är alltför stor för att kunna användas för den utökade livsmedelshjälpen.»

Detta uttalande från IFAP kunde mycket väl ha haft adressen jordbruksdepartementet, Stockholm. Varför inte också skicka en kopia av det till finansdepartementet?

Vi skall inte heller inbilla oss att Förenta staterna i längden kommer att tolerera att själva nödgas dra det tyngsta lasset, sedan de under tiden från år 1954 har skänkt livsmedel till uländerna för ungefär fjorton miljarder dollar.

Motiveringen till kraven från det svenska regeringspartiets anhängare på en begränsning av vår egen livsmedelsproduktion till 80 procent av vad vi behöver är, säger de, att det icke är samhällsekonomiskt lönande för oss att producera livsmedel i Sverige. Vidare anser de att man skulle kunna dra bort 100 000 människor ur jordbruken och sätta in dem i annan produktion. Det skulle göra oss rikare, sägs det, och ge oss billigare livsmedel.

Jag vill gärna erkänna att man naturligtvis måste respektera sådana motiv, men jag menar samtidigt att de inte skall värdesättas högre än de verkligen förtjänar. Vill man göra den väderingen, finns det anledning till olika meningar.

Överallt i livsmedelsproducerande länder förhåller det sig så att denna produktion ger mindre lönsamhet än andra, men trots detta strävar man i allmänhet i dessa länder efter att uppehålla en självförsörjning. Intet land i världen har hittills resonerat så krasst

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

som våra dagars svenska socialdemokrater gör — att vi i så liten omfattning som möjligt bör sysselsätta oss med att producera livsmedel. Dessa litter tydliggör på att inga andra länder resonerar på samma egoistiska sätt utan helt hyggligt fortsätter att producera livsmedel trots lägre lönsamhet och sedan snällt lämnar till oss en femtedel av det vi behöver till priser som går på världsmarknaden. Om detta resone-mang ställs mot den bakgrund som jag tidigare har utmålat, vill jag närmast betrakta det som rent av cyniskt gentemot de folk som det här kan komma att gälla.

Nej, mycket talar för att livsmedlen i vårt land kommer att bli dyrare när vi blir permanent beroende av import, även om de tillfälliga överskott som nu finns skulle bli fritt tillgängliga på marknaden.

Men skulle en internationell dirigering åstadkommas — och det är mycket troligt — kommer priserna på dessa livsmedel utifrån sannolikt att bli helt andra än de nuvarande slumpräglade priserna. De tillfälliga överskott som i dag finns är förhållandevis ringa. Det kan därför även med en bättre organisation inom exportländerna, t. ex. genom de planerade exportbyråerna inom EEC, bli ganska lätt att åstadkomma helt andra priser än dem som noteras i dag, allra helst om ett land gör sig beroende av import till 20 procent av sitt behov. Jag måste därför säga att företrädarna för en 80-procentsgräns för vår egen livsmedelsproduktion spelar ett synnerligen högt spel med de svenska konsumenternas intresse som insats men utan att ta tillräcklig hänsyn till spelets alltid osäkra utgång.

Vad sedan det samhällsekonomiska momentet i övrigt beträffar torde det i icke ringa utsträckning snarare vara ett antagande än en bevisning för att en så stark krympning skulle ge en samhällsekonomisk vinst att tala om. Redan nu har ju produktivitetsökningen

inom det svenska jordbrukssektorn tidvis legat över industriens. En absolut förutsättning för att en samhällsekonomisk vinst skall vara till finnandes är ju att de lösgjorda resurserna arbetskraften, kapitalet och jorden kan få en bättre alternativ användning än de har nu. Man har emellertid fått ringa eller ingen anvisning om hur det skall bli med den saken.

Om däremot en så stor produktion upprätthålls, att den inte kan finna avsättning på den svenska marknaden utan med betydande förluster måste avsättas genom export, kan man med fog säga att vi har satt in resurser som inte är samhällsekonomiskt befogade. Men har vi en produktion som kan avsättas inom landet och som dessutom ger plats för ett visst komplement genom import, måste man väl säga att den produktionen ur samhällsekonomisk synpunkt är försvarbar.

Om man emellertid avser att föra planerna på begränsning av den svenska livsmedelsproduktionen till verklighet, kan det vara av ett visst intresse att dra en parallel på andra områden. Vi får ju ofta läsa och höra att expertisen spår om en framtida levnadsstandardsutveckling av betydande mått. Man säger att vi om några årtionden framöver skall ha årsinkomster på flera tiotusentals kronor. Vi skall ha fyra dagars arbetsvecka. Vi skall ha semesterbostad vid Medelhavet etc. Det är gott och väl alltihop — under en förutsättning, nämligen att det finns en reell bakgrund härför, annars är det inte mycket värt.

Men hur stämmer detta med förhållandena i de andra länderna vid samma tidpunkt? Kan vi här uppe leva isolerade från andras bekymmer, och kan en så skriande olikhet över huvud taget upprätthållas i en värld där avstånden kommer att bli allt mindre? Men låt oss vara så optimistiska och räkna med de framsteg som experterna förutspår. Om dagens jordbruksexperter inom regeringspartiet får sin vilja igenom, har

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vi vid det tillfället trots högre levnadsstandard sämre ställt med en så viktig detalj som den dagliga födan. Med pengar kan vi inte skaffa oss vår försörjning om inte tillräckliga överskott står att upprivera. Om dessa övertas av ett internationellt organ för dirigering av hjälpen till u-länderna, förstår vi att pengarna inte räcker långt. Det räcker i varje fall inte med det.

Man får ofta höra och läsa i den allmänna debatten — inte minst i valtider — att trygghetskravet är av fundamental betydelse för människorna. Det är naturligtvis aldeles riktigt. Vi vill gärna i vårt land framstå såsom de främsta när det gäller att tillförsäkra individerna trygghet — inte minst är det fallet med regeringspartiet.

Men hur stämmer avrustningen i fråga om livsmedelsförsörjningen med trygghetskravet? Anser man inte tryggheten för den dagliga födan vara lika mycket värd som t. ex. tryggheten mot arbetslöshet och tryggheten inför ålderdomen? Varför skall vi överläta åt andra att garantera oss den trygghet som ligger i en tillräcklig livsmedelsförsörjning, om vi nu över huvud taget kan få den tryggheten utifrån?

Inom centerpartiet har vi alltid varit och kommer även i fortsättningen att vara mycket noga med att tryggheten för människorna skall garanteras på *alla* områden där den *kan* garanteras. Därför kan vi inte vara med om att äventyra tryggheten på livsmedelsförsörjningens område. Vi anser att tryggandet av den dagliga födan är en av de viktigaste av alla trygghetsåtgärder vi kan vidta, och den är lika viktig för barn, medelålders och gamla människor.

De övriga skälerna för ett tillräckligt omfattande jordbruk är så många, att jag nu inte hinner gå in på dem. De skälerna är lokaliseringsspolitiska, befolkningspolitiska, försvarsopolitiska, handelspolitiska, socialpolitiska etc. etc.

De synpunkter, som kan anföras på dessa områden, får vi vänta med till

dess vi så småningom skall diskutera jordbruksfrågan. Men eftersom produktionsvolymen är något av ett riktmärke när det gäller att lösa andra problem inom jordbrukspolitiken, anser jag det vara ofrånkomligt att man gör klart för sig vilka problem som rätt snart kommer att uppstå när det gäller livsmedelsförsörjningen. De problemen gäller inte bara vårt eget land, utan de har tydligt större räckvidd.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Det är beklagligt att den finansplan, som regeringen framlagt i år, liksom tidigare finansplaner endast är en preliminär beräkning över inkomster och utgifter för det närmaste budgetåret. Den ovissitet som detta medför gör det svårt inte bara för riksdagen att ta ställning, utan de osäkerhetsmoment vid bedömning av utvecklingen som frånvaron av en fast och klar budgetpolitik medför gör det svårt även för näringslivet att arbeta.

Orsaken till att vi har dessa förhållanden är att söka i bristen på balans i vår ekonomi, och för den bristen får väl regeringen ta ansvaret.

Innevarande budgetår är belysande för tillståndet. Osäkerheten i beräkningarna framgår tydligt. Sedan riksstatsförslaget framlades beräknas nu statens inkomster stiga med inte mindre än 1 200 miljoner kronor, och när kompletteringspropositionen i vår framläggs stiger väl denna siffra ytterligare.

Ser man några år tillbaka i tiden, finner man liknande förhållanden. Det är inte tillfredsställande att så dåligt underbyggda riksstatsförslag framläggs.

Den nämnda siffran visar också på ett åskådligt sätt den inflationistiska utvecklingen i vårt land, en utveckling som ingalunda är till löntagarnas fördel utan endast tillgodosser en hungrande regerings krav på nya skatteinkomster utan att riksdagen behöver fatta några som helst beslut härom. Orsakerna till

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

denna utveckling är en överdriven expansion av den offentliga sektorn.

Det är också tydligt att den inflationistiska utvecklingen är nödvändig för den socialdemokratiska regeringens politik. Penningvärdeförsämringen får tydlichen helt enkelt inte avstanna, då man är beroende av inflationspengarna. Under flera år har inkomsttegringen uppgått till omkring 10 procent, medan produktivitetsökningen bara varit mellan 3 och 5 procent. Det är självklart att detta måste leda till prisstegringar. Huvuddelen av de nya inkomsterna har gått till att betala nya höga skatter samt till att betala prisstegringar. Jag tror inte att det tjänar mycket till att finansministern nu försöker bortförlara prisstegringarna; han använde nya beteckningar för dem såsom nettostegringar och liknande. Det som är avgörande för människorna är vad de får betala i skatt och vad de sälunda får över sedan den dragits av samt vad de får betala för sin konsumtion.

När vi ett år hade haft lönestegringar som låg på 10 å 11 procent hörde jag en regeringen närmjäende expert säga att ingen finansminister i världen kunde tillåta en sådan utveckling två år i rad. Men nu har vi haft en dylik lönestegring under många år, och reaktionen från regeringsbänken uteblir fortfarande. Resultatet har blivit våldsamt ökade kostnader i vår produktion, kostnadsökningar som nu inte längre går att motverka genom rationaliseringar. Detta kostnadsläge hotar våra exportvarors möjligheter ute på världsmarknaden, och det hotar att på den svenska hemmamarknaden undantränsa de i vårt land producerade varorna. Resultatet har redan visat sig i form av en försämrad handelsbalans. En svensk kvalitetsproduktion håller nu på att undantränsas av billigare men i förhållande till kvaliteten ofta dyrare utländska varor. När den svenska produktionen sedan upphört inom respektive varugrupper kommer också priserna att sti-

ga, och den som får betala detta är den svenska konsumenten. Men det kanske mest allvarliga är att sysselsättningen genom en sådan politik kan komma att äventyras. Den politik som tydlichen syftar till överfull sysselsättning får då arbetslöshet till resultat.

Det är den utveckling som man på vissa håll nu börjar skönja vid horisonten. Oron är stor i dag såväl bland företagare som bland anställda inom vissa delar av det svenska näringslivet. Man skulle ha kunnat vänta sig att regeringen hade gjort några mer allvarliga försök att rätta till dessa förhållanden, men sådana försök lyser med sin frånvaro. Man vågar sig inte på en nedskärning av den offentliga sektorn. Man hoppar bara att någonting skall hänta. Man hoppar på att löneutvecklingen skall bli måttlig, på att exporten skall öka dubbelt så mycket som de sakkunniga beräkningarna utvisar och på att importökningen skall bli mindre än vad dessa förutsätter. Det är väl nu ett känt faktum att den hårda direkta beskattningen och särskilt då den hårda progressiviteten under årens lopp har fört upp våra nominella löner till en alldelens för stor höjd. Det är här som vi kanske främst har den verkliga orsaken till det höga kostnadsläget. Hur välgörande skulle det därför inte ha varit för den nu pågående löneuppgörelsen, om regeringen hade lagt fram ett bud om sänkta marginalskatter. Men något sådant bud har regeringen inte kommit med utan kör alltjämt med det gamla skattesystemet.

Man kan fråga sig varför regeringen inte följde den enhälliga skatteberedningen och införde en mervärdeskatt samt sänkte progressiviteten i den direkta beskattningen. Nej, man gjorde helt enkelt tvärtom. Progressiviteten höjdes, vilket gjorde saken ännu värre. Detta torde vara ett av regeringens stora misstag. Inom socialdemokratien ansåg man tydlichen att det var nödvändigt att göra denna vänstergir i stället för att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

följa en sakkunnig utredning i detta hänseende. Så länge den nuvarande hårdta progressiviteten i skattelagstiftningen består kommer vi därigenom att undanhålla många människor från att delta i produktionslivet i sådan utsträckning som i annat fall skulle ha varit möjlig. De finner det ibland helt enkelt inte lönande att delta. Det är inte bara inkomsttagare i högre lägen som resonerar så, utan detta resonemang förekommer i dag inom det vanliga arbetslivet.

Vi offrar i dag stora pengar på att fylla ut arbetskraften genom att ta hit utländsk sådan. Det är klart att det kan vara mycket bra, men det är litet egendomligt att man samtidigt inte utnyttjar den arbetskraft som finns inom det egena landet.

I statsverkspropositionen kan jag inte finna ett ord om när vi har att förvänta förslag till nytt skattesystem, vilket verkligen är att beklagा, eftersom ett sådant torde vara ett av de allra nödvändigaste reformförslag som borde komma fram. Regeringen vill ha en ökning av exporten, men den gör enligt mitt förmenande ingenting för att underlätta en sådan. Man fortsätter med att belasta den produktionsfördyrande varuskatten, när konkurrenterna tillåter sina exportörer att göra avdrag för liknande skatter vid varornas utförsel, och man fortsätter också med att låta den inhemska produktionen för hemmarknadens belastas med en 4—5-procentig varuskatt i produktionsledet, vilket inte drabbar importvarorna. Det förvånar mig att man inte rättar till dessa missförhållanden. Det borde inte vara så omöjligt.

Vi hörde på förmiddagen finansministern meddela att det svenska näringslivet kommer att få vidkännas ytterligare en börla. Regeringen kommer sålunda under våren att framlägga ett förslag som innebär en omläggning av sjukförsäkringen enligt vilken avgifterna uteslutande skall uttas hos det svenska

näringslivet. Det blir alltså fråga om ytterligare en kostnadsfördyrande post.

Investeringsfonderna synes numera ha blivit ett medel för regeringen att dirigera den industriella utbyggnaden dit man finner lämpligt. Man använder investeringsfonderna i lokaliseringssyfte. Det är kanske många gånger bra och riktiga åtgärder som vidtas, men det är inte säkert att man därigenom får den allra riktigaste och mest vettiga planeringen och inte heller att man använder våra resurser på det mest effektiva sättet. När det däremot är fråga om att till rationaliseringar i redan befintliga företag använda fonder för att effektivisera tillverkningen och kunna möta en mycket hård konkurrens inom branschen är de bestämmande myndigheterna synnerligen försiktiga med att lämna tillstånd.

Ur näringslivets synpunkt finns det också anledning att ställa frågan vad regeringen gör för att påskynda borttagandet av den tioprocentiga importavgiften i England. I handelsdepartementets huvudtitel har handelsministern gjort ett uttalande som inskränker sig till en enda mening. Den har följande lydelse: »Den i samband med brittiska importavgiften införda exportrabatten i Storbritannien har granskats». Det är allt man får veta. Det borde ha varit möjligt att lämna en något närmare redogörelse för vilket resultat denna granskning har lett fram till. Det skulle också vara intressant att veta vilka påtryckningar som göres för att försöka få bort denna importavgift som tydligt får en dubbel verkan för den svenska produktionen och den svenska utrikeshandeln.

Herr talman! Jag har försökt att i någon mån redogöra för hur man inom det svenska näringslivet ser på dagens situation. Jag skall bara till slut be att få göra ett enda uttalande i en annan fråga. Regeringen har ju under det senaste året visat en allt större beredvillighet att driva en ekonomisk poli-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tik och en skattepolitik efter det kommunistiska partiets önskningar. Nu har väl detta parti blivit bönhört över all förväntan sedan socialdemokraterna även på författningsområdet gått komunisterna till mötes genom motionen om utredning av frågan angående införande av republik och avskaffande av monarkien. Detta är allvarligt och jag hoppas att svenska folket kommer att ge sitt svar.

Monarkien har inte bara utgjort en enande symbol för vår vilja att leva som en fri nation och som ett fritt folk. Den har också varit en stor garanti för en levande demokrati och gjort en lugn och säker utveckling möjlig i vårt land. Det är den utvecklingen som bör fortsätta. Därför är det så angeläget att vi slår vakt om monarkiens fortlevnad. Den är något som helt enkelt hör ihop med det svenska folket.

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! Att årets remissdebatt präglas av den kommande valrörelsen kan väl ingen i denna kammar ha undgått att lägga märke till. Oppositionens företrädare, såväl den grönlila mittenalliansen som det mer eller mindre mörkblå sidsteppade högerpartiet och de blå-gula kommunistiska talesmännen, har under några timmar försökt utmåla det föreliggande budgetförslagets negativa verkningar på praktiskt taget alla områden av vårt samhällsliv.

Om förhållandena verkligen blir sådana som dessa talare siat om har det svenska folket all anledning att med misstro möta det nya budgetåret. Bilden överensstämmer emellertid inte med det verkliga förhållandet, utan man roar sig inom borgerligheten med att försöka måla den nuvarande situationen i den allra mörkaste färgen. Frågan är väl dock om man inte underskattar medborgarnas förmåga att bedöma förhållandena inte minst beträffande den stora, allt överskuggande frågan på det ekonomiska området, nämligen förhål-

landet mellan export och import. Det står klart för alla som vill se realiteterna i vitögat att det är ofrånkomligt att det snarast uppnås balans mellan de varor vi köper utifrån och de varor vi säljer på den utländska marknaden. I ett samhälle som kännetecknas av den fulla sysselsättningen är det nödvändigt att med betalningsmedel ur vår valutareserv täcka det underskott som uppstått på grund av att export och import icke blivit avvägda mot varandra. Det är helt enkelt regeringens skyldighet att föreslå riksdagen sådana åtgärder som under en övergångsperiod kan bromsa upp en alltför stor avtappning av våra gemensamma ekonomiska resurser.

Det skulle väl vara förmåtet att inte tillerkänna ledamöterna i denna kammar förmågan att förstå detta enkla faktum. Oppositionens talesmän försöker emellertid dölja det genom att lägga ut en dimridå kring regeringens åtgärder och tala om något helt annat. Precis som under alla andra tidigare remissdebatter har vi i dag fått oss till livs samma ensidiga och triviala utläggning om regeringens oförmåga att sköta landets ekonomi. Att positivt redovisa vilka åtgärder som oppositionen själv önskar vidta faller tydlichen utanför denna ram. Det är bara regeringens gamla försyndelser, dess tafatta försök till åtgärder, som här ventileras med en frenesi av gammalt känt märke. »Om regeringen följt våra förslag som vi framlade en gång för länge sedan», heter det, eller »om regeringen tagit initiativ till en rundabordskonferens hade situationen varit helt annorlunda denna dag». Allt således enligt dessa politiska siares förklaring. Högerpartiet har på nytt på sin önskelista att vi i vår nuvarande ekonomiska situation skall sänka skatterna och därmed öka köpkraften och på så sätt medverka till att ytterligare krama ur valutareserven.

Regeringen har i statsverkspropositionen utöver den övergående upp-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

bromsningen av vår ekonomi också på flera vitala områden kunnat föreslå en fortsättning på vår reformoffensiv. Självklart hälsar vi inom vårt parti dessa signaler med stor tillfredsställelse och ser därmed nya möjligheter till infriandet av viktiga målsättningar inom en rad av socialpolitikens, skolans, forskningens och andra vitala samhällsavsnitt. De avisrade propositionerna under vårriksdagen som skall syfta till bättre sjukförmåner och kortare arbetstid, emotses med stort intresse.

Det är en med hänsyn till dagens ekonomiska situation väl avvägd budget, som regeringen har lagt på riksdagens bord. Oppositionens inlägg här i dag ger klart belägg för den uppfattningen.

Högerns grupperade, herr Bohman, har med mäktig stämma och inte utan darr på rösten i sitt inlägg även tagit upp försvarsfrågan. Framför allt är det regeringens »klafingrighet» med ett mindre temporärt uppskov med vissa beställningsbemyndiganden, som föranlett att den eljest så balanserade herr Bohman kommit något ur gängorna. Det är att medvetet sätta överenskommelsen i försvarsfrågan mer eller mindre ur spel, brukar det heta från det håll. Nu vet herr Bohman lika bra som övriga som har läst eller deltagit i överenskommelsen i försvarsfrågan av år 1963 att där lämnades dörren öppen vad beträffar spörsmålet hur vi skulle handla med utläggandet av materielleveranser under en högkonjunktur som den nuvarande.

Försvarsministern anför också i den na angelägenhet under sin huvudtitel hur han har tänkt sig att det hela skall fungera. Han säger sålunda följande:

»Ehuru planerade investeringar i materiel och anläggningar inom försvarets område är angelägna för att fullfölja vår nationella säkerhetspolitik, har det, som ett led i den statliga investeringsbegränsningen, bedömts nödvändigt med en viss tillfällig återhållsamhet även i dessa investeringar. Rikt-

punkten för denna åtstramning skall vara att minska medelsförbrukningen under nästa budgetår med 350 milj. kr. Karaktären av temporär åtgärd framgår därav, att anslagen förs upp i överensstämmelse med principerna i 1963 års försvarsbeslut. Den ökning av reservationerna med ca 350 milj. kr. som således blir den omedelbara följen av återhållsamheten möjliggör att senare återta den nu uppskjutna anskaffnings- och anläggningsverksamheten. Konjunkturanpassning av detta slag inryms i det t. o. m. budgetåret 1966/67 gällande försvarsbeslut som fattades av 1963 års riksdag.

Denna tillfälliga minskning av medel, som får disponeras för materiel- och byggnadsinvesteringar under nästa budgetår, anser jag», framhåller försvarsministern, »vara möjlig att genomföra utan att målsättningen för krigsmakten rubbas.»

Om högerpartiet, pådrivet av sitt organ här i Stockholm, nu önskar gå till strid mot detta förslag till en temporär uppbromsning av kapitalkrävande kostnader utan att därfor försvararets allmänna målsättning kommer i kläm, så är det högerpartiets ensak. Jag kan försäkra herrarna och damerna inom högerpartiet att vi inte läter oss blåsas omkull av de tongångar som med sådan kraft riktas mot regeringen, försvarsministern och socialdemokratien.

Det är några punkter i den föreliggande statsverkspropositionen som jag skulle vilja uppehålla mig något vid, nämligen trafiksäkerheten på vägarna och vår u-hjälp.

Dödsolyckorna på våra vägar var också under 1965 rekordhöga. Enligt uppgift krävde bilolyckorna 1 253 liv. Till denna siffra kommer så de många tusentals män som har skadats mer eller mindre allvarligt. Det är en fruktansvärd tribut av män som dagligen möter sin död på vägarna. Det skall inte här göras något försök att skildra all den

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sorg, allt det lidande och den förstörda framtid som automatiskt blir en följd av de dagliga olyckorna. Bilen som vi tänkte oss skulle bli till människornas glädje och välfärd har i allt större utsträckning kommit att bli vår tids allvarliga gissel. Ja, vi har blivit så avtrubbade av allt det som stundligen sker runt omkring oss att vi inte längre reagerar som vi borde göra inför detta fruktansvärdas, och det är ett underbetyg åt vårt sätt att organisera samlevnaden människor emellan, när vi inte har lyckats att bättre skydda människor för de risker som den alltmer svällande biltrafiken ständigt utgör.

Jag vill inte på något sätt underröjda de insatser samhället gör i form av forskning, upplysning och skolning. Detta arbete tar sin tid och det dröjer innan fullgoda resultat kan uppnås, men dessförinnan måste det ske en aldrig slappnad övervakning av lagöverträdare av olika slag. Jag tänker på olyckskorpar och chanstagare i trafiken. Det finns, enligt mitt sätt att se, ingen annan preventiv åtgärd som kan skapa förutsättning för trygghet på vägarna än den polisiära övervakningen och kontrollen, och därför hälsas med en något dämpad tillfredsställelse ökningen av den såväl personella som materiella upprustning av statspolisen som nu föreslås. Beklagligt nog är ökningen tilltagen i underkant för att den polisiära vägpatrullen helt skall kunna fylla sin uppgift. Härvidlag måste efter hand en större satsning ske, en satsning som i nutid är vår enda chans att komma till rätta med och förebygga trafikolyckor och därmed också krympa de hemska siffror olycksstatistiken varje år uppvisar.

Det är också önskvärt att polisen får helt andra befogenheter när det gäller att komma till rätta med sådana lagöverträdare som inte respekterar gällande förordning. Jag ser ingen annan möjlighet än att polisen måste få större möjligheter att vidta åtgärder som möj-

liggör ett mera radikalt stävjande av alla de övertramp som dagligen sker i form av överträdelser mot gällande trafikbestämmelser. Jag skulle också vilja ifrågasätta om inte en för hela året maximerad hastighetsgräns allvarligt bör övervägas.

Den andra frågan som jag slutligen skulle vilja ta upp gäller vår u-hjälp. Anslaget till u-hjälpen har som bekant för nästa budgetår räknats upp med 34 miljoner kronor och kommer att uppgå till 337 miljoner. Därigenom kommer vi att nå upp till ungefär en tredjedel av den procent av vår bruttonationalprodukt som är målsättningen. Givetvis skall vi inte gå fortare fram med ökningen än vad våra personella och materiella förutsättningar tillåter, men att våra ekonomiska ramar skulle vara så begränsade att vi inte har möjligheter att åstadkomma en något större ökning än den nu föreslagna tvivlar jag starkt på. Att det här och var i utvecklingsländerna föreligger väldiga behov, framgick inte minst vid den till tiden begränsade men på erfarenheter mycket givande resa som ett femtontal ledamöter av riksdagen gjorde i tre afrikanska länder förra hösten.

Vår hjälpinsats i u-länderna skall vara en form av hjälp till självhjälp. Därför bygger vi — och driver också under en övergångstid — olika skolor, sjukhus, barnhem och mödravårdsinrättningar. Även enskilda institutioner, inte minst missionen, når med små medel mycket goda resultat på skilda områden. I ett av de nyss nämnda länderna fanns t. ex. en skola, där man kunde ta emot 45 blinda ungdomar, och kostnaderna för att undervisa och lära dem ett yrke beräknades till 45 000 kronor per år. I den summan var då helinackordering inkluderad. Enligt vad man sade fanns det ytterligare en sådan skola i landet med ungefär samma elevantal. Omkring 90 elever kunde sålunda där beredas någon form av skolgång. Det upplystes emellertid samti-

digt att i landet fanns över 90 000 blinda barn och ungdomar, och då förstår man vilka väldiga behov som föreligger inom detta speciella område.

Vi har i vårt land en ständigt återkommande diskussion, som gäller vilken hjälpsform vi skall satsa på — om det skall vara den direkta eller den indirekta hjälpen, om vi själva skall gå ut till u-länderna, som nu sker i mycket stor utsträckning, eller om vi via internationella organ skall lämna bidrag, vilket vi också gör.

Jag tror, herr talman, att vi skall vara mera generösa då det gäller den direkta hjälpen och därmed öka vår insats i de fattiga ländernas utvecklings-

situation för att på så sätt bidra till att något lindra de ofantliga behov som just i dessa s. k. u-länder föreligger.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr förste vice talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.49.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 19 januari

kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (forts.)

Herr talmannen meddelade, att överläggningen rörande Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1966/67, och nr 2, angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut gjord anteckning ordet till

Herr RUBIN (mbs), som yttrade:

Herr talman! Många tecken tyder på att man även på socialdemokratiskt håll börjat få en starkare känsla av att 1968 års riksdag kan bli den sista med regeringsunderlag för det egena partiet.

Idémässigt seglar dagens socialdemokrati för lösa skot i påtaglig osäkerhet om man skall lägga kursen babord eller styrbord. I den väsentliga författningsfrågan visar man fortfarande en envist gammalmodig uppfattning, som tydliggen främst markeras av omsorg om det egna partiet, vars vacklande positioner måste befästas. Fjolårets val i Norge blev en påminnelse om att väljarna inte drar sig för att ge respass åt en alltför långvarig och alltför fastkörd socialdemokratisk regering.

Efter ett år i riksdagen har jag ytterligare stärkts i min uppfattning, att vi här i Sverige mer eller mindre har ett enpartivälde. Låt mig ta några exempel!

Invandringspolitiken har skärpts innan riksdagen på något sätt fått säga sin mening.

Trots alla de anmärkningar som gjordes här i kammaren under decharge-debatten ville de makthavande inte vid-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

gå något enda misstag. Tänk vad det skulle vara befrämde, om man inom politiken någon gång kunde erkänna att man hade gjort ett misstag! Det är ju egentligen mänskligt att fela, men socialdemokraterna är tydligent ofelbara.

En av 1960-talets viktigaste frågor, partistödet, skulle klubbas innan någon som helst utredning gjorts. Skattebetalarna får därför i framtiden betala till politiska partier — mest till det socialdemokratiska — som medborgarna kanske inte alls vill stödja eller hjälpa till makten. På några månader var partistödet klart. Det går fort när höga vederbörande vill. När man inte vill — för att nämna t. ex. författningsfrågan — har man minsann inte så bråttom. En enkammarriksdag vald genom direkta val skulle ju kunna innebära att folkets önskan om en ny regering nästan omedelbart efter ett val kunde omsettas i praktiken!

För mig framstår beslutet om partistöd såsom stridande mot grundlagen. Det heter ju att Konungen må ingens samvete tvinga eller tvinga låta. Tror verkligen någon — för att nämna ytterligare ett exempel — att en medlem i KDS känner sig annat än tvingad, när hon eller han måste betala skatt till partier som kanske bekämpar den tros- eller livsuppfattning vederbörande KDS-medlem har? Eller tror någon att en skattebetalare som inte röstat eller inte känner sig höra hemma i något av de nu existerande partierna känner sig annat än tvingad, när hon eller han måste betala skatt för att trygga dessa partiers existens?

Ensam i denna riksdag är jag undan dragen partistöd på grund av en godtycklig spärregel, som klart framstår såsom ett medel för de makthavande att konservera bestående partistruktur och förhindra uppkomsten av nya partier. Inom parentes kan jag nämna, att om jag fått partistöd hade jag — ifall möjlighet funnits — återbetalat peng-

arna till skattebetalarna, där de hör hemma. Men denna möjlighet finns ju inte varför jag då använt pengarna till u-landshjälp eller till stöd åt cancerforsningen, där pengarna förvisso behövs bättre än för att förvandla politiska partier till statliga subventionsdepärer.

Jag är glad att många väljare liksom jag själv anser att partier skall bäras upp av visioner, av idéer, av hängivna människor. Som ett av många bevis här på ser jag de initiativ som förbereds för att på frivillig väg genom en enkronasinsamling ge mig ett stöd och därigenom protestera mot det statliga partistödet, mot dess godtyckliga spärregel eller över huvud taget mot att ifrågavarande proposition utan utredning på så kort tid kunde bifallas av riksdagen.

Jag hör, herr talman, till dem som gärna vidgår att socialdemokraterna uträttat mycket gott för vårt lands utveckling. Att de härvidlag haft ett utslagsgivande stöd i en solidarisk arbetsmarknad och ett lojalt näringsliv förtogs alltför ofta. Värre är att socialdemokraterna uppenbarligen — vi ser det kanske framför allt på det kaotiska kösamhälle som håller på att växa fram runt omkring oss — förlorat de nya, djärva mål som de talar om ur sikt. I den progressiva samhällsvisionens ställe har trätt en självbeläten maktfullkomlighet, demonstrerad exempelvis i författningsfrågan, och en med åren alltmer framträdande idétrötthet.

Allt viktigare framstår det krav på växling i regeringsmakten, som på rikspolitiken framförs av den nya opinionsrörelsen Samling för Framsteg. Den har i sitt manifest av den 18 september i fjol mycket riktigt deklarerat: »Konservering av makten, för beständigt eller för mycket lång tid, hos ett parti innebär, att det kraftspel som ger det demokratiska systemet dess innehåll och värde blivit rubbat eller upphört att fungera. Fara uppkommer för maktmiss-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

bruk och för stagnation i utvecklingen av en levande demokrati.»

Ett omen för socialdemokraterna är också den starka våg av samlingssträvanden, som går genom oppositionens väljaropinion — oberörd av partiledningarnas och de professionella politikernas många gånger konservativa hållning till den länge splittrade oppositionens mål och medel. Jag syftar på aktionerna från Medborgerlig Samling, som redan i 1964 års val fick över 65 000 väljare i fyristadskretsen, och från Samling 66 i Göteborg, som på ett halvår fått fler medlemmar än något annat oppositionsparti i denna stad. De har på riksplanet följts upp av Samling för Framsteg, som på kort tid fick över 30 000 registrerade anhängare över hela vårt land och som nu verkar för att samordna, stimulera och stödja samlingssträvandena på olika håll.

Jag skall, herr talman, peka på ett enda exempel som jag tror är obekant för många och som visar vilken genomslagskraft en trepartisamverkan kan ha. Kort före valet 1962 etablerades i Avesta sedan de officiella förhandlingarna symptomatiskt nog strandat en trepartisamverkan. Trots den korta tid som stod till buds tog den nya valorganisationen Samverkande Demokrati 19,2 procent av rösterna, d. v. s. mer än centerpartiet, folkpartiet och högern tillsammans. Socialdemokraterna tillfogades i Avesta sitt största nederlag — en tillbakagång på 13 procent — i rikets städer och förlorade tre mandat. Detta exempel är ett intressant test på styrkan i väljaropinionens krav på samlingssträvandena.

Höstriksdagens borgfredsdeklaration inom oppositionsläget har ute i landet hälsats med tillfredsställelse och har följts upp av en rad lokala överenskommelser om samverkan. Glädjande är även det resultat, som sent omsider nänts i de närmanden vilka ägt rum mellan centerpartiet och folkpartiet, även under trycket av en allt starkare

samlingsopinion. Den gemensamma deklarationen i början av januari från dessa två partier är ett steg i rätt riktning, men tyvärr alltför kort.

Varför har inte högern medverkat? Jag vill i detta sammanhang, herr talman, understryka de krav som herr Regnell vid förra årets remissdebatt ställde i denna kammar, då han uppmanade de tre oppositionspartiernas ledningar att sammanträda och utarbeta ett gemensamt handlingsprogram för den demokratiska oppositionen.

Jag vill också instämma i det uttalande, som häromdagen gjordes i en del tidningar av Samling för Framstegs ordförande Lennart Hagman, som bl. a. skrev följande: »På nästan alla punkter borde det vara möjligt också för Högern att ansluta sig till deklarationen, som rymmer självklara riktlinjer för en samlad och målmedveten framstegspolitik i syfte att bryta ett mer än trettioårigt socialistiskt maktmonopol. Det vore nu logiskt med en förtroendefull diskussion mellan mittenpartierna och högern för ömsesidig information, för att ordentligt klara ut hur långt man kan följas åt och för att finna hyggliga samarbetsformer och hålla borgfreden intakt mellan oppositionspartierna enligt norsk modell.»

Enligt min mening är det en mycket rimlig begäran från en allt starkare samlingsopinion, som tröttnat på 30 års partikäbbel och röstbyte inom den egna oppositionen, en väljaropinion som helt enkelt inte finner sig i att allting skall bli som förut. Sedan får herr Hedlund tycka vad han vill, som när han i dag sade: »Oppositionen gynnas inte av några säraktioner; det är man ense om på alla håll.» Den saken är man nog ense om enbart i partiledningarna. Ute bland väljarna är man det absolut inte.

Det säger sig självt att har man hållit på i 33 år utan att komma en bit på vägen måste man formera om sina slagstyrkor på något sätt. Om en bonde plöjer och sår på ett fält i 30 år men

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

inte får de skördar som han skulle få, sätter han sig väl i alla fall till slut ned och tänker: »Vad skall jag göra?» Sedan sår han möjligen på ett nytt sätt. En utbredd opinion bland väljarna kräver absolut samarbete på bred basis, en trepartisamverkan.

Jag skulle, herr talman, i mitt anförande vilja ta upp en del andra inrikespolitiska problem, men jag väljer i stället att beröra 1960-talets kanske mest brännande fråga: den svenska u-lands hjälpen. I jämförelse med u-landsproblemen synes mig allt annat så fattigt och så litet. Hur kan vi svenskar drömma om att bygga upp en välfärdsstat när en värld av hundratals miljoner hungrande människor omger oss? Vi vet att svälten får allvarliga proportioner i Indien och Pakistan i början av 1970-talet och att hungersnöd sedan följer i andra länder, som Iran, Turkiet, Egypten och Brasilien. Omkring år 1980 når den så de flesta andra länder i Asien, Afrika och Latinamerika.

Professor Myrdals skakande rapporter har inte föranlett den enklaste fråga i riksdagen, och enligt statsrådet Ulla Lindström i förra årets remissdebatt skulle det inte heller finnas någon opinion för vidgad svensk u-landshjälp. Hon ansåg sig då kunna säga att u-lands hjälpen hittills inte klappat hårt på kanslihusets port. Emellertid trodde hon, vill jag minnas, att världssituationen snart kommer att ta struptag på allmänna opinionen, så att alla kommer att spärra upp ögonen och vara beredda att offra något betydelsefullt.

Det var länge sedan världssituationen tog det struptaget. Det räcker med att konstatera att två tredjedelar av världens människor lider av hunger, att det på 1960-talet finns över 12 miljoner människor som har spetälska. Det var först år 1948 man fann ett verksamt medel mot denna sjukdom, känd redan från Bibelns dagar, av de gamla egyp tierna kallad »döden före döden». Man tog från den sjuka hans tillhörigheter,

man läste en jordfästningsritual över honom, och han eller hon var utstött ur gemenskapen, levande död. Så är det på många platser ännu i våra dagar år 1966.

Sjukdomen går att bota, men tro inte att det är någon världsnyhet i våra tider! Vi är så upptagna av helt andra saker. Vi undrar om den eller den raketen skall nå månens baksida, och många av oss drömmar om att upptäcka nya världar — vi som inte ens har upptäckt vår egen.

Redan år 1961 antog riksdagen målsättningen att 1 procent av nationalinkomsten skulle anslås för att hjälpa folk i de fattiga länderna, och naturligt var att målet skulle uppnås i detta årtionde.

Fortfarande befinner vi oss mycket långt från detta mål, som mot bakgrunden av behoven och våra verkliga resurser enligt min mening absolut måste förverkligas inom detta decennium. Visserligen sägs i proposition nr 100/1962 att det årliga biståndet skall avvägas mot det samhällsekonomiska läget, men under t. ex. 1964, då nationalprodukten steg med drygt 7 procent, fick u-länderna precis lika litet som vanligt. I år anslår vi 55 miljoner, d. v. s. ungefär lika litet som förra året. Det innebär att Sverige, ett av världens rikaste länder, inte anser sig kunna avstå mer än 3 promille av nationalinkomsten till de fattiga u-länderna. Om ökningen av u-hjälpen fortsätter i denna takt skulle målsättningen vara uppfylld först nägon gång i början av år 2030, d. v. s. om 65 år. Man måste ge Expressen rätt, när tidningen talar om u-hjälppskandal.

Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbunds ordförande Ingvar Carlsson påpekade i ett anförande, som han strax efter jul höll inför ungdomar vilka hungerstrejkade i sympati för u-världens lidande människor, att det är förnedrande för Sverige att bara ge 280 miljoner. Vid samma möte konstaterade bl. a. Per Ahlmark att vårt bi

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

drag till u-länder motsvarar lika mycket som vad svenska folket under ett år lägger ut på vispgrädde.

Centerns ungdomsförbund har vid ett flertal tillfällen krävt ökad u-landshjälp och har varit pionjär genom att skicka ut den första lilla fredskåren från svensk sida till Afrika.

De politiska ungdomsorganisationerna har sannerligen bildligt talat klappat så hårt på kanslihusets dörr, att det måste ha slagit lock i öronen på statsrådet Lindström. På något annat sätt kan jag inte förklara att hon inte hört dessa samfällda opinionsyttringar från svensk ungdom.

Nu måste det tas krafttag i svensk u-landshjälp, och det måste ske på rätt sätt. Det duger inte att göra som statsministern gjorde i fjol under ett goodwillbesök i Marocko. I stället för att som sedan är ge en orreforsvas eller något liknande skänkte han 200 000 kronor ur en katastroffond till en thoraxklinik, som det senare visade sig att landet inte alls ville ha. Gåvan är än i dag inte överlämnad. Den marockanska staten önskar i stället hjälp med familjeplanering. Här hemma överväger man inom SIDA t. o. m. att sända ut någon representant till landet för att påskynda den ursprungliga gavans mottagande.

Efter åtskilliga resor i u-länder är jag ene med experterna om att vi måste koncentrera vår hjälp till ett fåtal länder, med huvudvikt på familjeplanering. För närvarande arbetar SIDA enligt uppgift i 28 länder. För några veckor sedan fick vi veta att Sverige skulle ge 35 miljoner kronor till ett nytt biståndsland, Sudan. Man kan verkligen fråga sig på vilka grunder just Sudan valts och vem som handlat och svarar för att plötsligt 35 miljoner kronor går till ett land, där fullt inbördeskrig rasar och det närför är osäkert, om hjälpen över huvud taget kommer till den nyttta som avsetts. Som jag tidigare påpekat i denna kammare står södra Sudans befolkning, ungefär 3 miljoner

människor, utan representation i det sudanesiska parlamentet. Söders riksdagsmän har helt enkelt vägrat att återkomma till det sudanesiska parlamentet. Direktor Åke Kastlund i Lutherska världsförbundets svenska sektion berättar i lördagens nummer av Svenska Dagbladet, som ett exempel bland många, att över 1 000 människor i somras fick sätta livet till vid en fruktansvärd massaker i Juba, där befolkningen för närvarande inom parentes sagt endast uppgår till 3 500 människor, vilket innebär att nio tiondelar av befolkningen helt enkelt har flytt. På grund av den rådande regimens ökade brutalitet flydde redan i höstas, enligt uppgifter från internationella hjälporperationer, 50 000 sydsudaneser till Uganda och 10 000 till Kongo.

Under dessa omständigheter ställer jag mig starkt tvivlande till det berättigade i vår regerings utvecklingskredit på 35 miljoner kronor för att finansiera bl. a. dricksvattenförsörjningen på landsbygden i Sudan. Förenta Nationerna har gjort försök att under regntiden samla vatten i stora dammar, men vi från Sverige skall borra egna brunnar. Vad har nu detta till följd? Jo, givetvis att man på många platser — dock inte i Sydsudan utan i den övriga delen av landet, där i förbigående sagt OMA, regeringspartiet, har makten — försörjer befolkningen med bättre vatten, varigenom den kan hålla ett större antal djur. Men på grund av det heta klimatet och bristen på kommunikationer kan befolkningen inte få avsättning för sina djur. I dessa områden betraktas djuren ofta som en statussymbol. Ofta används boskapen som köpeSkillning när man skall köpa en ny fru. Med andra ord: svensk u-hjälp bidrar till att höja priset på brudarna.

Visst skall vi, om det blir en noggrann planering av hjälperksamheten, sätta in krafter i Sudan, men absolut inte så länge inbördeskrig och så upprörande förhållanden råder i landet. Vi måste,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

som jag sade förut, koncentrera vår u-hjälp till de länder, där vi kan få en betryggande kontroll av att medlen kommer till en riktig användning. Fri-villiga organisationer, industrier och regeringen måste arbeta hand i hand för en koncentrerad svensk u-hjälp. Industrien måste få hjälp med statliga investeringssarantier och de frivilliga organisationerna rekommendationer på lämpliga insatser. Vi måste, precis som Gunnar Myrdal en gång mycket riktigt påpekade, ta lärdom av missionens sätt att arbeta och — skulle jag vilja tillägga — på allt sätt stödja svensk mission. I mars är det precis hundra år sedan de första självständigt arbetande svenska missionärerna — Lange, Kjellberg och Carlsson — steg i land i Massaua, en liten stad vid Röda havets kust. Därmed tog svensk u-landshjälp sin början.

I gammal missionslitteratur kallar man dessa trakter för »Tårarnas och gravarnas land». Jag som hade tillfälle att resa i de gamla missionärernas fotspår i höstas kan vitsorda att den benämningen fortfarande gäller: tårarnas och gravarnas land.

Det finns många i vårt land som säger, att en vidgad u-landshjälp förutsätter goda administratörer. Jag vill påstå att missionärerna är de rätta administratörerna, och det är en skam för vårt land att vi inte gör mer för dessa våra landsmän, som frivilligt och många gånger under stora påfrestningar arbetar där ute.

Jag minns så väl mina upplevelser när jag i oktober kom till en liten missionsstation mitt ute i vildmarken. En svensk sjuksköterska som förut varit där hade efter tjänst hemma i Sverige på ett flott, modernt lasarett kommit tillbaka och stod nu åter i smutsen och eländet. Hon sade till mig: »Du, jag tänkte inte åka tillbaka, men jag liksom kände att jag måste. I den lilla sjukstugan hade hon tre förlossningsfall, en gammal man med tyfus och folk med malaria och andra sjukdomar. Så kom

man med en ung grabb med en jätte-stor törntagg i ena ögat. Hon viskade till mig: Du, han kommer att bli blind, jag kan inte göra någonting. Jag minns hur upprörd jag blev. Jag sade: Du måste väl skicka honom till sjukhus. Nej, sade hon, jag har inte pengar till det men jag har sagt till pojken släkt-tingar, att de måste sälja sina djur, så att de kan finansiera en flygfärd till Addis Abeba. Den flygfärden kostade 34 etiopiska dollar. Det är klart att jag och min kamrat betalade resan.

Men när jag kom tillbaka till Sverige fick jag ett brev från denna svenska sjuksköterska, som undrade om jag lovat den synskadade att betala hans resa. Vi har, skrev hon, fått in en pojke med ett krossat ben — maskarna krälade i såren, så att vi i natt var tvungna att amputera hans ben, men han måste vidare till större sjukhus. Den ögonskada pojkens släkt har nu kommit med pengar för att betala hans flygresa. Nu undrar jag bara om Du har lovat att betala resan, för vi tänkte använda dessa pengar för att skicka pojken med benet vidare. — En svensk sjuksköterska skriver alltså år 1965 ett flyg- och expressbrev för att tigga ihop 34 etiopiska dollar, d. v. s. 68 kronor, för att över huvud taget kunna hjälpa en med-människa och för att kunna fylla sin uppgift därute.

Hur länge skall egentligen det här fortsätta? Vi lever i ett land av överflöd. Man kan snart knappast bli av med sina gamla kläder. Jag som har stått uppe i de algeriska bergen och sett bar-fota barn i snön frågar mig: Skulle det inte vara möjligt för de svenska tankfartyg, som dagligen tomma passerar på Medelhavet på väg att hämta olja, att göra en avstickare med mat och kläder ned till någon nordafrikansk hamn? Det skulle bara ta tolv timmar från den ursprungliga routen och det skulle säkert vara mycket bättre PR för ett rederi än att ställa till med en miljonfest vid ett jubileum.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Sveriges folk måste engageras i kampen mot världssvälten och nöden.

För några år sedan fick vi i våra brevlådor en broschyr som hette »Om kriget kommer». I fjol motionerade jag om att vi skulle utge en broschyr med namnet »Vad freden kräver», en allsidig upplysning om de fattiga folkens kamp för en social frigörelse.

Många gånger har jag tänkt på hur det skulle vara om vi skulle byta plats med dessa lidande medmänniskor. I fotboll byter man ju i halvtid planhalva. Tänk om vi skulle ställas i deras fruktansvärdasituation. Vi vet ju så väl att miljoner människor svälter, men jag har en känsla av att alla de siffror vi läser i dagens tidningar för många av oss blott och bart framstår som siffror. Vi glömmer att det gäller människor precis som du och jag.

I lördags kom portvakten i det hus där jag bor i Malmö och visade mig i soprummet högar av s. k. engångsglas. När jag för några månader sedan var i Afrika stod ett 50-tal barn och väntade på att jag skulle dricka ur min lemonad, och sedan slogs de om tomflaskan. I vårt överflödssamhälle krossar vi flaskorna. Vi betalar 16 öre mer för att över huvud taget slippa bära tillbaka flaskorna. Portvakten pekade på en hel limpa som ännu inte var tagen ur sin förpackning och som hade kommit ned dansande i sopnedkastet. Jag tror uppriktigt sagt, ärade kammarledamöter, att sådant beror på att svenska folket inte är tillräckligt upplyst om världssituationen.

Statsrådet Ulla Lindström yttrade i fjolårets remissdebatt att u-landshjälpen är regeringens ansikte mot omvärlen. Det ansiktet behöver sannerligen i dagens läge en kraftig »make up». Vi behöver en starkt vidgad u-landshjälp, så att vi redan under detta decennium når målsättningen »Minst en procent av nationalinkomsten till u-länderna». Det räcker inte längre med vackra fraser i de politiska partiernas program,

det räcker inte att den första maj gå ut och tala om solidaritet, vi måste verkligen sätta kraft bakom orden.

Statsrådet Palme talade i ett anförande i Malmö så vackert om plikten att hjälpa andra mänskor. Det har inte längre något med plikt att göra — det är en förmån som vi 60-talets mänskor har fått. En gammal missionär, en av de första pionjärerna, skrev i en bok: »Man skall veta vad man vill men man skall också vilja vad man vet.» Vi vet vad vi vill, men vi är fortfarande så få som verkligen vill vad vi vet.

Därefter anförde:

Hans excellens herr statsministern ERLANDER:

Herr talman! Ingen lär väl kunna undgå en känsla av att den siste ärade talaren var gripen av ett starkt patos för den sak han pläderade för i slutet av sitt anförande och att han otvivelaktigt också innehär en betydande sak-kunskap på sitt område. Jag tror mig emellertid veta, att det statsråd inom regeringen, som är ansvarig för u-lands-hjälpen, någon gång under debattens lopp kommer att ta upp det spörsmål som herr Rubin ställde. Därför skall jag inte trötta kammaren med att redan nu ge mig in i en diskussion.

Bara en enda reflexion. Det är klart att om man verkligen vill ha en kraftig ökning av u-hjälpen, måste man vara beredd att medverka till regeringens ansträngningar att åstadkomma en förbättrad handelsbalans; valutareservens storlek sätter ju gränsen för vad vi över huvud taget har möjligheter att här sätta. I övrigt hänvisar jag som sagt till kommande inlägg i debatten.

Folkpartiledaren, herr Ohlin, har riktat en fråga till mig under förmiddagen. Frågan gällde huruvida regeringen har för avsikt att föreslå en förlängning av de nuvarande bestämmelserna om den provisoriska valmetodens fortsatta giltighet. Jag kan vad ankommer på rege-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ringen och regeringspartiet svara, att vi har för avsikt att föreslå riksdagen att anta en förlängning av det nuvarande provisoriet. Men jag skulle, eftersom det är ledaren för folkpartiet som har ställt frågan, vilja göra ett tillägg. Det är alldeles självklart att förutsättningen för att det nuvarande provisoriet skall gälla är att vi kan utgå ifrån att man fyller de villkor som vi var överens om när provisoriet på sin tid genomfördes, nämligen att provisoriet hade till uppgift att möjliggöra för de olika partierna att utan mandatförluster uppträda var för sig. Jag skall inte gå in på någon historik, men detta var meningens med provisoriet. Om det i den kommande valrörelsen mot förmodan skulle bli så, att man från den borgerliga oppositionens sida manipulerar från valkrets till valkrets och försöker tillskansa sig fördelar genom att uppträda på olika sätt i de olika valkretsarna, kan vi inte finna att man håller överenskommelsen. Jag betraktar det såsom självklart, men det vore bra att få en deklaration från folkkpartiledarens sida om att man är beredd att acceptera en förlängning av provisoriet på det av mig nu skisserade villkoret. Jag föreställer mig att det under sådana omständigheter inte skall bli någon svårighet att komma överens.

Jag hade inte tillfälle att lyssna till herr Ohlin och vet därför inte riktigt vad han anfört i författningsfrågan. Jag lämnar den därhän, i synnerhet som jag föreställer mig att vi får många tillfällen senare att ta upp ett resonemang med varandra i den frågan.

Jag är fullkomligt övertygad om att kammarens ledamöter redan hört så mycket om budgeten och den ekonomiska politiken att det inte är mycket mera att tillägga. Den är väl relativt uttömmande diskuterad. Jag skall därför tillåta mig att ta upp en annan fråga som visserligen i viss mån också diskuteras men kanske inte blivit nämnvärt belyst från regeringssidan.

Det har förekommit mycket tal under

denna remissdebatt om samverkan mellan de borgerliga partierna. Det har talats om att det skall vara borgfred mellan alla de tre borgerliga partierna. Man har också resonerat om den mittendeklaration som publicerades för en tid sedan. Herr Ohlin nämnde den, enligt det referat jag fått, i sitt anförande i förmiddags — dock utan att göra mittendeklarationen till något huvudnummer. Jag kan väl förstå att han undvek att göra det. Mittendeklarationen har närmast utlöst åtskilliga ganska skämtsamma anspelningar, och en allvarlig man som herr Ohlin kan inte tycka om att man skämtar med allvarliga ting. Emellertid skall jag visa full förståelse för att han känner sig irriterad på denna punkt. Här stänger man in sig i ett rum eller två, jag vet inte så noga, och två delegationer sammanträder i månad efter månad. Ständigt får man kommunikéer och publicitet i tidningarna om den märkliga förnyelse av svensk politik som nu skall ske.

Vi fick med regelbundna mellanrum upplysningar om att det nu skulle komma något väldigt märkvärdigt. Så kom det då en programförklaring som verkligen var en antiklimax. Effekten blev närmast motsatt den som man åsyftat. Kanske kan det sägas att inte ens de allra närmaste var särskilt entusiastiska. När man gick längst i försvar för mittendeklarationen sade man att det brukar vara så här platt och uttunnat när politiska partier gör deklarationer.

För att vara uttryck för en förnyelsens vind i svensk politik, såsom saken skildrats, är det väl ändå litet matt att säga att det brukar vara litet platt i sådana här deklarationer och därför har vi inte velat bryta traditionen.

Nåja, vi skall i alla fall ta det hela på allvar. Herr Ohlin är ju en allvarlig man och det är jag också.

Deklarationen börjar med en kampförklaring mot socialismen och mot socialdemokratien. Det finns inte den ringaste anledning att kritisera detta

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

utifrån era utgångspunkter. Det är väl helt naturligt, om man har en annan samhällsuppsättning än den socialistiska, att man vill låta denna sin egen samhällsuppsättning sätta sin prägel på den politiska utvecklingen och att man vill byta ut den socialdemokratiskt utformade politiken mot någonting annat. Man kan väl säga att ambitionen att bryta den socialdemokratiska dominansen inom svensk politik och den socialdemokratiska politiken har varit det utmärkande för folkpartiets strävan under hela efterkrigstiden. Det är dock ytterligen sällan som denna strävan tagit sig uttryck i något klart deklarerat liberalt alternativ, utan det har oftast varit en kritisk, ganska ofta grinig kritik mot socialdemokratin. Den negativa betonningen, kampen mot någonting, har precis som i mittendeklarationens inledning varit det kännetecknande.

Men man vill ändå ha reda på vad det är som ligger bakom denna kamp. Vad vill man bygga ut, bryta sönder och ersätta? Skall vi gå tillbaka till det förflyttna för att få ledtrådar? Ja, det kanske vi skall göra. »Kamp mot socialism» var det slagord, under vilket höger och folkparti gick till anfall under ATP-striden. Man gick till anfall mot en socialistisk tvångsförsäkring av medborgarna och man gick till anfall mot en fondbildning som man ansåg skulle vara ett instrument för att förkväva det fria initiativet i näringslivet.

Jag skall inte göra herr Ohlin ledsen genom att läsa upp en del citat av vad herr Ohlin sade under 1950-talet — då vi för vår del hade glädjen att samarbeta med det dåvarande bondeförbundet — om exempelvis ansvällningen av den offentliga sektorn såsom ett hot mot den enskilde individen därfor att det innebar risk för centraldirigerings o. s. v. Det hjälpte inte att vi från vår sida sade: »Vad är den offentliga sektorn? Sjukhus, skolor, vägar, kommunikationsmedel, kraftstationer — det är den offentliga sektorn som vi slåss för.

Vad finns det däri som kan hota den enskilde individen?» Man gick ändå till anfall och det konkretisrades och tillspetsades i kampen mot omsättningsskatten, som vi ansåg det nödvändigt att införa för att skaffa medel till utbyggnad av den offentliga sektorn — men en utbyggnad som skulle göras utan att det enskilda näringslivet skulle se sina kapitalresurser förkvävda. Är det en sådan kamp mot socialismen som präglade 1950-talet som mittenpartierna nu vill föra?

Jag kanske kan erinra om en annan sak, som numera förefaller nästan otrolig, nämligen 1959 års strid om utvidgningen av arbetsmarknadspolitiken, där man av sparsamhetsskäl som man sade men delvis även av ideologiska skäl yrkade på en försiktigare utbyggnad av denna politik. Detta var alltså så sent som 1959. Var det också ett utslag av den kamp mot socialismen, mot socialdemokratién, som man nu tydligt vill föra till ett segerrikt slut?

Så ser det alltså ut om man går till det förflyttna. Här har vi tre exempel på hur kampen mot socialdemokratién, mot socialismen, har tett sig i det förflyttna. Men vi kanske inte skall göra det utan vi kanske skall gå till mittendeklarationen. Annars tycker jag det är aldeles riktigt att ta upp dessa tre punkter.

Vi har ingenting emot en karakteristik som säger att tjänstepensioneringen är ett utslag av socialism. Vi har ingenting emot att säga att en effektivare, smidigare och mera dynamisk arbetsmarknadspolitik är ett utslag av socialism. Vi har ingenting emot att säga, om ni vill det, att utbyggandet av den offentliga sektorn är en form av eller ett uttryck för en socialistisk inriktning av samhällspolitiken. Men på dessa tre områden har ni ju ju givit upp kampen. Ni tar ingen strid där. Den kamp som ni hittills har fört mot socialdemokratién, illustrerad i dessa tre exemplen, är slut. Ni har ju kastat in handsken där. Herr Ohlin ler belåtet. Det var mycket för-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ständigt av herr Ohlin att så glatt ansluta sig till denna tanke. Jag uppskattar mycket hans sinne för skämt och humor.

Men låt oss återgå till mittendeklarationen. Där kanske de nya djärva tankarna finns? Hur går det när man formulerar sina mål, rubricerade under kampen mot socialdemokratien? På var enda punkt som man framför en ny synpunkt, kräver man ökat, icke minskat, samhällsingripande. Det är alltså en kamp mot samhällsingripandet som man för i den formen att man begär ökat samhällsingripande. Är det konstigt att man tycker att det hela är en smula förvirrande, och är det besynnerligt, om man säger, att liberalerna i denna strid väl inte har fått mycket att säga till om, när mittendeklarationen skrevs, utan att det är andra krafter som har varit bestämmande? Åtminstone får man det bestämda intrycket.

På nästan varenda punkt i mittendeklarationen skulle man kunna hänvisa till socialdemokratiens programskrift »Resultat och reformer». Vi gav ut den 1964 till partikongressen. Den fick skrivas under mycket stor tidsnöd, och jag är övertygad om att författarna, till vilka jag inte hör men av vilka en tillhör denna kammare — han är inte närvarande just nu — medger att den på grund av tidsnöden inte var så välformulerad på alla punkter. Vi hade inga sex månader på oss för att sitta och fundera i enrum. Men nog blir man glad, när man finner, att man på punkt efter punkt skriver av det här och betraktar det som en enorm förnyelse av svensk politik. Det är klart att det är en eloge till de socialdemokratiska programskrivarna, som vi sätter stort värde på och som jag skall framföra till dem.

Samtidigt gör man en liten sak till. Sedan man har anslutit sig till den socialdemokratiska bedömningen, gör man en liten reservutgång eller kanske en reservingång — vad vet jag? Man kanske vill komma ur programförklaringen

till någon annan eller man kanske vill släppa in någon annan — vad vet jag? När man har hört debatten, framför allt i första kammaren, om borgfreden som är sluten med högern, undrar jag, om det är högern som skall in eller ut genom reservingången, eller om det är ni som skall till högern. Reservutgång finns det på varje punkt, och det är väl det som konstituerar den viljenhet och den svårighet att uppfatta, vad det egentligen är fråga om, som präglar detta. Vad beror det på att man liksom för fram två olika tankegångar undan för undan? Det vare mig fjärran att försöka tolka herr Ohlins sinne, det har jag avstått ifrån sedan länge, ty det blir bara missuppfattningar. Även om jag säger en vänlighet till honom, så tror han, att jag menar någonting helt annat, och det kanske jag också gör.

Men i detta fall tror jag det kan ha en förklaring. Han vill ha å ena sidan ett alternativ till socialdemokratien, kamp mot socialdemokratien. Det är fint. Men han vet att socialdemokratien inte är så lätt att slå. I valrörelse efter valrörelse mobiliseras folkpartiet sina väldiga överlägsna propagandaresurser mot oss, men vi kommer tillbaka glada och nytra efter varje valrörelse precis som förut.

Det måste finnas någonting i den socialdemokratiska politiken som väljarna finner attraktivt. Då har herr Ohlin funnit på någonting som skall vara mycket fint. Man skall ha ett alternativ till den socialdemokratiska politiken som är så alldeles likt den socialdemokratiska politiken att ingen människa kan se någon skillnad, och då blir det onekligen mycket besvärligt att skriva detta program. Man vill ha ett alternativ, men man vill inte ha ett som ter sig avskräckande för den mängd väljare som ändå innerst inne tycker att den socialdemokratiska politiken är ganska bra.

Herr talman! Jag tror att det avgörande felet är att man lägger så utstuderat taktiska synpunkter på den poli-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tiska debatten. Mittenpartiernas deklaration avser att underlätta regeringsmakten erövring men innebär icke någon som helst anvisning om hur denna regeringsmakt skall utövas. Detta är enligt min mening det grundläggande felet. Man tror att man genom finurliga skrivningar skall kunna smyga sig så nära socialdemokratien som möjligt men ändå ge väljarna intryck av att man är ute efter växling vid makten.

Så kan man naturligtvis arbeta i ett samhälle som är statiskt, ty då kan man i efterhand ansluta sig till socialdemokratiens politik, precis som folkpartiet vid många tillfällen har gjort. Men vårt samhälle är inte statiskt utan ett dynamiskt och sig ständigt förändrande samhälle. Att efteråt ansluta sig till ståndpunkter som var aktuella för fem, tio eller femton år sedan ger ingen vägledning för hur man skall handla i nuet. Vägledning för att kunna handla i nuet kräver att man läter sitt handlande bestämmas av en genombänkt samhällsåskådning. Socialdemokratien har i sin politik den oskattbara fördelen att som grund kunna lägga en genombänkt samhällsuppfattning.

När vi möter nya, ständigt växlande problem kan vi fråga: Hur skall vi lösa detta problem mot bakgrund av våra idéer om enskild frihet, rättfärdighet och solidaritet mellan medborgarna? Och vi kan göra någonting mera, ty vi kan väl konstatera att politiken för oss ter sig som ett ständigt samspelet mellan samhällsåskådningen och den konkreta verklighet som vi försöker att arbeta med och förändra. Någon har sagt att politiken är en ständig dialog mellan den förefintliga verkligheten och den drömda. Jag tror ingen politiker mår väl av, allra minst vi som vill driva utvecklingen framåt, att undvika att se samhället i ljuset av de idéer som verderbörande engagerat sig för.

Socialdemokratien har haft den otroliga lyckan att kunna förverkliga en stor del av vad som tedde sig som utopier när den nuvarande ledargeneratio-

nen var ung — kanske långt, långt bort liggande drömmar och utopier. Mycket av det har kunnat förverkligas. Det blev en kamp, en dialog, mellan drömmen och den verklighet som vi har velat förvandla i en viss riktning. Men vi är inte så förmätna att vi tror att den dialogen nu är avslutad. Vi vet mer än väl att vi kanske har det mesta framför oss. De mest betydelsefulla tingar återstår.

Ärade kammarledamöter! Den kritik mot oss som går ut ifrån att vi har gått för långt i fråga om att tillämpa socialismens idéer på samhällsutvecklingen tar vi med jämnmot. Däremot känner vi den kritik hårt som kan riktas emot oss för att vi inte har hunnit tillräckligt långt. När vi på eget initiativ gjorde en undersökning av bostadstillståndet bland de äldre och kunde konstatera att det år 1960 fanns 130 000 åldringar i detta land som bodde i bostäder vilka saknade varje form av moderna bekvämligheter, såde vi att den offentliga sektorn inte har vuxit tillräckligt starkt. Det har gått för långsamt. Vi som befinner oss i en bättre ekonomisk situation har råd att betala högre skatter för att göra slut på ett tillstånd där 130 000 av de medborgare som bäst behöver moderna bekvämligheter saknar dem.

Jag upprepar att kritiken att vi har kört för hårt tar vi med jämnmot. Däremot känns kritiken bittrare när den konstaterar att det är så långt kvar till realiserandet av våra utopier som det faktiskt är.

Socialdemokratiens kamp för att realisera sina idéer skall brytas, säger man nu. Nej, säger vi. Vi kommer att ta upp kampen på den punkten. Och jag är övertygad om att — precis som det gått praktiskt taget varje gång då det riktats angrepp mot vår ideologi och dess utformning i praktisk politik — väljarna kommer att finna att det var våra utopier, vår ideologi och vår samhällssyn som tolkade framtiden och mänskornas drömmar och förhoppningar om en ljusare framtid.

Jag skall sluta detta mitt anförande

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

med ett citat av Olof Lagercrantz, som för något år sedan i sin tidning Dagens Nyheter skrev: »Finns det i dag en ledare vid inrikespolitiken, beror det i första hand på att den inte längre speglar världen, som den är, utan sådan som den var för länge sedan. Socialdemokraterna befinner sig i ett överläge, inte så mycket därför att de länge suttit vid makten, utan därför att deras myter stämmer bättre överens med verkligheten än deras motståndares. En av deras stora myter är solidariteten, kollektivet, gemenskapen. När alltså utvecklingen går i denna riktning har socialdemokraterna lättare att hålla huvudet kallt.»

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är säker på att kammaren förstår orimligheten av en debattordning, som innebär att den socialdemokratiska partichefen går upp och håller ett anförande av denna art med allehanda beskyllningar, obestyrkta och felaktiga, väl vetande att jag har blott några minuter till ett svar. Får jag fråga herr Erlander: Är Ni villig att ta denna debatt i morgon när remissdebatten i övrigt är slut, så att den kan föras på lika villkor? Alla torde inse att det är orimligt att den skall föras på det sättet att den ene håller hur långa anföranden som helst och den andre har sex plus tre minuter.

Men lät mig säga det som kan sägas. Herr Erlander börjar med mittendeklarationen. Den innehåller ju att vi konstaterar att regeringen har misslyckats i fråga om försvaret av penningvärdet och ytterligare på någon punkt. Kan någon bestrida detta? Vad föranleder det? Jo, fast vi kommer med ett helt dussin sidor, säger statsministern att det är bara en grinig kritik av regeringen. Väntade han sig beröm för regeringens inflationspolitik? Jag vill konstatera att grinigheten finns hos den partichef som inte kan läsa i do-

kument från oppositionen att han har misslyckats på ett par punkter utan att beklagा sig över »grinighet».

Jag är verkligen förtjust över att höra att statsministern i hemlighet tycks ha godkänt en rad av våra punkter, fast han inte har talat om det. Vi har talat om nationalbudget i arbetskraftstermer, en skattpolitik som skall främja sparandet, värdesäkra sparformer, ett bättre genomförande av konkurrens inom byggnadsverksamheten, en enkammarriksdag vald direkt vid ett tillfälle, internationella storfonder mot svälten i u-länderna, extra barnbidrag till familjer med låga inkomster och åtskilligt annat.

Om allt detta har vi nu fått höra att statsministern utan motivering påstår att här finns ingenting utom sådant som vi har skrivit av från socialdemokratiens program. Han utnyttjar målmedvetet vetskapen om att jag bara har några minuter. Jag kan inte ta upp och vederlägga alla dessa påståenden därför att tiden inte tillåter det.

Men, herr talman, vad är det man vill byta ut i den socialdemokratiska politiken? Jo, vi vill byta ut det socialistiska inslaget. Jaså, säger då herr Erlander, ni vill bekämpa detta med mer sjukhus, nya skolor och till och med bättre folkpension! Det finns ingen i denna kammare som inte vet att vad vi har kritisat är den ständiga tendensen att föredra statlig företagsamhet framför enskild, att ge privilegier och fördelar till offentlig företagsamhet, att använda detaljreglering, att predika, som ni gjorde i ert 27-punktsprogram om detaljreglering av utrikeshandeln — där ni har tvingats till den mest fullständiga reträtt under ledning av herr Lange, vilket jag tackar honom för — ransonering på kreditmarknaden, vilket vi tillbakavisar, och mycket annat. Det är dessa saker som utgör det socialistiska inslaget. Men socialpolitiken — sjukhus, folkpensioner och allt sådant — har ju inget oppositions-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

parti, i varje fall inte folkpartiet, vänt sig emot. Att försöka vrida en debatt om det socialistiska inslaget till att gälla om man vill ha en utvidgning av *socialpolitiken*, som de ekonomiska resurserna i ett växande samhälle uppenbarligen motiverar, det är att snedvrida debatten så att man verkligen undrar vad avsikten kan vara.

Sedan är det klart att vi har kritiserat misskötseln från socialdemokratiens sida. Bostadsbristen, prisstegringen, köerna framför skolor och sjukhus o. s. v. är ju vittnesbörd nog.

Nu säger statsministern: Socialdemokraterna hade en utopi, och de är glada att ha kunnat förverkliga den. Men vad var den socialistdemokratiska utopien? Det var naturtillgångarnas överförande i samhällets ägo, avskaffande av det enskilda vinstintresset etc. Socialdemokratien har under dessa 50 år pressats tillbaka, bort från denna socialistiska utopi, och tvingats att verka inom ramen för ett socialliberalt samhälle, mycket mera överensstämmande med det som Karl Staaff talade för än det som Hjalmar Branting trodde på.

Detta är verkligheten. Sedan har ni begått en mängd misstag. Jag skyndar mig att säga det, ty herr Erlander frågar alltid: Vad är det ni är så missnöjda över, om vi till stor del fått föra en socialliberal politik. Ja, vad vi är missnöjda med är att det varit för många socialistiska inslag och över att ni skött er illa på så många punkter.

Efter detta — det finns många andra punkter jag skulle kunna tala om — kommer statsministern nu och säger att vi har »kastat in handsken». Herr Erlander är tydligen inte så inne i terminologien — jag trodde det var handduken man kastade in, inte handsken. Men jag kan upplysa herr Erlander om att vi inte kastar in någotdera. Vi kommer att föra samma — och jag hoppas jag kan säga framgångsrika — kamp mot en socialistisk samhällsutveckling

som förts i detta land under senare årtionden. Försök inte säga att det gäller socialpolitik — det gäller socialism.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag kanske inte skall lägga mig i statsministerns recension av det gemensamma programuttalande som centerpartiet och folkpartiet presenterat. Jag kan förstå att statsministern reagerar surt då två partier, som under stundom bekämpat varandra, nu enats om ett program och att statsministern gärna vill ironisera över detta.

Men hur såg det program ut som socialdemokratien och det dåvarande bondeförbundet lade fram i mitten av 1950-talet? Var det så väldigt substantiellt att man har anledning att slå sig för sitt bröst på det sätt som statsministern gjort? Är det för övrigt inte betecknande att statsministern och andra representanter för regeringen är så starkt benägna att i sådana här debatter se tillbaka och kritisera andra? I en remissdebatt är ju uppgiften att diskutera regeringens politik, att bedöma och kritisera den. I stället vänder statsministern tillbaka till 1940-talet och 1950-talet. Han går framför allt in på vad som då hände inom oppositionen men tar gärna på slutet också upp vad som hände inom socialdemokratien — de strömningar som gjort sig gällande där, de utopier som man nu anser sig ha förverkligat.

Jag syftar på den utopi som i dag väl skall kallas för Välvärdssverige — den där myten, skulle jag vilja säga, att socialdemokratien har skapat Välvärdssverige. Jag tycker den är mogen att avskaffas.

Vi har i vårt land undgått två stora förödande världskrig. Sverige är ett rikt land med naturtillgångar som hela världen efterfrågar. Har vi det mot denna bakgrund så mycket bättre i vårt land än man har i andra länder, som aldrig någonsin haft socialdemokratiska rege-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ringar? Jag skulle gärna vilja ha ett svar på den frågan från statsministern.

Jag har inte fränkänt socialdemokratiens starkt patos, och socialdemokratiens ideologiska kamp kan man ha all anledning att beundra. Men samma ideologiska kamp har förts inom andra partier, samma strävan att skapa ett lyckligt samhälle har drivit de partierna framåt. Och resultatet av vårt arbete är i mycket stor utsträckning följdens av en växelverkan, en samverkan och ett ömsesidigt hänsynstagande. Detta kan vi räkna oss till godo, och vi skall fortsätta på samma vis.

Att resultatet blivit så pass bra i Sverige har just berott på att socialdemokraterna modifierat sitt idéprogram och i sin praktiska politik i mångt och mycket tillämpat liberala teorier, gjort avkall på doktrinära socialistiska tankegångar och i den praktiska politiken varit relativt — jag säger relativt — förfnuftiga.

Men hur ser det ut i dag? Vi står framför åtskilliga misslyckade reformer. Jag kan peka på utbildningsområdet och bostadsområdet. Och hur är det på sjukvårdsområdet? Just nu har vidare aktualiseringen en kris då det gäller vår utrikeshandel.

Vi får i statsverkspropositionen redovisat åtstramande åtgärder, relativt sett minskad konsumtion, en bibeihållen reglering av byggandet ute i våra kommuner och i landet i övrigt. Vi ser framför oss ständigt höjda priser och skatter och en oförmåga att angripa inflationsproblem vid roten. Vi har i dag en risk för vår bytesbalans, som kan leda till att det välvända vilket skapats i vårt land, kan råka i fara.

Var någonstans är de nya, djärva mål, som socialdemokratien kämpar för? Består de i att avskaffa monarkien?

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Herr Ohlin frågade mig om jag tillät honom att begära ordet i

morgondagens debatt. Självfallet tillätter jag honom att göra det. Det finns ingen som för ett ögonblick vill hindra honom att när som helst hålla ett lika långt anförande som jag gjorde nu. Det är rent nonsens att påstå att herr Ohlin inte har precis samma chanser att ta upp en ideologisk debatt som jag haft. Att jag gör ett inlägg på ungefär 30 minuter om den socialistiska ideologien, när denna blivit så hårt angripen, betraktar herr Ohlin såsom något så ofint att det tar upp nästan halva hans repliktid att besärma sig över det.

Herr Ohlin kan när som helst få en debatt med mig på dessa punkter. Det skall jag med förtjusning ställa mig till förfogande för. Jag tror uppriktigt sagt att herr Ohlin behöver ha natten på sig för att läsa på innan denna debatt börjar. Det kan alltså vara rätt hyggligt gjort av mig att ta upp debatten nu på kvällen.

Vi kan lämna nonsenstalet om att det skulle vara mindre fair play av mig att ta upp debatten nu. Skall jag över huvud taget inte få tala om att jag har en ideologi? Jag förstår att det är besvärligt för herr Ohlin, som inte har någon, att ta upp en sådan debatt — men det är en sak för sig.

Vidare säger herr Ohlin att jag nu helt plötsligt börjar tala om folkpensioner. Jag har inte med ett ord berört folkpensionerna. Jag har med den otroliga välvilja och tålmodighet, som utmärker mig i mitt förhållande till herr Ohlin, försökt få någon mening i mittemdekklarationen. Jag har därvid sagt mig, att det inte går att få fram någon mening innan man läser texten. Men jag tillät mig i stället se vad partierna har bakom sig. Jag gick då tillbaka till pensionsstriden, som ingalunda ligger 15, 20 eller 30 år tillbaka i tiden, även om många tycks vilja anse att den ligger så långt tillbaka, att de inte vill tala om den. Den ligger iuet.

I denna strid sade herr Ohlin att det var en kamp mellan ideologierna, mel-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

lan den socialistiska tvångshushållningen och friheten. Sedan kom han så småningom fram med det geniala påfundet att man skulle ha ett slags frivilligt tvång eller tvångsmässig frihet. Jag frågar därför bara för att få en upplysning, om det är detta som är meningen med kampanjen mot socialismen? Skall man gå till anfall mot åtgärder, som avser att trygga den enskilda människans valfrihet och möjligheter att forma sin egen livsföring?

På denna punkt fick verkligen herr Ohlin — jag tror att det är första gången på 30 år — in en poäng under en debatt. Jag gratulerar hjärtligt till den saken. Det är roligt att vi partiledare ändå till slut finner något nytt i debatten. »Handske» och »handduk» ser ganska lika ut för mina skumma ögon, men det är riktigt, herr Ohlin, att man inte kastar in handsken. Om jag får gratulera honom till denna upptäckt, så sker det fullt uppriktigt. Det är inte alltid detta är fallet.

Nu framhålls det att vi i detta sammanhang skall diskutera ekonomi. Herr Björkman tyckte att det var märkligt att vi nu började tala om något så ovidkommande som socialistisk ideologi. Jag kanske fortfarande blandar ihop handske och handduk, men herr Bohman ursäktar mig kanske.

Jag har fått en utförlig redogörelse för att denna kammare har ägnat timme efter timme åt att diskutera budgeten och de problem som sammanhänger med den. Jag har själv i första kammaren tagit upp hela denna analys och försökt redogöra för den. Jag inleddes mitt anförande med att säga, att eftersom kammaren har fått en så grundlig skildring av vad budgeten innehåller och av alla missuppfattningar som kan tänkas uppstå kring den — dem har ju herrarna själva bidragit med — kan vi ett ögonblick ha ett inlägg som inte sysslar med budgeten. Men det är klart att om herrarna vill höra min mening om budgeten, visst kan jag hålla på

någon timme med den, om det är detta som är så kolossalt väsentligt.

Jag återkommer till vad jag har sagt: Mittendeklarationen är på avgörande punkter ingenting nytt. På de punkter där den innehåller någonting av värde ansluter den sig till socialdemokratiska idéer, men anslutningen är försedd med så många reservutgångar att den blir praktiskt taget värdelös.

Här har vi ett mycket intressant exempel, som jag gärna skall anföra: behandlingen av markfrågorna. Vi hade under 1962 års valrörelse en hård strid kring det socialdemokratiska kommunalprogrammet i markfrågorna. Folkpartiet försökte göra detta till ett huvudnummer i valrörelsen, och vi tog upp kampen, ideologiskt och praktiskt. Jag är övertygd om att denna kamp om markfrågorna var en av de bidragande orsakerna till den enorma socialdemokratiska valsegern vid 1962 års val.

Nu menar man från mittenpartiernas sida att man väl skall försöka dölja detta och säger så att man skall ha sitt eget markprogram. Det är ett utmärkt markprogram i de delar där det är en avskrift av det socialdemokratiska, men de reservationer som det är behäftat med ger alla möjligheter för högern att ansluta sig till programmet utan att det gör någonting alls; det förändrar ingenhet av dess värde. Detta är vad jag avser när jag talar om dubbelheten i och svårigheten att få ett grepp om vad mittenpartierna åsyftar. Jag har då trott att det skulle vara en riktig linje att gå tillbaka i det förflyttna för att se vad man då har menat med kampen mot socialismen.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att det vore mycket bra om herr Erlander ville gå tillbaka till det förflyttna och studera vad den socialistiska myten var för 50 år sedan. Det han har talat om här i dag är nämligen till mycket stor del något annat. Den socialistiska myten gällde då

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

avskaffande av det ekonomiska systemet som bygger på konkurrens- och vinstmotiv, en radikal inskränkning av den enskilda äganderätten, överföring av de väsentliga produktionsmedlen i samhällets ägo och mycket sådant.

Herr Erlander återkommer nu till frågan om mittendeklarationen. Jag har redan pekat på en rad konkreta punkter, och detta, herr Erlander, är bara början. Vi har ju talat om — möjligens har det undgått den socialdemokratiska partichefen — att här kommer en fortsättning i detaljerade punkter som täcker låt oss säga tre fjärdedelar av området.

Det är väl ganska uppenbart att statsministern, när han nu beklagar sig över vårt konstaterande av misslyckandet i bostadspolitik och penningpolitik, har gripits av detta dåliga humör av någon anledning. Vilken kan den vara? Man tycker att han skulle ha varit glad över att finna att vad herr Hedlund och jag med våra medhjälpare åstadkommit enligt hans mening inte bör vara något farligt för honom. I stället är han på något sätt en smula ur balans, som kamraren säkert har märkt i kväll.

Får jag beträffande talet om att bara ta efter socialdemokraterna peka på hur vi är efter år föreslagit ökade anslag till forskningen. Det kom så småningom. Får jag vidare, när vi talar om en numera i och för sig så betydelsefull sak som allmän tandvårdsförsäkring, nämna att vi under åtskilliga år krävde tandläkarutbildning i Göteborg. Regeringen dröjde och dröjde. Detta är en orsak till den brist på tandläkare som vi har och som kommer att avsevärt försena genomförandet av den obligatoriska tandvårdsförsäkringen för hela folket. Denna underlåtenhet gjorde regeringen sig skyldig till under en period, då folk-tandvården hade stor brist på tandläkare. Är inte detta bristande planmässighet? Är inte detta dålig skötsel? Det frågar jag verkligen.

Herr Erlander talar om fondbildning.

Folkpartiets förslag till ATP innebar ju en större fondbildning totalt än regeringens, fast vi ville ha en decentraliserad fondbildning. Ändå påstår statsministern att vi var emot tanken på stor fondbildning.

Det är produktionen, de gynnsamma förutsättningarna och deras utveckling som statsministern hela tiden hänvisar till, men på frågan, hur regeringen har utnyttjt möjligheterna, ger bostadspolitiken, inflationspolitiken och allt det andra ett svar.

**Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:**

Herr talman! På min fråga vad det var för socialistisk politik som nu skulle brytas svarade herr Ohlin med en hänvisning till socialdemokratiens inställning till vissa ekonomiska problem för femtio år sedan.

Det är väldigt sent påtänkt att gå till kamp och bilda en särskild mittenpartiorganisation för att bekämpa Hjalmar Brantings socialdemokrati, i synnerhet som vi nyss hörde att herr Lange hade avskaffat den på vissa områden.

Nej, herr Ohlin, man får verkligen ta nuet och inte fly till en forntid, som vi är mycket stolta över men där problemen var helt annorlunda beskaffade än nu.

Jag upprepar min fråga: Vad är det som vi skall bryta sönder i den socialistiska politiken? Det är de missstag som vi begår, säger han bl. a. det att vi inte tillräckligt snabbt har byggt ett tandläkarinstitut i Göteborg. Det är klart att man till nöds kan godta detta som ett inlägg i den ideologiska debatten. Men jag undrar om det inte är bättre att komma tillbaka litet bättre förberedd till diskussionen i morgon i stället för att haka upp sig på sådana här ting. Vi har aldrig dolt, herr Ohlin, att i ett samhälle som är så fyllt av brister som det samhälle vilket socialdemokratién för närvarande håller på

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

att förvandla, kan våra ambitioner ibland vara för stora. Dagens Nyheter — jag får väl hänvisa till den igen — hade i söndags en utomordentlig ledare, där de skildrar det märkliga förhållandet att skolöverstyrelsens chef i dag anser att det blir en katastrof för skolhusbyggandet i detta land därför att han bara fått en höjning av anslaget från 350 till 390 miljoner, d. v. s. 40 miljoner. Dagens Nyheter analyserar situationen och säger att det sannolikt beror därpå att vi har infört mindre elevantal i klasserna än kanske något annat land i världen. Här möter alltså en ambition. Vi vill så snabbt som möjligt få en bättre skola, och alla mäniskor är väl överens om att minskat antal elever i klasserna är en fördel. Men när man skall besluta en sådan reform är det inte lätt att empiriskt konstatera vilka verkningar den har på lärarbehovet och på skollokalbehovet. Det går inte att räkna fram teoretiskt; man måste ha en empiri. Då frågar jag: Skulle vi ha avstått från strävandena att minska antalet elever i klasserna till dess vi varit helt säkra på att vi kunnat skaffa erforderliga skollokaler? Är det inte bättre att man gör ett experiment, gör en satsning och på det viset otvivelaktigt får fram en bättre skola nu än att man räddhågat säger, att vi först måste vara säkra på att vi förutsett och garderat oss för alla tänkbara eventualiteter?

Detta är ett exempel på hur det går till i ett dynamiskt samhälle, och trots den räddhåga och vilsenhet jag tycker utmärker somliga av deltagarna i denna debatt hoppas jag verkligen, att om olyckan skulle vara framme och ni skulle komma i regeringsställning, ni då icke kommer att ledas av den tankegång som skyntade i herr Ohlins anförande, att man aldrig skall våga ett experiment, aldrig våga en satsning på framtiden förrän man garderat sig mot alla eventualiteter. Jag tror att en sådan politik skulle komma att medföra

stagnation; den skulle icke vara stimulerande, och den skulle icke medföra en ökning av framstegstakten. Det är klart att det kan visas upp en massa exempel på att ambitionerna varit så stora, att man inte kunnat fullfölja dem alla. Men är det någonting som vi skall vara ledsna för? Är det inte ett uttryck för den dynamik som råder i vårt samhälle? Vi har nu varit tvingade att vidta åtgärder för att dämpa den ekonomiska aktiviteten. Det är inte så roligt. Men, herr Ohlin, det skulle ha varit mycket värre om vi hade levat i det liberala samhälle, som ledde fram till kriser och arbetslöshet och där vi hade haft *det underskottspröblemet* att kämpa emot, i stället för i ett samhälle där det är den sjudande aktiviteten som gör att vi överanstränger våra resurser. Det är bättre att ta en ansats än att tvehågset och vilset sätta sig ned och vänta på att ett under skall ske.

Herr HEDLUND (cp) kort gemäle:

Herr talman! Den här debatten mellan statsministern och herr Ohlin har varit så personlig, att jag var tveksam huruvida jag över huvud taget borde lägga mig i denna sak. Men eftersom man gång på gång talar om samverkan mellan folkpartiet och centerpartiet och alltså på det sättet indirekt uppmanar mig att ta till orda, finner jag mig böra göra det.

Jag har inte det socialdemokratiska partiprogrammet till hands, men jag skulle tro att där står, att partiet arbetar för en socialistisk politik. Om då folkpartiet och centerpartiet i en gemensam deklaration vill ange huvudlinjerna för sin politik, är det väl inte så förfärligt märkvärdigt om man säger, att den icke får bli socialistisk. Märk väl, med socialistisk menar vi icke socialpolitisk. Jag skulle tro att statsministern är villig att medge, att centerpartiet när det gäller socialpolitiken varit tämligen aktivt. Så har varit fallet med folkpensionerna, så har varit

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

fallet i fråga om barnbidragen, o. s. v. En annan sak är att vi satt oss emot statsdrift, i den mån det lagts fram förslag om sådan.

Det verkar som om statsministern menar att initiativen till allt gott som har hänt i detta land har kommit från socialdemokraterna. Men är det verkligen så? Om man ser bakåt i tiden — vilket också statsministern gjorde några ansatser till — och börjar nagelfara initiativen, finner man då inte tvärtom att många av dessa goda initiativ, t. ex. i fråga om lokaliseringsspolitiken, i fråga om kommunalskattutjämningen o. s. v., har kommit från centerpartiet?

Jag vet inte om man kan berömma sig av att ha arbetat i en så hög takt att det börjar på att gnissla och gå varmt i lagren. Jag tror inte att man har anledning att göra det. Det är en sak om man över huvud taget inte vill göra någonting, en annan sak om man vill anpassa åtgärderna efter resurserna och säger: Överansträng er inte utan ta det i ett tempo som är lagom!

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Först skall jag be att få överlämna mitt visitkort till statsministern så att han slipper göra upprepade felsägningar av mitt namn.

(Statsministern: Tack, tack!)

Vad som skedde alldelens nyligen, då statsministern avlossade sin salva mot herr Ohlin, belyser just det som jag tog upp i mitt första anförande i Morse, nämligen statsrådens teknik att rikta angrepp mot och ställa frågor till en företrädare för oppositionen som på grund av arbetsordningen här i riksdagen inte har möjlighet att svara. Vi har fått ett konkret bevis för hur det går till. Jag tycker att man borde sluta med det förfaringssättet.

Skolreformen tog statsministern upp. Vi har från olika håll påvisat brister i den, och vi har också påvisat riskerna av att gå för snabbt till väga när man skall genomföra planerade reformer.

De brister som nu finns, de missförhållanden som råder på olika håll, upplevs konkret och aktivt av skolmyndigheterna runt om i landet, av lärare, elever och målsmän. Detta bagatellisrar statsministern; det gör ingenting — det var ändå en reform. Man måste våga experiment, — säger han — annars blir det ingenting av. Det är ett uttryck för den »dynamik» som karakteriseras det moderna samhället att man vågar sig på sådana här experiment. Ja, den dynamiken har den objektiva, neutrala långtidsutredningen skildrat på följande sätt:

»Men att det faktiska resultatet blivit detta (dvs. köerna och bristerna) måste nog sägas hänga samman med att man genomfört olika reformer utan att tillräckligt ha beaktat effekten av prisökningen och därfor underskattat efterfrågeökningen och därigenom inte heller i tid planerat för motsvarande utbyggnad av produktionsresurserna. Skall man komma till rätta med dessa köproblem måste man nog försöka grundligare penetrera sambanden mellan och följderna av olika åtgärder.»

Statsministern får alltså bakläxan av långtidsutredningen i stället för av mig.

Hans excellens herr statsministern ERLANDER:

Herr talman! Det tror jag verkligen inte att jag får.

Jag har fått herr Bohmans visitkort nu, så nu skall jag komma ihåg hans namn. Bara jag nu inte får ett av herr Björkman också — då är det lika illa igen.

Herr Bohman kan ju också återkomma i morgon. Då kan vi ta upp ett resonemang om detta. Jag vill då till morgondagens överläggning ställa följande enkla fråga: Innebär herr Bohmans senaste inlägg att det hade varit bättre att behålla den gamla privilegieskolan? På den tiden fanns det inga problem. Det var enkelt att lösa lokalfrågor exempelvis på den tiden då jag var gymnasist i

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Karlstad. Då tillhörde jag en privilegierad grupp i samhället. Tre procent av landets ungdom över sexton år åtnjöt då undervisning. Då blir det inga köer. Det vore väl väldigt bekvämt att ha det så?

Den senare delen av herr Björkmans, förlåt Bohmans anförande föranleder min nästa fråga.

Vad menar herr Bohman med att föra in marknadsresonemangen på skolans område? Är det verkligen herr Bohmans mening att man skulle kunna avskaffa köbildeningen genom att åstadkomma en avgiftsbeläggning på skolan? Någon annan mening kan det näppeligen vara med att föra in det resonemanget i debatten.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Jag vet inte vad som är mest typiskt för statsministern: hans sätt att raljera med mittendeklarationen eller hans historieskrivning.

Vi har nu i dag fått veta att folkpartiet 1959 förde en stor kamp mot arbetsmarknadspolitiken. Jag undrar just hur många av kammarens ledamöter som minns den kampen. Om den var så stor som statsministern säger, borde väl något av den ha stannat i minnet hos oss. Jag var själv med om att skriva en partimotion, i vilken vi krävde en utredning om arbetsmarknadspolitiken. Utredningen kom också till stånd och motionen var positiv till arbetsmarknadsfrågorna.

Detsamma gäller mittensamverkan. Statsministerns påstående att det liksom rör sig om en avskrift av det socialdemokratiska programmet har herr Ohlin redan med exempel visat varagripet ur luften.

Jag skall emellertid för min del koncentrera mig till en av de angrepps punkter som statsministern gör mot mittendeklarationen, nämligen den som rör markpolitiken. Statsministern har här i kammaren liksom i första kammaren och i offentliga uttalanden tidi-

gare yttrat sig om denna deklaration. Han är inte nöjd med den, och vi hade inte heller väntat att han skulle vara det.

Vad är det då statsministern är missnöjd med? Jo, deklarationen är oklar. Vi lovar ett och annat men vi har reservutgångar för alltsammans. Den är motsägelsefull och vi återtar i nästa mening vad vi lovat i den föregående o. s. v.

Trots denna oklarhet har emellertid statsministern upptäckt, att vi i stort sett nu anslutit oss till det markprogram som socialdemokraterna gav ut 1962 och som det då uppstod en stor debatt om. Man kan tycka att påståendet att deklarationen dels är oklar och motsägelsefull och dels att den skulle innebära ett godtagande av det socialdemokratiska programmet, innebär en motsägelse. Jag skall emellertid inte fästa mig vid detta, men vad jag bestämt vill påstå är att statsministerns båda påståenden i detta fall är oriktiga. Jag skall återkomma till denna sak och försöka klärlägga vad vi diskuterade 1962 och påvisa att vi på intet sätt ändrat mening i det avseendet.

Det är tydligt att markpolitiken kommer att bli en av de punkter som vi kommer att diskutera framöver, och det kan därför vara rimligt att jag ägnar de minuter jag nu tänker besvära kamaren med åt ett resonemang om just denna politik.

Markberedskapen är väl inte god överallt, men hittills tror jag inte man har kunnat påstå att den varit så dålig, att den allvarligt begränsat det bostadsbyggande som varit möjligt med den politik som har förts. Det är självfallet önskvärt att markpriserna hålls nere och det är naturligtvis önskvärt att kunna begränsa alla prisstegeingar i fråga om bostadsbyggandet. Om man bortser från de mest centralt belägna områdena i storstäderna, spelar dock tomtkostnaderna en ganska blygsam roll i hyrespriserna. Men att det är mycket viktigt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

att exploateringsmark finns tillgänglig, att den finns att tillgå i tid och till rimliga priser, är det väl ingen som vill bestrida.

Det är något som alla borde kunna ens om. Därför är det litet underligt att det, som vi nu fått höra, skall bli strid kring markfrågorna vid höstens val. I och för sig kan det vara ganska närliggande att diskutera markfrågorna till hösten. Det är ju ett kommunalval som då skall äga rum, och det är framför allt kommunerna som bedriver markpolitik. Det kan vara rimligt att vi vid ett kommunalval diskuterar just en kommunal fråga. Men det kan ändå finnas anledning att något fundera över hur grupperingen varit i kommunerna i fråga om markpolitiken.

Det kan väl sägas att det i regel inte förekommit särskilt mycket strid kring dessa frågor. I en del kommuner har man bedrivit en positiv, aktiv markpolitik och varit enig om den. I en del andra kommuner har man tagit lättare på markfrågorna och varit ganska enig härom också.

Att blåsa till strid kring markfrågorna på det kommunala planet över hela landet går inte gärna. Skall striden förras kommunalt får den väl begränsas till de kommuner där det funnits motståndningar kring markpolitiken. Skall det nödvändigtvis bli en landsomfattande strid om markpolitiken måste den nog föras kring de åtgärder som vidtagits eller som statsmakterna ämnar vidta för att göra det möjligt för kommunerna att bedriva en aktiv markpolitik.

Vad gäller de åtgärder som redan vidtagits är det inte mycket att strida om dessa. Några reformer på det markpolitiska området, vilka det går att basera valaffischer på, finns inte i regeringens meritförteckning. På det området har den handlingskraft och de djärva mål som statsministern brukar tillskriva sin regering varit föga märkbara.

Nej, skall det vara strid får den allt lov att åsyfta de nya frågor som regeringen kommer att föra fram i fortsättningen. Är det fråga om reformer som är nödvändiga för att kommunerna skall kunna tillse att det finns en betydande markreserv eller om vettiga åtgärder för att dra in oförtjänt markvärdestegring till det allmänna eller om åtgärder för att stoppa tomtjobbriet, förstår jag inte varför det nödvändigtvis skall bli strid. Det råder väl inte några delade meningar mellan oss och socialdemokratien i detta fall.

Här återkommer jag till folkpartiets och centerpartiets gemensamma programuttalande i markfrågorna som statsministern har uppehållit sig vid. Det visar att vi dels är villiga att medverka till att dra in oförtjänt vinst genom markvärdestegringen, dels att genom lån och lagstiftning underlätta för kommunerna att hålla en god markberedskap.

Om detta säger nu statsministern att vi i och med detta programuttalande godtagit ett program som vi bekämpade 1962. Han syftar därvid på den debatt som fördes kring det kommunalpolitiska program som socialdemokterna då utgav. Eftersom dessa påståenden säkerligen kommer att upprepas skall jag offra några minuter på att erinra om vad det var vi stred om den gången.

Avsnittet om markpolitiken i det socialdemokratiska programmet innehåller en rad olika punkter. Här står exempelvis att markvärdestegring till följd av samhällets utveckling bör komma det allmänna till godo. Det har vi ingenting emot och det förekom inte någon strid på den punkten. Här står vidare om förvärv i god tid av mark för nybebyggelse och sanering. Det tycker vi också bör ske, och detsamma tyckte vi också den gången. Det var ingen strid på den punkten. I programmet står vidare att kommunerna skall föra en aktiv markpolitik till

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

skydd mot enskilda spekulationsintressen. Det tycker också vi. Inte heller på den punkten förekom någon strid 1962.

I programmet av 1962 står vidare att kommun skall eftersträva rådighet över marktillgången. Jag kan inte erinra mig att det var någon strid om den saken heller. Det kan hänta berodde på att ingen riktigt begrep vad programförfattarna menade när de talade om rådighet över marktillgången. Att ett program är SAP-märkt utgör tydliggen ingen garanti för att formuleringarna är klara.

På två punkter rådde emellertid strid. I den första av dessa hette det att kommunen behåller marken i sin ägo och upplåter den med tomrätt. Detta uppfattade vi som ett råd till kommunerna att utlämna all tomtmark mot tomrätt. Vi saade att detta inte var nödvändigt. Tomrätsförfarandet är en fullt användbar upplåtelseform, men varför lämna ut all tomtmark mot tomrätt? Man kunde ha båda typerna samtidigt, ansåg vi. Detta är precis vad vi har sagt även nu i mittendeklarationen. På den punkten kan alltså ingen påstå att det inträffat någon förändring i vår hållning.

Den andra punkten som vi stred om löt: »Kommunerna tillerkännes rätt att expropriationsvägen förvarva även tätbebyggd mark för tomrätsupplåtelse.» Det finns ingen som helst antydan i den deklaration som mittenpartierna gjort om att vi nu är villiga att gå med på en lagstiftning av det slaget. Vad avsåg man med en sådan lagstiftning? Det var inte att kommunerna skulle få den mark de behöver, ty det skall andra kriterier till vid en sådan expropriering, utan det var fråga om en förändring av upplåtelseformen. Den förändringen kan endast motiveras på ett sätt, nämligen att kommunen därigenom skulle komma åt den framtida markvärdestegringen för dessa tomter.

Detta är en mycket dålig och klumpig metod för att dra in framtida markvärdestegring till kommunerna. Skulle städernas tätbebyggda områden exproprieras i stor utsträckning — och det måste göras i stor utsträckning om det skall vara någon mening med det — krävs mycket kapital och stora personella resurser, eftersom expropriering i den utsträckningen är mycket arbetskrävande särskilt när den berör så stora och dyrbara områden. Jag vill bestämt påstå att varken kapital eller personella resurser skulle kunna uppbringas för att låta exproprieringen omfatta en större del av de tätbebyggda områdena. Vad skulle resultatet då bli? Jo, att kommunerna endast exproperierade enstaka kvarter eller delar därav.

Detta kan man göra om motivet är att man behöver marken — då är det en naturlig åtgärd. Men att göra det med motiveringen att man vill komma åt den framtida markvärdestegringen är både godtyckligt och orättvist. Skall man få en metod för att få bort markvärdestegringen — och jag hoppas att man finner en sådan — måste den täcka hela området och inte bara något kvarter inom staden. Jag vill påstå att som metod att komma åt markvärdestegringen var den föreslagna åtgärden mycket dålig.

Vi framhöll också att om en sådan lag stiftades skulle även småstugeområden kunna exproprieras. Då fick man stora skälvan på regeringshåll, och det ena statsrådet efter det andra förklarade att det var inte alls meningen — småstugeägarna kunde känna sig trygga, »det är vårt folk», deklarerade herr Sträng.

Jag har sagt tidigare i denna kammar och jag upprepar det i dag att värdeförlösa statsrådsdeklarationer har aldrig avgivits i detta land. Om man stiftar en sådan lag är det kommunerna som beslutar vilka områden som skall exproprieras utan att fråga nå-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

got statsråd om lov. Man kan naturligtvis stifta en lag där det står att kommunerna får låta bli att expropriera småstugeområden och på det sättet undantaga dessa områden från den tätbebyggda marken. Härom finns emellertid inte en antydan i det socialdemokratiska programmet. Min bestämda mening är att man inte riktigt visste vad det var som man föreslog i sitt kommunalpolitiska program och efter att ha lyssnat på statsministern måste jag säga att det är tydligt att statsministern inte ens i dag vet vad det var som man föreslog 1962 och vad det var som vi diskuterade.

Det kan inte hjälpas att det verkar en smula oroande att socialdemokraterna av någon anledning tycks ha bestämt sig för att det skall bli strid om markfrågan. Anses denna strid nödvändig av taktiska skäl, så kan socialdemokraterna lätt bli frestade att bädla för en sådan genom att inta mera långtgående ståndpunkter i markfrågan än de eljest skulle ha gjort. Det tycks inom markpolitiska utredningen råda enighet om att kommunerna bör ha en viss förköpsrätt till mark. Oppositionspartierna vill ha den begränsad, en begränsning som innebär att kommunerna skall ha förköpsrätt till den mark de behöver inom rimlig tid, medan socialdemokraterna tycks gå in för en obegränsad förköpsrätt för kommunerna. Jag måste fråga: Skall det verkligen vara nödvändigt för socialdemokraterna att starta en stor strid om rätten för kommunerna till förköp, även av mark som kommunerna inte behöver?

Nu har även högerledaren herr Holmberg i ett uttalande varslat om strid om markpolitiken. Från högerns sida skulle den förmodligen tillgå så, att man utmålar farorna för kommunalisering, för kommunala markmonopol och för marksocialisering. Eftersom kommunerna i regel köper råmark och sedan försäljer de exploateringsfårdiga tomterna, en metod som sannolikt kommer

att dominera även i fortsättningen, måste väl även en utökad verksamhet av detta slag framställas som marksocialisering.

Vi har alltså möjlighet att under valrörelsen få bevittna S:t Görans strid mot draken i två upplagor: i ena fallet är draken tomtjobbarna, i det andra marksocialisering. Jag tycker att mittpartierna skall hålla sig vid sidan om den striden. Vi har sagt att vi vill ha en aktiv markpolitik, att vi är villiga att tillse att kommunerna får den möjlighet de behöver för en sådan politik och att vi är med om vettiga åtgärder för att dra in markvärdestegringen. Det tycker jag räcker, det är ett tillräckligt klart besked för svenska folket om vad vi vill i markfrågan. Socialdemokratien och högern får då slåss mot var sitt odjur och mot varandra så mycket de orkar.

Man kan emellertid inte riktigt feda sig mot misstanke om att socialdemokratiens ämnar använda markpolitiken som ett slags avledare. Avsikten skulle vara att bullret kring markfrågan, om man får till stånd ett tillräckligt buller, skulle överrösta kritiken mot regeringens bostadspolitik. Det är ingenting nytt; när de styrande misslyckas med någonting brukar de försöka skaffa sig en syndabock att kanalisera missnöjet mot, och det är möjligt att tomtjobbarna nu har utsetts för den uppgiften. Jag vill då säga att taktiken obestridligen i detta fall har påtagliga risker.

Väljarna kan ju börja undra över varför regeringen först nu har upptäckt att markfrågorna spelar en så framstående roll inom bostadspolitiken. Varför har man inte gjort någonting tidigare i detta avseende? Ett parti som har regerat i tjugo år bör inte verka alltför yrvaket inför problem som har funnits under hela denna tid.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Det var intressant att lyssna till statsministerns anförande

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

för en stund sedan. Jag har ingen anledning att uppträda som någon försvarsadvokat för folkpartiets förflutna och det är inte heller min avsikt att i detalj gå in på mittendeklarationens innehåll. Emellertid måste jag säga att statsministerns sätt att argumentera i denna fråga är ganska märkligt.

Å ena sidan kritiseras han deklarationens innehåll som tämligen meningslöst, konturlöst och intetsägande och i nästa andetag säger han att programmet nästan precis överensstämmer med socialdemokraternas. Detta är i sanning ett underligt sätt att argumentera. Herr Erlanders anförande kan inte tolkas på annat sätt än att han är mycket ledsen över att deklarationen inte innehåller någonting som skulle kunna utmålas som en reaktionär profil.

Socialdemokratin har under årens lopp gjort insatser åtminstone på vissa områden, som är värdiga allt erkännande, men när man gör anspråk på nästan all reformvilja i detta land finns det anledning att reagera och att reagera ganska bestämt. Det är mot försöken att liksom skaffa sig något monopol härvidlag som jag vänder mig. Jag kan dock förstå att det känns besvärande för socialdemokratin, liksom för statsministern här i dag, att inte kunna påstå att partierna i centrum har en reaktionär profil och att de saknar positiv inställning till reformarbetet.

Det skulle vara frestande att påminna om att centern i åtskilliga avseenden har varit en pådrivande kraft i reformarbetet under senare år, och det är inte vårt fel att man inte kommit längre på vägar som vi anser leda fram till ett bättre samhälle. Man skulle som herr Hedlund kunna nämna lokaliseringsspolitiken och socialpolitiken med barnbidragen, folkpensionsförbättringarna och familjepolitiken. I det sistnämnda avseendet var vårt parti det första som i riksdagen lade fram för-

slag till ett familjepolitiskt program enligt nya linjer. Vidare skulle jag kunna erinra om näringspolitiken och om hur vi i många fall fått kämpa mot högern och socialdemokraterna för att vinna förståelse för den uppfattningen, att man inte skall betrakta de mindre och medelstora företagen som några irritationella kållarföretag. Vi har fört en hård kamp inte för att ge dessa företag en förmånsrätt utan för att de skulle få samma möjligheter som de stora företagen då det gäller kredit- och skattefrågor.

Får jag påminna om våra uppfattningar i fråga om dyrortsgrupperingen och författningsfrågan. Jag kan nämna miljöpolitiken, där centern var det parti i riksdagen som först presenterade ett program. Här har vi verkligen pekat på den nya situation som människan befinner sig i i det moderna samhället och de problem med avseende på psykisk, social och ekonomisk trygghet som måste beaktas i ett miljöpolitiskt program där man mera inriktar politiken på att anpassa miljön efter människornas önskemål än att försöka anpassa människorna efter miljön och dess brister.

Jag påstår därmed inte att vi har monopol på reformvilja eller idéer. Men när herr Erlander mäter utvecklingen i samhället och partiernas inställningar, så kanske vi från vårt håll också skulle kunna peka på att det program som vårt parti nu har är det första som verkligen på allvar har tagit upp problemet om människans situation i våra dagars och i framtidens samhälle, där den grundläggande frågan just är att förena teknik och politik.

Utan att här ge mig in i diskussionen mellan herr Erlander och herr Ohlin om den offentliga sektorn vill jag säga att statsministerns sätt att resonera och svara på den framförda kritiken inte drabbar centern. Hans resonemang visar också att man på so-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

cialdemokratiskt håll inte vill ta upp de besvärande problem som ligger i avvägningen mellan den offentliga sektorn och den enskildes krav på frihet. Det går inte att hävda — och det har vi heller aldrig gjort från vårt håll — att *varje* ökning av den offentliga sektorn betyder mindre frihet för den enskilde. Om vi i budgeten satsar mer på forskning, utbildning, vägar, lokaliseringsspolitik och annat, så är inte det en satsning som betyder mindre frihet för den enskilde. Tvärtom.

Visst finns det och har det funnits krafter i vårt samhälle, som inte eller alltför sent insett att den offentliga sektorn kan behöva växa just för att öka den enskildes frihet. Men det problem som herr Erlander ständigt undviker är ett annat, nämligen frågan hur långt den offentliga sektorn kan expandera utan att den enskildes frihet begränsas.

Jag förmodar att statsministern inte drar den slutsatsen av sitt resone mang, att om vi ökar den allmänna sektorn så långt att den enskilde måste avstå *alla* sina inkomster i form av skatter till stat och kommun, så har vi nått ett maximum av frihet för den enskilde. Någonstans går ju ändå gränsen för vad samhället skall ha och vad den enskilde skall disponera för att hans frihet skall vara maximal.

Personligen har jag den uppfattningen att den offentliga sektorn alltid växer i ett expansivt framstegssamhälle. Men problemet är hur långt och snabbt man kan gå i fråga om den offentliga sektorns tillväxt, innan man får en begränsning av den enskildes frihet. Och min slutsats är att om vi skall kunna tillgodose den allmänna sektorns behov, samtidigt som vi bevarar medborgarens frihet så måste man göra en avvägning. Vi måste — för att här i någon mån knyta an till den budget vi skall remittera — på ett helt annat sätt än regeringen har gjort hittills ta upp diskussionerna om prioriteringen, om angelägenhetsgraderingen i reformarbetet.

Man kan ju ändå konstatera att ambitionerna har varit långt större än samhällets resurser ekonomiskt och personellt. Det betyder att vi på en rad områden har stora brister, som framstår som mycket krisartade problem i vårt samhälle. Om man inte gör en noggrannare bedömning av budgetens inkomster och utgifter för några år framåt — vilket centern vid åtskilliga tillfällen har krävt — och om man inte i en sådan bedömning också infenfattar en mera noggrann prioritering av de olika reformkraven, och om man inte mera noggrant söker få en tidsplanering för de närmaste årens reformarbete, kan ju resultatet bli att regeringen i växande utsträckning kommer att få bekämpa de kriser som den själv ställt till med genom direkt felaktiga åtgärder eller genom att den inte planerat på ett framsynt sätt. Om vi skall kunna låta den offentliga sektorn — vilket är nödvändigt — växa på vissa områden utan ständigt nya skattehöjningar, så är det ofrånkomligt att man i högre grad måste gå planeringens och prioriteringens väg.

Sedan vill jag tillägga, herr talman, att jag aldrig har påstått att vårt parti har haft en ideologi i den klassiska meningen, när man talar om socialism, liberalism och konservatism. Man kan fråga sig om partiernas program i vår tid verkligen representerar ideologier i den gamla meningen. Jag tror det inte. Jag tror inte att man på allvar kan göra gällande att något av de partier, som i dag företräder dessa klassiska ideologier eller har gjort det i sitt förflutna, kan göra anspråk på att verkligen på alla områden av samhällslivet representera en genomförd åskådning med grund i de ideologier som föddes på 1700-talet och 1800-talet. Alla våra partier har idéer, men jag tror nog att det är på tiden att man betraktar talet om ideologier som någonting som tillhör det förflutna.

Jag delar inte helt professor Tingstens uppfattning i hans bedömning av

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

denna utveckling. Men man skall inte försöka göra gällande att samhällsutvecklingen har gjort det möjligt för något parti som har varit banérförare för en av de klassiska ideologierna att framstå som bärare av denna ideologi på samma sätt i dag. Jag har aldrig beklagat att centern inte har kunnat räkna in någon speciell -ism för sin del. Jag tror att dessa gamla ideologier, där många av programpunkterna ter sig som reliker i ett vaxkabinett, inte är mycket att vara avundsjuk på. Dessa gamla ideologier har i hög grad förlorat sin aktualitet, och man kan säga att de påminner om en gammal T-Ford på en modern motorväg.

Partierna har idéer — det finns ingen anledning att fränkänna något av partierna en idéuppfattning. Och vad beträffar socialdemokratiens har väl stora framgångar under tidigare år i själva verket berott på att man avstätt från att förverkliga en socialistisk politik i äldre mening.

Men jag erkänner att det finns socialistiska inslag i den politik som förs — nämligen den maktkoncentration som i växande utsträckning gör sig gällande och där regeringen samlar mer och mer makt för egen del. Socialdemokraterna vill t. o. m. ha en författnings som skall gynna det största partiet, och man märker ute i länen och kommunerna en tendens att i ökande utsträckning söka styra utvecklingen på bekostnad av den kommunala självstyrelsen.

Så, herr talman, några ord om budgeten. Den kännetecknas — jag skulle vilja säga som vanligt — av balansrubbningar, och herr Sträng visar i sin budget en omättlig aptit på mera »kläver».

Den bristande balansen i utrikeshandeln är resultatet av och symptom på en brist i den inre ekonomin. Regeringen har inte lyckats bemästra inflationen. Och jag skulle vilja fråga: Hur skall en finansminister, som öppet deklarerar att han tror på en penningvär-

deförsämring med 2—3 procent om året, kunna räkna med att folk skall vänta med att köpa varor och att investera? Finansministern har ju öppet försäkrat vederbörande att priserna bara kommer att stiga år för år. Då är det inte så lätt att hejda penningvärdeförsämringen och stoppa pris- och lönekarusellen.

I fjol steg prisnivån inklusive direkta skatter med över 5 procent, och i år räknar finansministern med 2,5 procent men då exklusive skattehöjningarna. Givetvis kommer resultatet i hög grad att bero av de avtalsförhandlingar som inlets. Inkomsterna beräknas i fjol ha stigit med 10 procent, men ökningen varierade ju starkt på olika områden. För industriarbetarna anger finansministern fjolårets avtalsmässiga höjning till 4 procent och löneglidningen till 5,5 procent. Det är intressant att observera att byggnadsarbetarna, som jag inte tror är någon utpräglad låglönegrupp, hade en löneglidning på inte mindre än 6 procent, men detta beror säkerligen i hög grad på situationen på storstädernas byggnadsmarknad.

Nu räknar herr Sträng med att den genomsnittliga lönenivån i år skall stiga med 6 procent inklusive löneglidningen. Hela lönehöjningen i år skall alltså endast bli litet mindre än vad löneglidningen var i fjol. Då måste man fråga: Hur kommer herr Strängs spådomar att slå in?

Detta problem, som sammanhänger med höjda skatter och avgifter samt höjda hyror och priser, har särskild aktualitet med hänsyn till låginkomstgrupperna. Det finns en utomordentligt stor risk för att låginkomstgrupperna och småspararna återigen kommer i kläm. Om den genomsnittliga lönehöjningen inklusive löneglidningen skall bli 6 procent och prisstegringen 2,5 procent — bortsett från skattehöjningarna — blir det då möjligt för låglönegrupperna och låginkomstgrupperna över huvud taget att få den väsentliga

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

förbättring som det har talats så mycket om? Skall låginkomstgrupperna än en gång komma på efterkälken eller skall nu andra grupper visa en väsentligt större solidaritet med dem än tidigare? Det är naturligtvis med det allra största intresse man nu väntar på resultatet av förhandlingarna.

Jag skulle vilja understryka att inflationen av två skäl är ett allvarligt hot för låginkomstgrupperna. Dels äter höjda skatter och priser mycket lätt upp inkomstförbättringarna, dels försvarar det höjda kostnadsläget inom landet vårt näringsslivs konkurrenskraft gentemot utlandet. Det blir svårare att sälja på utlandsmarknaden och att konkurrera med de importerade varorna. Inflationstrycket, dagens rekordhöga lånenerntor och kreditrestriktionerna drabbar hårt inte minst de företag, som har att kämpa med en svår konkurrens utifrån och som kanske har stora grupper av låginkomsttagare sysselsatta hos sig. Därmed försämras också låglönegruppernas möjligheter att verkligen få sin rättvisa andel av den allmänna standardstegringen.

Vidare vill jag, herr talman, framhålla att det är uppenbart att — och jag tycker det är märkligt att regeringen inte på allvar vill ta upp en diskussion om detta problem — en av bavarva i inflationsdramat är de väldiga följdinvesteringar, som koncentrationsen till storstadsområden medför. Man har så mycket, och med all rätt, talat om behovet av att näringsslivets investeringar hålls på en hög nivå. Men varför inte också ta upp en diskussion om huruvida vi i dag tvingas använda en alltför stor del av våra totala investeringsresurser för att klara de följdinvesteringar, som sammanhänger med en befolkningsomflyttning vilken inte varit nödvändig, om vi tidigare och med större kraft verkligen hade satsat på en aktiv lokaliseringspolitik?

Det förekommer en ständigt överhettning av storstadsområdenas ekonomiska

klimat och regeringen anser att detta problem bäst kan lösas genom att flytta arbetskraft från vissa områden. Ett exempel på detta är fjolårets nedskärning av länens bostadskvoter, som på många håll drabbat kommunerna mycket hårt och som medfört att främst småhusbyggandet kommit i kläm.

Skall denna politik fortsätta en längre tid, kommer den i mycket hög grad att bli ett hinder för de nödvändiga lokaliseringspolitiska insatserna. Låt mig tillägga att inte bara nedskärningen av bostadskvoterna utan även ryckigheten i kapitalförsörjningen minskat bostadsbyggandet ute i länen. Många byggen kunde inte igångsättas i rätt tid i fjol med resultatet, att det blivit avsevärt större kostnader för många byggnationer och även ett minskat byggande.

Direktör Severin sade ju vid en konferens i går att en hel del av igångsättningarna i höstas fick ske i panikens tecken därför att kanslihuset önskade det och att många har varit sysselsatta mera med snöskottning än med att bygga bostäder. Det förefaller emellertid som om inrikesministern nu inser att man inte får låta detta upprepas utan även måste se till att det för de kvoter som ges länen också skall finnas kapital.

Jag skall helt kort också kommentera ett par synpunkter som inrikesministern framfört när det gäller bostadsbyggnadsutredningens betänkande.

Från vårt håll har vi länge kritiserat rivningsraseriet, som florerar inte minst här i staden och som har gjort att nettotillskottet av bostäder i stockholmsområdet är väsentligt lägre än antalet producerade lägenheter per år. Det är abnormt att hus, som skulle kunna vara funktionsdugliga ytterligare en tid eller som man med fördel skulle kunna bygga om och modernisera, i många fall rivas, därför att det är ekonomiskt fördelaktigare att riva och bygga nytt.

Nu anser tydligt inrikesministern att man måste satsa mera på modernisering och ombyggnad, och det förefal-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ler vara klokt, liksom att man säkert också med hänsyn härtill hör ändra på hyresregleringen.

På en annan punkt undviker inrikesministern emellertid att säga sin mening och det får kanske betraktas som en talande tystnad. Utredningen har anfört som sin uppfattning att andelen småhus i nyproduktionen bör ökas i framtiden. Åtskilliga remissorgan har framfört samma uppfattning. Det är kanske inte så förvånande, höll jag på att säga, att HSB och de allmännyttiga bostadsföretagen har yttrat sig ganska negativt på denna punkt.

Jag kan, herr talman, erkänna att mina ord är kritiska, men jag har länge haft den känslan att det här i vårt land finns inflytelserika organisationer på riksplanet och storföretag som av vinstintresse eller av andra skäl anser det viktigare att stapla våningarna på varandra än att göra en kraftinsats för att öka småhusbyggandet. Och detta sker ändå i ett land där man vet att den procentuellt största efterfrågan av småhus föreligger just hos de stora folkgrupperna med vad vi brukar kalla vanliga inkomster. Byggnadskostnadsutvecklingen gör dessutom att många familjer med vanliga inkomster helt enkelt inte har någon möjlighet att förverkliga önskemålet om egen bostad.

Det är anmärkningsvärt att man i våra grannländer och i Västeuropa i stort kan bygga 50—60 procent av de nya lägenheterna i form av småhus, medan vi här i Sverige år efter år ligger på en procentsats av 28—30. Vad kan det bero på? Det kan man verkligen fråga sig, mina ärade damer och herrar. Har vi för litet tomtmark här i landet, har vi för litet mark över huvud taget, eller har vi för många socialdemokrater, eller beror det på något annat? Det skulle verkligen vara intressant om man kunde få klarlagt hur det kan komma sig att i vårt land som har den högsta levnadsstandarden i Europa — vilket vi gärna framhåller vid åtskilliga tillfällen —

många industriarbetare och många andra inte har möjlighet att skaffa sig ett eget hem.

Man kan inte bara säga att det beror på tomtmarksproblem m. m. I så fall hade man kunnat ta itu med de reformerna långt tidigare. Det måste vara andra omständigheter som gör att småhusbyggandet här i landet så länge har legat långt under efterfrågan från bostadskonsumenternas sida.

Om bilismen och herr Strängs budget skall jag bara säga att det tyvärr inte är tekniskt möjligt att skilja mellan nöjeskörsning och nödvändiga resor för arbete, inköp och dylikt. Resultatet blir att också nödvändiga resor och framför allt de män som bor på avlägsna platser kommer att drabbas hårdast av den skärpta beskattningen. En annan sak är att herr Sträng inte har velat öka vägbyggandet, och det är ju en allvarlig sak, med hänsyn till de krav på nya vägar som föreligger och även med hänsyn till trafiksäkerheten; jag tänker bl. a. på omläggningen till höhertrafiken. Jag tror att det härvidlag finns anledning att kritiske granska herr Strängs förslag.

Om några månader skall vi få veta vad 1960 års jordbruksutredning anser om den framtida jordbrukspolitiken. Enligt vissa uppgifter lär en grupp inom utredningen förorda att produktionsvolymen fram till mitten av 1970-talet skall minskas ned till 80 procents försörningsgrad. Nu skall jag inte alls uppehålla mig vid de många aspekter på detta problem som herr Hansson i Skegrie har berört, utan begränsa mig till ett par avsnitt. Får jag bara tillägga att, av pressuppgifter att döma, utredningsledamöter har givit uttryck för den uppfattningen att man, om inte minskningen går tillräckligt fort, måste sätta in en prispress för att påskynda processen.

Enligt vissa experters mening skall vi här i landet räkna med att omkring 1975 ha minskat åkerarealen med

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

700 000—800 000 hektar. Låt mig då fråga: Skulle ett sådant program stämma med den solidaritet med u-länderna, som inte minst herr Palme har talat så vackert om? Vi lever i en värld, där befolkningsexpansionen är enorm. Professor Gunnar Myrdal har senast vid FAO-konferensen på ett mycket klart sätt varnat för den svältdöd som kommer att hota miljoner människor efter något årtiondes befolkningsökning.

Kan det verkligen vara meningen — den frågan måste ställas — att vi här i landet skall importera 20 procent av vårt livsmedelsbehov, när miljoner människor hotas av svält? Allt talar ju för att man inom en inte alltför avlägsen framtid kommer att få lov att ta i anspråk världens överskott på livsmedel för att hjälpa u-länderna, om inte en katastrof skall inträffa. Tror man då verkligen att vi här i Sverige skall kunna sitta aldeles oberörliga av den utvecklingen? Skall vi i en svältande värld lita till en betydande livsmedelsimport? Behövs det inte en beredskap även för detta perspektiv?

Vidare är det verklighetsfrämmande att tro att vi i evärdliga tider kan räkna med att få köpa livsmedel utifrån till dumpingpriser. Lika orealistisk är tankegången att man skulle, om man inte kan få ned produktionsvolymen tillräckligt kraftigt fram till 1975, sätta in en prispress. Går det verkligen att stimulera yngre jordbruksägare att satsa på stora kapitalkrävande enheter och samtidigt förklara att om inte produktionen sjunker tillräckligt snabbt här i landet så kommer en prispress att sättas in.

Är man så verklighetssfrämmande att man tror, att det finns människor som sätter sig i skuld för flera hundratusen kronor för att skaffa sig en stor jordbruksenhets, om man samtidigt hotar dem med att de inom några år kan få räkna med en prispress som medför, att intäkterna inte räcker till räntor

och amorteringar och till att ge dem en någorlunda hygglig arbetsersättning? Det förefaller mig som om man måste vara s. k. expert för att inte begripa den saken.

Sedan kan man fråga sig — och det kanske intresserar inte minst storstadsborna: Hur skall det gå med fritidsbebyggelsen i detta framtida Sverige, hur skall det bli med fritidsmiljön och landskapsvården? Och hur skall vi klara försvarsproblemen? Eftersom jag sysslar en aning med försvarsproblemen skall jag återkomma till dem. Men även lokaliseringspolitiken kommer in i bilden. Hur skall det bli med de attraktiva orterna, om beskogningen får så här stor omfattning?

Jag vill i detta sammanhang endast påpeka att 700 000—800 000 hektar utgör — enligt statistiken över bruksdelar på mer än 2 hektar åker — mer än den sammanlagda åkerarealen i Värmland, Dalarna och alla norrländs länen. Det ger en föreställning om storleken av detta problem.

Till slut vill jag ta upp ytterligare en aspekt på vissa utredningsherrars tankegångar. Nästa budgetår kostar vårt försvar ungefär 5 miljarder kronor. Försvaret har i dag omkring 52 000 anställda. Årligen inkallas vi omkring 50 000 värnpliktiga till första tjänstgöring och 80 000 å 90 000 värnpliktiga till repetitionsövningar. Inom industrien, framför allt metallindustriens, svarar tusentals anställda för produktionen av vapen och annat till försvaret.

Beredskapen för framtida insatser i form av u-landshjälp är en sak. En annan sak är försvarsberedskapen. Att vi skall ha ett totalförsvar utan svaga och sårbara punkter har det hittills rått enighet om. Man diskuterar nu produktionsvolymen. Jag vill därför fästa uppmärksamheten på problemet med produktionens lokalisering — det är också viktigt ur försvarssynpunkt. Det skall bli intressant att se hur stor del av pro-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

duktionen som enligt jordbruksutredningens majoritet bör vid 80 procents självförsörjningsgrad återfinnas inom de områden av landet, dit vi skall evakuera storstadsborna, och hur stor del av produktionen som bör ligga norr om Dalälven.

Jag skall göra ett tankeexperiment. Antag att vi i ett krigsläge har trupper på 100 000 man förlagda till övre Norrland, antag att det kommer en halv miljon flyktingar dit — den här gången utan kor — och antag att de två huvudbanorna till Norrland blir utsatta för bombning eller sabotage! Hur klarar vi i en sådan situation försörjningen av civilbefolkningen, trupperna och flyktingar?

Är det avsikten att lagringen skall väsentligt ökas? Den kostar ju mycket pengar. Och, är det då meningen att stora grupper av människor norr om Dalälven praktiskt taget hela livet skulle få äta fruset kött för att lagren skall omsättas tillräckligt snabbt för att hålla nägorlunda kvalitet?

Eller menar man att risken för krig kommer att saknas framdeles? Ja, då får vi naturligtvis ompröva frågan om hur mycket vi skall satsa på försvaret.

Jag har med detta endast velat understryka en problemställning, som gör att jag med mycket stort intresse avvaktar jordbruksutredningens betänkande för att se hur den bedömer dessa beredskapsfrågor.

Till sist, herr talman, vill jag instämma i den förhoppning som tidigare uttalats från centerhåll, nämligen att den diskussion i författningsfrågan som har pågått så länge äntligen skall ge ett konkret resultat och att man i varje fall vid de överläggningar som föres under detta år skall uppnå enighet om en direktvald enkammarriksdag och om ett valsystem som ger en rättvis proportionell fördelning mellan partierna.

Herr ELIASSON i Moholm (h):

Herr talman! Om jag fattade min

namne från Sundborn rätt så tycker han inte om politiska ideologier; det skulle vara något förlegat. Däremot gillar han idéer. Jag hoppas att herr Eliasson är ensam om det. Idéer har visserligen fördelen att de innebär en lösning på kort sikt, medan en politisk ideologi är ett politiskt partis helhetssyn på samhället. Jag hoppas att de övriga partierna också har en ideologi och att herr Eliasson som sagt är ensam om sin uppfattning.

De av kammarens ledamöter som deltog i debatten om svenska jordbruk i början av 1940-talet kan säkert konstatera att tongångarna nu är helt andra än på den tiden. Då gällde problemet att till varje pris stimulera bönderna till ökade produktionsresultat för att man över huvud taget skulle kunna klara landets livsmedelsförsörjning. Ett dåligt skördeår var ett lika stort bekymmer för alla i landet. Detta var bakgrunden till utfästelser om en framtida tryggad ställning för dem som sysslade med livsmedelsproduktion.

Dagens debatt ger ett annorlunda intryck. I mångas ögon är jordbruket nu en belastning för det svenska samhället. I nionde huvudtiteln tas i år inte heller några nya initiativ, bortsett från slompsonet av stödet till hästaveln och därmed stryker man ett streck över riksdagens tidigare utfästelser i denna fråga. Praktiskt taget alla problem skjuts över till den sittande jordbruksutredningen, vilken i sin tur misslyckats med att inom föreskriven tid framlägga ett betänkande. Tillfälliga lösningar, ett år i taget med s. k. provisorieavtal är framtidsperspektivet för jordbrukarna i dag. Ett nytt sådant provisorieavtal har slutits i dagarna, och våra förhoppningar är att det skall respekteras av jordbruksministern när han skriver sin proposition och att han då inte skall vidta ändringar som man inte kommit överens om.

Men även om nionde huvudtiteln saknar perspektiv och initiativ är debatten ute i landet livlig. Läckorna i jordbruksutredningen har skapat en serie rykten

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vilka tillsammans med diverse uttalanden från olika prominenta personer försakat irritation och misstämning, för att använda ett milt uttryck.

Det genomgående temat är att produktionen är för stor och att det råder exportsvårigheter för svenska jordbruken. Om jag får tro vissa uppgifter tycks majoriteten i utredningen vilja rekommendera en radikal sänkning av den svenska jordbruksproduktionen ned till cirka 80 procent och man säger att en sådan produktion bör kunna klaras av 50 000 à 100 000 jordbruk. En och annan gör t. o. m. gällande att 20 000 jordbruk skulle vara tillräckligt.

Som jag ser problemet måste produktionen i första hand läggas upp så att tryggheten vad gäller försörjning inte sättes i fara vid eventuell importnedskärning i händelse av avspärrning. I en sådan situation kan naturligtvis försörjningen ordnas på olika sätt. Dels kan den baseras på att produktionen alltid är tillräcklig inom landet, dels kan en produktion inom landet kombineras med beredskapslager av olika storlek. Jag vill emellertid understryka att en beredskapslagring i och för sig är ganska dyrbar. Årets statsverksproposition visar i det avseendet en ökning med 2 miljoner kronor utan att lagringen på något sätt ökas. Om man alltför mycket bygger på lagringsförfarandet, innebär det också den nackdelen att man alltid måste bjuda konsumenterna lagrade livsmedel, eftersom lagren ständigt måste omsättas. Jordbrukspolitiken måste emellertid utformas så, att ingen tveksamhet utåt råder om vår vilja och våra möjligheter till självförsörjning, då eljest grunden för vår traditionella utrikespolitik undanröjes.

Debatten har dessutom i stor utsträckning kommit att röra sig om det svenska jordbruks rationalisering. Man har ansett enheterna för små för att vara ekonomiskt lönsamma. Det bör då kanske påpekas att rationaliseringstakten har ökat. Från att under lång tid cirka 5 000

jordbruk sammanlagts per år har under de senaste åren 10 000–15 000 jordbruk blivit disponibla för rationalisering. Detta tillsammans med den tekniska och maskinella utvecklingen har lett till att svenska jordbruk i våra bästa bygder trots sämre klimatiska förhållanden i avkastningshänseende väl kan mäta sig med de bästa jordbruksländerna i Europa, såsom Danmark, Belgien och England. Kostnadsnivåen i vårt land är emellertid så hög, att konkurrensen rent ekonomiskt är ett svårare problem. Detta beror i stor utsträckning på regeringens ekonomiska politik. Som exempel kan nämnas att man gör jämförelser med länder, där arbetslönerna ligger mellan 50 och 70 procent av den svenska arbetslön. Detta är av stor betydelse för en näring som jordbruket, som har så stort behov av manuell arbetskraft.

Vad gäller rationaliseringstakten bör slutligen framhållas att åldersfördelningen talar för en accellerering och att politiken så utformas att tillräcklig trygghet skapas för att inom yrket kunna hålla kvar den bästa delen av ungdomen. I dagens läge tycks utvecklingen emellertid gå i motsatt riktning. Regeringen tycks vilja använda svenska jordbruks och dess prisnivå som en ursäkt för sin misslyckade ekonomiska politik. En serie uttalanden tyder på detta liksom påståendet att en ökad import väsentligen skulle kunna sänka levnadskostnaderna. Påståenden som dessa borde omges med många reservationer. Löneutvecklingen i andra länder visar tendens till ökning, och de i Sverige erbjudna priserna är naturligtvis i stor utsträckning beroende på tillgången av en egen produktion. Detta har visats vid flera tillfällen.

Detta tillsammans med den försämrade handelsbalansen talar mot en för stark nedskärning av jordbruksproduktionen. Vid en för liten produktion måste mer valuta tas i anspråk för att vi skall kunna täcka livsmedelsbehovet samtidigt som det på grund av den tidi-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

gare omnämnda åldersfördelningen blir svårt att placera den friställda arbetskraften. Alla, inte minst jordbrukskarna, är emellertid överens om att jordbruksrationaliseringen skall genomföras. Frågan är bara hur långt man skall gå och vilka medel som skall användas: stimulans eller tvång.

I pressen har framskyntat att medelst prisskruven vid mjölkregleringens och margarinaccisens borttagande skulle mjölkproduktionen kunna pressas tillbaka. Genom en sänkning av k-mjölkpriset med 20 öre, vilket skulle betyda en höjning av smörpriset med upp till kronor 13 à 14:50 per kilo, skulle förtäringarna för en svensk mjölkproduktion väsentligt försämrmas. Jag vill erinra om att ca 40 procent av jordbruksinkomster kommer från mjölkproduktionen. Sådana åtgärder måste alltså snabbt nå åsyftat resultat. Men biverkningar skulle också snart komma att uppenbara sig. Mjölkproduktion och köttproduktion hör intimitet samman. En minskad mjölkproduktion skulle snabbt leda fram till en minskad köttproduktion då kalvantalet skulle komma att sjunka. Som bekant finns det inte överskott på kött i världen. Trenden pekar i stället på underskott varför den åsyftade vinsten för konsumenterna kanske skulle resultera i en förlust.

Dessutom kan erinras om det sätt på vilket man för närvarande söker genomföra jordbruksrationaliseringen. Jordbrukskarna får rekommendationer om specialisering och runt om i landet arbetar lantbruksnämnderna på att få fram jordbruk inriktade endast på mjölkproduktion. Den produktionen är nämligen lämplig med våra klimatiska förhållanden. Detta gäller inte minst den mycket omtalade KR-verksamheten. Jag vill, herr talman, bara med några siffror belysa vad som här sker. Målsättningen har varit att få till stånd brukningsenheter på mellan 40 och 50 hektar och med ungefär lika stort antal kor, d. v. s. 40 à 50 stycken. Den totala

investeringenkostnaden för en sådan fastighet belöper sig till mellan 500 000 och 600 000 kronor. Endast byggandet av en ny ladugård drar en kostnad av mellan 400 000 och 500 000 kronor. Här kan också vederbörande genom KR-bidraget få ett statsbidrag på mellan 150 000 och 200 000 kronor. Men för att detta av samhället understödda företag skall kunna existera räknar man med ett mjölkpris av 63 öre per liter. Vid ett sådant mjölkpris får brukaren en timersättning på ca 9 kronor. Sjunker mjölkpriset med endast 10 öre, sjunker också timersättningen till ca 5 kronor. Därmed är de ekonomiska förutsättningarna för rationaliseringen i stort sett borta.

Slutresultatet måste bli att de mänskor som man stimulerar till egna insatser och som samhället lämnar hjälp på grund av de stora fasta kostnaderna blir de som först måste överge näringen, medan de andra som varit försiktiga säkert har större flexibilitet i det hänseendet.

Metoden leder alltså till ett resultat motsatt det önskade. Skulle den genomföras är det bara ett ytterligare bevis på regeringens valhänhet och ryckighet. Det skulle skapa oro och otrygghet och, såvitt jag förstår, hindra utvecklingen i varje fall under den närmaste tiden.

Frågan är då: Vad skall komma i stället på den mark som tas ur produktionen? Svaret blir naturligtvis att skog är det enda alternativet. I dag planteras av sådana marker ungefär 20 000 hektar, varav 10 000 med bidrag. Skulle man driva rationaliseringen så hårt som man tänkt sig skulle vi kanske under de närmaste åren behöva ha en skogsplantering på ungefär 100 000 hektar per år.

Det är en uppgift som jag tror att vi saknar resurser för. Men även om det skulle finnas resurser blir intresset för sådana åtgärder naturligtvis väsentligt mindre med anledning av de socialiseringssträvanden som statsrådet i våras gav uttryck för då han ville anslå yt-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

terligare pengar till domänverket för inköp av skogsfastigheter och med anledning av vad som varslats i direktiven till den sittande skogsutredningen om eventuellt kommande tvångsavverkningar. I sanningens namn bör påpekas att statsrådet i en intervju den 30 december i fjol sade att han inte alls trodde att man ville socialisera den skog som finns i privat ägo. Jag konstaterar endast att det ena påståendet inte stämmer med det andra. Man vet alltså inte vilken statsrådets verkliga uppfattning är.

Låt mig sedan, herr talman, lägga en annan aspekt på jordbrukspolitiken. Den har visserligen framförts tidigare i dag, men jag vill ändå understryka den. Det gäller Sverige och u-landshjälpen. Vi talar så gärna och så ofta om våra skyldigheter att hjälpa de underutvecklade länderna. Det skall vara en hjälp till självhjälp och det skall till dessa länder sändas ledare, lärare, tekniker och administratörer. Man skall ge de underutvecklade länderna möjlighet att bygga upp industriföretag. Men vilken är den största bristen i dag? Jo, det är bristen på livsmedel. Svårigheten att förhindra svält har framträtt tydligare än någonsin. Det ropas på omedelbar hjälp. Det viktigaste för dessa mänskor kanske är att de får mjölkäggvita som Sverige har gott om. Vi har förmodligen några år framöver överskott på livsmedel, varför vi skulle kunna hjälpa dessa länder. Det måste verka cyniskt på dem att vi efter vår deklarerade vilja att hjälpa samtidigt föreslår drastiska åtgärder för att minska vår livsmedelsproduktion.

För att över huvud taget en industrialisering skall kunna lyckas måste man väl först avhjälpa svälten och se till att de mänskor som bor i dessa länder får en tillfredsställande näring, så att de skall kunna göra en fullvärdig insats i produktionen. En radikal minskning av den svenska livsmedelsproduktionen berövar oss möjligheten att ge

u-länderna den hjälp vi annars skulle kunna ge. Om vi minskar livsmedelsproduktionen för att öka vår import berövar vi även de andra länderna möjlighet att lämna denna hjälp. Livsmedelsproduktionen är en given enhet. Vad man minskar i fråga om den berövas givetvis dem som har de minsta resurserna att skaffa livsmedel. Det finns ett ordspråk som säger att medan gräset gror dör kon. Det är bildligt talat vad som här kommer att ske. Vi bör besinna vårt ansvar och i handling visa att vi menar vad vi talar om.

För jordbrukets del ger finansplanen bilden av en näring som under det föregående året gav sina utövare en förbättrad inkomst. Den förbättringen har emellertid inte skett i takt med förbättringen för övriga befolkningsgrupper, varför inkomstklyftan ökats. Prognoserna för nästa år visar också på en inkomstökning för jordbruket men en sänkning av inkomsterna för skogsbruket. Totalt betyder detta att jordbruket i inkomsthänseende inte heller då kan komma ifatt de andra näringsgrenarna.

En alltför radikal omläggning av jordbrukspolitiken är inte bara ett jordbrukarintresse — det är också ett landsbygdsintresse. I den alltmer hårdnande konkurrensen på grund av det svenska kostnadsläget inom industrien göres hårdta ingrepp. För någon vecka sedan meddelades från min egen hembygd, Tidan, att man där tvingats lägga ned en hel fabrik, och jag förutsätter att det berodde på utländsk konkurrens. Företaget sysselsatte större delen av ortens befolkning. Det var ett gammalt företag med en skicklig arbetarstam, som vuxit sig in i bygden. De anställda fick helt plötsligt ett meddelande att de efter den 1 maj stod utan arbete. Företaget var ett s. k. låglöneföretag, och det var alltså kanske enligt mångas bedömande riktigt att det försvann. Dock inte för den enskilda människan. Vem kan för övrigt i dag avgöra vad

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

som i morgon är ett låglöneföretag eller ett höglöneföretag? Jag tror att ett differentierat näringsliv är det bästa.

Utvecklingen för landsbygden och för de företag som finns där blir inte bättre genom de propåer som läggs fram för riksdagen: att bilaccisen skall ökas, att bensinskatten skall höjas o. s. v. Det är just de mäniskor som bor på landsbygden som får känna det största trycket härav.

Låt mig till sist, herr talman, få erinra om vad som även håller på att ske med den svenska naturvården. Vi diskuterar så mycket fritidsproblemen. Vi talar om att vi skall slå vakt om den natur som för närvarande finns. Man kan emellertid konstatera att denna natur inte är en skänk från Vår Herre utan ett resultat av kulturåtgärder. Om vi låter rationaliseringen av svenska jordbruksråderna gå för snabbt utan att vidta nödvändiga åtgärder, så kommer — det ser vi redan nu och vi skall få göra det ännu mera — de öppna områdena att försvinna, skogen kommer att växa in, och vi kommer att få en helt annan landskapsbild än vi hittills har haft. Man har därför rätt att ställa frågan, om planeringen är riktigt genomförd.

Herr talman! De synpunkter på jordbrukspolitiken som jag här framfört har kanhända i stor utsträckning varit kritiska och negativa. Jag skulle bara avslutningsvis vilja säga att personligen tror jag att jordbruket i framtiden likaväl som hittills kommer att ha en stor uppgift att fylla, men jag skulle vilja göra en vädjan till jordbruksministern att ompröva sin inställning till svenska jordbruksråderna, visa sig mer positiv för att där skapa en framtidstro, inte minst på framtiden för den ungdom som finns där.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Den föregående ärade talaren sade att det var alldelvis fel att det inte fortfarande finns ideologier

och att jag måste vara ensam om den uppfattningen. Herr Eliasson i Moholm: Burkes, Mill's och Marx' ideologier är det inte mycket kvar av i dag. Jag menar, att en ideologi såsom en helhetssyn som täcker hela området av samhällslivet inte längre existerar. Det finns i dag icke ideologier i den meningen. Det hävdar jag och jag ändrar mig inte på den punkten.

Jag skulle bara vilja fråga: Vilken ideologi ger oss besked om vi skall ha höger- eller vänstertrafik, om vi skall satsa på Saltholm eller någon annan flygplats i Malmö? Ger oss konservertismen klarhet om vi skall ha medlemskap eller association i EEC eller om vi skall satsa på robotar eller jaktplan vid flyget? Vilken ideologi talar om vi skall ha tungvattens- eller lättvattensreaktorer, om hur många ekonomikonsulenter vi skall ha i lantbruksnämnderna?

Det vore bättre att en gång för alla erkänna, att föreställningen om att det finns en ideologi som täcker alla områden, som ger ett klart besked i alla samhällsfrågor, är en föreställning som visserligen finns odlad i detta land men som inte är riktigare för det. Det tror jag att herr Eliasson i Moholm också kommer undervund med när han funderat igenom saken. Partier är företrädere för och bärare av uppfattningar och idéer om hur samhället skall formas, men uttrycket ideologier i äldre mening används i våra dagar på ett felaktigt sätt.

Herr ELIASSON i Moholm (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att herr Eliasson i Sundborn har alldelvis rätt, att om han tänker på höger- eller vänstertrafik eller hur många ekonomikonsulenter som skall finnas, då är det plats för idéer. Men vad jag menar med politisk ideologi är den samlade bilden av hur vi vill se samhället. Det är en politisk ideologi. Sedan finns det detaljer. Där är idéerna fria för herr Eliasson.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Jag har inte tänkt att lägga mig i de stora politiska frågorna utan skall i stället ta upp några mer speciella saker.

Det samhälle vi lever i har blivit så komplicerat att det ställs mycket stora krav på dem som skall bygga vidare. Det har sagts att även expertisen är osäker om vad som bör ske. Därför är det också nödvändigt att experterna lyssnar på människor med praktisk erfarenhet, på dem som har vad som i vardagligt tal brukar kallas vanligt bondförstånd. Vissa människor får inte ha särskilda rättigheter framför andra, utan man måste även tillgodose minoriteternas krav. Glesbygdsbefolningens minoriteter tillhör tyvärr dem här i landet som har haft, för närvarande har och kommer att få stora problem att brottas med. Detta märker man på den opposition som finns inom en del av dessa områden. Jag tror att det är svårt för storstadsbefolkningen att riktigt sätta sig in i detta förhållande, eftersom den inte levit i sådana områden. Avfolkningsbekymren ställer kommunerna i dessa bygder inför stora svårigheter, och från vissa kommuners sida har framhållits att om avfolkningen fortsätter kommer det att bli rena katastrofen. Utalandena kommer från kommunalmän med erfarenhet och ansvarskänsla och går inte att vifta bort så lätt.

Jag skall inte vid detta tillfälle ange alla de svårigheter som finns, ty de har tidigare vid flera tillfällen påtalats i riksdagen. Lokaliseringstödet kom till för att lokalisera industrier till bl. a. norrlandslänen. Allesammans vet vi ju att utflyttningen varit störst där. Lokaliseringstödet hälsades med den allra största tillfredsställelse och har också tillämpats i hela Norrland. Om man emellertid studerar vad som skett efter dessa ungefär sex månaders tillämpning finner man att skörderesultatet faktiskt utfallit olika. Här har det

inte varit vädrets makter som varit avgörande utan andra faktorer. En del län har goda försänkningar och kontakter med industrimän och stor hjälp av myndigheter i ledande ställning. Enligt statsverkspropositionen har Jämtlands län fått en sysselsättningsökning med 29 personer, Gävleborgs län med 433 och Västerbottens län med 991.

Jag avundas inte dem som lyckats få industrier till sina orter, ty industrierna har naturligtvis varit av stor betydelse för dessa områden, men eftersom lokaliseringstödet är begränsat torde en viss inriktning och fördelning av kakan vara nödvändig för att tillgodose län och orter som har stor avfolkning och tillika svårigheter att få tag på lämpliga lokaliseringssindustrier. Det har sagts att man måste ha tålamod och att lokaliseringstödet tillämpats alltför kort tid. Här måste emellertid något ske snabbt innan människor hinne flytta.

Det finns tyvärr orter med goda serviceanordningar av olika slag och med arbetskraft och bostäder som trots detta inte har lyckats få någon industri som kan ge sysselsättning åt friställd arbetskraft. Om dessa orter fick hjälp av den myndighet som har hand om lokaliseringen, skulle det vara möjligt att få dit lämpliga industrier. Men givetvis bör samma målsättning gälla även då, alltså att sysselsättning bör ges i lönssamma industrier, där arbetarna kan kräva goda inkomster. Personligen anser jag att det län som inte har lyckats så bra med lokaliseringen via lokaliseringemyndigheten — i detta fall arbetsmarknadsstyrelsen — borde få en PR-man som helt ägnar sig åt att kontakta industriföretag för att påverka dem att placera industrier i de tilltänkta lokaliseringssorterna inom länet. Om lokaliseringen skall bli vad man tänkt sig, måste planering och kanske i viss mån också dirigering ske för att det skall bli så rättvist som möjligt. Det är mänskan som bör stå i centrum, även

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

om hon skulle råka tillhöra ett minoritetssamhälle. En valfrihet borde även komma dessa människor till del.

Inrikesministern sade vid ett tillfälle att vi har råd att också klara glesbygdens problem. Jag hoppas verkligen att så blir fallet, och jag tror på inrikesministerns uttalande. Hela vårt land är mer eller mindre glesbefolkat. Detta gäller framför allt Norrland. Det vore olyckligt om människorna koncentreras för mycket till de större städerna. Som jag tidigare nämnt finns det i glesbygderna vissa tätorter med goda servicemöjligheter, och sådana orter är mycket lämpade för industrilokalisering. Jag vill också fästa uppmärksamheten på att det där finns goda fritidsområden och rekryteringsmöjligheter för dem som skall sysselsättas i industrien.

En för stark befolkningskoncentration skapar också problem, kanske av sådan art att de är svåra att komma till rätta med. Många människor söker sig också till orter, där de kan leva i en något lugnare miljö, t. ex. till köpingar och mindre tätorter. Den möjligheten bör finnas även framdeles. Människornas trivsel och harmoni är värden som inte går att uppskatta i pengar.

Med detta har jag inte påstått att vi skall satsa på alltför små och alltför många orter. Men den fråga som jag här har tagit upp anser jag vara mycket viktig. Det tarvar därför noggrann planering och ett noggrant övervägande, om vi skall kunna skapa ett samhälle där alla människor kan trivas i framtiden. Det är inte alltid som den ekonomiska vinsten ger det bästa resultatet.

En annan fråga som sammanhänger med lokaliseringen är affärsbankernas höjning av räntan på lokaliseringsslånen med 1 procent. Den höjningen som tillämpas fr. o. m. den 1 december 1965, kom som en chock för många. Det skulle vara intressant att här få en närmare redogörelse för orsakerna till den höj-

ningen. Säkert är det fler än jag som är intresserade av den saken.

Skogs- och jaktfrågorna är också betydelsefulla i sammanhanget, och de har under de senaste åren rönt mycket stort intresse i riksdagen. Det må därför vara mig tillåtet att också ta upp de frågorna.

Från några håll har det också framförts farhågor i anledning av den nya jordförvärslagens ikraftträdande. Man har bl. a. sagt att befolkningsutstunningen i Norrland och jordförvärslagens genomförande gynnar skogsbolagens och statens förvärv av skog. Det skulle vara intressant att få det påståendet utvecklat litet mera. Jag kan nämligen inte tro på det riktigt. Meningen är väl inte att varje skogsägare skall försöka roffa åt sig så mycket skog som möjligt. Den nya jordförvärslagen är ett instrument som i första hand skall underlätta storleksrationaliseringen inom skogsbruket. Som jag ser frågan måste man först genomföra en arrondering och skapa enheter så att både enskilda bolag och staten kan på lång sikt åstadkomma ett bärkraftigt skogsbruk. Det är här i första hand fråga om bytesaffärer, och i några enskilda fall är det fråga om köp. Den mekanisering och den övriga rationalisering som skett och sker inom skogsbruket ställer större krav på skogsenheternas storlek i dag än tidigare.

Inom skogsbolagen sker den verkliga omarronderingen, här sker sammanslagningar av flera bolag till ett företag. Jag vågar påstå att både skogsbolagen och staten i detta avseende ligger långt före bondeskogsbruken. Skall arronderingen kunna ske inom rimlig tid, måste även dessa senare med verkligt allvar ta sig an dessa uppgifter. Gör man icke det, får man skylla sig själv.

Jag har inte med detta påstått att det skulle bli samma strukturrationalisering som hos bolagen. Enligt mitt sätt att se lägger inte jordförvärslagen något hinder i vägen för bondeskogsbru-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ken i detta hänseende. Men är man inte intresserad av en arrondering, har denna lag mindre betydelse. Skulle utbjudna skogsskiften ej få någon privat köpare, är det inte orimligt att staten eller skogsbolagen får förvärva dessa.

Även om man i en del län marscherar snabbt för att bilda skogsbruksområden — en del har lyckats ansluta cirka 35 procent av medlemmarna — så räcker inte detta. En omarrondering är högst nödvändig, och här måste en stark satsning till. Det gäller att i handling visa vad man vill och inte enbart använda vackra ord och fraser. Som det har utvecklats med skogsägarföreningarnas hjälp börjar bondeskogsbruket mera likna skogsbruk i bolagsform i fråga om avverkningen, och då är arronderingen nödvändig.

Det finns även andra mycket viktiga arbetsuppgifter inom skogsbruket. Man frågar sig hur det förhåller sig med skogsskötseln: gallringar, röjningar och återväxtåtgärder. Här finns oerhört mycket att göra som skulle skapa sys-selsättning och i samband därmed öka landets realtillgångar.

Jag har tidigare — det var 1963 — motionerat om införande av obligatoriska skogsvårdsavgifter, som i samband med avverkningarna skulle avsättas och användas för på fastigheten nödvändiga skogsvårdsåtgärder. I Norge har man infört ungefär liknande system, som har slagit väl ut. Det beslöts att motionen skulle överlämnas till utredningen rörande den statliga bidrags-, låne- och kreditgarantivningen, och där tycks den ha fastnat. Det är högst angeläget att något blir gjort som kan påskynda utförandet av eftersläpande återväxtåtgärder. Då vi alla vet att förhållandet är otillsfredsställande, borde det ligga i varje skogsägares intresse att söke rätta till det.

Det finns så oerhört mycket att göra inom skogens område. Behovet av arbetskraft bör säkerställas. Detta gäller inte enbart för staten och bolagen utan

är kanske ännu mera påkallat inom bondeskogsbruket. Här måste alternativet vara, när man inte kan klara arbetsuppgifterna själv, att anställa års-arbetare med full sysselsättning.

En annan viktig fråga är en översyn av skogsvårdslagen. Jag vet att denna fråga har överlämnats till skogspolitiska kommittén, men med de arbetsuppgifter den fått torde något förslag ej vara att vänta under detta år.

Yrkesutbildningen inom skogsbruket är också aktuell, och den frågan bör påskyndas och följas upp med största uppmärksamhet. Även här är en utredning på gång, och vi vet att utredningar utan tidsbegränsning också brukar ta tid.

Vad jag till sist vill framhålla är att med alla dessa arbetsuppgifter inom skogens område — man kan också räkna hit jakten — skulle ett skogsdepartement, eventuellt ett skogs- och industri-departement, behöva inrättas. Jag tror att skogsfrågorna då skulle beaktas mer och få en mera framskjuten plats.

Jag övergår, herr talman, till att säga några ord om jaktfrågorna. De är också viktiga. Som vi vet finns det ungefär 270 000 jägare i vårt land, och frågan om hur jakten skötes nu och i framtiden går inte att vifta bort.

Det har från visst håll riktats en våldsam kritik mot äl gjaktens bedrivande. Man har inriktat sig på bl. a. den ojämna avskjutningen, äl gjattens degeneration på grund av biologiskt felaktigt avskjutning, olycksfallen under äljakt, skadskjutningar m. m. För att råda bot på dessa missförhållanden har 1949 års jaktutredning föreslagit övergång till reglerad äljakt i hela landet — till att börja med skulle försöksverksamhet bedrivas i några län. Riksdagen beslöt i enlighet med utredningens förslag. För min del motsatte jag mig, som ni känner till, övergång till enbart licens-reglerad äljakt. Jag motiverade min ståndpunkt bl. a. med att de små mark-ägarna och de jägare som saknar mark

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

skulle få vidkännas stora inskränkningar i sin jaktövning.

Ingen kan väl förneka att vi byggt upp en stark älgstam sedan 1920-talet, och det har skett med en jaktform som i huvudsak byggt på jakt under viss allmän jakttid med speciella regleringar — bl. a. förbud mot jakt på ko och kaly — samt olika antal jaktdagar med utgångspunkt från tillgången på älg inom länén.

Licensjaktförespråkarna anser väl att frågan om den ojämna avskjutningen är löst i och med att tilldelningen efter areal blir genomförd. Jag tror att den nuvarande avskjutningen under licensjakten i regel bedöms efter för högt angivna tillgång på älg, och om detta får fortsätta kommer det att leda till alltför kraftig minskning av älgstammen. Det finns bevis på detta i visa län där licensjakten bedrivs i större utsträckning. Jag håller visserligen med om att det kan vara berättigat med en större avskjutning i en del län, men om man ser till hela landet kan det inte vara riktigt med ett sådant system.

Jag skall inte ta upp någon mera punkt av vad förespråkarna anfört som motiv för genomförande av reglerad älgjakt vilken inte är någonting annat än licensjakt. Men jag vill nämna att de större skogsägarna redan börjat arrendera ut sina jaktskyddar till höga priser. Ett genomförande av reglerad älgjakt i hela landet — förslaget går ut på att jakttiden skall förlängas till en månad — kommer att ytterligare höja jaktarrendepriset. Då blir det plånbokens tjocklek som bestämmer vem som får jaga älg.

Jag kan tala om, att det finns duktiga älgjägare med låga inkomster som på grund av att jaktarrendet höjts onormalt ej kunnat delta i fjolårets älgjakt i samma utsträckning som tidigare. Kan detta vara riktigt? Ett införande av reglerad älgjakt kommer att skapa orättvisa och osämja och med all sannolikhet leda till ökad olovlig jakt.

Det är redan en mycket stark opposition mot denna jaktform, och jag hoppas detta skall medverka till att jaktformen inte genomförs i vårt land.

Innan jag slutar vill jag uttala min stora tillfredsställelse över att man i statsverkspropositionen lyckats pruta ned de dryga försvars kostnaderna.

Jag hälsar även med tillfredsställelse att det nu skall bli möjligt att bevilja förbättringslån även till dem som endast har nyttjanderätt till bostad i tvåfamiljshus. Detta skall tillämpas i första hand för bostäder åt åldringar, och jag hoppas att det skall bidra till bättre bostadsstandard för våra åldringar.

Herr talman! Jag har med mitt anförande velat peka på några väsentliga frågor. Även om de inte hör till de allra största, hoppas jag ändå att något korn kommer att falla i god jord.

Herr HELÉN (fp):

Herr talman, jag skall be att få lyckönska Er till Ert arbete för förbättrade villkor för riksdagen och dess medlemmar. Samtidigt beklagar jag att Ni inte mer än delvis tagit upp det förslag till reformering av remissdebatten, som jag för några år sedan lade fram, och att Ni sagt nej till tanken på gruppering av ämnen och talare.

Om Ni inte hade förmånen, herr talman, att dela Ert arbete på tre, skulle sannolikt Era ögon falla samman, Era öron bli fullproppade och Er hjärna lätt förvirrad av tre dagars debatt, som utan någon oartighet mot enskilda talare emellanåt måste karakteriseras såsom en sillsallat.

Reformera remissdebatten, herr talman!

Ni begär sällan replik, herr talman, men jag har ändå en sak att fråga Er om: Skulle inte andra kammaren genom sin talman i likhet med första kammaren vid riksdagens öppnande kunna få betyga Hans Majestät sin »vördnad, trohet och tillgivenhet» och slippa den nötta frasen om undersåtlighet? Sällan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

har vi tillfälle att lära något av första kammaren; här finns en möjlighet.

Så till mitt egentliga ärende. En amerikansk forskare och publicist, som sedan sin ungdom har beundrat Sverige, besökte nyligen vårt land. Han bekände att han funnit ett större mått av otrygghet, oro och ovisshet om vart det svenska samhället är på väg än vid tidigare besök.

Han hade även mött många som urskuldat sig med att »Sverige är ett litet land», när han frågade varför vi t. ex. inte forskade i större utsträckning, varför vi inte drog till oss lärarkrafter från andra länder och varför vår industri inte var lika tekniskt nysskapande som den amerikanska. Den amerikanske professorn förvånade sig över denna urskuldande attityd. Utomlands betraktas Sverige ofta som ett pionjärländ socialt, kulturellt och industriellt.

Mot generella omdömen och intryck finns det alltid skäl att värvja sig, men när en omdömesgill sverigevän bekänner att den ledarställning som man tillskriver oss i andra länder är i gungning, finns det skäl att prova hans teser. Att vi är medvetna om vår nationella begränsning är inte något som man med skäl bör förebrå oss. Frågan är om vi numera gömmer oss bakom denna insikt och av detta skäl underläter att ta djärvare grepp.

Kan det möjlig vara så, att en utländsk besökare vilseleds av den debattförskjutning, som skett i vårt land ungefär samtidigt med införandet av omsättningsskatten och som tycks ha lett till att frågor om ekonomisk tillväxt, om skattekraft och statsfinanser, framför allt statsfinansiella resurser, har skjutits åt sidan för helt andra ämnen: diskussioner om internationell solidaritet, om könsroller och likaberättigande, om sexualmoral och männskosyn?

Det skenbara statsfinansiella överflödet under 1960-talet har kanske förmått en och annan att tro att de samhälls-

ekonomiska bekymmer, knutna till penningvärdets och den fulla sysselsättningens problematik, vilka politiker och ekonomer hela tiden sysslat med, bara är tomma abstraktioner. När nu kostnadsinflationens verkningar blir mera påtagliga reagerar möjigen samma personer med ett missmod, som även utlänningen märker.

Från det skenbara överflödets alla första år erinrar jag mig ett besök av den framstående amerikanske överflödsteoretikern Galbraith, en av president Kennedys närmaste medarbetare. Dagen efter en middag på Harpsund antastades han av industrimän och ekonomer på en offentlig konferens. Sedan han talat om vilka insatser som krävdes i den offentliga sektorn — ett program som Sverige vid ingången till 60-talet i stor utsträckning redan realiseringat — sjönk han samman inför en kommentar från den dåvarande chefen för konjunkturinstitutet som sade: »Ja, det är alltid intressant att lyssna till experter som kommer hit från underutvecklade länder med sina bekymmer.»

Jag tror inte att någon finansminister eller någon konjunkturchef i dag skulle fälla samma replik till en amerikansk ekonom som kom hit och redogjorde för den oavbrutna ekonomiska tillväxten i Förenta staterna under 1960-talet, en tillväxt som dessutom är parad med en bättre prisstabilitet än vår — fram till i fjol dubbelt så god eller hälften så dålig — som har höjt dollarns verkliga värde, den s. k. köpkraftsekvivalenten, från 2:70 å 2:75 i svenska kronor mätt vid 1960-talets början till enligt mångas mening ungefär 4 kronor nu; ja, det finns rent av de som menar att dollarn i USA faktiskt skulle vara värd vad vi betalar för den i banken, 5:22. Det kan vara skäl att notera detta som komplement till de jämförelser finansministern gjorde i förmiddags mellan svensk och amerikansk ekonomi.

Det är väl uppenbart att man inte be-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

höver ta på sig några partipolitiskt fär-
gade glasögon för att konstatera att vi
för närvarande i Sverige lever i ett
ransoneringsläge vad beträffar arbets-
kraft, bostäder och kapital. Dessa till-
gångar portioneras inte ut på några
ransoneringskort men efter nära nog li-
ka kärva regler. Ett sådant ransone-
ringsläge kan vara uthärdligt några år,
men det blir svåradministrerat och svårt
att förklara för kommuner, företag och
enskilda, om det förutsätts bestå var-
aktigt. Trots den kritik den nya bud-
geten har utsatts för i dag kan det än-
då sägas, att den mer än de tidigare
konfronterar allmänheten med verklig-
heten bakom detta ransoneringsläge.
Denna riksdag borde ge ett svar på
frågan, om vi nu är beredda att försöka
vrida oss ur kostnadsinflationens grepp.

Bristen på arbetskraft kräver sina
särskilda åtgärder. Finansministern pe-
kade i förmiddags på vad ett bättre
utnyttjande av arbetskraftstillgången
betytt i den amerikanska ekonomin.
Den nya långtidsutredning, som härom-
dagen lades fram i finansdepartemen-
tet, har beräknat bruttobehovet av ny
arbetskraft under de närmaste fem åren
till cirka en kvarts miljon kvinnor och
män, om man tar med dem som be-
hövs för att ersätta arbetstidsförkort-
ningen. Nytilskottet är bara 110 000.

Det är något förvånande att lång-
tidsutredningen, lät vara med vissa
kringgårdande resonemang, näjer sig
med att beräkna invandringsöversköt-
tet till 10 000 per år, trots att det år
1964 var ca 24 000 och under fjolåret
ca 33 000. Gårdagens immigrationsde-
batt här i kammaren visar att de hu-
manitära och administrativa aspekter-
na på invandringspolitiken fångar
många. Men är det inte en ännu större
fråga hur Sverige skall planera och di-
mensionera den organiserade invan-
ding som nu avses ersätta den sponta-
na? Bör vi inte ägna lika mycket av
känsla och eftertanke åt hur det går
i Sverige för de cirka 130 000 utländs-

ka arbetstagare som ännu inte fått
svenskt medborgarskap, för de cirka
100 000 som under åren 1951—1963 blev
svenska medborgare och för dem som
just nu blivit det? Utan att brista i
omtanke om de dramatiska fall som nu
drar till sig förstasidesrubriker borde
vi mer än hittills planlägga på lång sikt
och låta det ske mot bakgrundens av en
fördjupad kunskap om hur invandrarna
faktiskt anpassar sig i det svenska
samhället — på arbetsplatser och på
fritid, i umgänget med oss litet reser-
verade värder och i samlevnaden med
andra invandrargrupper och inom den
egna kretsen?

Jag vet att det inom ett par statliga
utredningar och inom åtminstone ett
av näringsslivets utredningsorgan finns
planer på vetenskapligt godtagbara un-
dersökningar av invandrarnas anpass-
ning i Sverige. Vore det inte en stor upp-
gift för den arbetsgrupp, som inrikesmi-
nistern i går meddelade första kammar-
ren att han tänkte tillsätta, att söka sam-
ordna dessa planer och lägga ett fär-
digt undersökningsresultat till grund
för dessa långsiktiga bedömanden? Och
varför inte låta utredningen ta formen
av en parlamentarisk kommitté?

Nu tror jag inte att ens en sådan
immigrationsutredning kan säga sista
ordet. Det tidigare så enhetliga Sverige
kommer, utöver den för många med-
borgare svår förståeliga splittringen i
skilda livsåskådningar, normssystem och
rester av sådana system, säkerligen att
få uppleva en förvandling i riktning
mot den typ av mångkulturellt samhälle,
som USA utgör det mest utpräglade
exemplet på. Den senare processen
kommer att bli lång och svår. De som
nu patetiskt talar om att vårt land styrs
av »krassa nationella fackföreningsin-
tressen» borde nog litet närmare stu-
dera den insats, som löntagarorganisationerna
har gjort för att övertyga sina
egna medlemmar om att en relativt ge-
nerös invandringspolitik är ofrånkom-
lig. Misstag har gjorts av många in-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

stanser, och misstag kommer säkert att göras i fortsättningen. Det kommer också att ta tid innan de invandringsfientliga i vårt land har dött undan eller lärt sig att se den nya verkligheten i ögonen.

Till de försonande drag i invandringspolitiken, som alla borde kunna erkänna, hör ju att en organiserad invandring kan räta ut den ojämna svenska befolkningspyramiden. Medan antalet barn i skolåldern och antalet pensionärer ökas snabbare i vårt land än de yrkesverksamma åldersgrupperna, tillför oss ju invandringen huvudsakligen personer i yrkesverksam ålder. Vi behöver i hög grad detta tillskott i den internationella konkurrensen. Medan USA i år för första gången har halva sin befolkning i årskullarna upp till 25 år och alltså får ett mycket stort arbetskraftstillskott så småningom, måste vi gå över 35-årsgränsen för att komma upp till motsvarande andel av befolkningen. Vi har alla skäl att vara tacksamma mot dem som snabbt hjälper oss att försörja industri och hantverk, hotell och restauranger och i viss mån även jordbruk och skogsbruk med arbetsvilliga armar. Men vi får inte ordna det så, att de stannar i låglönegrupper eller att de bidrar till att låsa fast låglöner. Å andra sidan får vinterkylan och de tillfälliga sysselsättningssvårigheterna inte bestämma vår längsiktsställning till invandrarna. Inte heller får de övergående friktionerna mellan vissa nyinflyttade och vissa hemmafödda svenskar avskräcka myndigheterna.

Den som på nära håll har kunnat följa inplaceringen av greker och jugoslaver och som t. ex. bara i det län där jag är verksam, kunnat glädja sig åt 40-talet kurser i svenska för imigranterna, kan ändå ha en lång önskelista: snabb dubbling av antalet undervisningstimmar, fler lärare, vidgad förståelse hos alla invandrare för det förhållandet att det i Sverige är god sed att tillhöra fackföreningen. Inte

minst vill man vädja om bifall till arbetsmarknadstyrelsens önskemål, att de nyinvandrade generellt skall in i allmän försäkringskassa redan före mantalsskrivningen. Men en sådan önskelista kan ändå inte dölja att vi är mitt uppe i vad som om några årtionden kommer att betecknas som en av de största förändringarna i efterkrigstidens svenska samhälle.

De utländska jämförelser som jag gjort har hittills avsiktligt begränsats till USA. Mycket talar för att vad svensk ekonomi och svenska arbetsliv nu behöver är en injektion av den typ, som USA fick under 1960-talets första år, en vitalisering av hela samhället, såsom skedde under Kennedy-epoken. De mörka bilderna av amerikanskt liv och kritiken av USA:s vietnampolitik bör inte så få dominera svensk debatt, att en djupgående antiamerikanism uppstår hos dem som nu håller på att bli vuxna. Det skulle för den generationen bli ett lika olyckligt felslut som det, vilket bestämde stora svenska folkgruppars inställning till Tyskland under första världskriget. Den gången räddades vår nationella åsiktsbalans av att de ännu större kropparbetande grupperna behöll en sund skepsis gentemot den s. k. intelligentian.

Det allvarliga i dagens läge är att uttrycken för en viss antiamerikanism möter en nära nog var som helst i samhället. De som förblandar en berättigad tillfällig indignation mot vissa amerikanska krigshandlingar med en medveten strävan att befästa vad jag hoppas skall visa sig vara övergående antiamerikanska stämningar, tar på sig ett mycket stort ansvar. Den osakliga kritik som då och då förekommit i USA mot det moderna svenska samhället, det lättisinniga talet om att just vi skulle vara särskilt syndiga, är verkligen inget alibi för hatartiklar mot Amerika. Liksom Amerika under 1960-talet lärt sig att respektera vår alliansfrihet, möter man bland de opinions-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

bildande i USA allt större förståelse för våra grundläggande värderingar och vår samhällstyp. Den kritik jag inledningsvis talade om är en kritik av vänskaplig art. Vi borde kunna svara på samma nivå.

Ett skäl till att vår egen samhällsdebatt stundom går i falsett tycks mig vara den bristande korrespondensen mellan praktisk politisk aktivitet och det innehåll som präglar den dagsaktuella, engagerande diskussionen med appell till ungdomen. På 1950-talet ägnade vi här i kammarne flera remissdebatter åt att konstatera den ekonomiska debattens totala dominans över livsåskådnings-, moral- och lyckoresonemangen. Framför allt utanför det här huset är rollerna nu delvis omkastade. Det olyckliga är dock att många av de nya debattörerna utgår från att parti-politiken skulle vara mogen för att mycket snabbt låta sig bindas upp av det som är naturliga uttryck för enskilda skribenters, konstnärers eller studentgruppars revolt mot gängse konvention.

Man kan förstå om helt unga debattörer begår misstaget att tro att de politiska grupperingarna i vårt land — utformade under decenniers intresse- och idékamp — skulle vara ett lättfånget jaktbyte för experiment och upprorsparoller på t. ex. könsmoralens område. Samspelet är mycket mer komplicerat än så. De politiska partierna är som tunga slagskepp. De skakas av träffarna och ruskar på sig själva liksom i olust, men de glider sedan långsamt vidare, kanske efter att ha tagit ombord någon ny man i besättningen, delvis ny ballast eller nya vapen. Men de går sällan under för beskjutningen.

Desto mer häpnadsväckande är det emellertid att det finns mer erfarna och mogna debattörer, som begår misstaget att tro, att de intressepolitiska och de traditionellt idépolitiska grupperingarna i Sverige skulle slås bort av dem som i dag bildar frontlinje i moraldebatten.

Även om lät oss säga prosektor Lars Gyllensten skulle ta på sig besväret att bilda ett nytt parti som motpol till pastor Lewi Pethrus' gruppbildning, så är det väl inte särskilt sannolikt att dessa två skulle bli de dominerande gestalterna i svenska partiliv.

Det verkar av de häpnadsväckande uttalanden, som medicinprofessorn Gunnar Biörck gjorde för ett par veckor sedan och som följts av en rad debatt-inlägg i dagspressen, som om det rådde stor fruktan för att någon av dem som utför »det psykologiska undermineringsarbetet i samhället» och i Dagens Nyheter — uttrycket är professor Biörcks — skulle bli liberal partiledare och att det måste bildas en stor koalition för att skydda landet i farans stund. Hör bara professorns förkunnelse:

»För egen del har jag längre haft den uppfattningen att det finns en viss gemensam nämnare för högern, socialdemokraterna och kommunisterna, nämligen den på erfarenhet grundade insikten om behovet av struktur och ledning.»

Jag skall verkligen inte förebrå något av de nämnda partierna för att de fått en så besynnerlig nämnare och en så besynnerlig beskyddare. Inte heller har jag någon fullmakt att tala för det liberala partiet, men som enskild liberal kan jag ha vissa skäl att fästa mig vid fortsättningen av professorns predikan:

»Liberalismen däremot — särskilt sådan den numera utformas av de akademiska pornografigänget — förefaller däremot att utvecklas till en plattform, som särskilt kommer att appellera till egocentricitet, hänsynslöshet och asocialitet.»

Observera att det inte enbart är liberala studentklubben i Lund som åsyftas utan över huvud taget *liberalismen som politisk livsåskådning*. Nej, den professorn visste inte mycket om källkritik. Han tror att enstaka personers trevande och famlande försök att finna svar på

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

en komplicerad livssituation eller deras kritiska belysning av gängse norm-system kan identifieras med en politisk rörelsес samhällssyn. Han begär också orätt mot dem som deltagit i en uppmärksammad diskussionsserie i Dagens Nyheter genom att lätsas som om dessa med termen »trolöshet» skulle avse en uppmaning till mäniskor att leva helt utan normer och värdegrund.

Lyckligtvis fick Svenska Dagbladets läsare några dagar senare detta klart för sig genom att författaren Per Olov Enquist slog fast att kritiken av auktoritetstron innebär att man »inte vill sammanföra värdepunkterna till stora normsysteem som är stela och orörliga, fasta mallar för ens sätt att leva, auktoriserade anvisningar som förvandlar varje valsituation till ett järnvägsspår». Detta har — lät mig understryka det — uttryckts långt tidigare t. ex. på kristet språk här i landet av Olov Hartman, Erik Hjalmar Linder och andra, men det har också sin intellektuellt finslipsade katolska motsvarighet.

Med Enquist kan man därför summa: »I praktiken inträffar det ständigt att båda mäniskotyperna — de auktoritätsbundna och de som kallar sig trolösa — handlar exakt lika i givna situationer.» Det är bl. a. på den grunden som man inom den liberala rörelsen finner personer med helt olika inställning till den kristna gudstron vilka med olika personliga motiveringar kan vara fullständigt ense i det praktiska samhällsarbetet. Något förenklat uttrycker Enquist en motsvarande erfarenhet så här: »Den ena säger t. ex. att 'det står i Bibeln', alltså handlar man så, den andra att 'i den här situationen råkar Bibeln ha rätt'.»

Man behöver verkligen inte som professor Biörck gå till »Sovjetunionen av i dag som ett bålverk för försvaret av århundraden av europeisk tradition», när det gäller att finna en syn på uppfostran som förutsätter ansvar och hänsyn även hos unga mäniskor. Jag för-

bigår den totalitära kultursyn som tyvärr alltjämt präglar Sovjet och begränsar mig till den situation i skolorna som professor Biörck tydliggen syftar på. Jag har sett de sovjetiska skolor som professorn beundrar, och visst är det tyst i klassen, men skrämselpedagogiken, skamstraffen och de plumpa belöningarna på andras bekostnad finns där också.

När jag under en resa i Sovjet 1959 fann att nybörjarna genomgående lärdes skriva med höger hand, frågade jag om där inte fanns några vänsterhänta. Jag fick av undervisningsdepartementets ämbetsmän svaret att man väl var medveten om att i Sverige och i de anglosaxiska länderna vissa barn lärdes att skriva med vänster hand men att det var mera praktiskt att alla skrev lika. När jag till sist hittade en liten flicka som gömde sin högerhand i knät och plitade med vänster, frågade jag lägmält en medföljande inspektör hur det kom sig att hon fick vara ett undantag. En tolk stod emellan oss men inspektören utnyttjade honom inte för att ge svaret. Han gick raskt fram till den lilla flickan, frågade henne något och sträckte därefter upp hennes högra hand i luften och svarade samtidigt på ryska: »Hon har inga fingrar på höger hand.»

Denna händelse och dess pedagogiska bakgrund återgav jag i en artikel. När undervisningsminister Eljutin senare besökte Sverige visade det sig att han hade läst artikeln, och han hävdade att händelsen inte fick betraktas som representativ för sovjetisk pedagogik. Det är möjligt att han har rätt på den punkten, kanske mera rätt 1966 än 1959. För mig är det nog att den händelsen inträffade och att den i den svenska skolsituation, som säkert har många fläckar och som av professor Biörck betecknas som ohållbar, helt enkelt inte är tänkbar. Ytterst går skillnaden tillbaka på skilda bedömningar av den enskilda mäniskans värde. För mig ter sig fost-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ran i en svensk skola med alla sina svagheter som överlägsen. Många åskådningar i vårt land värnar i uppförings sammanhang om den enskildes rätt och värde, men ingen kan göra det mer än liberalismen.

Jag har tagit upp detta konkreta exempel därför att debatten om begreppet som tolerans och hänsyn å ena sidan, respekt och fasthet å den andra sidan så ofta förlorar sig i grumligt och allmänt tal. Säkert finns det, som Enquist förmodar, många svenska intellektuella som står främmande för den rörliga, ifrågasättande och stundom upprörande debatt som numera förs i livsåskådningsfrågor och som inte låter sig direkt översättas i några partipolitiska termer. »De döljer sig», säger han, »i sina facktidskrifter mellan skälen och väggen eller i mumlande förbannelser medan de läser tidningen. Det är något galets», sammantalar han, »med en situation där majoriteten av Sveriges intelligensia känner sig förtryckt av en minoritet som dominerar dagspressen.» Det är denna av Enquist något tillspetsade situation som tidningsledarna och vi enskilda debattörer har en plikt att hjälpas åt att undanröja.

När åsiktsbilden på kulturspalterna blir mångsidigare försvinner sannolikt också intrycket av att de mest avancerade kritikerna skulle bedriva något slags undermineringsarbete av det svenska samhällets positioner. Då gör det inte så mycket om en och annan begär det misstag som Enquist själv gör, nämligen att det skulle vara »angelägnare än någonsin att slänga sand i makten maskineri». Den protestattityden kan bara gälla som individuell livshållning och kan aldrig, utan att övergå i anarki eller nihilism, förvandlas till en giltig samhällssyn. Samhällsmaskineriet måste ju fungera oavsett om det har en socialistisk, en konservativ eller en liberal motor.

Var och en av oss som sysslat med samhällsarbete sedan ungdomen arbe-

tar väl med någon form av vision, om hur det samhälle skall vara beskaffat som vi vill nära oss med vårt vardagsslit i utskott och kommittéer. Statsministern gav uttryck åt en liknande tanke i sitt inlägg. Jag är ju i den situationen att jag skämtsamt uttryckt inte utan särskilt tillstånd kan polemisera mot honom. Jag skulle annars haft lust att göra det med tanke på vad han därefter sade. Men eftersom den formulering som nu följer står i mitt manuskript redan i förväg, tar jag den. Ingen har rätt att säga: »Mitt mål är det enda rätta.» Jag tvekar för min del inte att bekänna mig till det öppna samhället, där medborgarna tar ställning främst efter egen erfarenhet, egna intryck och eget omödöme och först i andra hand efter den närmaste gemenskapens, arbetsgruppens, den äldre generationens, den politiska majoritetens, auktoriteternas eller statens krav. Det faktum att många mänskligor inte gitter eller orkar nå fram till en sådan självständighet dömer inte visionen om det öppna samhället. Däremot dömer det slutna samhälle sig självt, som t. ex. inte vågar gynna frivilligt ideellt arbete och individuella ställningstaganden i tros- och livsfrågor, inte vågar stimulera till självständigt politiskt votum utan föredrar olika former av gruppens uniformitet.

Att vi i dag har lång väg att gå till det öppna samhället och att det finns de som nu kallar det en floskel, gör mig inte orolig. Nya generationer står beredda att ta vid i kampanjen för det samhället. Även om de vägrar att lära av våra misstag och begär sina egna, kommer de ändå att stöta fram i riktning mot det öppna samhället. Där friheten en gång har släppts in, finns ingen återvändo.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandess avgivande, beslöt kammaren på herr talmannens förslag att uppskjuta den

fortsatta överläggningen till morgondagens plenum.

§ 2

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 20, angående ändrade bestämmelser om ersättning av allmänna medel till vittnen, m. m., överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 3

Anmälde, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

nr 87, av herr *Vigelsbo* m. fl., angående folkomröstning i frågan om stats-skicket,

nr 88, av herr *Jonasson*, om fria resor för värnpliktiga till hemorten,

nr 89, av herr *Jönsson* i Arlöv m. fl., om inrättande vid Lunds universitet av en professur i anestesiologi,

nr 90, av herr *Karlsson* i Huddinge m. fl., angående prissättningen vid statliga markförsäljningar,

nr 91, av herrar *Nordgren* och *Nordstrandh*, om successivt upphörande av skatteutjämningsbidragen till landsstingen,

nr 92, av herr *Börjesson* i Falköping m. fl., angående allmän registrering av spritinköp,

nr 93, av herr *Edlund*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 10, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 § 1 mom. förordningen den 24 maj 1957 (nr 209) om skatt på sprit och vin, m. m.,

nr 94, av herr *Gustafsson* i Borås m. fl., om befrielse jämvälv från arvs-skatt för stiftelser och sammanslutningar som är befriade från gåvoställning,

nr 95, av herr *Gustafsson* i Borås m. fl., om rätt till avdrag vid beskattningen för gåvor till allmännyttiga än-damål,

nr 96, av herr *Hammarsten* m. fl., om restitution av skatt å bensin för skogs-brukets motorsågar,

nr 97, av herr *Lothigius* m. fl., om undantagande av viss transportkostnad vid beräknetet av allmän varuskatt,

nr 98, av herrar *Björk* i Göteborg och *Johansson* i Trollhättan, angående ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.,

nr 99, av herr *Källstad*, angående vigselrätten för pastorer i fria kristna trossamfund,

nr 100, av fru *Lindberg* och fru *Svensson*, om fri akutvård å sjukhus för folk- och förtidspensionärer,

nr 101, av herr *Werbro* m. fl., om inrättande av en civil inskrivningsnämnd,

nr 102, av herr *Gustavsson* i Alvesta m. fl., om höjning av maximihastig-ten för bil med släpvagn,

nr 103, av herr *Lundmark*, angående användningen av snöscooter vid ren-skötsel,

nr 104, av herrar *Jonasson* och *Persson* i Heden, angående Sveriges själv-försörjning med livsmedel, samt

nr 105, av herrar *Sjönell* och *Johansson* i Dockered, om inrättande av en s. k. underleverantörsbörs för mindre företag.

Dessa motioner bordlades.

§ 4

Upplästes följande till kammaren in-komna protokoll:

År 1966 den 19 januari sammanträde de valmän, som av kamrarna fått i uppdrag att jämligt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse fullmäktige i riksban-ken och riksgäldskontoret för att välja en fullmäktig i riksbanken efter herr Karl Emil Ahlkvist, som den 12 januari 1966 erhållit begärt entledigande från sitt uppdrag att vara fullmäktig i riks-banken, jämte en suppleant; och be-funnos efter valets slut hava blivit ut-sedda till

fullmäktig

under återstående delen av valperioden 1965—1968:

herr Nilsson, Elis Birger,
ledamot av andra kammaren med 45-
röster.

suppleant för herr Nilsson, E. B.:
herr Hammarberg, Sven Oskar,
ledamot av andra kammaren med 45
röster.

Gust. Elofsson Ingemund Bengtsson
Ebbe Ohlsson Eric Nelander

Protokollet lades till handlingarna; och skulle riksdagens kanslideputerade genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag till dels förordnanden för de valda, dels ock skrivelse till Konungen med anmälän om de verkställda valen.

§ 5

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållt vid sammanträde med herr andre vice talmannen och de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte talmännen tillsätta kammarens kanslipersonal, den 18 januari 1966.

Vid sammanträde den 12 innevarande januari beslöt herrar deputerade att med tillsättandet av två reservstenograftjänster skulle anstå till dess prov anordnats.

Sedan resultatet av detta prov nu redovisats beslöt herrar deputerade antaga fru Anna-Carin Brunnkvist och fru Eva Klang till reservstenografer från och med denna dag.

Herrar deputerade beslöt vidare dels bevilja fru Brunnkvist begärd tjänstledighet på grund av graviditet under tiden intill vårsessionens slut, dels förordna fru Mary Malm att under angivna tid uppehålla fru Brunnkvists reservstenografbefattning.

In fidem
Sune K. Johansson

§ 6

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr Werbro till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående bestämmelserna om uppsägning av svensk militär FN-personal.

§ 7

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 23.22.

In fidem
Sune K. Johansson